

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ KAMPLARINDA GEÇİCİ KONUT
TASARIM ÖRNEĞİ OLARAK SARIÇAM KAMPI'NIN
MEKANSAL ANALİZİ**

Gülşah ŞENOCAK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ KAMPLARINDA GEÇİCİ KONUT
TASARIM ÖRNEĞİ OLARAK SARIÇAM KAMPI'NİN MEKANSAL
ANALİZİ

Gülşah ŞENOCAK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

Kabul ve Onay

Gülşah ŞENOCAK tarafından hazırlanan "Türkiye'deki Mülteci Kamplarında Geçici Konut Tasarım Örneği Olarak Sarıçam Kampı'nın Mekansal Analizi" başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi (Danışman) Prof, Bilge SAYIL ONARAN

 imza

Jüri Üyesi

Prof, Ayşe Müge BOZDAYI

 imza

Jüri Üyesi

Doç. Dr, Emine Nur OZANÖZGÜ

 imza

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Pelin YILDIZ

Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ KAMPLARINDA GEÇİCİ KONUT TASARIM ÖRNEĞİ OLARAK SARIÇAM KAMPI'NİN MEKANSAL ANALİZİ

Danışman: Prof, Bilge SAYIL ONARAN

Yazar: Gülşah ŞENOCAK

ÖZ

Suriye İç Savaşı'nın ardından yaşanan göç dalgası, mültecilik konusunu Türkiye için önemli ve öncelikli bir hale getirmiştir. Bu çalışma, siyasi nedenlerden ötürü göç etmek durumunda kalan mülteciler ve kitlesel göçlerle birlikte gündeme gelen barınma problemi üzerinde yoğunlaşmıştır. Günümüzde Türkiye sınırları içerisinde bulunan 13 geçici barınma merkezinde 136 bin Suriyeli kendilerine sağlanan mobil konutlarda yaşamaktadır. Çalışmanın amacı mülteci yerleşimleri kapsamında bulunan, devlet eliyle oluşturulmuş kamplardaki mobil konut tasarımlarının değerlendirilmesidir. Mülteci konutları, hız-zaman-maliyet esas alınarak belirli lüksler göz ardı edilerek temel yaşamsal faaliyetlerin sürmesine destek veren tasarımlardır. Çalışma süresince toplanan verilerin mülteci konut ve kamp tasarımında yönlendirici olması ve bu alandaki gelişmelere katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde mobil mekanlar üzerinden zorunluluktan doğan geçici mekanlar özeline inilerek, geçici afet barınakları ve türleri ele alınmış bu sayede ikinci bölüm için gerekli zemin sağlanmıştır. İkinci bölümde mülteci kamp ve geçici konut tasarım kriterleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Adana Sarıçam Konaklama Merkezi üzerinde örnek inceleme yapılarak, önceki bölümde ele alınan ilkeler üzerinden tanımlanan geçici konutlar ve tasarım kriterleri irdelenmiştir. Sarıçam Konaklama Merkezi Türkiye'deki en büyük merkez, dünyadaki en büyük konteyner kentlerden birisi olarak 26,869 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. 2012 senesinde çadır kent olarak kurulmuş 2017 senesinde konteyner kente dönüştürülmüş, bu sayede geçici afet barınaklarının gelişim ve dönüşüm sürecini de yaşamıştır. Tez çalışmasının sonucunda, önceki bölümlerde edinilen bilgiler üzerinden Sarıçam Kampı yerleşke ve konut ölçeğinde ele alınmış,

mevcut durumu ortaya konarak uluslararası standartlara göre bir değerlendirmeye varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Geçici konut, geçici afet barınakları, mülteci mobil konut, mülteci kampı, konteyner kent, Sarıçam Konaklama Merkezi, Sarıçam Kampı

SPATIAL ANALYSIS OF SARIÇAM CAMP AS AN EXAMPLE OF TEMPORARY HOUSING DESIGN AT TURKEY'S REFUGEE CAMPS

Supervisor: Prof, Bilge SAYIL ONARAN

Author: Gülşah ŞENOCAK

ABSTRACT

The experienced wave of migration after the Syria Civil War has made the refugee issue a major and priority subject for Turkey. This study focuses on the housing problem that has come up with mass migrations and refugees who have to migrate for political reasons. Today, at the 13 temporary shelter centers inside of Turkey, 136 thousand Syrians are living at the mobile houses that provided to them. This study aims to evaluate the design of mobile housing in state-built camps within the scope of refugee settlements. Refugee housings are designs that support the continuation of basic vital activities based on speed-time-cost, disregarding certain luxuries. The data collected during the study is expected to be a guide in refugee housing and camp design and contribute to developments in this area.

In the first part of the study, the temporary spaces arising out of necessity are discussed through mobile spaces, disaster relief shelters and their types are discussed, thus providing the necessary ground for the second chapter. The second part focuses on the design criteria of refugee camps and temporary housing. In the third chapter, a case study was conducted on Adana Sariçam Accommodation Center and temporary housing and design criteria defined on the principles discussed in the previous section were examined. Sariçam Accommodation Center, largest centers in Turkey, as one of the world's largest container town, is home to the 26.869 Syrians. It was established as a tent city in 2012 and transformed into a container city in 2017, thus experienced the development and transformation process of disaster relief shelters. As a result of the thesis, Sariçam Camp handled on camp and housing scale based on information had obtained in previous chapters, and its current situation evaluated according to the international standards.

Keywords: Temporary housing, disaster relief shelters, refugee mobile housing, refugee camp, container city, Sarıçam Accommodation Center, Sarıçam Camp

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
GÖRSEL DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Konusu ve Amacı.....	4
Çalışmanın Kapsamı.....	6
Araştırma Metodolojisi.....	7
Araştırmaya Yönelik Literatür Taraması.....	8
1.BÖLÜM: MOBİL KONUT MEKANLARI	11
1.1. Mobil Mekan ve Tarihsel Gelişimi.....	11
1.2. Geçici Mekanları Oluşturan Unsurlar.....	18
1.2.1. Kültürel ve Ekonomik Nedenlerden Doğan Geçici Mekanlar.....	19
1.2.2. Sosyal Nedenlerden Doğan Geçici Mekanlar	22
1.2.3. Zorunluluktan Doğan Geçici Mekanlar	24
1.3. Geçici Afet Barınakları ve Türleri.....	28
1.3.1. Acil Durum Barınakları	32
1.3.2. Geçici Barınaklar	35
1.3.3. Geçici Konutlar	37
1.3.4. Geçiş Barınakları	40
1.3.5. İleri Seviye Barınaklar	44
1.3.6. Çekirdek Barınaklar	45
1.3.7. Kalıcı Konutlar	46
1.4. Bölüm Sonucu.....	51

2. BÖLÜM: MÜLTECİLER VE MÜLTECİ KAMPLARINDA GEÇİCİ	
KONUT TASARIMI.....	53
2.1. Mülteci Kavramı ve Ortaya Çıkış Süreci	53
2.1.1. Türkiye’de Mülteci Kavramı ve Suriyeli Mülteciler.....	56
2.2. Mülteci Kamplarında Yerleşke Tasarımı.....	59
2.2.1. Fiziksel Faktörler.....	60
2.2.2. Sosyo-Kültürel Faktörler.....	70
2.2.3. Sağlık Faktörü.....	74
2.2.4. Kamp Yönetimi.....	77
2.3. Mülteci Kamplarında Geçici Konut Tasarımı.....	82
2.3.1. Fiziksel Faktörler.....	83
2.3.2. Çevresel Faktörler.....	89
2.3.3. Malzeme Faktörü.....	91
2.3.4. Kullanıcı Gereksinimleri.....	93
2.3.5. Psikolojik Faktörler.....	95
2.4. Zorunluluktan Doğan Geçici Mekanlarda Aidiyet Duygusu.....	98
2.5. Bölüm Sonucu.....	105
3. BÖLÜM: ADANA SARIÇAM KONAKLAMA MERKEZİ.....	107
3.1. Adana Sarıçam Konaklama Merkezi’nin Tasarımında Belirleyici	
Faktörler	108
3.1.1. Fiziksel Faktörler.....	108
3.1.2. Sosyo-Kültürel Faktörler.....	113
3.1.3. Sağlık Faktörü.....	114
3.1.4. Kamp Yönetimi.....	116
3.2. Merkezdeki Geçici Konutların Tasarımlarında Belirleyici	
Faktörler	117
3.2.1. Fiziksel Faktörler.....	118
3.2.2. Çevresel Faktörler.....	128
3.2.3. Malzeme Faktörü.....	132

3.2.4. Kullanıcı Gereksinimleri.....	134
3.2.5.Psikolojik Faktörler.....	138
3.3. Merkezdeki Geçici Konutlarda Aidiyet Duygusu	140
3.4. Bölüm Sonucu.....	144
4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	146
KAYNAKLAR	156
EKLER.....	164
EK-1: ETİK KOMİSYONU ONAY BİLDİRİMİ.....	164
EK-2: ETİK BEYANI.....	165
EK-3: ORJİNALLİK RAPORU.....	166
EK-4: YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	168

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Suriyelilerin Kentsel Alana ve Kamplara göre Dağılımları.....	2
Tablo 2. Geçici Afet Barınakları Kategorileri	50
Tablo 3. Modüler planlama sistemindeki birimler.....	64
Tablo 4. Kamp alanı içinde bulunması gereken hizmetlere ait standartlar.....	64
Tablo 5. Kamp içinde bulunan yapılar ve hizmetler.....	65
Tablo 6.Sarıçam Kampının Fiziksel Öğeleri.....	111
Tablo 7. Sarıçam Konaklama Merkezi Geçici konutları.....	119
Tablo 8. Geçici konutun fiziksel özellikleri.....	126
Tablo 9. İncelenen mülteci geçici konutları	127
Tablo 10. Geçici konut tasarımını etkileyen çevresel faktörler.....	131
Tablo 11. Geçici konut tasarımını etkileyen malzeme faktörü.....	133
Tablo 12. Konteynerde bulunması gereken asgari ihtiyaçlar.....	134
Tablo 13. Geçici konutta kullanıcı gereksinimleri.....	137
Tablo 14. Geçici konut tasarımını etkileyen psikolojik faktörler.....	139
Tablo 15. Mülteci kamp analiz paftası	149
Tablo 16.Geçici konut tasarım analizi.....	152

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. Mobil Mekan Örneği.....	13
Görsel 2. Geleneksel Taşınabilen Yapılar, Kuzey Amerika Tipisi, Bedevi Çadırı, Asya Yurt'u (soldan sağa).....	15
Görsel 3. Asya 'Yurt' Çadır.....	15
Görsel 4. İngiliz Çingeneleri ve Karavanları (Solda)	16
Görsel 5. Dr. William Gordon Stables Tarafından Tasarlanan İlk Karavan.....	16
Görsel 6. Lustron Firması tarafından üretilen mobil konut 1949.....	16
Görsel 7. Tipi (solda) ve Yurt (sağda)	20
Görsel 8. Mevsimlik işçilerin oluşturduğu yerleşkeler.....	20
Görsel 9. Clinic in a Can.....	21
Görsel 10. Puma City, LOT-EK.....	23
Görsel 11. Van Yenişehir Stadyumu Çadır kenti.....	25
Görsel 12. Van Konteyner kentlerde kullanılan mobil birimler.....	25
Görsel 13. İnstadom barınakları.....	26
Görsel 14. Kilis Elbeyli Geçici Konaklama Tesisi.....	27
Görsel 15. IKEA Mülteci Barınakları.....	28
Görsel 16. IKEA Mülteci Barınakları.....	28
Görsel 17. Dadaab Mülteci Kampı, Kenya.....	30
Görsel 18. Geçici Afet Barınakları'nın evreleri, kategorileri.....	32
Görsel 19. AFAD Çadır kent çadırı, Acil durum barınağı.....	33
Görsel 20. Shousha Mülteci Kampı, Tunus.....	34
Görsel 21. Burkina Faso'daki Geçici Barınaklar, Plan ve A-A Kesiti.....	37
Görsel 22. MobARCH Geçici Konut Prototipi.....	38
Görsel 23. MobARCH Geçici Konut Prototipi.....	38
Görsel 24. Al Zaatari Mülteci Kampı Suriye.....	39
Görsel 25. Geçiş Barınakları.....	40
Görsel 26. Filipinler'deki Geçiş Barınakları, Plan ve A-A Kesiti.....	41
Görsel 27. Filipinler'deki Geçiş Barınakları.....	42
Görsel 28. Haiti – Petit Goave, İleri Seviye Barınaklar.....	45
Görsel 29. Haiti – Petit Goave, İleri Seviye Barınaklar.....	45
Görsel 30. Madagaskar, Çekirdek Barınaklar.....	46
Görsel 31. Madagaskar, Çekirdek Barınaklar.....	46

Görsel 32. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Geçiş Barınakları(solda) Kalıcı Konutlar(sağda)	47
Görsel 33. Al Baqa'a Filistin Mülteci Kampı, Ürdün.....	48
Görsel 34. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalılara sağlanan yardımlar.....	56
Görsel 35. Mülteci mobil konut örneği.....	62
Görsel 36. Yapılar arası mesafe.....	65
Görsel 37. Modüler Tasarım Konsepti.....	66
Görsel 38. Bentiu PoC.....	67
Görsel 39. Bentiu PoC 2016, planlama aşamaları.....	68
Görsel 40. Bentiu PoC, su taşkınlarına karşı drenaj.....	68
Görsel 41. Bentiu PoC, aralık 2018.....	69
Görsel 42. Shousha Kampı yangından önesi ve sonrası, 2011.....	72
Görsel 43. Shousha Kampı, 2013.....	73
Görsel 44. Shousha Kamp Planı.....	73
Görsel 45. Harran Konteyner Kent Konaklama Tesisi.....	75
Görsel 46. Harran Konteyner Kent ve Sahra Hastanesi.....	76
Görsel 47. Harran Konteyner Kent Konaklama Tesisi.....	76
Görsel 48. Dadaab Kampları, 2013.....	79
Görsel 49. Ifo II kampı, 2011.....	80
Görsel 50. Ifo II Kampı, 2015.....	81
Görsel 51. Ifo II Kampı, 2018.....	81
Görsel 52. Geçici konutlarda havalandırma ve kurulumu gösteren görseller.....	85
Görsel 53. Mülteci konutunda ortalama m ² değerleri.....	86
Görsel 54. Irak'ta kurulan geçici konut (üstte) ve Kilis'te kullanılan geçici konut.....	87
Görsel 55. Bakassi Kampı, Nijerya.....	88
Görsel 56. Acil durum barınaklarının inşası.....	88
Görsel 57. Acil durum barınakları plan ve kesit.....	89
Görsel 58. Azraq kampı geçici konut inşası.....	90
Görsel 59. İki geçici konut arasında ek alan.....	91
Görsel 60. Geçici konutların çevreleriyle etkileşimi.....	91
Görsel 61. UNHCR tarafından tedarik edilen plastik örtüler.....	92
Görsel 62. UNHCR tarafından tasarlanmış çadır.....	93

Görsel 63. Yunanistan Midilli Kara Tepe Mülteci Kampı.....	96
Görsel 64. Kara Tepe Kampı mevcut ve ek kamp alanı.....	97
Görsel 65. Kara Tepe Kampı ek kamp alanı ve yeni barınak düzeni.....	98
Görsel 66. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	99
Görsel 67. Motilone yerlilerinin yaşadığı Bohio örneği.....	101
Görsel 68. Konteyner ve ahşap dacha(sağda)	103
Görsel 69. Fransa Kale Mülteci Kampı.....	104
Görsel 70. Fransa Grande Snythe Mülteci Kampı.....	104
Görsel 71. Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezleri ve Adana-Sarıçam Kampı.....	107
Görsel 72. Sarıçam Konaklama Merkezi	109
Görsel 73. Sarıçam Konaklama Merkezi	109
Görsel 74. Sarıçam Konaklama Merkezi ulaşım şeması	110
Görsel 75. Sarıçam Konaklama Merkezi'nin yukarıdan görünüşü.....	112
Görsel 76. Sarıçam Konaklama Merkezi vaziyet planı- işlevler.....	112
Görsel 77. Sarıçam Konaklama Merkezi ana aks-pazar yeri.....	113
Görsel 78. Sarıçam Konaklama Merkezi sera alanı.....	114
Görsel 79. Sarıçam Konaklama Merkezi'nde hastane-rehabilite merkezleri.....	115
Görsel 80. Sarıçam Konaklama Merkezi'nde idari bölüm.....	117
Görsel 81. 2017 yılı Sarıçam Konteyner Kent kurulum süreci.....	118
Görsel 82. Sarıçam Kampı 8'li bloklar zemin kat planı ve görünüş.....	120
Görsel 83. Sarıçam Kampı 8'li bloklar.....	120
Görsel 84. Geçici konutların plan şemaları.....	121
Görsel 85. Geçici konutların konumları ve gün ışığı ilişkisi.....	123
Görsel 86. Geçici konutların güneş enerji sistemi panelleri.....	123
Görsel 87. Geçici konutun mutfak ve yaşam alanı.....	124
Görsel 88. Banyo, akrilik duş teknesi	125
Görsel 89. Yaşam alanından yatak odasına bakış.....	125
Görsel 90. Geçici konutlar arası geçiş alanları.....	128
Görsel 91. Sarıçam Konaklama Merkezi bloklar-balkonlar.....	129
Görsel 92. Sarıçam Konaklama Merkezi blok sokak ilişkisi.....	129
Görsel 93. Geçici konutların yakın çevresi.....	130
Görsel 94. Geçici konut giriş alanı dönüşümü.....	135

Görsel 95. Geçici konut yatak odası.....	136
Görsel 96. Geçici konut yaşam alanı.....	136
Görsel 97. Sarıçam Konaklama Merkezi.....	140
Görsel 98. Geçici konutların balkonları.....	141
Görsel 99. Sarıçam Konteyner Kentinde grafiti çalıştayı.....	142
Görsel 100. Erkek ve çocukların kullanım alanları.....	142
Görsel 101. Konteyner konut yaşam alanı-mutfak.....	143
Görsel 102. Geçici konut özel alan – balkon.....	144

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

IFRC: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

(Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu)

TBMM İHİK: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme

Komisyonu

UN-HABITAT: United Nations Human Settlements Programme (Birleşmiş

Milletler İnsan Yerleşimleri Programı)

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

(Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

GİRİŞ

Mülteci problemi 21.yy'ın en büyük sorunlarından birisi olarak her geçen gün kendini daha fazla hissettirmektedir. Tarih boyunca insan toplulukları kendi istekleri dışında gelişen olaylar sebebiyle yurtları saydıkları topraklardan ayrılmış ya da ayrılmak zorunda bırakılmışlardır. Bu zorunluluk kimi zaman deprem, sel, kuraklık vb. doğal afetlerden kaynaklandığı gibi kimi zaman da siyasi nedenlerden ötürü yaşanmıştır. Bu çalışma, siyasi nedenlerden dolayı zorunlu olarak göç etmek durumunda kalan mülteciler üzerinde yoğunlaşmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) kabul ettiği evrensel mülteci tanımı şu şekildedir:

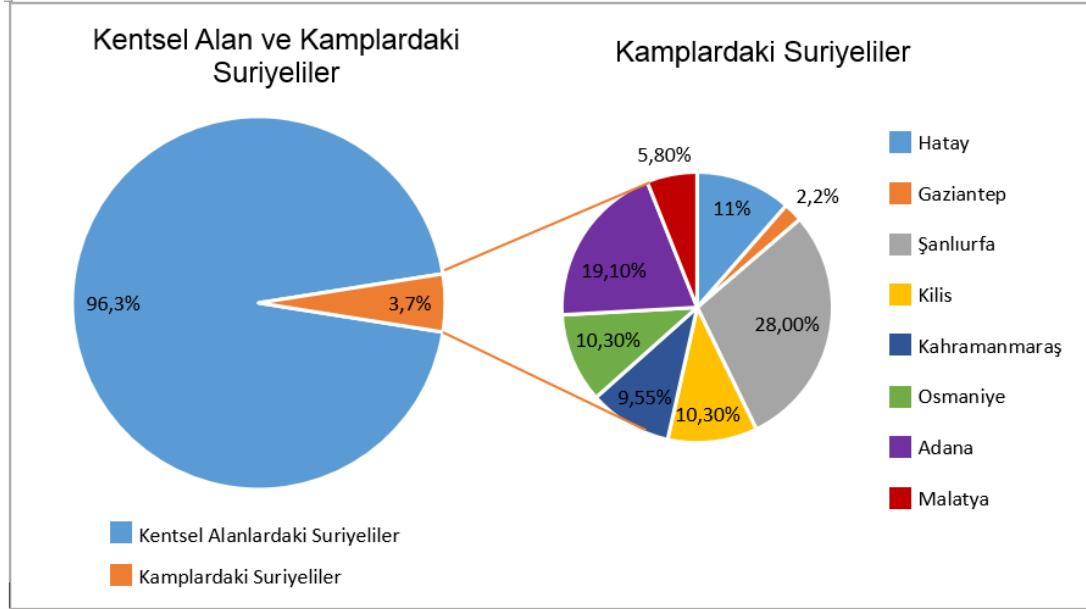
"Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır." (Erdoğan, 2017, s.44)

Savaş, şiddet, çatışma veya zulümden kaçarak başka bir ülkenin sınırları içerisinde güvenlik arayan kişilere mülteci denilmektedir (URL-1). 20.yy'da ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gözler önünde yaşanmaya başlanan sığınmacı ve mülteci krizleri her geçen gün artmıştır. Yaşanan krizler milyonlarca insan için barınma sorununu da beraberinde getirmiştir.

2011 senesinde patlak veren Suriye İç Savaşı ile mültecilik ve barınma sorunu Türkiye için güncel, sosyal ve önemli bir konu haline gelmiştir. Suriye'de yaşanan karışıklıklar ve çatışmalar ülkede barınmayı zorlaştırmış ve toplu göçlere sebep olmuştur. Bu hareket dalgası uluslararası platformdaki en büyük mülteci krizlerinden birisi haline gelmiştir. Yaklaşık sekiz yıldır süren çatışmalar sonucunda 5 milyondan fazla insan Suriye'yi terk etmiştir. UNHCR verilerine göre Suriye içerisinde 13,1 milyon yardıma ihtiyaç duyan, 6,6 milyon ülke içerisinde yerinden edilmiş kişi bulunmaktadır. Savaştan kaçan insanlar komşu ülkelere sığınmışlardır. Eylül 2017 resmi kayıtlarına göre Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'da toplamda 5.1 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır (URL-35).

Suriye İç Savaşı ile birlikte ülkemizin karşılaştığı göç hareketliliği mülteci problemini çok yönlü olarak Türkiye'nin gündemine oturtmuştur. Türkiye için mülteci tanımının hukuki boyutu daha farklıdır. Ülkemiz yalnızca Avrupa'dan gelen göçmenleri mülteci statüsünde kabul etmektedir. Günümüzde ülkemizde bulunan Suriyeliler, halk

arasında ve medyada her ne kadar mülteci olarak geçseler de 2013 yılına kadar sığınmacı statüsünde sayılmışlardır. 2013 sonrasında ise hukuk sistemimize getirilen yeni tanımlamalar sonucunda şartlı mülteci, geçici korunan gibi ifadelerle anılmışlardır. Bu nedenden ötürü ülkemizde bulunan yerleşkeler mülteci kampı yerine geçici barınma merkezleri veya konaklama merkezleri olarak adlandırılmıştır.

Tablo 1. Suriyelilerin Kentsel Alana ve Kamplara göre Dağılımları (Mayıs 2019 UNHCR verilerine göre düzenlenmiştir.)

Ülkemize yapılan ilk giriş 2011 Nisan ayında Hatay ilinden gerçekleşmiş ve aynı yıl bölgede ilk çadır kentler kurulmuştur. 2012-2017 seneleri arasında Türkiye’de toplam 10 ilimizde 20’yi aşkın geçici barınma merkezi açılmıştır. 2017-2018 yılları arasında ülkemizde bulunan merkezlerin çadır kentten konteyner kente dönüştürüldüğü dikkat çekmektedir. 2019 Mayıs ayı verilerine göre 8 ilimizde, günümüzde de aktif olarak hizmet veren 13 adet geçici barınma merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerin 11 tanesi konteyner kent olmak üzere yalnızca 2 tanesi çadır kenttir. Mayıs 2019 kayıtlarına göre Türkiye sınırları içerisinde bulunan toplam Suriyeli sayısı 3,606,737’dir. Belirtilen Suriyeli nüfusun 136 bin kadarı ise devletin tahsis ettiği 13 adet mülteci kampında barınmaktadır (URL-31; AFAD, 2018). Verileri incelediğimizde yalnızca %3.7’lik bir kesimin barınma merkezlerinde kaldığı görülmektedir (Tablo 1). Bu durum mültecilik ve barınma konusunun Türkiye için ne kadar güncel, sosyal ve önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne

sermektedir. Bu nedenle tez kapsamında mültecilik ve barınma konusu üzerine yoğunlaşmıştır.

Siyasi nedenlerden ötürü zorunlu olarak göç eden insanın, yaşam koşullarını ve ruhsal yapısını şekillendiren fiziksel çevresinden ayrılmasının temel amacı, emniyetli gördüğü bir çevrede yaşamına devam etmek istemesidir. Dünya çapında sığınmacı ve mültecilere sağlanan öncelikli hizmet, zorunlu olarak ayrıldığı fiziksel çevresinin yerine yaşam koşullarını sağlayabileceği bir yerleşim birimi temin etmektir. Temin edilen bu yerleşim birimleri mültecinin yere bağımlı olmadan barınma ve korunma gereksinimini karşılayabileceği yerleşkelerdir. Zorunluluktan doğan bu yerleşkelere yönelik araştırmalar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artış göstermiştir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde, farklı coğrafi ve iklim özellikleri olan alanlarda kurulan kampların farklılık göstermesi bu çalışmaların gerekliliğini doğrulamıştır. Coğrafi farklılıkların yanında kimlik ve kültür farklılıklarından doğan değişimler de geçici yerleşimlerin yapısını etkilemiştir. 1970'lerde ve 1980'lerde yaptığı bir dizi çalışmada Cuny, mülteci krizleri esnasında kurulacak olan kamp yerleşimlerini incelemiş ve raporlaştırmıştır. Kamp planlama ve yönetimini, fiziksel ve sosyal faktörler, sağlık faktörü ve kamp yönetimi açılarından incelemiştir (Cuny, 1971). Kamp alanlarındaki çevresel düzenlemelerin yanında mültecilerin barınacağı temel birimler olan mobil konutlar da dikkatle ele alınmalıdır. Mobil konutların bir alt başlığı olarak değerlendirilen geçici afet konutları, doğal afetlerden kaynaklı yıkımlardan sonra kullanılan barınakları tanımladığı gibi, mülteci barınaklarını da tanımlamaktadır. Mülteci mobil konutları olarak kullanılan geçici afet konutlarının alt kategorileri bulunmaktadır. Bulunulan coğrafya, yaşanan felaket ile onun psikolojik ve sosyolojik etkileri, kültür ve kimlik bu alt kategoriler olan konut türlerinin oluşmasına sebep olmuştur. Zorunluluktan doğan bu geçici mekanlar da belirli kriterler gözetilerek oluşturulmaktadır. Bu kriterler, fiziksel ve çevresel faktörler, malzeme faktörü, kullanıcı gereksinimleri ve psikolojik faktörler olarak değerlendirilebilir. 20.yy'ın ikinci yarısından sonra yaşanan, gittikçe artan ve sıklaşan mülteci ve sığınmacı krizleri, zorunluluktan doğan konutlar üzerine yapılan çalışmaları gerekli kılmıştır.

Konutlar, yerleşim birimi içerisinde bulunduğu coğrafya ve iklimle etkileşim içerisinde olurken, bağlamından bağımsız olarak içinde barındırdığı kişi ile de etkileşime geçmektedir. İngiliz mimar ve tasarımcı Heathcote, evi neredeyse

varlığımızdan ayrılamayan ve bizimle bağdaşmış olan olarak tanımlamaktadır. Evlerimiz çok kişisel, çok tanıdık ve onunla ilişkimiz çok özeldir (Heathcote, 2012). Yaşadığımız, hayatımızı devam ettirdiğimiz mekanlar ve çevre kimliğimizi oluşturmaktadır. Mülteciler için bu çevreyi terk etmek kimliğinden uzaklaşmak demektir. Barınma gereksinimlerini karşılayabilseler bile alışkın oldukları çevreden ayrılmak onların kendilerini evsiz hissetmelerine sebep olmaktadır. İnsanlar yaşadıkları çevreyi benimsemekte, o çevreyi/mekanı farklılaştırarak kendilerine ait kılmaktadırlar. Böylece mekan, kişisel kimliğimizden içinde yer aldığımız toplumun kültürüne kadar birçok faktörü gösteren bir unsur haline gelmektedir (Alptekin, 2011, s.84-88). Kısacası birey ve mekan arasında ait olma duygusundan kaynaklı bir etkileşim vardır. İnsan yaşadığı çevreye ve mekana iz bırakıp, o çevre ve mekanı kendine ait kılar; bulunduğu ortamın atmosferinden de etkilenmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi bağlamından bağımsız olarak birey ve mekan arasında kişisel bir etkileşim meydana gelmektedir. Emniyetli bir çevrede hayatına devam edebilen, sağlıklı yaşam koşullarını sağlayan insan, ruhsal yapısını şekillendiren ve destekleyen çevresine de ihtiyaç duymaya başlamaktadır. Bu noktada fiziksel çevre barındırdığı topluluğun kültürel özelliklerinden etkilenerek değişmeye başlamaktadır. Temel insani gereksinimleri karşılaması için kurgulanan mobil konutlarda toplumsal ve bireysel etkileşimler sonucunda karşılıklı dönüşümler meydana gelmektedir.

Zorunlu olarak yurtlarından ayrılan ve bir başka ülkenin sınırlarına sığınan insanlar için hayatına devam edebilmek kuşkusuz zordur. Bu devamlılığın sağlanabilmesi için kurulan yerleşim birimlerinde, en iyi fiziksel çevreyi oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu yerleşim birimleri hem yerleşke hem de konut bazında, uluslararası standartlar gözetilerek bireylerin en temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kurgulanmaktadır. Türkiye'deki mülteci yerleşimleri yüksek standartlara sahip küçük birer şehir olarak tanımlanabilir.

ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI

Suriye krizinin patlak verdiği andan itibaren Türkiye için çok kritik bir süreç başlamıştır. Jeopolitik olarak önemli bir konumda yer alan ülkemiz zor durumda kalan Suriyelilere kapılarını açmıştır. Mültecilerin barınma sorununa yönelik kurulan yerleşke ve konutların tasarım kriterlerinin ortaya konması ve derlenmesi,

mültecilere en çok ev sahipliği yapan ülkelerden birisi olan Türkiye için çok önemli ve gereklidir.

Çalışmanın yoğunlaştığı mülteci yerleşim şekli devlet eliyle oluşturulan birimler olan kamplardır. Zorunluluktan doğan geçici mekanlar olan mülteci konutlarını, gelişimini ve tasarım ölçütlerini inceleyip, yurt dışı ve yurt içi örnekler vererek, Türkiye'deki mülteci kamplarının ve konutlarının tasarım kriterleri üzerine bir mevcut durum analizi yapmak çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Türkiye'den seçilen bir konaklama merkezi detaylıca ele alınacak, yerleşim birimi ve konut tasarımı üzerine inceleme yapılacaktır. Yapılan araştırmada 'yerleşke ve konut tasarım kriterleri' ile 'geçici konutta aidiyet duygusu' konuları analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu konuları tanımlamak, anlamak ve irdellemek için aşağıdaki sorular tez kapsamında cevaplanmaya çalışılmıştır:

1. Mülteci kamplarında yer alan geçici afet barınakları ve türleri nelerdir?
2. Mülteci kampları olarak kurgulanan yerleşkelerin tasarım kriterleri nelerdir?
3. Mülteci kamplarındaki geçici konutların tasarım kriterleri nelerdir?
4. Zorunluluktan doğan geçici mülteci konutlarında aidiyet duygusu kendini nasıl gösterir?

Araştırmanın 1. ve 2. bölümlerinde verilen literatür kısmında yukarıda listelenen soruların cevapları aranmış, 3. bölümden itibaren de bu sorular Adana Sarıçam Konaklama Merkezi üstünden değerlendirilmiştir.

Ülkemizdeki mülteci sorunu çok yönlü olarak ele alınması gereken bir konudur. Suriye'den gelen birçok mülteci ülkemizde 'misafir' statüsünde barınma imkanı bulmaktadır. Çalışmanın amacı mülteci yerleşimleri kapsamında bulunan mülteci kamplarının ve geçici konutların tasarım kriterlerini ortaya koymak ve değerlendirmektir. Bu kamplardaki yaşam koşullarının ve ihtiyaçlarının temel düzeyde belirlenip aktarılması hedeflenmektedir. Bu sayede çalışma süresince toplanan verilerin mülteci ve sığınmacı yerleşimlerinin tasarımında yönlendirici olması ve bu alandaki gelişmelere katkı sağlaması beklenmektedir. Mülteci kamplarında uygun sağlıklı mekânsal koşulların oluşturulmasına dikkat çekmek de amaçlanmaktadır.

Kamu kurumlarında Suriyeliler "geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler", "sığınmacı" ya da "misafir" olarak tanımlandıkları için, yerleştirildikleri kamplar da

“geçici barınma merkezleri” olarak geçmektedir (Erdoğan, 2018, s.8). Mültecilerin yerleşim birimleri, geçici barınma merkezleri veya konaklama merkezleri olarak geçse de çalışma içerisinde resmi tanımlamadan bağımsız, kamp olarak adlandırılmıştır.

ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışma kapsamında ele alınan yerleşim birimleri devlet eliyle oluşturulan mülteci kamplarıdır. Zorunluluktan doğan mekanlar olan bu kamplarda kullanılan geçici afet barınakları mülteciler için sağlıklı mekânsal koşulların sağlanması açısından önemlidir.

Çalışmanın ilk bölümünde mobil konut mekanları üzerinde durulmuştur. Mobil mekan kavramı genel olarak tanımlanmış, geçici mekanları doğuran unsurlar ele alınmıştır. Mobil mekandan çalışma içerisinde yoğunlaşılacak olan zorunluluktan doğan geçici mekanlar özeline inilmiş, afet barınakları ve türleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde mülteci kavramı, mülteci kampları ve ortaya çıkış süreçleri ile uluslararası platformdaki yaklaşımlar ve politikalar ele alınmıştır. Mülteci yerleşkeleri olan kampların ve kamplardaki geçici konutların tasarım ölçütlerine değinilmiştir. Zorunluluktan doğan geçici mekanlarda birey-mekan etkileşimi ve aidiyet duygusu incelenmiştir. Tanımlanan kamp alanlarında kullanılan geçici konutlara ait yurt içi ve yurt dışı örnekler ile bu alanda yapılan tasarımlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde Türkiye’deki mülteci kamplarından olan ‘Adana Sarıçam Konaklama Merkezi’ üzerinde yapılan örnek incelemeye yer verilmiştir. Sarıçam Konaklama Merkezi, Türkiye’deki diğer kamplara göre daha yeni bir yerleşke olmasının yanı sıra, ülkemizdeki en büyük merkez ve dünyadaki en büyük konteyner kentlerdendir. Araştırmada, çalışmanın önceki bölümlerinde toplanan veriler bir altlık olarak kullanılmış, kampın ve geçici konutların tasarım ölçütleri tespit edilmiş ve mevcut durum analizi yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde, üçüncü bölümde gerçekleştirilen örnek incelemeden elde edilen bulgular önceki bölümlerde elde edilen bilgiler dahilinde değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışma süresinde genelden özele doğru bir yol izlenmiştir. Öncelikle mobil mekan kavramından yola çıkılarak zorunluluktan doğan geçici mekanlar ve geçici afet barınakları üzerine inilmiştir. Bu noktada mülteci kavramı, mülteci kamplarında geçici konut üniteleri ve tasarım kriterleri ile yurt içi ve yurt dışı uygulama örnekleri verilmiştir. Genel olarak bakılan mobil konut mekanı ve mülteci kavramlarına daha sonra Türkiye bağlamında bakılmış ve derlenen bilgiler doğrultusunda Adana Sarıçam Konaklama Merkezi'ne dair bir mevcut durum analizi yapılmıştır.

Adana Sarıçam Konaklama Merkezi 2017 senesinde kurulmuş, Türkiye'deki diğer kamplara göre daha yeni bir yerleşim birimidir. Toplam kapasitesi 25 bin civarında olacağı açıklanan konaklama merkezinde, Mayıs 2019 itibarıyla 26,869 Suriyeli barınmaktadır (URL-31). Türkiye'nin en büyük mülteci yerleşkesi olan Sarıçam Konaklama Merkezi, Dünya'nın da en büyük konteyner yerleşkelerindedir. Türkiye'deki birçok ilçeden daha fazla nüfusa sahip olan Sarıçam, konteyner kent olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca m² bazında ülkedeki en geniş kamptır ve diğer merkezlerden farklı olarak bünyesinde kurulu seralarıyla kendine yetebilme amacı taşımaktadır. Bu nedenlerden ötürü alan çalışması için ülke içerisindeki diğer kamplardan daha farklı bir konumda olan Adana Sarıçam Konaklama Merkezi tercih edilmiştir.

Konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, toplanan veriler gözlemlerle, araştırma görsellerle desteklenmiştir. Kamp kurulumunda etkili olan kurumlarla görüşmeler yapılmıştır. Nitel metotla yapılan araştırmada uygulama üzerine örnek olay inceleme (durum çalışması) yöntemi kullanılmıştır. İncelenen örnek kamp üzerinden yapılan bir değerlendirme ile çalışma sonlandırılacaktır.

ARAŞTIRMAYA YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI

Mülteci sorunu günümüzde dünyanın göz ardı edilmemesi gereken bir problemi haline gelmiştir. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de konu sosyoloji, psikoloji, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi başta olmak üzere pek çok disiplin tarafından ele alınmıştır. Türkiye özelinde her zaman var olan ve önemini koruyan mülteci konusuna yönelik çeşitli çalışmalar vardır. Buz (2004) mülteciler, sığınma süreci ve göç olgusunu toplumsal ve hukuki boyutlarıyla ele alırken, Erdoğan (2017) Suriyeli

mülteciler üzerinde yoğunlaşarak toplumsal kabul ve uyum sürecini değerlendirmiştir.

Evinden edilmenin, alışkın olduğun çevreden ve ülkenden ayrılmak zorunda bırakılmanın yol açtığı sosyolojik ve psikolojik problemler üzerine sosyal bilimler alanında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Mülteciler üzerinde yapılan araştırmalar için kimlik ve ev ilişkisi çok önemlidir. Kişiliğimizin bir parçası olan ve kimi zaman onu tamamlayan ve tanımlayan konutlarımızın kimlik oluşumumuzda etkisi çok büyüktür. Cooper Marcus (2006) ise kişiliğimizin bir göstergesi olan konutu psikoloji disiplini çerçevesinde incelemiştir. Taşcıoğlu (2013) mekanı bir görsel iletişim platformu olarak görüp mekan-kimlik ilişkisini irdelerken; Rapoport (2004) mekan-kültür ikilisini çevre davranış ilişkileri bağlamında ele almıştır.

Mültecilerin toplum içerisindeki sosyolojik, psikolojik, politik ve ekonomik uyumları üzerine yapılan çalışmaların yanında 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren mülteci yerleşkeleri ve konutları üzerinde de araştırmalar yapılmıştır. Daha çok yerleşke bağlamında ele alınan konu ile ilgili Frederick Cuny birçok araştırma yürütmüştür. Afet sonrası uzmanı ve Afrika'dan Asya'ya birçok yardım bölgesinde çalışmış bir hümanist olan Cuny (1971) raporunda kamp yönetimi ve tasarım kriterleri üzerinde durmuştur. Mimarlık disiplinde yapılan birçok çalışmada da mülteci kampları yerleşke bazında ele alınmıştır.

Hareket halinde olma durumu tarih boyunca insanları cezbetmiş tasarımcıların ve mimarların ilgisini çekmiştir. Göç etme, istenilen veya istenilmeyen sebeplerden ötürü yerinden olma durumunda yapıyı beraberinde götürebilme düşüncesi mühendis, mimar ve tasarımcıları harekete geçirmiştir. Geliştirilen bu teknoloji gerekli durumlarda sökülüp takılabildiği, taşınabildiği ve yeniden kurulabildiği için acil durum barınaklarında da kullanılmış ve afet bölgelerinde kullanılan mobil konutlar ortaya çıkmıştır. Prefabrik sistemle üretilen mimari yapıları inceleyen, sistemleri, yapıları ve türleri analiz eden çalışmalar bulunmaktadır. İngiliz mimar ve akademisyen Kronenburg (1995, 2003, 2014) taşınabilir yapıların gelişimini ve tarihçesini incelemiş, bu alanda birçok çalışma yürütmüştür.

Mobil mekan-mobil konutları ele alan araştırmaların içerisinde geçici afet barınakları olarak yer edinen mülteci konutları ile ilgili uluslararası platformlarda belirlenen bir takım standartlar mevcuttur. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu (IFRC)

tarafından yayımlanan 'Shelter After Disaster' raporunda acil durum yerleşkeleri ve barınaklarıyla ilgili belirli standartlar paylaşılmıştır. IFRC, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT) ve UNHCR tarafından afet bölgelerine yapılan yardımlar her yıl hazırlanan raporlarla halka açıklanmaktadır. Yayımlanan çalışmalarda geçici afet barınakları ve gözetilen standartlar örneklenmektedir. AFAD tarafından düzenli aralıklarla hazırlanan raporlarda, ülke içerisindeki afet yönetimi ve denetimi, acil durum yerleşkeleri ve barınakları konularında standartlar ve mevcut durumlar ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında UNHCR, IFRC, UN-HABITAT ve AFAD başta olmak üzere birçok kurumun yayınları incelenmiştir.

Literatürde mültecilere yönelik psikolojik ve sosyolojik çalışmalar çoğunluktadır. Mülteciler, mülteci statüsü ve göç olgusunu inceleyen siyaset bilimi, hukuk, ekonomi, psikoloji ve sosyoloji alanlarında yapılan disiplinler arası araştırmalar da mevcuttur. Yakın tarihli araştırmalarda, sayılarında yaşanan artıştan dolayı mülteciler konusu mimarlık disiplini tarafından da ele alınmaya başlanmıştır. Yerleşke ve kamp seçimi, kamp yönetimi ve acil durum yönetimi konularında mimariye çok iş düşmektedir. Mimarlık disiplinde kamp tasarımı ve yönetimi üzerine çeşitli bakış açılarından yazılmış tezler mevcuttur. Ancak iç mimarlık disiplinde konuyla ilgili yeterince çalışma bulunmamaktadır. Geçici konutlar olan mülteci konutları, bu mekanların tasarım kriterleri ve iç mekan düzenlemeleri iç mimari disiplininin incelemesi gereken konulardır. Mülteci konutları ile ilgili "Mültecinin "Ev"i İnşası: Kilis Elbeyli Kampı" (Macit, 2017) adlı tez çalışması mevcuttur. Çalışmada mültecilerin yerleştirildikleri kamplarda evlerini kurmaları incelenmiş, ev kavramı üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik ve sosyolojik bir olgu olarak durulmuştur. Mobilite, mobil mekan ve mobil konut ile ilgili de çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu çalışmalar incelendiğinde konularının mobil mekan, mobil yapı ve konut kullanım alanları ile tasarım kriterleri üzerine olduğu görülmüştür. Ancak bir mobil konut olan geçici afet konutları yani mülteci konutlarının tasarım kriterlerine yönelik bir çalışma saptanamamıştır. Araştırmada mülteci kamplarındaki konutların tasarım kriterleri ile geçici konutta aidiyet duygusu konuları analiz edilmeye çalışılmış, bu kapsamda seçilen bir kamp üzerinde inceleme yapılmıştır. Konunun diğer mobil konut ve mimarlık / iç mimarlık disiplinlerindeki mülteci çalışmalarından farklı olması tezin özgünlüğünü oluşturmaktadır.

1.BÖLÜM: MOBİL KONUT MEKANLARI

Bu bölümde mobil mekan kavramı açıklanacak, mobil mekanların tarihsel gelişim süreci özet bir şekilde ele alınacaktır. Geçici mekanları oluşturan unsurlara yer verilecek ve zorunluluktan doğan geçici mekan türleri irdelenecektir. Bölümün amacı geçici afet barınakları konusunu açmak ve ilerleyen bölümlerde değinilecek olan mülteci konutları için gerekli olan altyapıyı hazırlamaktır.

1.1. Mobil Mekan ve Tarihsel Gelişimi

'Mekan' tek bir tanımlamayla sınırlandırılmayacak kadar geniş altyapısı olan bir kavramdır. Mekanın var oluş amacı insanı doğadan belirli ölçüde ayırarak, korunması ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılaması için ortam oluşturmaktır. Felsefeden mimarlığa kadar birçok disiplinde mekan üzerine farklı düşünceler ortaya atılmıştır. Mekan kavramına farklı açılardan bakmak, sadece fiziksel unsurlarla değil, düşünsel olarak da irdelemek gerekmektedir.

Altan, mekan kavramını anlatmak için okuyucuya üç farklı ortam kurdurur. Bunlardan ilki her yönde açık ve ufuk çizgisini görebildiğimiz sonsuz bir alandır. İkincisi nadiren ağaçların, çeşitli boylarda çalılarının ve bitkilerin bulunduğu, üçüncüsü ise tamamen ağaçlarla çevreli ormanlık bir alandır. Birinciden sonra düşlediğimiz ikinci alan, bize mekan kavramını düşündüren ilk hayaldir. Bu durumda korunmuşluk ve çevrelenmişlik mekan hissini oluşturan duygular olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci ve üçüncü alanlarda verilen çeşitli yükseklikteki ve sıklıktaki ağaçlar ve çalılar ise mekan algımızı oluşturan ve etkileyen fiziksel unsurlarla alakalıdır (Altan, 1992, s.78). Bu fiziksel unsurların çeşitlenmesi ve niteliklerinin değişmesi mekan algımızı etkilemektedir.

Tarih boyunca ihtiyaçlarımız farklılaştıkça ve geliştikçe mekanlar da değişmiştir. Sadece korunma ve diğer temel ihtiyaçlarımızı sağlayan ortamlardan, her tür altyapıdaki sosyo-kültürel ortamlara kadar çeşitlenmişlerdir. Mekan ile insanın ulaşmak istediği, kendini, yaşamsal faaliyetlerini ve kültürüne ait unsurları barındırabileceği bir alan oluşturmaktır. Bir takım sınırlar getirerek oluşturduğumuz her alan mekan sayılmaktadır. Mekan denilmesi için altı taraftan kapalı bir ortam olması gerekli değildir, mekan, bu altı düzlemden iki ya da üç tanesiyle de tanımlanabilmektedir. Duraklar, parklar, tiyatrolar, sınıflar, farklı sosyo-kültürel amaçlar için çeşitlenen mekanlardan birkaçıdır. Bu çeşitlilik ve değişimlere, zamanla

çevrenin ve insanın geçirdiği fiziksel, kültürel ve teknolojik gelişmeler yol açmaktadır. Mekan insanla birlikte anlam kazanmaktadır. Sonuçta mekan sadece somut unsurları değil, soyut unsurları da bünyesinde barındırmaktadır. Soyut unsurlar, mimari mekanı değerlendirirken hesaba katılması gereken insan faktörünün ortama kattığı duygu ve deneyimlerdir (Taşçıoğlu, 2013, s.29-30; Zevi, 2015, s.24).

Hasol (2010), mekanı, “İnsanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun” şeklinde ifade etmiştir (s.313).

Zevi (2015), insanların içine girip hareket edip dolaştığı boşluğu, mimari mekan, mimariyi de iç mekan olarak değerlendirmiştir. İç mekan mimarinin özünü oluşturmaktadır (s.23-25).

Anlaşılabacağı üzere mekan, birçok tanım, alt kavram ve sınıf içermektedir. Mekanın algılanması için sınırlandırılması gerekliliği vardır. Bu fiziksel sınırlama bir takım yapısal öğelerle yapılmaktadır. Uzunluğu, genişliği ve yüksekliği bulunan, sınırlandırılmış boşluk, yani mekan bir işlev üstlenmelidir. Bu işlev, her ne olursa olsun insanı olaya dahil eder. En başta mekanın kendisi insan ihtiyacı sonucunda doğmuştur ve insan olmadan anlamsızdır. Bu nedendir ki; parametreleri bu kadar çok olan bir kavramı, tek bir tanımla bütünüyle ifade edebilmek zordur. İnsanların duygu ve deneyimleri, sosyal ve kültürel faktörler, algısal ve görel bir kavram olan mekanı etkilemektedir. Mekan insanla yaşayan bir kavramdır ve gelişmeye devam etmektedir.

‘Mobil’, birçok disiplini etkileyen çok boyutlu bir kavramdır. Genellikle tek başına kullanılmaz ve bir ifadeyi tanımlamak için yanında başka bir kelime alır. Mobil cihazlar, mobil iletişim, mobil telefon, mobil uygulama, mobil öğrenme, mobil yaşam, mobil ev, mobil mekan bu ifadelerden birkaçıdır. Konumuzun gereği olan ‘Mobil Mekan’ın tanımını yapmak için ‘mekan’ ile birlikte ‘mobil’ kavramını da açmamız gerekmektedir.

‘Mobil’ kelimesi en basit tanımıyla hareket edebilen olarak ifade edilmektedir. Hareketli, taşınabilen, sökülüp takılabilen, gezici, oynak, değişken olandır (Gürtekin, 2011, s.2). Hareket kavramına daha detaylı bakılması ‘mobil’ kavramını daha net anlamamıza yardımcı olacaktır. Hareket, Türk Dil Kurumu’nda “Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi, devinim, aksiyon” olarak tanımlanmaktadır (URL-

2). İngilizce 'mobile' kelimesinin Türkçe karşılığı 'hareketli'dir (URL-3). Bu durumda mobil, bir ürünün, olayın ya da eylemin niteliğini göstermektedir.

Yukarıda açıklanan 'mobil' ve 'mekan' kavramlarını birleştirdiğimizde en basit tanımıyla 'Mobil mekan', hareket edebilen, taşınabilen, sökülüp takılabilen, gezici mekan olarak ifade edilmektedir. Mobil olan mekanlar, hareketli, sabit olarak konumlandırılmak zorunda olmayan, yüklenen işleve ve çağımızın gereklerine göre kolaylıkla donatılabilen alanlardır.

Görsel 1. Mobil Mekan Örneği (Nappo&Vairelli, 2010, s.8)

İnsanlar tarih boyunca hareket halinde olmuşlardır. Bu hareketlilik 'göçebe' olma durumuyla başlamıştır ve günümüzde de teknolojinin bir gereği olarak devam etmektedir. İnsanların göçebe hayatı, evlerini yanlarında götürmelerini gerektirmiş ve bu ihtiyacın sonucu olarak da mobil olan ilk mekanlar doğmuştur. Bu mobil yapılar, hafif, gerektiğinde ve istenildiğinde sökülüp taşınabilen, uygun bir ortamda yeniden kurulmasına imkan veren uygulamalarla, esneklik ve uyumluluk ilkeleriyle şekillenmiştir (Akgül, 2006, s.21).

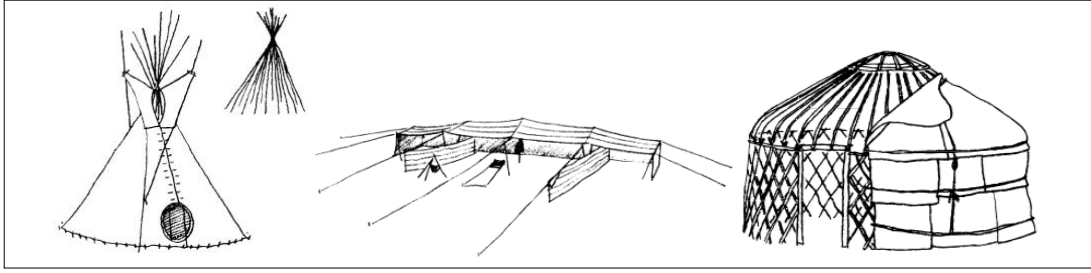
Antik dönemde ihtiyaç halinde aniden harekete geçmek bir gereklilikken, günümüzde zorunluluktan doğan durumlar haricinde bir tercih haline gelmiştir. Yerleşik düzene geçmiş olsalar bile insanlar için hareketli olma durumu hala devam etmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte zaman, hayatımızda önemli bir yere gelmiş, bu nedenle de hız bir ihtiyaç halini almıştır. İnsanın dinamik doğasının bir yansıması olan bu taşınabilir özellikteki mekanlar, geçtiğimiz yüzyıla kadar mimari ürün olarak sayılmamışlardır. Çağının gerektirdiği hız, ulaşılabilirlik ve esnekliği sağlayabilen

mobil mekanlar, yakın bir zamanda mimarlığın ilgi alanına girmiştir (Kronenburg, 2003, s.1-2). Mimarlığın uğraşı olan mobil ürünler, istekler ve gereksinimler doğrultusunda gelişim göstermiştir. Her türlü duruma ve olaya karşı, kolay ve hızlı kurulum ile esnek mekan ihtiyacını karşılayabildikleri için mobil yapılar, özellikle 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren önem kazanmışlardır. Hafif ve sağlam olması, sökülüp takılabilmesi, esnek planlamaya imkan vermesi gibi özellikleri nedeniyle insanlar tarafından sıkça kullanılmışlardır. Aynı nitelikler, zorunluluktan doğan acil durumlarda da tercih edilmelerine sebep olmuştur. Mobil yapıların başvuru sebeplerinin çeşitlenmesi sağladığı faydaları anlamamıza yardımcı olmaktadır (Karaoğlu, 2014, s.8).

Mobil mekanlar, yaşamın ve iş hayatının farklı alanlarında birçok rolü üstlenmektedirler. Mobil yapıların buldukları yere geçici olarak konumlandırılması, yapının kendisinin de geçici olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, tek bir kullanımla sınırlandırılmasını engelleyen unsur, taşınabilir yani 'mobil' doğasından gelmektedir. Farklı gereksinimler doğrultusunda yeniden kullanılabilir olmaları, malzeme ve kaynakların verimli kullanıldığını göstermektedir (Kronenburg, 2014, s.6-7).

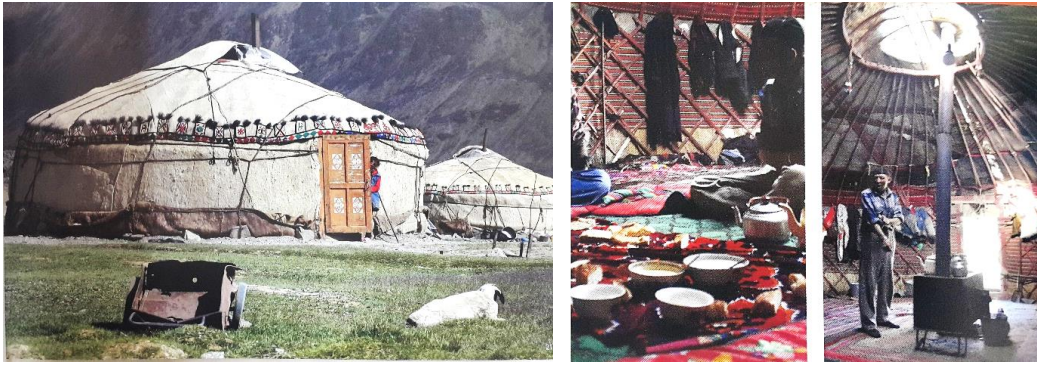
Doğal kaynaklarımızın hızla tükendiği düşünüldüğünde mobil yapıların sağladığı faydalar tercih sebebinin büyük ölçüde etkilemektedir. Tasarım özgürlüğü ve yere bağlı kalmama düşüncesi çekiciliğini artırırken, sosyal ve hatta siyasi sorunlara çözüm olabilmesi de kullanım sıklığını arttırmaktadır. Tarih boyunca gününün ihtiyaçlarını karşılayarak gelişen bu mobil yapı anlayışı, günümüzde de teknolojiyle birleşmiş ve çağın birçok sorununa çözüm üretmeye başlamıştır.

Mobil mekanlar, insanlar inşa etmeye ilk başladıkları zamandan beri hayatımızdadır. İnsanoğlunun ilk mobil yapısı çadırıdır. Çadır, Asya'da, Afrika'da ve Amerika'da göçebe hayatı süren insanın barınağı olmuş, bulunduğu bölgeye göre farklı isim ve form almıştır. Farklı kültürlerin geleneksel öğeleri sayılan çadır, tipi ve yurt formları binlerce yıldır var olmuş ve gerek inşa teknikleri gerekse biçimleri ile günümüz yapılarını etkilemişlerdir (Görsel 2). Bu yapı tipleri, gergi sistem kullanımı, modüler üretim şekilleri ve çevreyle uyum içinde olmalarıyla modern taşınabilir yapıların ataları sayılmaktadır (Kronenburg, 2003, s.2; Nappo & Vairelli, 2010, s.20).

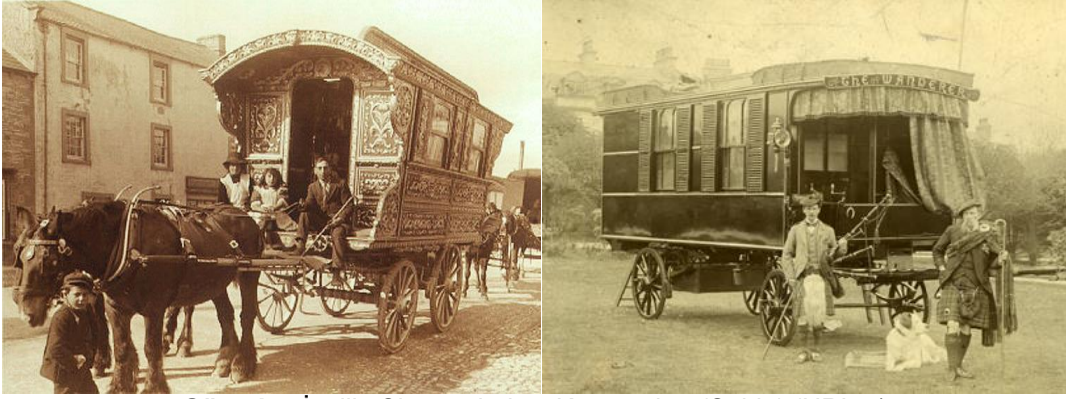
Görsel 2. Geleneksel Taşınabilen Yapılar, Kuzey Amerika Tipisi, Bedevi Çadırı, Asya Yurt'u (soldan sağa) (Kronenburg, 2003, s.2)

Göçebe durumun kısmen sona erdiği ve yerleşik düzene geçildiği zamanda bile bu formlar geleneksel yaşantıyla bütünleştiğinden yaşamaya devam etmiştir. Günümüzde de hala kullanıldığı görülmektedir (Görsel 3). Çadır kullanımının tarihi çok eskilere dayanmaktadır ancak mobil konut kullanımı ile türlerinin çeşitlenmesi ve üremesi 19.yy'a denk gelmektedir.

Görsel 3. Asya 'Yurt' Çadırı (Nappo & Vairelli, 2010, s.20-21)

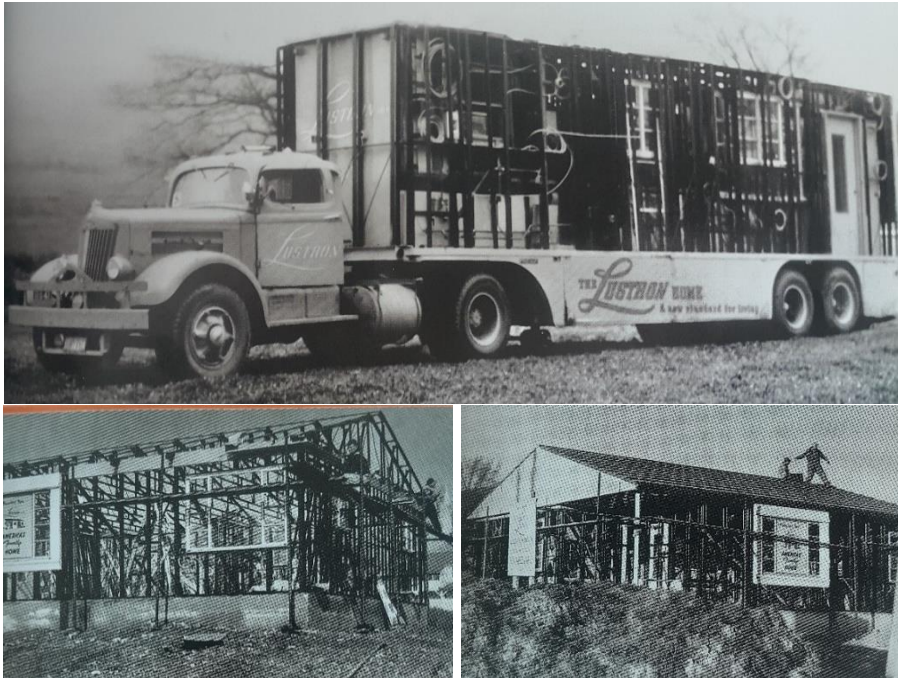
Mobil konutların çağdaş dünyada ortaya çıkışının ilk örneklerinden biri İngiltere'de yaşanmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere, mevsimlik ve dönemlik işçiye ihtiyaç duymuştur. Bunun bir sonucu olarak göçmenler ve iş arayanlar çalışmak için Londra gibi sanayileşmiş şehirlere akın etmişlerdir. Çingenerler de bu gruplar arasında yer almıştır. Karavanlar, sürekli hareket halinde olan ve iş imkanına göre seyahat eden çingenerler için ideal bir araç haline gelmiştir. Yol alırken barınma ihtiyacını da karşılaması, çadır ve tenteleri kullanan çingenerlerin 18. ve 19. yüzyıllarda karavanlara geçmesine sebep olmuştur (Görsel 4). Çingenerler, karavanları kendi yaşam tarzlarıyla harmanlayarak yeniden aktif hayata sokmuşlardır. 1860'larda karavanları canlandıran ilk topluluk İngiliz Çingenerleri olmuştur. İlk karavan ise İngiltere'de resmi olarak Dr. William Gordon Stables tarafından tasarlanmıştır (Görsel 5) (Kronenburg, 1995, s.23; Nappo&Vairelli, 2010, s.16-25; URL-3) .

Görsel 4. İngiliz Çingeneleri ve Karavanları (Solda) (URL-4)

Görsel 5. Dr. William Gordon Stables Tarafından Tasarlanan İlk Karavan (URL-5)

Mobil yapıların gelişimi 20.yy'da hızlanarak devam etmiştir. İlk örneklerinde atlar yardımıyla çekildiğini gördüğümüz barınma üniteleri bu tarihten itibaren arabalar yardımıyla çekilmeye başlanmıştır. Amerika'da özellikle 20.yy'da yaşanan konut krizi, mimar, mühendis ve tasarımcıları mobil konutlara yönelmiştir. Lustron şirketi tarafından 1949 yılında üretilen çelik konstrüksiyona sahip 12 tonluk prefabrik üniteler, ülkedeki konut ihtiyacını karşılaması için yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra üretilen bu mobil konut, klasik Amerikan konutlarının bütün özelliklerini barındırdığı için benimsenmiştir. Günümüzde Amerika'da hala Lustron evleri bulunmaktadır (Görsel 6) (Nappo & Vairelli, 2010, s.34-35).

Görsel 6. Lustron Firması tarafından üretilen mobil konut 1949 (Nappo & Vairelli, 2010, s.34-35)

1920 sonlarına kadar mobil yapılar, gezginler tarafından kullanılmış ve eğlence aracı olarak görülmüştür. Göçebe olarak yaşayan topluluklar için ev niteliği taşımıştır ancak bu da bir tercih sonucu olmuştur. Mobil yapıların kullanımı 1930'lardan sonra Amerika'da büyük kriz ile 1950'den sonra ise tüm dünyada II. Dünya Savaşı ile yaygınlaşmıştır. Bu dönemden sonra mobil yapılar, sadece bir tercih meselesi olmaktan çıkıp zor durumda kalan halk için devlet tarafından desteklenen politikalara dönüşmeye başlamıştır. Gerek savaş nedeniyle gerek iş nedeniyle ucuz ev arayışına girenler için özellikle Amerika'da mobil konutlar kalıcı konut olarak benimsenmiştir. Bunun bir sonucu olarak mobil konutların boyutları da genişlemeye başlamıştır. Yaşanan zor olaylar ve koşullar mobil yapıların gelişmesine imkan verdiği gibi, keyif için mobil yapılara yönelen bir grup da karavan endüstrisinin güç kazanmasını sağlamıştır.

Her koşula uyum sağlayan yapısı ile 'mobil' olma durumu sadece konutlarda değil diğer birçok yapıda da görülmektedir. Sağladığı faydalarla birlikte birçok aktivite için uygun koşulların oluşturulabildiği mobil mekanlar, 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren çeşitlenmiştir. Günümüzde ofis, okul, müze, sağlık merkezi gibi birçok farklı işlev için mobil yapılar kullanılmaktadır. Mobil yapılara tarihsel süreç içerisinde bakıldığında her zaman bir ihtiyaç doğrultusunda gelişim gösterdiği görülmektedir. Hafif, sağlam, hareketli, ucuz olması dolayısıyla zor zamanlarda, acil durumlarda tercih edilmişlerdir. Yaşam tarzının bir yansıması olarak başlayan mobil olma durumu, dünya tarihinin belirli kırılma noktalarında avantaj haline gelmiştir. Özellikle sanayi devrimi sonrasında görülen bu kırılma anlarında mobil yapılar gelişme imkanı bulmuşlardır. Sanayiden kaynaklı geniş çaplı göç durumları, doğal afetler ve dünya savaşları sonrasında kurulan yerleşim yerleri için başvuru kaynağı olmuşlardır. Gerek zor durumlardan gerek kişisel tercihlerden olsun, ortaya çıkan gereksinim mobil yapı endüstrisinin insan ihtiyaçlarına daha verimli cevaplar verecek şekilde gelişmesine sebep olmuştur.

Genel olarak bakıldığında, hayatın doğal döngüsünde ortaya çıkan 'mobil' olma ihtiyacı önce bir zorunluluk ardından bir tercih olarak benimsenmiştir. 20.yy'ın dinamik tarihinde ise duruma ayak uydurabilme yetisi sayesinde kimi zaman bir tercih kimi zaman bir zorunluluk olarak varlığını sürdürmüş, çoğalmış ve yayılmıştır. Bu süreçte insanlığın çeşitlenen gereksinimlerine cevap veren birçok mobil yapı türü ortaya çıkmıştır. Karavanlar, yüzen evler, çekilen ya da motorlu yaşam mekanları,

konteyner üniteler farklılaşan ihtiyaçları karşılayan mobil formlar olarak kendilerine yer edinmişlerdir. Geçici afet barınakları da 20.yy'da gelişen ve çeşitlenerek literatürde yer edinen zorunluluktan doğan mekanlardır. Tez kapsamında üzerinde durulan mobil mekanlar, mültecilerin yaşam alanları olarak karşımıza çıkan geçici afet barınaklarıdır. Konteyner ve çadırlar en sık ve çok tercih edilen afet barınakları olan mobil yapılardır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınan Adana Sarıçam Konaklama Merkezi'ndeki mülteci konutları da konteyner ünitelerden oluşturulmuştur. Sarıçam Kampı'nda kullanılan mobil konutların altyapı bağlantıları kurulup buldukları yere kısmen sabitlenmelerinden dolayı mobil olma özelliği bir ölçüde sınırlandırılmıştır. Her ne kadar geçici afet barınakları olan konteynerler mobil konut olarak geçse de tez kapsamında analiz edilen örneğin hareket özelliği kısıtlanmış olduğundan geçici konut olarak değerlendirilmesi daha uygun görülmektedir. Konunun devamında ve bundan sonraki bölümlerde, geçici afet barınakları sayılan mobil konutların geneli geçici konut olarak nitelendirilmiştir.

1.2.Geçici Mekanları Oluşturan Unsurlar

Hareket halinde olma insanın doğasında var olan bir durumdur. İlk çağlardan beri insanlar, önceleri göçebe doğamız gereği sonraları ise hayatın bir gereği olan hıza duyulan ihtiyaçtan ötürü hareket halinde olmaktan vazgeçememişlerdir. Yerleşik düzene geçen topluluklarda da göçebe kültürün izleri tamamen silinmemiştir. 'Mobil' olma ihtiyaç durumunda başvurulmuş bir unsur haline gelmiştir. Dünya tarihi boyunca yaşanan pek çok olay bunu bir gereksinim haline getirmiştir. Göçebelik ilk insanların mecbur kalmasından doğmuş olsa da, zamanla kültürel ve ekonomik unsurların bir gereği haline gelmiştir. Günümüzde de geçici mekanlar, kimi topluluklar için kültürel ve ekonomik nedenlerden ötürü kabul görmektedir. Bazı durumlarda bireysel tercihler geçici mekanları gerektirirken, bazı durumlarda da yaşanan felaketler geçici mekanları zorunlu bir tercih haline getirmektedir.

Geçici mekanlar, kültürel, ekonomik, estetik, sosyal, felaketler sonucu zorunlu veya siyasi nedenlere bağlı olabilirler. Bu unsurlar birbirini tetiklediğinden dolayı liste kısıtlı uzayabilmektedir. Kısıtlı maddi kaynağı olan bir bireyin, mobil konutta yaşamayı seçmesi, ekonomik nedenlerden ötürü olabileceği gibi kültürel geçmişinin bir yansıması ya da estetik kaygı sonucu verilen bir karar da olabilir. Kurumların verdiği mobil müze ya da mobil kütüphane hizmetleri, toplumu bilgilendirme

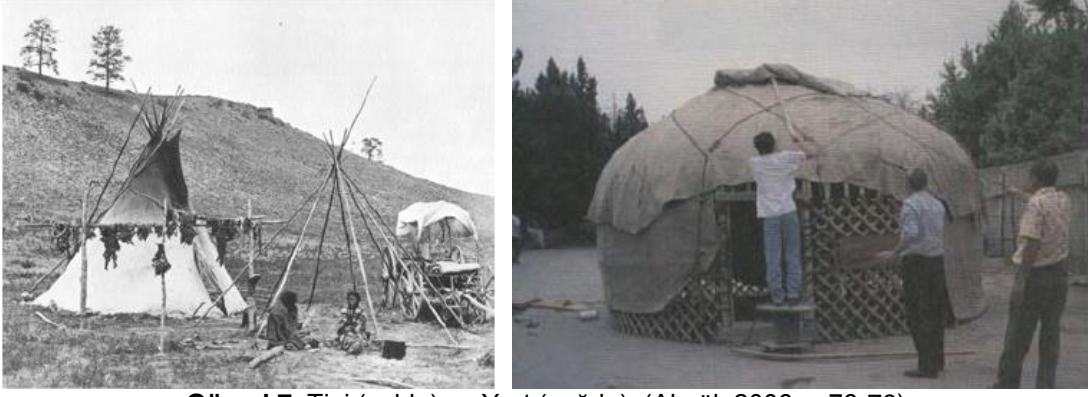
kaygısından doğan kültürel ya da estetik kaygıdan doğan sosyal nedenlere bağlı olabilmektedir. Yeterli bütçesi ya da imkanı olmayan kurumlar için ekonomik nedenlere bağlı olarak da gelişebilmektedir. Yaşanan felaketler, deprem, sel gibi doğa kaynaklı olduğunda zorunlu olarak göçe ittiği gibi, yaşanan siyasi çekişmeler de insanları göçe iterek geçici mekanlara zorlayabilmektedir.

Görüldüğü üzere geçici mekanların oluşumu birçok değişkene bağlıdır. Çalışma içerisinde geçici mekanları oluşturan unsurlar Akgül'ün çalışması baz alınarak üç temel başlık halinde irdelenecektir (Akgül, 2006, s.74). Geçici mekanları oluşturan unsurlar, kültürel ve ekonomik nedenler, sosyal nedenler ve zorunluluktan doğan nedenler olarak ele alınacaktır.

1.2.1. Kültürel ve Ekonomik Nedenlerden Doğan Geçici Mekanlar

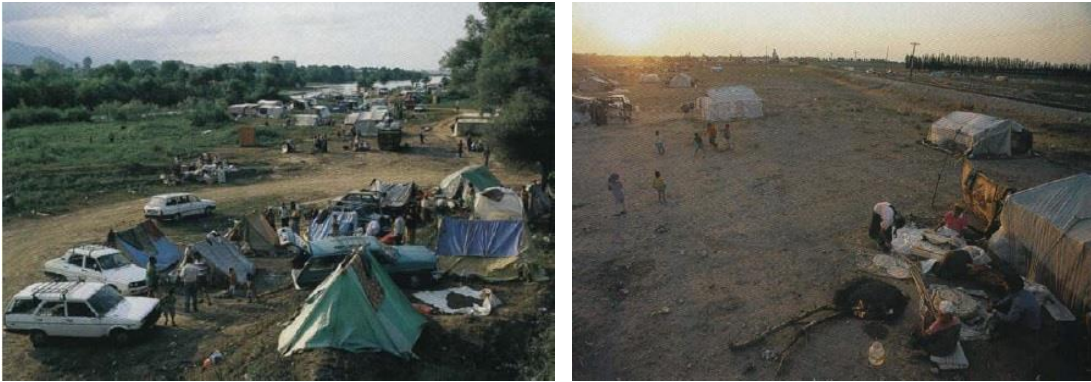
Kültür, toplumları ve insanları tanımlayan her şeydir. Kavramın içine maddi olan unsurlar girebildiği gibi manevi olan gelenek göreneklerimiz de girmektedir. Kültür bir toplumun çoğu maddi ve manevi ögesinde, alanında ve faaliyetinde kendini göstermektedir. Toplumun gelenek ve görenekleri, bilim, sanat, eğlence, mimari, eğitim, siyaset gibi birçok derinine inilebilecek kavram kültüre göre şekillenmektedir. Kültürün hareketi gerekli kıldığı topluluklarda yaşam şekli de bu durumdan etkilenmektedir. Kültürel ya da ekonomik nedenlerden dolayı harekete duyulan ihtiyaç mimariyi de 'mobil' olmaya itmektedir. Bu durum geniş çaplı olabildiği ve toplumları etkileyebildiği gibi birey bazında da yaşanabilmektedir. Örneğin, toplumlar göçebe olmalarından dolayı mobil olmaya ihtiyaç duyabilmekte, bireyler de ekonomik nedenlerden ötürü geçici mekanları tercih edebilmektedir.

Göçebe yaşam kültürünün en belirgin özelliği, avlanmak ve hayvanları otlatmak üzerine kurulu harekete dayalı bir yaşam sürmektir. Bu yaşam tarzı, etrafta bulunan malzemelerle hızlı, kolay, iklim koşullarına dayanıklı mobil yapıları gerekli kılmıştır. Günümüzde Eskimolar ve Aborjinler de dahil olmak üzere Asya ve Afrika'da birçok toplum göçebe olarak yaşamaktadır (Akgül, 2006, s.77). Kızılderililerin geleneksel çadırları olan Tipi, Amerika'da geliştirilen mobil mekanlara örnek olarak verilebilir. Günümüzde ise Orta Asya'da kullanılan 'Yurt'lar ve Afrika ve Orta Doğuda görülen bedevi çadırları göçebe toplumların en çok kullandığı mobil yapılarıdır (Görsel 7).

Görsel 7. Tipi (solda) ve Yurt (sağda), (Akgül, 2006, s.78-79)

Çingeneler de yapılarının ve yaşam tarzlarının bir gereği olarak eski dönemlerden beri çadır, tente ya da karavan kullanmışlardır. Günümüzde Türkiye’de mevsimlik işçi olarak çalışanlar ya da yaylacılık yapan yörükler de geçici mekana ihtiyaç duyan topluluklardandır. Mevsimlik işçiler, suya yakın buldukları alanlarda ellerinde var olan ve etraftan edindikleri malzemelerle çadırlar kurarak topluluk halinde yaşamaktadırlar (Akgül, 2006, s.77-80). Yılın belirli dönemlerinde gerek duyulduğunda oluşan bir topluluktur ve mobil yerleşimlerin oluşmasında kültürel etkenlerin yanında ekonomik sebepler de ağır basmaktadır. Mevsimlik işçi olarak çalışmak ve bu durumun bir gereği olarak geçici mekanlarda yaşamak, çoğu zaman geçim sıkıntısından doğan bir yaşam şekli olmaktadır (Görsel 8).

Görsel 8. Mevsimlik işçilerin oluşturduğu yerleşkeler (Akgül, 2006, s.80)

Hareketli olan toplumların geçici mekanlarda yaşamlarını sürdürmeleri, kültürlerinin ve ekonomik gereksinimlerinin bir sonucudur. Göçebeler, çingeneler, yaylacılık yapanlar ve mevsimlik işçiler, kültürel ve ekonomik nedenlerden ötürü geçici mekanları tercih eden, geniş çaplı kitlesel toplulukları oluşturmaktadır. Yerleşik toplumların kendi içlerinde de aynı sebeplerden ötürü geçici mekanları tercih eden

kurumlar, kuruluşlar ya da bireyler bulunmaktadır. Kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı mobil olmanın avantajını kullanan kütüphaneler, müzeler, hastaneler, okullar gibi daha pek çok hizmet alanı vardır.

Mobil kütüphaneler, müzeler ve hastaneler kültürel ve ekonomik sebeplerden doğan geçici mekanlara örnek olarak verilebilir. Özellikle kütüphanecilik, müzecilik ve sağlık hizmetlerinin ulaşamadığı ya da ulaşmakta sıkıntı çektiği bölgelere bu hizmetleri götürmek amacıyla yapılan mobil mekanlar bu kategoriye girmektedir. Ekonomik gücü yetmediği ve ulaşım sıkıntısı çektiği için müzelere, kütüphanelere, hastanelere gidemeyen insanlara sağlanan bu hizmet ile halkı bilgilendirmek ve desteklemek amaçlanmaktadır. Mobil mekanlar bu hizmetlerin şeklini ve içeriğini en iyi destekleyen yapı formu olduğu için tercih edilmektedir.

Görsel 9. Clinic in a Can (URL-6)

'Clinic in a Can' Amerika'da hayata geçirilen özellikle doğal afetlerden sonra kullanılmak amacıyla yapılmış olan modüler bir sağlık ünitesidir. Afet bölgelerinde elektrik için jeneratöre ihtiyaç duymadan verimli bir şekilde çalışabilmesine imkan sağlayan güneş enerjisi panelleriyle donatılmıştır. Clinic in a Can kısa bir sürede kurulabilmesiyle zamandan kazandırmaktadır. Çelik konteyner ile oluşturulan üniteler her türlü hava koşuluna ve doğal afete uyum sağlayacak şekilde yapılmıştır. 7,5, 15 ve 30m²'lik farklı boyutlardaki konteynerler ile sadece hasta bakım üniteleri

değil, depo alanları, ameliyathaneler, laboratuvarlar ve sağlık personeli için farklı mobil üniteler de temin edilmektedir. Konteyner üniteler çeşitli şekillerde bir araya getirilerek farklı biçimlerde kurgulanabilmektedir. Bu sayede kısa süreli veya uzun süreli ihtiyaca yönelik çözümler üretilebilmektedir (URL-6) (Görsel 9).

Bilim, sanat, eğlence, eğitim, sağlık gibi alanlarda yapılabilecek bütün faaliyetler için kullanılan mobil yapılar kültürel ve ekonomik nedenlerden doğan geçici mekanlar altında örneklenmiştir. Kültürün alt kavramları genişleyebildiği gibi bu kategoride listelenen mobil yapılar da artabilmektedir. Bu durumda kültürel ve ekonomik nedenlerden doğan geçici mekanlar ile sosyal nedenlerden doğan geçici mekanlar arasında kesin çizgilerle yapılabilecek bir ayırmadan söz edilememektedir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi kültürel, ekonomik ve sosyal nedenler bir arada bulunabildikleri gibi birbirlerini de tetiklemektedir. Ancak sosyal nedenlerden doğan geçici mekanlar, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlardan doğan mekanların aksine bir tercih sonucu oluşmaktadır. Bu nedenle ayrı bir konu başlığı altında ele alınmıştır.

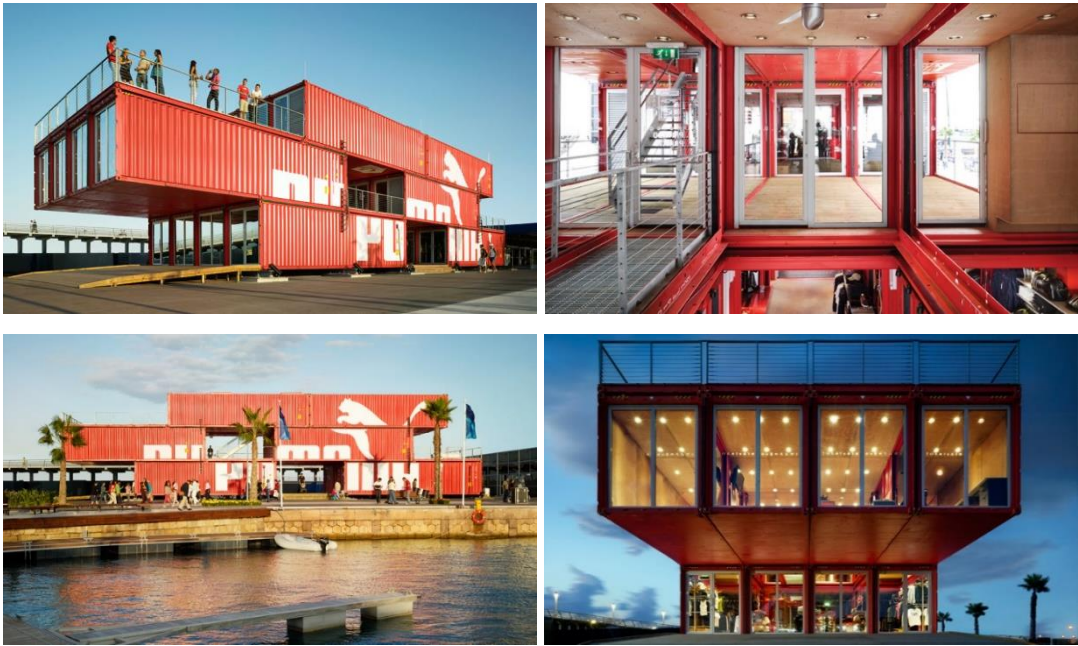
1.2.2. Sosyal Nedenlerden Doğan Geçici Mekanlar

Göçebeler, çingenerler, yaylaya çıkan insanlar, mevsimlik işçiler ile bilim, sanat, eğitim, eğlence gibi unsurlar içinde yer aldığı toplumun kültürüne göre şekillenmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi harekete duyulan ihtiyaç da mimariyi mobil olmaya itmektedir. Kültürel ya da ekonomik ihtiyaç ya da yaşantının getirdiği ögeler, toplumları mobil yaşantıyı ya da aktiviteleri tercih etme durumunda bırakmaktadır. Yukarıda bahsedilen kültürel ve ekonomik nedenlerden doğan geçici mekanlar sosyal nedenlerden doğanlara da örneklenmektedir. Örneğin, Asya'da geçim kaygısından doğan, gelenek olarak devam ederek bir yaşam şekline dönüşmüş olan yüzen evler, kültürel ve ekonomik nedenlere bağlı olarak doğarken, estetik bir kaygıdan ya da psikolojik bir sebepten doğan yüzen evler, sosyal bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitlesele bir gereksinim haricinde bireyler de mobil bir yaşama ihtiyaç duyabilmektedir. Bu durum kişinin ekonomik, sosyal, psikolojik veya estetik değer yargılarından kaynaklanabilir. Bireysel değerlerden ve durumlardan kaynaklanan bu sosyal tercihler ayrı bir başlık altında ele alınmak istenmiştir.

Mobil yapılar bireysel bir tercih olarak yaşam alanı ya da ofis olarak kullanılabilceği gibi aynı zamanda çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bir otel ya da mağaza olarak da kullanılabilirler. Farklı olması ve göze çarpması, reklam değerini

yükseltmekte, hareketli olması ve ekonomik avantajları da firmalar için durumu daha cazip hale getirmektedir.

Stüdyo LOT-EK tarafından 2008 yılında Puma için yapılan mağaza, reklam ünitesi olarak tüm dünyayı gezmesi amacıyla mobil yapı olarak tasarlanmıştır (Görsel 10). 24 adet konteyner ile 12 metre genişliğinde 3 katlı olarak tasarlanan yapının, ilk iki katı satış alanı için teras alanı bulunan üçüncü katı ise konser ve çeşitli etkinlikler için ayrılmıştır. Yapı konteynerler kullanılarak bu büyüklükte yapılan ilk geçici yapılardan olma özelliğini taşımaktadır (Kronenburg, 2014, s. 142-144; URL-7).

Görsel 10. Puma City, LOT-EK (URL-7)

Yukarıda bahsedilen geçici yapılar olan yüzen evler, karavanlar, treyler ya da üretilmiş konutlar, mağaza ve oteller bireyler tarafından ya da kurum ve kuruluşlarca sosyal nedenlere bağlı tercihler sonucunda ortaya çıkmıştır. Kültürel ve ekonomik nedenlerden doğan geçici mekanlar ile sosyal nedenlerden doğan geçici mekanların ikisi de ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmışken bu kategoride ele alınan örneklerde 'tercih' unsuru daha baskın olmaktadır. Kültürel ve ekonomik nedenler, sosyal nedenler kadar tercih odaklı olmasa da bireyleri mobil duruma zorlamamakta, hareketli olma durumu yaşam döngüsünde doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Bu iki nedenden başka toplumları ve bireyleri geçici mekanlara iten bir diğer etken de zorunluluk durumudur. Zorunluluktan doğan geçici mekanlar ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

1.2.3. Zorunluluktan Doğan Geçici Mekanlar

Tarih boyunca insanlar çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Bu nedenler kimi zaman afetler, kimi zaman siyasi durumlar ve savaşlar, kimi zaman da hastalık gibi geçinmeyi mümkün kılmayan durumlardan kaynaklanmıştır. Yaşanan olaylar insanların kendi topraklarında barınmalarına olanak vermeyip, onları başka çevrelere itmiştir. Zorunlu olarak g etmek durumunda kalan ve evlerinden ayrılan insanlar için devletler ya da çeşitli yardım kuruluşları tarafından geçici barınaklar temin edilmektedir. Zor durumda kalan insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için bir öncelik olan geçici afet barınakları, hızlıca kurulup gerektiği zaman sökülüp taşınabilmelidir. Barınakların hızlı bir şekilde temel yaşamsal faaliyetlerin sürdürülmesine imkan verecek konforda yapılması gerekmekte, bu durum da mobil yapıların afet barınakları için ideal yapı formu olmasına sebep olmaktadır.

Çeşitli sebeplerden dolayı insanların evlerini kaybetmeleri ve geçici barınaklara ihtiyaç duymaları tarih boyunca tekrar eden bir durum olmasına rağmen, gündeme gelmesi ve bu konuda ciddi araştırmalar yapılması II. Dünya Savaşı'ndan sonraya denk gelmektedir. Maddi ve manevi kayıplar, insanlık tarihi boyunca ne günümüzde ne de geçmişte hiçbir zaman II. Dünya Savaşı'nda yaşanan boyutta olmamıştır. Bu durum gerek devletleri gerekse araştırmacıları bu konuda düşünmeye ve konut ihtiyacına yönelik alternatifler geliştirmeye itmiştir (Kronenburg, 1995, s.95-97). Yapılan alışmalar, geçici konutların zorunluluktan doğan durumlarda kullanımının yaygınlaşmasını, resmileşmesini ve gelişmesini sağlamıştır.

Kronenburg, insanları zorunlu olarak ge iten acil durumları kabaca e ayırmıştır. İliki kötü hava koşullarının ya da yerküredeki hareketliliğin neden olduğu doğal afetlerdir. İkinicisi insanların neden olduğu savaş ya da savaş sonrası felaketlerdir. nc durum ise doğal afetlerden ya da savaşlardan, açlık veya hastalıklardan kaçmaktan doğan mültecilik durumudur (Kronenburg, 1995, s.96). İkinici ve nc durum arasındaki temel fark, nc durumun insanları farklı ülkelerin coğrafyalarına itmesi ve kendi ülkelerinin dışında barınmaya mecbur bırakmasıdır. Sonuç olarak bu başlık altında doğa kaynaklı ve insan kaynaklı olmak üzere iki acil durum konu edilmiştir. Kaynağı ne olursa olsun yaşanan bu acil durumlar

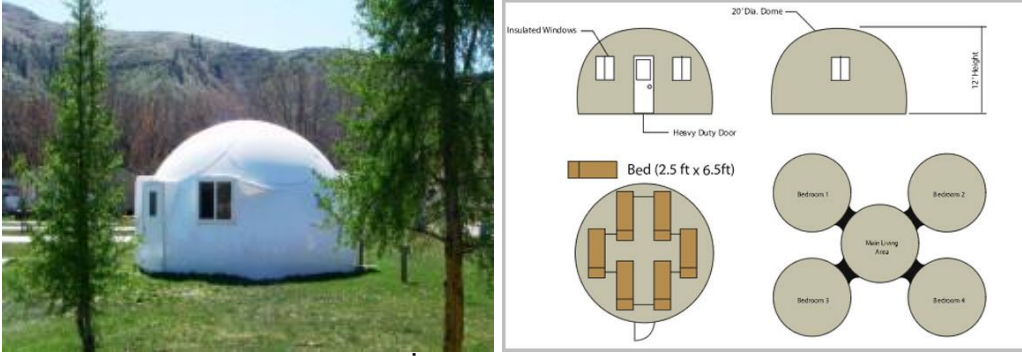
sonucunda ortaya çıkan konut ihtiyacı, zorunluluktan doğan geçici mekanlar olan geçici afet barınakları ile sağlanmaktadır.

Doğal afetler, ülkemiz için hiç de yabancı bir konu değildir. Türkiye deprem başta olmak üzere birçok doğal afet riski taşımaktadır. 2011 senesinde Van'da meydana gelen depremler toplamda 650.000 kişiyi doğrudan ve de dolaylı yollardan etkilemiştir. Deprem sebebiyle evlerini kaybeden birçok vatandaş için Kızılay ile Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç'tan geçici barınak temin edilmiştir (Görsel 11). Sağlanan çadırlar ile kurulan çadır kentler 2012 senesinde kapatılmış, vatandaşlar konteyner kentlere yerleştirilmiştir. Kızılay kullanılan çadırları toplamış ve acil durumlarda kullanılmak üzere depolamıştır. Afet sonrasında 21 m²'lik konteynerler ile oluşturulan geçici konutlar depremzedelerin kullanımına verilmiştir (Çınar, Akgün, & Maral, 2018, s. 184) (Görsel 12).

Görsel 11. Van Yenişehir Stadyumu Çadır kenti (Çınar, Akgün, & Maral, 2018, s. 184)
Görsel 12. Van Konteyner kentlerde kullanılan mobil birimler (AFAD, 2014)

Çadır, hemen kurulabilmesi, kolayca kaldırılabilmesi ve tekrar kullanılabilmesi özelliklerinden dolayı acil yardım barınağı olarak çok uygundur. Akla ilk gelen ve acil durumların ilk zamanlarında kullanımı en uygun olan mobil ünite olsa da çadır uzun süreli kullanımlar için elverişli değildir. Bölgeye sağlık ve eğitim hizmetlerinin de götürülmesi gerektiğinde ihtiyaç duyulan yapılar artmaktadır. Uzun süreli kullanımlar için konteyner gibi üniteler tercih edilmektedir. Dünya genelinde en çok kullanılan afet konutları çadırlar ve konteynerler olmasına karşın, tasarım ofisleri ve bu konuda üretim yapan bazı firmalar çeşitli geçici konut örnekleri geliştirmektedir.

Görsel 13. İnstadom Barınakları (URL-8)

InstaDome, afetzedelerden mültecilere kadar geçici barınaklara ihtiyaç duyan her birey, kurum ve kuruluş için barınak temin eden bir firmadır. Her türlü hava koşuluna karşı dayanımı olan bu üniteler, çadır ile treyler arasında bir geçici konut formudur. Barınaklarda iç mekan kullanacak kişi sayısına göre kurgulanabilmekte, renk şeması isteğe göre düzenlenebilmektedir. Devletlere ve yardım kuruluşlarına geçici afet barınakları olarak temin edilmektedir. Askeri üslerde kullanıma uygundur. Yine ulusal ve uluslararası yardım kuruluşlarınca sağlık üniteleri olarak da kullanılabilir. Ayrıca kişisel kullanım için de satışı sağlanmaktadır. Portatif barınaklar, üç deneyimsiz kişi tarafından birkaç saatte kurulabilecek niteliktedir. Her türlü arazide kurulabilecek olan ünitenin parçaları kolayca taşınabilmektedir. Bu geçici ünitelerin en önemli özelliklerinden birisi de birbirlerine eklenerek büyüebilmeleridir (URL-8) (Görsel 13).

Bireyleri 'mobil' olmaya zorlayan diğer önemli durum mültecilik durumudur. BM'ye göre "ırkı, milliyeti, dini, belirli bir sosyal gruba üye olması veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten korktuğu için ülkesine dönemeyen veya dönmeyi istemeyen kişi" mülteci olarak tanımlanmıştır (UNHCR, 2018, s.3). Sığındıkları ülkelerde mülteciler öncelikle barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet tarafından yerleştirilmektedir. Farklı şekillerde sağlanan bu yerleştirmeler, kentsel alanlarda devlet eliyle sağlanabildiği gibi, kamp alanı kurma yoluyla da sağlanmaktadır. Devletler ve yardım kuruluşları tarafından oluşturulan kamp alanlarında mülteciler için geçici afet barınakları temin edilmektedir. Bu barınaklar devlet tarafından seçilen arazilere belirli bir düzene göre yerleştirilmektedir. Mülteciler için oluşturulan bu yerleşkelerde geçici konut ünitelerinden kamp organizasyonuna kadar üzerinde durulması gereken birçok faktör bulunmaktadır.

Yerleşke ve konut tasarım faktörleri çalışmanın ikinci bölümünde detaylıca ele alınacaktır.

Türkiye günümüzde en çok mülteci barındıran ülkelerden birisidir. 2011 yılından bu yana Suriye'den gelen birçok mülteci ülkemizde barınma imkanı bulmaktadır. Mülteciler için devlet eliyle sağlanan iki tip yerleşim şekli bulunmaktadır. Bunlar çadırlar ile kurulan çadır kentler ve konteynerler yardımıyla kurulan yerleşkelerdir. 2013 yılında kullanıma açılan Kilis Elbeyli Geçici Konaklama Tesisi, Türkiye'nin en büyük 3. Konteyner kentidir (Macit, 2017, s.41). Yerleşkede, Mayıs 2019 tarihli UNHCR verilerine göre toplamda 3,586 konteyner bulunmakta ve 10,498 Suriyeli barınmaktadır (AFAD, 2018; URL-31). Yerleşke içerisinde sadece konutlar için değil, diğer hizmetler için de geçici yapılar kullanılmıştır (Görsel 14).

Görsel 14. Kilis Elbeyli Geçici Konaklama Tesisi (Macit, 2017, s.43-44)

Her geçen gün artmakta olan mülteci krizleri için tasarımcılar ve firmalar tarafından farklı çözüm önerileri sunan tasarımlar geliştirilmektedir. Bu tasarımlarla farkındalığı arttırmak ve ortalama ömrü 7-8 sene olmasına rağmen yıllarca ayakta durarak bir şehre dönüşen kamplar için daha elverişli koşullar oluşturmak amaçlanmaktadır. Dünyada en çok kullanılan geçici afet barınakları olan çadır ve konteyner haricinde farklı malzemeler ve yaklaşımlarla geliştirilen bu tasarımlara IKEA'nın mülteci barınakları örnek olarak verilebilir.

Çadıra daha iyi bir alternatif olması amacıyla tasarlanan barınaklar tipik bir mülteci çadırına oranla 6 kat daha dayanıklı olmakta ve 3 yıla kadar ayakta durabilmektedir. Dört duvarı, pencereleri ve hatta kilidi olan bir kapısı bulunan barınaklarda pencereler ve kapılar istenilen yere konulabilmektedir. Mobil konutlar, cep telefonlarını da şarj edebilen güneş enerjili LED'ler ile aydınlatılmaktadır. 17.5 m²'lik bir yaşam alanına sahip konutlar, 2013 yılında IKEA Vakfı ile İsveç 'Better Shelter'

Organizasyonu ve UNHCR ortaklığı sonucunda hayata geçirilmiştir (URL-9) (Görsel 15, 16). Günümüzde UNHCR tarafından temin edilmekte ve kullanılmaktadır.

Görsel 15. İKFA Mülteci Barınakları (URL-9)

Görsel 16. İKFA Mülteci Barınakları (URL-10)

1.3. Geçici Afet Barınakları ve Türleri

'Mobil mekan', hareket edebilen, taşınabilen, sökülüp takılabilen gezici mekan olarak ifade edilmektedir. Hareketli olma özelliğini, bir araç yardımıyla taşınırken ya da çekilirken kazanabildiği gibi, kendisi de hareketli olabilmektedir. Karavanlar, treyler, yatlar, geçici afet barınakları, konteynerler ve daha çeşitlenebilecek birçok mobil yapı bu tanımın içine girmektedir. Mobil yapılar, farklı kültürel ve sosyal gruplar ya da bireyler tarafından çeşitli işlev ve amaçlarda kullanılabilir. Göçebe yaşam kültüründen doğabilmekte, bireysel bir tercih sebebinden kaynaklanabildiği gibi zorunluluktan da ortaya çıkabilmektedir. Bütün bu değişik nedenlerden doğan geçici mekanlar farklı işlev ve amaçlara göre çeşitli türlere ayrılmaktadır. Sinemalar, kütüphaneler, mağazalar, ofisler, müzeler, hastaneler vb mekanlardan oluşan

kültürel, ekonomik ve sosyal geçici mekanlar; bilimsel araştırmaların yapıldığı laboratuvar ve araştırma merkezleri gibi mekanlardan oluşan bilimsel geçici mekanlar; yaşam mekanlarından oluşan geçici konutlar bu türlerin başlıcalarındandır. Ele alınan işleve ve amaca göre yapılan sınıflandırma ve ortaya çıkan geçici mekan türleri çeşitlenmektedir.

Yaşam mekanları olan, karavanlar, treyler, konteynerler, yüzen evler, yatlar, fabrika ve şantiyelerdeki işçi barınakları, geçici afet barınakları gibi birçok geçici yapı, geçici konut kapsamına girmektedir. Ancak bu başlık altında ve tez kapsamında ele alınacak mekan türleri, zorunluluktan doğan geçici konutlar olan geçici afet barınakları ve alt kategorileridir.

Geçici afet barınakları, çadırlar, plastik örtüler, konteynerler ve prefabrik ünitelerle kurulabileceği gibi, acil durumlarda boş bulunan halk merkezleri, okul ve kamu binaları ya da depo alanlarında da kurulabilmekte, bu boş ve uygun binalar insanlar için toplanma ve barınma yeri olarak kullanılabilir. Ancak çalışmamızın doğası gereği sadece 'mobil' birimler olan geçici afet barınakları üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışmanın devamında incelenecek olan barınaklar 'geçici konut' olarak ele alınmış, acil durumlarda yerleşim alanı olarak kullanılan kamu binaları ve alanları kapsam dışı bırakılmıştır.

Geçici afet barınakları büyük ölçekli felaketlerden sonra, toplumun iyileşme ve toparlanma sürecinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu barınaklar, yaşanan herhangi bir tür felaket sonrasında, evlerinden ayrılan ya da evlerini terk etmek zorunda kalan insanlar için özel ve güvenli bir yaşam alanı sağlamaktadır. Yerinden edilen insan grupları, kendi çevrelerine tekrar yerleştirilene ya da yeni yaşam alanları edinene kadar bu barınakları kullanmak durumundadır. Bu süre birkaç aydan birkaç yıla kadar uzayabileceği için barınaklar, meşgul edilmesi uygun bir alanda konumlandırılmalıdır. Mülteciler ve afetzedeler için hayati öneme sahip olan barınaklarda örtüler, battaniyeler, gaz ve ocak gibi temel ihtiyaçlar bulunmalı, konutun su ve sağlık hizmetlerine erişimi olmalıdır (Bashawri, Garrity, & Moodley, 2014).

Sağlanan barınaklar, insanları soğuk, sıcak, rüzgar, kar gibi hava koşullarından korumalı; insanlara ait tanımlı bir alan oluşturmalı; çeşitli sosyal aktiviteleri ve fiziksel müdahaleleri karşılayabilmeli; kimliğin, mahremiyetin ve güvenliğin korunabildiği

fiziksel bir alan tarifleyebilmeli; belirli bir düzen içerisinde farklı hizmetlerin erişimine olanaklı bir konumda olmalıdır. Ayrıca barınakların yeni aile üyeleri için genişleyebilecek kapasitede ve kişisel eşyaların korunmasına ve depolanmasına imkan verecek nitelikte olması gerekmektedir (Kronenburg, 1995, s.101). Bu özellikleri barındıran çoğu geçici afet barınağı, kurulup sökülebilecek ve gerektiğinde tekrar kullanılabilir hafif strüktüre sahip mobil yapılar olarak tasarlanmıştır.

Mülteciler ya da afetzedeler, her ne kadar kalıcı olarak bu barınaklara yerleşmiyor olsalar da, geçici konutların kullanım süresi yılları bulabilmektedir. Özellikle can korkusuyla savaştan kaçarak başka ülkelere sığınan mülteciler için bu süre savaşın ve şiddetin devam durumuna göre şekillenmektedir. Örneğin, Kenya'da bulunan Dadaab Kampı Somali'deki iç savaştan kaçan mültecilerin yerleşimi için 1991 yılında kurulmuş, yıllar boyunca genişlemiş ve hala yerleşime açık olan dünyanın en büyük mülteci kampıdır (URL-11) (Görsel 17).

Dadaab Kampı kadar olmasa da uzun süre açık olan ve hayatın devam ettiği kamp alanlarında geçici konutlar belirli değişimlerden geçmektedir. Bu değişimler ve seviyeler geçici afet barınakları için farklı kategorilerin belirlenmesinde rol oynamıştır.

Görsel 17. Dadaab Mülteci Kampı, Kenya (Macit, 2017, s.21)

Geçici afet barınakları, farklı tür barınak ve sistemleri içerdiğinden, tanımlamayı kolaylaştırmak adına kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler, insanlarla birlikte değişim geçiren barınakların, yer aldığı yeni sınıfları tanımlamak için getirildiği gibi

hangi acil durumlarda hangi geçici konutun kullanımının daha uygun olduğunu saptamayı kolaylaştırmak adına da getirilmiştir.

1980-81 yılları arasında Ohio Devlet Üniversitesi Afet Araştırma Merkezi, büyük ve toplu felaketler sonrasında yapılan barınaklar ve konutlar üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında hazırlanan rapor için Amerika'da meydana gelen üç büyük felaket ele alınmış ve bu felaketlerde kullanılan barınak ve konutlar üzerinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada geçici afet barınakları dört ayırt edici kategoriye ayrılmıştır. Belirlenen bu dört kategori aynı zamanda barınakların geçtiği belirli evreleri tanımlamaktadır. Bunlar :

- Acil Durum Barınakları (Emergency Shelters)
- Geçici Barınaklar (Temporary Shelters)
- Geçici Konutlar (Temporary Housing)
- Kalıcı Konutlar (Permanent Housing) 'dır (Quarantelli, 1982, s.1; Quarantelli, 1995, s.45; Wu & Lindell, 2004, s.64).

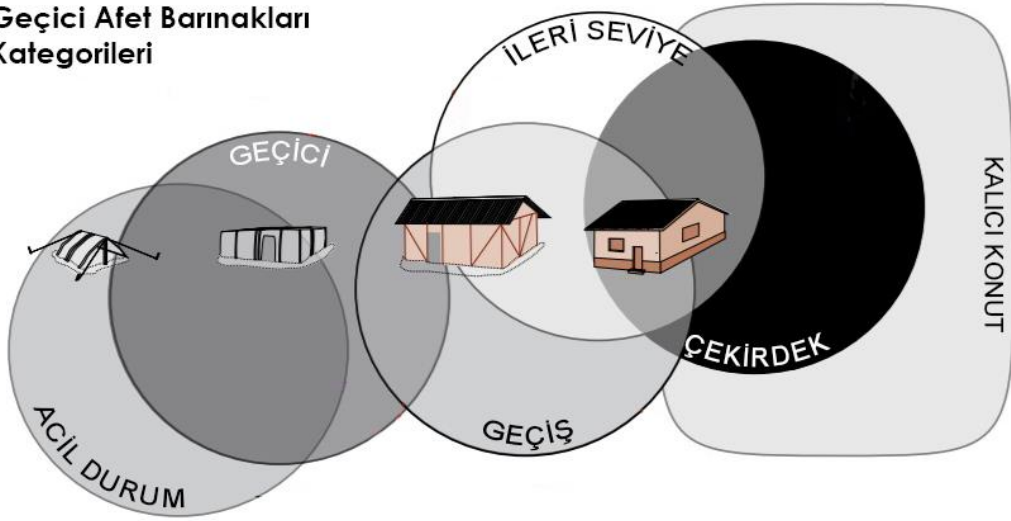
Quarantelli hazırladığı raporda, barınak (shelter) ve konut (housing) arasındaki fark üzerinde durmuş, bu iki tanımı fonksiyon açısından birbirinden ayırmıştır. Geçici afet barınakları sınıflandırılırken bu iki tanımın anlamı, farkı ve ayrımı üzerinde durmanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Bahsi geçen iki tanım da geçici afet barınaklarının alt kategorileri belirlenirken kullanılmıştır ancak barınak (shelter) yaşanan felaket sonrasında, günlük aktivitelerden ödün vererek acil durumun sona ermesi beklenirken kalınan yeri belirtmektedir. Konut (housing) olarak sınıflandırılanlar ise günlük tempoya ve sorumluluklarımıza geri döndüğümüz yaşam alanlarını tanımlamak için kullanılmıştır (Quarantelli, 1982, s. 1-5).

Belirlenen bu dört tip genellikle deprem, sel, tsunami gibi doğal afetler sonucunda kurulan barınakları tanımlamak için kullanılmaktadır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu (IFRC) ise bu dört kategoriye ek olarak üç tip daha belirlemiştir. Diğer dört kategoriden ayrı olarak belirlenen bu üç tipin ise genellikle savaş ya da çatışma gibi insan kaynaklı felaketlerden sonra kurulan barınaklar için kullanıldığı belirtilmiştir. Bunlar:

- Geçiş Barınakları (Transitional Shelters)
- İleri Seviye Barınaklar (Progressive Shelters)

- Çekirdek Barınaklar / Tek Odalı Barınaklar (Core / One-Room Shelters) 'dır (IFRC, 2013, s.8).

Geçici Afet Barınakları Kategorileri

Görsel 18. Geçici Afet Barınakları'nın evreleri, kategorileri (IFRC, 2013, s.9)

Geçici afet barınaklarının kategorileri sadece birer sonuç ürünü tanımlamak için değil, süreç içerisinde oluşan farklı seviyeleri ifade etmek için de kullanılmaktadır. Tasarlanan bir afet barınağı farklı kategoriler altında sınıflandırılabilir (Görsel 18). Kullanıldıkça değişim göstererek başka bir kategoriye de geçebilmektedir.

Çalışmanın ana noktası olan mülteci geçici konutları, geçici afet barınakları olduğundan, ilerleyen bölümlere rehberlik etmesi için, toplamda belirtilen bu yedi kategori daha detaylı olarak ele alınmıştır.

1.3.1.Acil Durum Barınakları

Acil durum barınakları, geçici afet barınakları arasında en az hazırlık süresi bulunan, buna rağmen en az planlama gerektiren tiptir. Bu terim, acil durum geçene kadar çok kısa bir süreliğine, insanlara kalacak yer temin eden barınakları tanımlamak için kullanılmaktadır. Genellikle birkaç saatten bir güne kadar geçen sürede kullanılan yaşam alanlarıdır. Bunun için kamu binaları, okullar, depo alanları, cami ve kiliselerin kullanıldığı durumlar görülmektedir. Örneğin Amerika'da Ohio eyaletinde yer alan Xenia kasabasında yaşanan kasırgadan sonra insanlar kısa bir süre evlerine dönememişlerdir. Bu durumun nedeni evlerin hasar görmesinden ziyade kasabadaki elektrik, su gibi hizmetlerin aksaması olmuştur. Bu durumda afetzedeler kendilerine sağlanan acil durum barınaklarında bir gece geçirmişler ve evlerine geri dönmüşlerdir (Qarantelli, 1995, s.45).

Acil durum barınaklarında geçirilen sürenin her zaman bu kadar kısa olmadığı durumlar da vardır. Yaşanan felaketten sonra insanların yaşadıkları evler zarar görmüş ve kullanılamaz duruma gelmişse ya da insanlar savaş, şiddet gibi nedenlerden ötürü evlerine dönemiyorlarsa, acil durum barınaklarında geçirilen süre, geçici barınaklar inşa edilene ya da acil durum geçene ve insanlar evlerine dönene kadar uzamaktadır. Bu durumda temin edilen acil durum barınakları, çadırlar, plastik örtüler kullanılarak yapılan basit, hafif strüktüre sahip yapılar ya da acil durumlar için özel tasarlanmış yaşam alanları olmaktadır.

2005 yılından itibaren UNHCR, şubeleri arasındaki işbirliğini arttırmış ve gerek doğal afetler gerek insan kaynaklı felaketler sonucunda ihtiyaç duyulan koruma, kamp yönetimi ve koordinasyonu ile acil durum barınaklarının temini konularında sorumluluk almıştır (UNHCR, 2007, s.68). Türkiye’de acil durumlarda sağlanan barınaklar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından temin edilmektedir. AFAD tarafından dağıtılan çadırlar, ihtiyacın sona ermesinin ardından toplanarak, gerekli durumlarda tekrar kullanılmak üzere depolanmaktadır. 2013 senesinde AFAD, acil durumlarda barınma ihtiyacını gidermek için ürettiği 16m²'lik çadır kent çadırları için Türk Patent Enstitüsü’nden faydalı model belgesi almıştır (Görsel 19) (URL-12).

Görsel 19. AFAD Çadır kent çadırı, Acil durum barınağı (AFAD, 2016, s.42-43)

Acil durumlarda sadece barınmaya yönelik yardım değil, afete ya da şiddete maruz kalan kişilerin, hem birey hem de toplum bazında, sosyal ve kültürel düzenlerinin tekrar sağlanmasına yönelik çeşitli uygulamalar da yapılmaktadır. Örneğin uygun acil durum koşullarında mülteciler/afetzedeler için gerekli malzemeler ve teknik destek temin edilerek kendi barınaklarını yapmalarına izin verilmektedir. Bu sayede bireyler kendi sosyal ve kültürel gereksinimlerini atlamadan, ihtiyaçlarına cevap

verecek yapıyı inşa ederlerken, sahiplenme ve özgüven duyguları gelişmektedir. Ayrıca zaman israfından ve fazla inşaat masrafından da kaçınılmaktadır. Bu tip barınaklarda belirlenen standarda göre, sıcak veya tropikal iklim bölgelerinde, mutfak ve pişirme alanları hariç, kişi başına azami 3.5 m² yer ayrılmalıdır. Soğuk iklim bölgelerinde ve de kentsel alanlarda bu oran mutfak ve banyo alanları dahil olmak üzere kişi başı 4.5 - 5.5 m² arasında değişmektedir (UNHCR, 2007, s. 220-221).

Acil durum barınakları olarak verilen çadırların ve diğer mobil ünitelerin en etkili olduğu durumlardan birisi de mülteci kamplarıdır. Barınakların önceden belirlenen uygun standartlarda üretilmesinin önemi, acil durumlarda organizasyonun hızlı ve düzenli olmasında kendini göstermektedir.

2011 yılında Libya'daki iç çatışmalardan kaçarak Tunus'a sığınan mülteciler için kurulan Shousha Kampında acil durum barınakları olarak çadırlar kullanılmıştır (Görsel 20). Tunus hükümeti ve farklı on dört ulusal ve uluslararası yardım kuruluşu tarafından kurulan ve yönetilen yerleşke, çeşitli milletlerden birçok mülteci gruba ev sahipliği yapmıştır (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013, s.99-101). Mültecilerin temel ihtiyaçları hızlı bir şekilde temin edilmeye çalışılmıştır. UNHCR standartlarına uygun olan çadırlar, mülteci kamplarındaki acil durum barınaklarına ve kullanımına örnek olarak verilebilir.

Görsel 20. Shousha Mülteci Kampı, Tunus (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013, s.99-101)

Bu tip barınaklarda temel amaç, kişinin günlük hayatına devam etmesinden çok yaşanan acil durum bitene ya da etkisi geçene kadar kişilere, temel yaşamsal faaliyetlerine devam edebilecekleri bir yer temin etmektir. Acil durum barınakları, felaket gerçekleşikten hemen sonra en kısa sürede temin edilmesi gereken mobil

konutlardır. Çadır gibi kısa sürede kolayca kurulabilen portatif üniteler ya da çevreden temin edilen malzemelerle kurulan yapılar, bu tip barınaklardandır. Tercih edilen bu yapı formları, barınakları kuracak teknik bilgisi olmayan insanlar için de bir kolaylık olmaktadır.

1.3.2. Geçici Barınaklar

Kısa süreli kullanıma yönelik geçici afet barınaklarıdır. Yaşanan felaket, acil durum barınaklarından daha gelişmiş bir seçeneği gerektirdiği zaman, geçici barınaklar devreye girmektedir. Bu tip barınaklar acil durum barınaklarında yapılan bir takım değişikliklerle de elde edilebilmektedir. Eğer acil durum ya da etkisi beklenenden daha uzun sürüyorsa ve acil durum barınakları ihtiyacı karşılayamıyorsa, barınaklarda bir takım değişiklikler yapılarak tipi değiştirilmektedir.

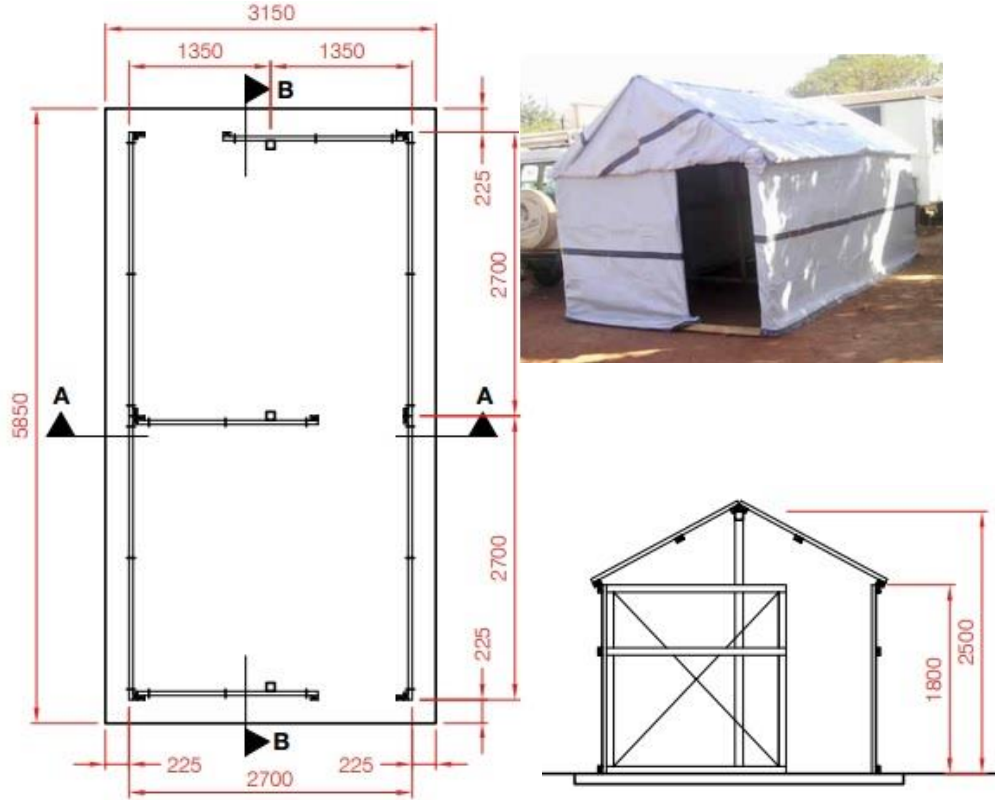
Geçici barınaklar, kişilerin acil durumlarda çok kısa süreli olmak üzere başka yaşam alanlarını kullanmasını değil, kısa süreli başka bir yerde konumlandırılmasını tanımlamak için kullanılmaktadır. Geçici olarak başka bir yerde konumlandırılma birkaç günle başlayarak birkaç yıla çıkabilmektedir. Amerika Pensilvanya'da bir ilçe olan Wilkes-Barre'de, yaşanan sel baskınından sonra insanlar birkaç gün evlerine gidememişler ve kendi bulabildikleri ya da devlet tarafından sağlanan korunaklı bir yere sığınmışlardır. Bu durumda devlet tarafından sağlanan barınak, okul, kilise gibi kamu yapıları olmuştur (Quarantelli E. L., 1995, s. 45). Bu örnekte insanlar kendi evlerinden kısa bir süre ayrı kalmışlar ve geri dönebilmişlerdir. Ancak yaşanan felaketin çok daha ağır olduğu ve birkaç yıl süreyle kendi evine dönemeyen afetzedeler/mülteciler de bulunmaktadır. Evlerine dönemeyen ya da evlerini kaybeden bireyler, geçici barınakları kullanmak durumunda kalmaktadır. Devletler ya da yardım kuruluşlarınca sağlanan geçici barınakların ömrü minimum bir yıl olarak öngörülmektedir.

Acil durum barınakları ve geçici barınaklar birbirine çok yakın iki tiptir. Ancak hem kullanıcıda hem de organizasyonda oluşan davranış farklılıkları ve gereksinimler iki ayrı kategoride yer almalarını gerekli kılmıştır. Örneğin, acil durum barınakları çok kısa süreli ve acil olarak oluşturulduğundan gıda ve sağlık hizmetleri sorgulanmazken, geçici barınaklarda organizasyon bu hizmetler de gözetilerek sağlanmaktadır (Quarantelli E. L., 1995, s. 45).

Üretimde hız ve maliyet ön planda tutulduğu için geçici barınakların ömürleri sınırlı olmaktadır. Yeniden kullanılabilir ve başka yerde yeniden konumlandırılabilir mobil yapılar olarak tasarlanırlar. Geçici barınakların, şiddetli deprem ve kasırga gibi yapılara zarar verecek ölçüde gerçekleşen doğa olaylarına karşı dayanıklı olması beklenmemektedir. Bu tip barınaklar sıra dışı bir durumda yıkılabileceği ihtimali göz önüne alınarak can kaybına yol açmayacak şekilde inşa edilmektedir. Barınaklarda, yeniden kullanılabilir ve değiştirilebilir malzemeler kullanılmalıdır. Kereste ya da bambu gibi daha durağan malzemelerin kullanılması, barınak kalıcı konuta dönüştürüleceği zaman işe yaramaktadır. Acil durum barınakları ile arasındaki farklardan birisi de geçici barınaklarda daha durağan malzemelerin kullanılabilmesidir (IFRC, 2013 s.8-17).

Eylül 2009'da yaşanan sel felaketinin ardından Burkina Faso'da geçici afet barınakları inşa edilmiştir. Çevreden elde edilen malzeme ve yardım kuruluşlarınca temin edilen plastik örtülerle kurulan barınakların, iki yıl süreyle ayakta durması öngörülmüştür. 2,840 adet barınak bulunan yerleşkede, tek bir ünite 4 kişi tarafından 3 günde kurulmuştur. 2,7m x 1.8m ölçülerinde, dörtgen plana sahip barınağın kısa kenarlarında birer giriş bulunmaktadır. Beton zemin üzerine kereste çerçeveler ile oluşturulan strüktürde duvarlar ve çatı plastik örtü ile kaplanmıştır. Eğimli çatı strüktürü yan panellere bağlanmış, hem duvar hem çatı çapraz bağlayıcılarla desteklenmiştir (Görsel 21) (IFRC, 2013, s.35-38).

Yapı, çevreden temin edilen malzemelerle teknik bilgisi olmayan insanların da hızlı bir şekilde inşa edebileceği hafif bir strüktüre sahiptir. Kullanılan plastik örtülerin ömrü iki yıldır. Barınakların kullanım süresi örtüler yenilenebilir uzatılabilir. Ancak içinde bulunulan tropikal iklim ve bölgedeki karıncalar, yapının çok uzun süre boyunca ayakta durmasını engellemektedir. Barınak bulunulan çevrenin hava koşulları gözetilerek yapılmıştır. Farklı bir çevreye taşınmak istendiğinde çerçevelerin güçlendirilmesi, plastik örtülerin değiştirilmesi, kaplamaların kontrplak gibi bir malzemeyle desteklenmesi gerekmektedir. Barınak, Burkina Faso'nun yerel rüzgarlarına ve hafif strüktürü gereği depreme karşı dayanıklıdır. Ancak beton zemin, yerden birkaç milimetre yükseklikte ve duvarlar da engelleyici olmadığı için su baskınlarına ve kullanılan malzemelerin doğası gereği yangına karşı dayanımı azdır. Su baskınlarına karşı alınabilecek en iyi önlem, barınakların kurulacağı kamp yeri seçiminin uygun yapılmasıdır (IFRC, 2013, s.35-38).

Görsel 21. Burkina Faso'daki Geçici Barınaklar, Plan ve A-A Kesiti (IFRC, 2013, s.35-36)

1.3.3. Geçici Konutlar

Acil durum barınakları ve geçici barınakların aksine geçici konutlarda amaç bireylerin günlük yaşantılarına ve sorumluluklarına geri dönerek hayatlarına devam edebilmelerini mümkün kılan bir yaşam alanı sağlamaktır. Geçici konutlar, altı aydan üç yıla kadar diğer iki kategoriye göre nispeten daha uzun süreli kullanımı öngörmektedir. Günlük rutine geri dönülmesi için gerekli konforu sağlayan prefabrik üniteler ve mobil yapılar geçici konut olarak adlandırılmaktadır. Kalıcı konuttan farkı, afetzedede/mültecinin kendi evine döneceğinin bilincinde olmasıdır. Ancak diğer tip barınaklarda olduğu gibi sosyal, ekonomik ve politik nedenlerden ötürü geçici konutların kalıcı konutlara dönüştüğü örnekler mevcuttur. 1968 yılında meydana gelen Sicilya depreminin afetzedeleri, yeni evler inşa edildikten sonra bile kendilerine geçici konut olarak tahsis edilen yaşam alanlarını kullanmaya devam etmişlerdir (Qarantelli, 1995, s.45; Bashawri, Garrity, & Moodley, 2014, s.926).

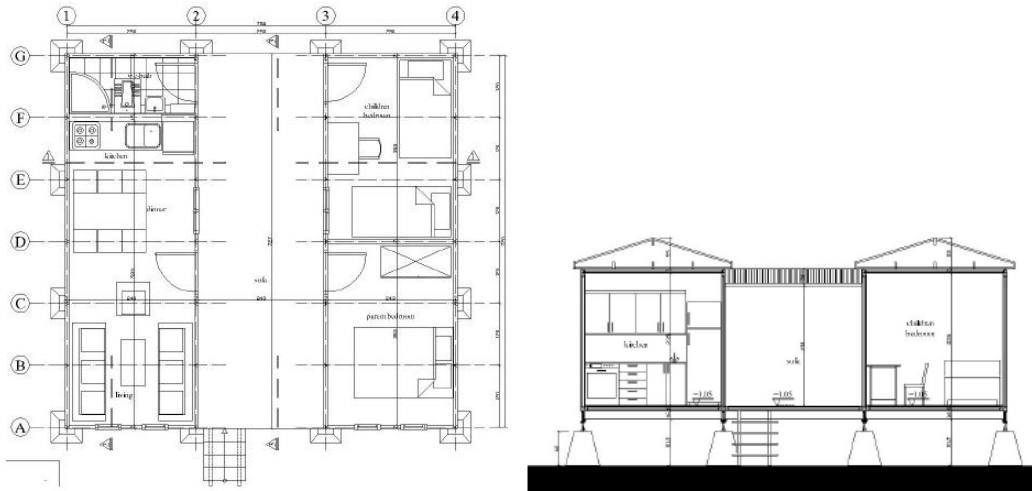
Bireylerin çalışma, okuma, yemek pişirme, bakım, sosyalleşme gibi günlük aktivitelerine yer verdiği için afet sonrası iyileşme sürecinde geçici konutlar çok önemlidir. Geçici konutlar, tamamen fabrikada üretilen ve konulacağı yere bir ya da

birkaç set halinde getirilen parçalarla, mobil ünitelerle ya da paket halinde teslim edilen acil takviye kitleri ile oluşturulmaktadır (Felix, Branco, & Feio, 2013, s. 137).

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve İstanbul Teknik Üniversitesi işbirliği ile olası bir afet tehdidine karşı afet sonrası organizasyon ve geçici konut tasarımını üzerine MobARCH araştırma projesi geliştirilmiştir. Ünitenin birden fazla kez kullanılabilir ve dayanıklı olması, çevreye uyum sağlaması ve bireylerin temel yaşamsal faaliyetlerini destekleyecek konfora sahip olması gözetilmiştir. Yapılan geçici konut tasarımı için Marmara Depremi sonrası kullanılan barınaklar, mevcut geçici afet barınakları ve afetzedelerin kullanıcı gereksinimleri analiz edilmiştir. Üretim kolaylığı, sürdürülebilirlik ve geri kazandırılmış malzeme kullanımı kaygılarından dolayı, 3m x 1m'lik en çok 100kg ağırlığında ahşap paneller kullanılmıştır. İşbirliği sonucunda prototipi üretilen tasarımın, olası bir İstanbul Depremi sonucunda kullanılacak geçici konut olması amaçlanmıştır (Görsel 22, 23) (Altun & Şener, 2009).

Görsel 22. MobARCH Geçici Konut Prototipi (Altun & Şener, 2009, s. 69)

Görsel 23. MobARCH Geçici Konut Prototipi (Altun & Şener, 2009, s. 67)

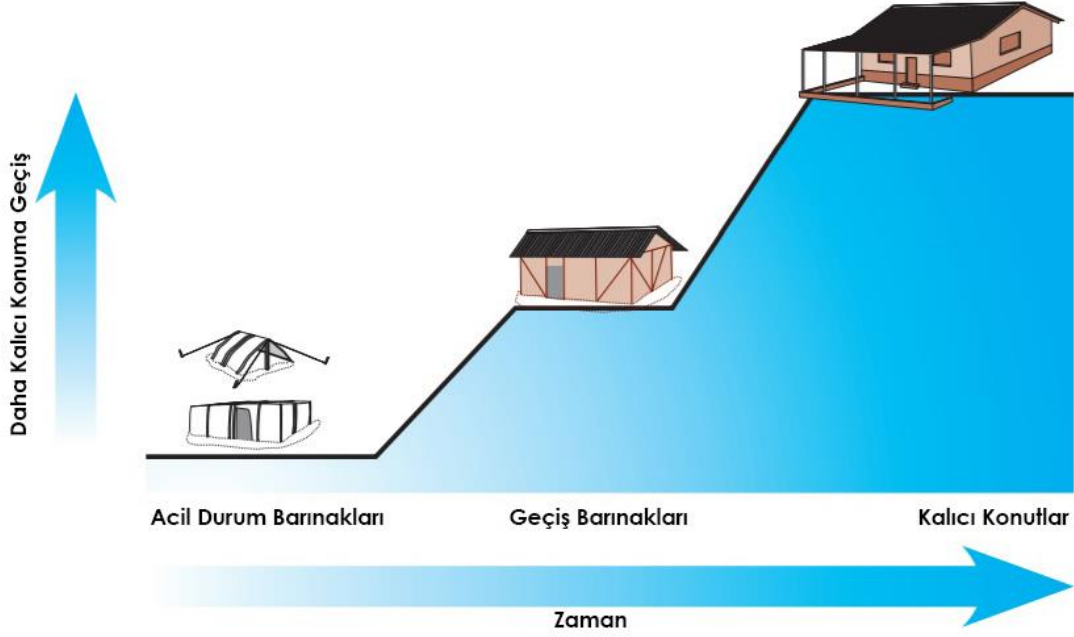
Geçici konutlar, günümüzde mülteci kamplarında en çok tercih edilen barınak tiplerinden birisidir. Özellikle prefabrik üniteler, konteynerler ve treyler en çok kullanılan geçici konut tipidir. Al Zaatari Mülteci Kampı, Ürdün'ün kuzeyinde Suriye sınırına yakın bölgede yer alan, dünyadaki en büyük Suriyeli mülteci kampıdır (Görsel 24). Savaştan kaçan mülteciler için kurulan yerleşke 2012'den 2014'e kadar gelen mültecilere kapılarını açmış, kapasitesini doldurmuştur. Kamp 5.2 km²'lik büyük bir alana kurulmuş, on iki bölgeye ayrılmıştır. Yerleşkede okullar, sağlık ve su hizmetleri, gençlik merkezi, kadın merkezi, kontrol ve yönetim noktaları, oyun alanları, savunma merkezleri olmak üzere birçok faaliyet ve hizmet birimi bulunmaktadır. Al Zaatari'de, yaklaşık 80,000 mülteci barındıran 29,000 barınak vardır. Mültecilere ilk olarak acil durum barınakları olan çadırlar verilmiştir. 2015 yılında verilen çadırların bir kısmı, beton zemini olan prefabrik karavanlar ile değiştirilmiştir. Temin edilen prefabrik karavanlar, 15-18 m² arasında değişen yaşam alanına sahiptir. Sağlanan bu geçici konutlarda banyo ve mutfak alanları da yaşam alanına dahil edilmiştir. Mülteciler barınakları kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmiş, bahçe alanlarını metal panellerle kapatarak fazladan yer elde etmişlerdir. Ayrıca mobil ünitelerin çevresine eklemeler yaparak konutları genişletmişlerdir (Kutkut Arroyo, 2017, s.48-61).

Görsel 24. Al Zaatari Mülteci Kampı Suriye (Kutkut Arroyo, 2017,s.50-59-61)

1.3.4. Geçiş Barınakları

Geçiş barınakları, değiştirilebilen ya da kalıcı yapılarda yeniden kullanılabilir olan malzemelerden, hızlı bir şekilde üretilip, taşınabilen afet barınakları olarak tanımlanmaktadır. Bu tip barınaklar, acil durum ve geçici barınaklardan daha kalıcı konutlara geçiş döneminde kullanılan yaşam alanlarını temsil etmektedir. Acil durumdan kalıcı konuta geçene kadar geçen bütün süre boyunca kullanılabilmesi gereklidir. Kullanım süresi minimum üç ile beş yıl arasında değişmektedir. Kişi başı kullanım alanı 3.5 m² olacak şekilde beş kişilik bir aile için minimum 18 m²'lik yaşam alanı sağlanmaktadır. Ancak yerel koşullara ve yetkililere bağlı olarak bu oranda değişiklik yapıldığı olmaktadır (IFRC, 2011, s.8-14).

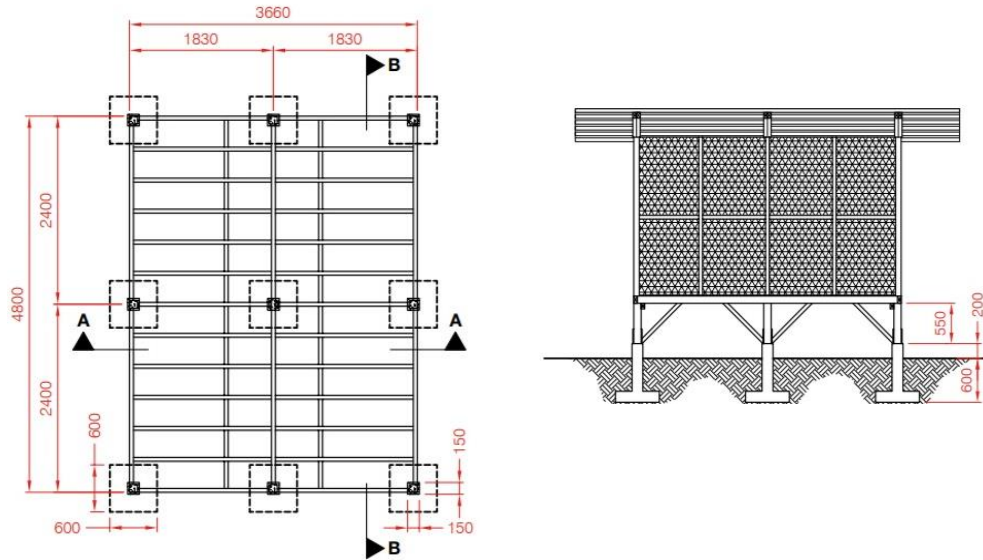

Görsel 25. Geçiş Barınakları (IFRC, 2011, s.8)

Geçiş barınakları, gerektiği zaman kalıcı konutun bir parçası olabilmesi ya da ona dönüşebilmesi için kalıcı konutlarda da kullanılabilir malzemelerden yapılmalıdır. Kalıcı konuta dönüştürülme ihtimali olabileceği için taşınabilir olmalıdır. Geçiş barınağı, genellikle savaş, iç çatışma gibi insan kaynak felaketlerden sonra kullanılan geçici afet barınaklarını tanımlamaktadır (IFRC, 2013, s.8).

Aralık 2011'de yaşanan tayfundan sonra Filipinler'de temin edilen yerel malzemelerle geçiş barınakları yapılmıştır. Beton temeller, hindistancevizi

ağacından elde edilen kirişler ve çerçeveler, kontrplak zemin ve oluklu demir levha çatıdan elde edilen barınakların bir tanesi, beş kişilik ekiple beş günde yapılmıştır. Toplamda 1,823 tane üretilen barınakların kullanım süresi beş yıl olarak öngörülmüştür. 4.8m x 3.7m'lik dörtgen planlı yapısı ile yerden 75cm yükseltilmiş, duvarlar Amakan denilen palmye yaprakları ve bambulardan örülen panellerle oluşturulmuştur (Görsel 26) (IFRC, 2013, s.65).

Görsel 26. Filipinler'deki Geçiş Barınakları, Plan ve A-A Kesiti (IFRC, 2013, s.65-66)

Tayfundan sonra tahliye merkezlerindeki yoğunluğun azalması için çadır kampları kurulmuştur. Ancak sağlanan acil durum barınakları uzun süreli kullanıma yönelik olmadığından dolayı uygun araziler bulunduğu zaman kamp alanı oluşturularak

geçiş barınakları yapılmaya başlanmıştır. Malzemeler ve yapım yöntemleri gibi, yapının formu da içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenmiştir. Bulduğu coğrafyanın özelliklerine göre yapıldığı için kullanım süresi ona uygun olarak uzamaktadır. Su baskınlarına karşı yerden yüksek olarak kurgulanmıştır. Deprem olasılığına karşı hafif strüktürü sayesinde tehdit oluşturmamaktadır. Barınak tasarımı yerel mimar ve mühendisler tarafından Amakan evlerine uygun olarak yapılmıştır. Kolaylıkla yenilenebilen ve onarılabilen bu yapılar Filipinler'in tropikal iklimine çok uygundur. Kültürel ve ekonomik açıdan uygun olan yapı, yirmi kişinin yardımıyla taşınabilmektedir (Görsel 27). Yenilenebilen, taşınabilen, esnek yapısı sayesinde kalıcı konut olarak da kullanılacak altyapıya sahiptir (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013, s.81-85).

Görsel 27. Filipinler'deki Geçiş Barınakları (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013)

Geçici konutlar ve geçiş barınakları bazı durumlarda, yerel yönetim politikaları, uygulamaları ve literatürdeki karşılıkları gereği aynı ya da birbirine yakın organizasyon düzenlerini tanımladıkları için ayrıştırılmamıştır. Ancak her ne kadar benzer düzenleri karşılasalar da literatürde ayrı olarak yer edinmişlerdir (Quarantelli, 1982; Quarantelli, 1995; Felix, Branco, & Feio, 2013; Bashawri, Garrity, & Moodley, 2014). Geçici konut (temporary housing) ve geçiş barınakları (transitional shelters)

aynı paydada buluşabildikleri ve benzer özellikler barındırdıkları için tanımların birbiri yerine kullanılabilirdiği unutulmamalıdır.

Afet Risk Azaltımı ve İyileştirme için Küresel Tesis (Global Facility for Disaster Reduction and Recovery - GFDRR) tarafından 2011 büyük Japonya Depremi'nde iyileşme süreci ve kullanılan geçici afet barınakları üzerine bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada, afet sonrası kullanılan geçiş barınakları ve tipleri üzerinde durulmuş, geçici konutlar birer geçiş barınağı tipi olarak ele alınmıştır (Yoshimitsu, Yasuo, Akihiko & Bettencourt, 2013). Johnson çalışmasında Türkiye'de 1999 Marmara Depremi'nde kullanılan geçici konutlara ve beş seneyi geçen kullanımlarda ortaya çıkan sorunlar üzerine değinmiştir. Çalışmada geçici konutlar, acil durum barınakları ile kalıcı konut programı arasında bir geçiş evresi olarak ele alınmış ve geçiş barınakları olarak değerlendirilmiştir (Johnson, 2007, s.36-37).

Diğer geçici afet barınağı tiplerinden farklı olarak geçiş barınakları, sadece bir sonuç ürünü değil, bir gelişim sürecini de tanımlamaktadır. Acil durum barınaklarından sonra kullanılan, insanların günlük aktivitelerine dönmelerine imkan veren konfora sahip barınak tipine denilmektedir. Ancak aynı zamanda geçiş barınağı, evrimine sadece plastik örtülerle başlayan, eklemeler yapılarak gelişim gösteren ve dönüşen barınaklar için de kullanılmaktadır. Yükseltilebilir, yeniden kullanılabilir, sökülebilir ve geri dönüştürülebilir olmak üzere geçiş barınakları kendi içinde dört tipte gelişim göstermektedir. Kalıcı konut statüsüne yükseltilebilen barınaklar, başka işlevler ile başka yerlerde konumlandırılarak yeniden kullanılabilen barınaklar, tamamen sökülebilen ve malzemeleri kalıcı konutta da kullanılabilen barınaklar, geçiş barınaklarının tiplerini oluşturmaktadır (Shelter Centre, 2009, s.3-6).

Geçiş barınakları, maliyetli olduğu, uygulaması zahmetli ve yoğun organizasyon düzeni gerektirdiği, uzun sürdüğü, kalıcı konutlara harcanabilecek maddi ve manevi desteğin yersiz kullanımı gerekçeleriyle birçok yerel yönetim ve uygulayıcı kurum tarafından gereksiz görülmektedir. Ancak geçiş barınaklarının afetzede/mülteciler üzerindeki iyileştirici etkisi birçok çalışmada kanıtlanmıştır. Çünkü bu barınak tipi, kişilerin hayatın gündelik akışına adapte olabilmeleri için gereken temel ihtiyaçları karşılayan bir yaşam alanı sunmaktadır.

1.3.5. İleri Seviye Barınaklar

Kalıcı konut statüsüne yükseltilebilecek özellikte tasarlanan ve planlanan geçici afet barınaklarına verilen isimdir. İleri Seviye barınaklar daha sonra inşa edilebilecek olan ya da inşası devam eden kalıcı konutların bir parçası olması amacıyla uzun süreli kullanıma uygun arazilere yapılmaktadır. Geçici olarak kullanılan arazilerdeki afet barınakları, ileri seviye barınaklar olarak sınıflandırılmaz. Barınakların minimum kullanım süresi üç ile beş yıl arasında olmakta, kalıcı konutlarda tekrar kullanılabilen malzemelerin daha uzun ömürlü olması gerekmektedir. Bu tip barınaklarda malzeme desteği sağlandığında kullanım süresi beş ile on beş yıl arasında uzamaktadır (IFRC, 2013, s.8-17; Bashawri, Garrity, & Moodley, 2014, s.926).

2010 yılında Haiti’de meydana gelen deprem sonrasında afetzedelere 80,000 acil durum barınağı temin edilmiştir. 2011 yılında da yardımlar artarak devam etmiş ve kullanım süreleri on beş yıla kadar uzayabilecek ve kimi durumlarda kalıcı konut olarak da kullanılacak geçiş barınakları temin edilmeye başlanmıştır. IFRC, ülkede sosyal düzenin tekrar sağlanabilmesi için özellikle barınaklar ve organizasyon üzerine yardım yapmıştır. Haiti toplumunu, sosyal ve kültürel düzenlerine göre günlük rutinlerini ve geçim kaynaklarını tekrar kurabilecekleri şekilde bir araya getirmek ana hedeflerden birisi olmuştur. Depremden sonra afetzedelerin %75’e yakınının eski mahallelerinin çevresinde yaşadığı düşünüldüğünden, yeni kurulan yerleşimler eski yaşam alanlarına yakın olarak kurgulanmıştır (IFRC, 2010). Bu bölgelerden birisi olan Petit Goave’de, depremden etkilenen 3,665 aile arasından en kötü durumda olanlar için ileri seviye barınaklar inşa edilmiştir (Görsel 28, 29). Yapılar, temel standartlara göre, su ve sağlık hizmetlerine erişimi olacak şekilde yerleşime uygun arazilere konumlandırılmıştır. Bu barınaklar, basit, yeniden yerleştirilebilen, esnek geçici yapılardır. Yapı istenildiği zaman yarı-kalıcı ya da kalıcı statüsüne çıkarılabilmektedir. Strüktürü kullanıcının isteklerine uygun değişimleri kaldırarak potansiyele sahiptir. Projeye 2011 yılında başlamış 2012 yılında tamamlanmış, toplamda 4,500 kişi için 700 ileri seviye barınak temin edilmiştir (IFRC, 2012, s.59-60).

Görsel 28. Haiti – Petit Goave, İleri Seviye Barınaklar (IFRC, 2012, s.59-60)

Görsel 29. Haiti – Petit Goave, İleri Seviye Barınaklar (IFRC, 2010, s.35)

1.3.6. Çekirdek Barınaklar / Tek Odalı Barınaklar

Gelecekte kalıcı konuta dönüştürülmesi amacıyla gerekli altyapısıyla birlikte planlanan ve tasarlanan, genişletilme potansiyeli olan barınak tipidir. Çekirdek barınakların amacı, yaşamsal faaliyetlerin devam edebilmesi için gerekli konforu ve güvenliği verebilecek bir ya da iki odalı bir yaşam alanı oluşturmaktır. Kullanım süresi sınırlı bir araziye inşa edilen barınaklar, çekirdek barınak olarak sınıflandırılmazlar. İleri seviye barınakların bir üst modeli sayılan bu tip, kalıcı konut statüsüne en yakın geçici afet barınağıdır. Seviyesi yükseltilmeye en uygun barınak tipi olduğu için ömrü, yapıda kullanılan malzemeler ve kullanıcılara bağlı olarak uzamaktadır. Çekirdek barınakların kullanım süresi minimum beş ile on yıl arasında değişmektedir (IFRC, 2013, s.8-17-110; Bashawri, Garrity, & Moodley, 2014, s.926).

2012 yılında Makagaskar'da yaşanan tropik fırtınadan sonra bölgedeki yaşamsal faaliyetleri canlandırmak adına çekirdek barınakların uygulaması başlatılmış,

afetten on ay sonra 598 barınak afetzedelere teslim edilmiştir (Görsel 30). 12 m²'lik barınaklar, çevreden temin edilen kerestelerle bölgedeki sosyal ve kültürel yaşantıya uygun olarak inşa edilmiştir. Yerel mimari özelliklere göre yapılan barınaklar, inşaat başladıktan sonra yaklaşık üç aylık bir sürede tamamlanmışlardır (Görsel 31). Hasar gören yapılar onarılmış, yeni barınaklar yerleşim alanında uygun yerlere konumlandırılmıştır (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013, s.59-61).

Görsel 30. Madagaskar, Çekirdek Barınaklar (CRS, 2012)

Bu tip yapılar genişlemeye uygundur. Kullanıcıların ihtiyaçlarına göre geliştirilebilir ve kalıcı konut olarak kullanılmaya elverişlidir. Malzemeler çevreden sağlandığı için destek alınacak kaynaklara erişim daha kolaydır. Çekirdek barınaklar, afetzedelere günlük rutinlerine dönmelerini sağlayacak konforu sağlamaktadır.

Görsel 31. Madagaskar, Çekirdek Barınaklar (CRS, 2012)

1.3.7. Kalıcı Konutlar

Kullanıcısıyla birlikte yaşayan ve gelişen afet barınaklarının ulaşabildiği en üst seviye, geçici afet barınaklarındaki son kategori, kalıcı konutlardır. Bu tip barınaklara, geçiş, ileri seviye ya da çekirdek barınaklarının seviyeleri yükseltilerek erişilebilir. Kalıcı konutlar, bir afetzede/mültecinin günlük rutinine ve de sorumluluklarına geri dönebilmesine imkan veren konforlara sahip olmalıdır. Geçici olmayan, uzun süreli kullanıma açık arazilere konumlandırılırlar. Yapı, gelecek her türlü tehlike ve riske karşı hazırlıklı olmalı, geçici olmadığı ve uzun süreli kullanıma verildiği için dayanımı olan malzemelerden yapılmalıdır (Bashawri, Garrity, & Moodley, 2014, s. 926).

2002 yılında yaşanan volkan patlamasından sonra Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 300,000 insan bölgeden ayrılmış, 15,000 konut yıkılmıştır. Felaketten sonra bölgeye 5,000 geçiş barınağı sağlanmıştır. On yıl sonra alana yapılan ziyaretlerde, afetzedelerin çoğunun temin edilen geçiş barınaklarını kalıcı konut haline getirdiği görülmüştür (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013, s.21-23). Plastik örtülerle kaplanan kereste çerçevelerin üstüne, oluklu demir panel çatının oturtulmasıyla elde edilen geçiş barınakları, on senelik bir süreçte çevreden temin edilen ahşaplarla kaplanarak kalıcı konut olarak kullanılmaya başlanmıştır (Görsel 32).

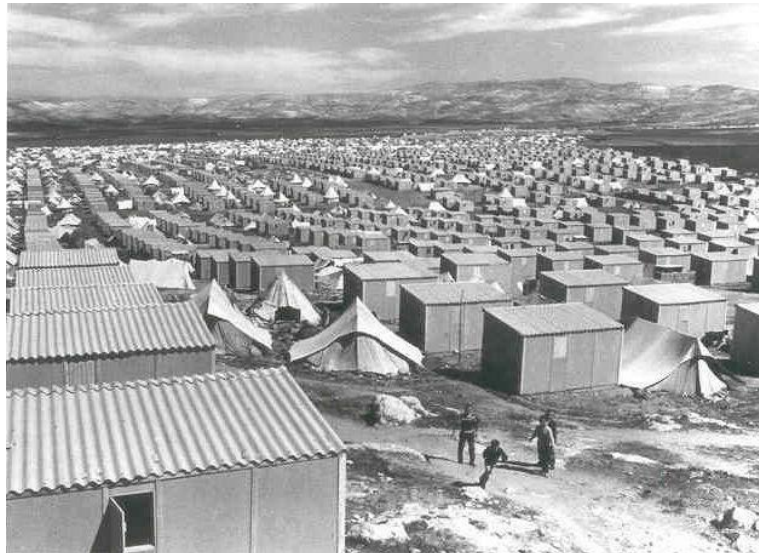

Görsel 32. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Geçiş Barınakları(solda) Kalıcı Konutlar(sağda), (IFRC, UNHCR, & UN-HABITAT, 2013, s.21-23).

Afetlerden sonra sağlanan kalıcı konutlar, hasar gören evlerin onarımı ya da yeni bir ev inşa etme yoluyla sağlanmaktadır (Quarantelli E. L., 1995, s. 50). Ancak bu durum kendi ülkesinin sınırları dahilinde kalan afetzedeler için mümkündür. Kıtık,

kuraklık, iç çatışma ya da savaş gibi nedenlerden dolayı başka ülkelere sığınan mülteciler için kalıcı olma durumu politik bir mesele olduğundan sağlanan yerleşimler genellikle kalıcı konut olarak geçmemektedir. Ülkesinin sınırları içinde bulunan kişiler için kalıcı olarak barınak temini devlet ya da yardım kuruluşlarınca rahatlıkla sağlanmaktadır. Mülteci kamplarında sağlanan afet barınakları genellikle geçici barınak, acil durum ya da geçiş barınağı olmaktadır. Ancak kimi mülteci kamplarında temin edilen barınaklar uzun yıllar boyunca yaşam alanı olmakta ve kullanıcıyla birlikte değişim geçirerek kalıcı konut halini almaktadır.

Ürdün dünyada mültecilere en çok ev sahipliği yapan ülkelerden birisidir. Ülkede kurulmuş olan on adet Filistin mülteci kampı 68 yılı aşkın süredir faal durumdadır ve mültecilik Filistinliler arasında neredeyse üç kuşaktır aktarılan bir sığata dönüşmüştür. Ancak Birleşmiş Milletler, yerleşkeleri kalıcı olmayacak şekilde organize ettiği için barınaklar da geçici olarak düzenlenmiştir (Kutkut Arroyo, 2017, s.28). 1968 yılında açılan altı Filistin Mülteci kampından birisi olan Al Baqa'a Kampı, günümüzde Ürdün'deki en büyük mülteci kampıdır. Yerleşke açıldığında verilen çadırlar 1969-71 yılları arasında prefabrik ünitelerle değiştirilmiştir (Görsel 33). Günümüzde kamp sakinlerinin çoğu verilen ünitelerde hayatlarına devam etmektedir. Bu kamp alanları hala geçici olarak anılsalar da yerleşkede kalan insanlar için geçici konutlar uzun süreli bir yaşam alanına dönüşmüştür (URL-13).

Görsel 33. Al Baqa'a Filistin Mülteci Kampı, Ürdün (URL-13)

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra geçici konutların maliyet, üretim ve kullanım kolaylıklarının, zorunluluktan doğan durumlarda avantajlı olduğu fark edilmiştir. Bu

farkındalık geçici afet barınaklarının, mobil yapılar üzerinden gelişmesine sebep olmuştur. Mobil yapıların, hızlı kurulabilen, kolay üretilebilen, maliyeti az, taşınabilen yapılar olması afet barınakları için ideal olmalarını sağlamıştır. Ancak gelişen ve çeşitlenen durumlar karşısında, afet barınaklarının kategorilere ayrılmasına ihtiyaç duyulmuştur. 1980'li yıllarda Quarantelli (1982) tarafından dört kategori tanımlanmış, IFRC (2013) tarafından eklenen üç tiple birlikte geçici afet barınakları toplamda yedi temel kategoriye ayrılmıştır (Tablo 2). Geçici afet barınaklarının alt kategorilerine bakıldığında hepsinin birer tipi tanımladığı görülmektedir. Ancak aynı zamanda bu kategoriler geçici afet barınağının gelişimindeki birer evre olarak da karşımıza çıkmaktadır.

GEÇİCİ AFET BARINAKLARI VE ALT KATEGORİLERİ					
TİPİ	KULLANIM SÜRESİ	STATÜSÜ	BARINAK	ARAZİ TİPİ	'MOBİL' OLMA DURUMU
Acil Durum Barınakları (<i>Emergency Shelters</i>)	Gün/aylık süreler	Acil Durumlarda Kısa Süreli	Çadır Plastik Örtüler	Geçici Süre Uygun Araziler	(en fazla)
Geçici Barınaklar (<i>Temporary Shelters</i>)	min. 1 yıl				
Geçici Konutlar (<i>Temporary Housing</i>)	6 ay - 3 yıl (mak. 5 yıl)	Geçiş Dönemlerinde Ara Seviyede	Konteyner Treyler Prefabrik Üniteler		
Geçiş Barınakları (<i>Transitional Shelters</i>)	min. 3-5 yıl				
İleri Seviye Barınaklar (<i>Progressive Shelters</i>)	min. 3-5 yıl (mak. 5-15 yıl)	Yarı Kalıcı- Kalıcı Durumlarda Uzun Süreli	Konteyner Treyler Prefabrik Üniteler Yerel Mimariden Devşirilen Yapı Formları Stabil Üniteler	Yerleşime Açık Uygun Araziler	
Çekirdek Barınaklar (<i>Core / One-Room Shelters</i>)	min. 5-10 yıl				
Kalıcı Konutlar (<i>Permanent Housing</i>)	-				(en az)

Tablo 2. Geçici Afet Barınakları Kategorileri (Kişisel Arşiv, 2019)

1.4.Bölüm Sonucu

Bu bölümde mobil mekan kavramına ve tarihsel gelişimine bakılmış, geçici mekanların oluşmasına sebep olan kültürel, ekonomik, sosyal ve zorunluluktan doğan unsurlar örneklerle ele alınmıştır. Zorunluluktan doğan geçici mekanlar özeline inilmiş ve geçici afet barınakları ile alt kategorileri incelenmiştir. Bölümde, mobil mekan ve geçici konut mekanları irdelenmiş, zorunluluktan doğan geçici afet barınakları ve türleri ele alınmış bu sayede ikinci bölüm için gerekli zemin hazırlanmıştır.

Mobil mekanın anlaşılabilmesi için 'mobil' ve 'mekan' kavramları üzerinde durularak bir tanıma varılmıştır. Mobil, yani taşınabilen, sökülüp-takılabilen, istenilen uygun ortamda tekrar kurulabilen yapılar insanlık tarihi boyunca hayatımızda yer almıştır. İnsanların hareketli doğasından, bir gereklilikten doğmuş sonraları bir tercihe dönüşerek çeşitlenmiştir. Sağladığı avantajlar sayesinde 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren de kullanım çeşitliliği artarak devam etmiştir. Yaşam tarzının bir yansıması olarak başlayan mobil olma durumu ve mobil yapılar, tarihsel süreçte bir takım kırılma noktalarından güç alarak gelişmiştir. Bölümde mobil mekanların bu gelişim aksı önemli noktalar üzerinde durularak verilmeye çalışılmıştır. Mobil olma ihtiyacının ve geçici mekanların hangi durumlarda ortaya çıktığı irdelenmiştir. Geçici mekanları oluşturan unsurlar, kültürel ve ekonomik nedenler, sosyal nedenler ve zorunluluktan doğan nedenler olmak üzere üç ana başlık altında toplanarak verilmiştir. Kültürel ve ekonomik nedenler ve sosyal nedenlerden doğan geçici mekanlar, ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkarken, sosyal nedenlerden doğanlar daha tercih odaklı olmakta, ancak her iki durumda da mobil mekan yaşam döngüsünde doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın asıl odaklanmak istediği nokta bireyleri 'mobil' duruma zorlayan koşullar ve bu koşullar altında oluşan 'geçici mekanlar'dır. Bu nedenle üçüncü başlık altında zorunluluktan doğan geçici mekanlar ele alınmıştır. Böylece zorunluluktan doğan konutlar olan geçici afet konutları özeline inebilmek için gerekli zemin oluşturulmuştur.

Bölümde genel hatlarıyla mobil mekanın ne olduğu, tarihsel süreçte insan ihtiyaçları ve belirli teknolojik gelişmelerle nasıl şekillendiği üzerinde durulmuştur. Geçici mekanın oluşmasına sebep olan unsurlar ile geçici afet barınaklarının alt kategorileri ele alınmıştır. Sonraki bölümde zorunluluktan doğan geçici mekanlar olan mülteci

yerleşimleri ve konutlarına daha detaylı bakılacak, tasarım kriterleri üzerinde durulacaktır. Geçici konutta aidiyet duygusu ele alınarak, yurt içi ve yurt dışı yerleşke ve konut örneklere verilecektir.

2.BÖLÜM: MÜLTECİLER VE MÜLTECİ KAMPLARINDA GEÇİCİ KONUT TASARIMI

Birinci bölümde mobil mekan ile tarihsel gelişim sürecine değinilmiş, zorunluluktan doğan geçici mekanlar ve afet barınakları ele alınmıştır. Bu sayede mülteci kamp ve konut tasarımı konuları için bir zemin oluşturulmuştur.

Bu bölüme ise birinci bölümde atılan temeller üzerinden, mülteci kavramı ile başlanacaktır. Mülteciliğin ortaya çıkış süreci ile uluslararası ve ulusal platformlardaki karşılığı ele alınacaktır. Mülteci yerleşkeleri olan kampların ve kamplardaki geçici konutların tasarım ölçütlerine değinilecektir. Zorunluluktan doğan geçici mekanlarda aidiyet duygusu incelenecektir.

2.1.Mülteci Kavramı ve Ortaya Çıkış Süreci

Göç etme eylemi insanlık tarihi boyunca her zaman var olmuştur. Tarihin kırılma noktalarında önemli rol oynayan göç olgusu, insanın coğrafi hareketliliği olarak tanımlanmaktadır. Göç olgusunu etkileyen, tanımlanmasına yardımcı olan ve ondan etkilenen birçok unsur bulunmaktadır. Yaşanan göç, yer değiştiren topluluk ve hedef bölgedeki topluluğu sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik vb. pek çok açıdan etkilemektedir. Göçün temel noktası hareket etmek, yer değiştirmektir.

Dilimizde göç, “Ekonomik, toplumsal veya siyasal sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi” olarak tanımlanmıştır (URL-2).

Uluslararası Göç Örgütünün yayımladığı Göç Terimleri Sözlüğünde ise “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek” olarak geçmektedir (Çiçekli, 2009, s.22).

En sık rastlanan ifadelerde, “Göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketi içerir” şeklinde tanımlanmaktadır (Marshall, 1999, s.685).

Göç insanlık tarihinde günümüz siyasal sınırları belirmeden önce de var olmuştur. Uygarlık tarihinde yurt bulmak için yapılan sayısız göç dalgası bu duruma örnek verilebilir. Ancak günümüzde göç sadece istila etme amacı, kuraklık, kıtlık gibi afetlerden kaçınmak için başvuru kütlesel hareketlilik olmaktan çıkmıştır. Modern dünyanın getirdiği işleyiş sonucunda göçün tanımında önemli bir değişim olmuştur.

Göç artık bir tercih sonucu hareket etme eylemi değil, zorunlu olarak yerinden edilmek şeklinde algılanmaya başlanmıştır.

Modern dünyamızın kattığı bu zorunluluk durumu, göçü iki kategoride inceleyebilmemiz için bir ortam oluşturmuştur. Zorunlu olarak yapılan yer değiştirme eylemi iltica olarak anılmaya başlanmış, iltica eden kişi ise mülteci olarak tanımlanmıştır (Türkoğlu, 2011, s.102). Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin kendi içlerinde yaşadıkları göçler ve ülkelerini terk ederek başka kıtalara göç eden nüfus, bu konudaki çalışmaların resmi bağlamda hızlanmasına sebep olmuştur. 20.yy'daki savaşlar ve sonucunda yaşanan göç sıkıntıları, 1950 sonrasında göz ardı edilemeyecek seviyeye varmıştır.

1951 senesinde hazırlanan "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu" ya da diğer adıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi ile II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan göçlerin etkilerini azaltmak hedeflenmiştir. Aynı zamanda sığınmacı ve mülteci hukukuna dair düzenlemeler ve resmi tanımlamalar getirilmiştir. Sonuç olarak mülteci, sığınmacı, yerinden edilmiş kişi, göçmen gibi farklı sınıflar ortaya çıkmıştır. Göç kavramının modern dünyadaki evrimiyle birlikte mülteci, sığınmacı gibi tarihte var olan kavramların da hukuki statüleri tanımlanmıştır. Konunun daha net anlaşılabilmesi için göçmen, mülteci, sığınmacı kavramlarının ayırımını yapmak faydalı olacaktır.

Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan göç terimleri sözlüğünde göçmen için "kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın" ifadesi kullanılmıştır (Çiçekli, 2009, s.22). Göç eden kişiye denilen 'göçmen', mülteciler, sığınmacılar, yerinden edilen ya da ekonomik sebeplerden ötürü göç eden kişiler için kullanılan genel bir ifade olmasına rağmen, özele inildiğinde tanımlar farklılaşmaktadır.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu tarafından hazırlanan Göç ve Uyum Raporunda, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlandığı haliyle mülteci statüsü şu şekilde ifade edilmiştir (TBMM İHİK, 2018, s.19) :

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır."

Tanımda dikkat edilmesi gereken nokta '1 Ocak 1951'den önce' denilerek getirilen zaman kısıtlaması ve 'önce meydana gelen olaylar' denilerek referans verilen Avrupa ile getirilen coğrafi kısıtlamadır. Ancak sözleşme imzalandıktan sonra dünya'da meydana gelen çeşitli olaylar karşısında zor durumda kalan insanların mülteci statüsüne girememeleri bir düzeltmeye gidilmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle 1967 yılında yapılan 'Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol' ile sözleşme güncellenmiş, zaman kısıtlaması ve coğrafi sınırlama kaldırılmıştır (Buz, 2004, s.12; Yılmaz, 2016, s.33-36; Erdoğan, 2017, s.44).

Mülteci kavramıyla birlikte sıkça duyduğumuz sığınmacı kavramına da değinilmesi gereklidir. 'Sığınmacı' statüsünün tanımı yapılırken mülteci kavramını tanımlamada kullanılan kıstaslar kullanılmaktadır. 1951 sözleşmesinde belirtilen beş ölçüt yani ırkı, dini, milliyeti (tabiiyeti), belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi görüşleri nedeniyle zulüm görmekten haklı sebeplerden ötürü korktuğundan, ülkesine dön-e-meyen, başka ülkeye sığınan ve mülteci statüsü alana kadar bekleyen yabancılara 'sığınmacı' denilmektedir. Anlaşılacağı üzere henüz mülteci statüsü almamış ve bu süreçte bekleyen yabancılar sığınmacı olarak adlandırılmaktadır (Buz, 2004, s.13-14; Buz,2008, s.121).

Bu noktada zorunlu yer değiştirme olarak genel bağlamda kabul gören iltica ile tercih sonucu doğan hareketlilik eylemi olan göç arasındaki fark, mülteci ve göçmen terimleri üzerinden de algılanmaktadır. Sonuçta göç, gönüllü yer değiştiren göçmenler için bir tercih, zorunlu yer değiştiren mülteciler için bir kaçış olarak kabul edilmektedir.

Dünya'da mülteciler, mülteci hakları ve hizmetleri söz konusu olduğunda akla gelen ilk kurum UNHCR'dır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) kurulması 1951 Cenevre Sözleşmesi ile aynı zaman dilimine denk gelmektedir. UNHCR, 1950 yılında mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve bu konuda kalıcı çözümler üretmek amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından kurulmuştur. Kurulduktan sonra ilk görevi, II. Dünya Savaşı'nın ardından iyileşme sürecinde olan Avrupalı sivillere yardım etmek olmuştur. UNHCR, büyük devletlerin parçalandığı, ihtilallerin gerçekleştiği, Dünya'nın çeşitli bölgelerinde kolonizasyonların dağıldığı 20.yy'da, yaşanan mülteci krizlerinde sağladığı hizmetlerle önemli bir rol üstlenmiştir. Uluslararası platformda mültecilerle ilgili her alanda yetkilerin birleştiği tek

kurulmuştur. Kurulduğu günden beri 138 ülkede varlığını gösteren UNHCR, Türkiye ile de 55 yılı aşkın süredir çalışmaktadır (TBMM İHİK, 2018, s.125-126 ; URL-14).

Görsel 34. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalılara sağlanan yardımlar (URL-14)

Türk hukuk sistemine bakıldığında, mülteci ve sığınmacı kavramlarının tanımlamalarında kelime değişikliği yapıldığı görülmektedir. Ancak yapılan tek kelimelik değişiklikler bütünü etkileyen bir tablo ortaya koymuştur. Bu nedenle kendi hukuk sistemimizdeki sığınmacı ve mülteci statülerini ayrı bir başlık altında incelemek daha uygundur.

2.1.1. Türkiye'de Mülteci Kavramı ve Suriyeli Mülteciler

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni aynı yıl imzalamış ancak 1961 yılında çekinceli olarak kabul etmiştir. 1967 yılında kabul edilen protokolü ise 1968 yılında aynı şartlar altında tanımıştır. Türkiye'nin ortaya koyduğu çekinceler ülkenin jeopolitik konumuyla alakalıdır. Tarihimizde yaşanan büyük göçler bu çekinceleri anlamamıza yardımcı olacaktır. Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasında yer alması ve geçtiğimiz yüzyıldan bu yana yaşanan büyük göçlerin geçiş yolunda bulunması nedenleriyle; mültecilerin ülkemizde kalacağı ve Türkiye'nin Avrupa tarafından bir tampon bölge olarak kullanılacağı düşüncesi, hukuksal tanımlamalarda farklılığa gidilmesine sebep olmuştur (Erdoğan, 2017, s.43-47).

Türkiye katıldığı 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünü temel alarak 1994 yılında kendi iltica ve sığınma yönetmeliğini hazırlamıştır. Türk hukuk siteminde göre mülteci:

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır.”

olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2017, s.47). Sığınmacı ise:

“İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır.”

şeklinde ifade edilmektedir (Erdoğan, 2017, s.47).

Tanımlardan anlaşılacağı üzere, aynı koşullar altında, Türkiye, Avrupa’dan gelen yabancıları ‘mülteci’ statüsünde, Avrupa dışından gelen yabancıları ise ‘sığınmacı’ statüsünde değerlendirmektedir. Uluslararası platformda kabul edilen tanımda, sığınmacı, mültecilik başvurusu yapan ve yasal işlem süreci devam eden, işlemleri bitince mülteci statüsü alabilecek olan kişiyken, Türkiye’nin kabul ettiği tanımda, sığınmacı Avrupa dışından gelenleri ifade etmektedir.

Uluslararası hukukta mülteci ve sığınmacı kavramları yasal bir işlem süreci boyunca alınacak statünün (mülteci statüsü) öncesi ve sonrasını tanımlayan iki terim iken; ulusal hukukta ikisi de aynı koşulları tanımlayan ancak coğrafi bir sınırlama getirilen iki ayrı statüdür.

Özellikle 2000 yılı sonrasında Türkiye için AB’ye başvuru durumunun ön plana çıkmasıyla, mülteci ve sığınmacıların hukuki statüleri gündeme gelmiştir. AB ile 2001, 2003, 2006 ve 2008 yıllarında yapılan görüşmelerde yönetmelikteki coğrafi çekincelerin kaldırılması talep edilmiştir. Uluslararası platformdan gelen talepler ve Suriye’den gelen göç dalgası üzerine harekete geçilmiş ve 2013 yılında ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ (YUKK) çıkartılmıştır. Özellikle Suriyeliler için çalışma hakkı, eğitim, sağlık hizmetleri ve çeşitli destek mekanizmalarına yönelik düzenlemeler 2014 senesinde kendini göstermiştir. Yasa ile getirilen bir diğer düzenleme ise göç ve iltica ile ilgili yetkilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurularak Emniyet Genel Müdürlüğü’nden devralınması olmuştur (Erdoğan, 2017, s.50-53).

2001 yılında, kitlesel akın durumlarında uygulanan “geçici koruma” ilkesi AB Konseyi tarafından kabul edilmiş, AB ile ilişkisini dinç tutmak isteyen ülkemiz tarafından da tanınmıştır. Kitlesel akın durumlarında, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi uyarınca sınırdan reddetmeme, geri göndermeme ilkesi devreye girmektedir. İlkenin tanınması ile geniş çapta baş edilemeyen kitlesel akın durumlarında “geçici koruma” mekanizmasının uygulanması kabul edilmiştir. Türkiye de kendi hukuk sisteminde Suriyelilere, ‘geçici koruma’ ilkesi ve usulünce işlem yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Suriye vatandaşlarına verilen statü “geçici korunan”dır (Yılmaz, 2016, s.76-83; Erdoğan, 2017, s.45; TBMM İHİK, 2018, s.16).

Hem AB hem de Suriyelilerin neden olduğu düzenleme sonucunda çıkartılan YUKK yasasına göre bir takım terimler benimsenmiştir. Yasa kapsamında ‘coğrafi çekince’ kaldırılmadığı için mülteci statüsünde değişiklik olmamıştır. Ancak ulusal hukuk sisteminde Suriyelileri de kapsayan statü olan ‘sığınmacı’ kavramı üzerinde durulmuştur. YUKK yasası kapsamında ‘sığınmacı’ statüsü içeriği aynı kalacak şekilde ‘şartlı mülteci’ statüsüne dönüştürülmüştür. Yapılan düzenleme ile birlikte Türk mülteci hukukundan ‘sığınmacı’ kavramı kaldırılmıştır. Uluslararası platformda ‘sığınmacı’ olarak tanımlanan, mülteci statüsü almak için başvuran ve süreci bekleyen kişi için Ulusal platformda artık ‘başvuru sahibi’ statüsü kullanılmaktadır (Yılmaz, 2016, s.125-126).

Bu noktada Türk hukuk sisteminde sığınmacı olarak geçen Avrupa dışından gelen göçmenler, 2014 yılı sonrasında ‘şartlı mülteci’ olarak adlandırılmaktadır. Suriyelilere yönelik kullanılan bir diğer terim ise yukarıda bahsedilen, AB tarafından belirlenen kitlesel göçlere yönelik kullanılan “geçici koruma”dır. Bu terimler, Suriyelilerin neden ‘geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler’, ‘sığınmacı’ ya da günlük dilde ‘misafir’ olarak adlandırıldıklarını; yerleştirildikleri kampların neden ‘geçici barınma merkezleri’ olarak tanımlandığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Erdoğan’a göre, Cenevre Sözleşmesi’nin tanındığı günden beri Türkiye’nin gündeminde olan ‘coğrafi çekince’ düşüncesinin pratikte bir anlamı kalmamıştır. Türkiye taraf olduğu İnsan Hakları Beyannamesi ile gelen mülteci/sığınmacıları kabul etme durumundadır. Günümüzde Türkiye sınırları içerisinde 3,6 milyon (Mayıs 2019 itibarıyla) Suriyeli barınmaktadır (Erdoğan, 2017, s.45).

AB ile yapılan görüşmeler ve Suriyelilerin ülke içerisindeki durumları sebebiyle göç ve iltica konusundaki düzenlemeler, tasarılar ve talepler devam etmektedir. Mültecilik ülkemiz için hem siyasi hem de sosyal anlamda derin ve önemli bir konudur. Yukarıda bahsedilen mülteciliğin hukuksal boyutu çalışmanın seyri için önemli notlar içermektedir. Ülkeye alınan Suriyelilerin hukuksal statüleri sağlanan yerleşim birimlerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Statü ile gelen geçicilik-kalıcılık durumu, kişileri hem sosyal hem de psikolojik açıdan etkilemektedir. Aktarılmaya çalışılan Suriyelilerin hukuksal statülerinin, çalışmanın psiko-sosyal boyutunu anlamamız için yardımcı olması hedeflenmektedir.

2.2.Mülteci Kamplarında Yerleşke Tasarımı

Mülteci/sığınmacı ya da geçici korunan, statüsü ne olursa olsun, devletlerin kendilerinden sığınma hakkı talep eden yabancılara karşı gerek Cenevre Sözleşmesi gerek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden doğan bir takım yükümlülükleri bulunmaktadır. Dünya'daki mülteci/sığınmacılar ve ülkemizdeki Suriyeli vatandaşların da statüsü olan "geçici korunan" yabancılar için bazı hakların sağlanması gereklidir.

Bu hakların başında güvenli sığınma hakkı gelmektedir. Yaşam hakkı, işkence görmeme, ayrımcılığa maruz kalmama, kişi özgürlüğü ve güvenlik ile hak arama gibi temel insani haklar verilmeli ve uygun koşullar oluşturulmalıdır. Mülteci/sığınmacı'ya verilen temel ve insani haklardan sonra sağlanması gereken önemli koşulların başında uygun sağlıklı ortam gelmektedir. Bu hak "Yiyecek, giyecek ve barınma dahil yaşamak için yeterli yaşam standartlarına erişim" olarak özetlenmiştir (Yılmaz, 2016, s.116).

Mülteciler, sığınılan devletler tarafından sağlanan barınaklara yerleştirilmektedirler. Bölgede yaşayan farklı ailelerin yanına, okul, hava alanı gibi büyük kamusal yapılara ya da kamplara olmak üzere mültecilere toplamda üç tipte yerleşim sağlanmaktadır (UNHCR, 2007, s.207). Devlet eliyle kurulan toplu birimler olan mülteci kamplarında, kişiler, temel yaşam standartlarını karşılayarak hayatlarına devam etmektedirler. Bahsedildiği üzere özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan mülteci krizleri ve Dünya'daki toplu göçler, kamp kurulumu, standartları ve tasarım ilkelerinin belirlenmesine yönelik araştırmaları gerekli kılmış ve çalışmaların artmasına sebep olmuştur.

1971 senesinde bir grup mühendis ve planlama uzmanı, mülteci kamplarının nasıl işlediği, nasıl daha verimli işler hale getirilebileceği ile tasarım ve planlamada maddi kaynakların nasıl daha etkili kullanılabileceği üzerine detaylı bir çalışma yürütmüştür. Çalışma, kamplardaki sosyal sıkıntılar ve sağlık problemleri, yardım kuruluşlarının ve yerel hükümetlerin ekonomik imkanları, yerleşke işleyişinde etkili olan organizasyon ve kamp yönetimi konuları üzerinde yapılan incelemeleri içermektedir (Cuny, 1977, s.125.).

Belirtilen konuları incelemek amacıyla ekip, Dünya'daki en büyük mülteci kampları ve krizlerinden bazılarını konu edinmiştir. Yapılan araştırmalardan elde edilen veriler derlenerek, 1971 senesinde Frederick C. Cuny öncülüğünde raporlaştırılmıştır. Frederick C. Cuny, mülteci kamplarında bulunması gereken fonksiyonlar, olası kamp düzenlemeleri ve yerleşke genel kriterleri başta olmak üzere mülteciler ve mülteci kampları üzerinde araştırmalar yürütmüş bir aktivist ve afet sonrası uzmanıdır. 1971 senesinde yürütülen bu çalışma, 1970 senesinde Cuny tarafından kurulan ve yönetilen INTERTECT adlı yardım kuruluşunun öncülüğünde gerçekleştirilmiştir.

1971 senesinde derlenen raporlarda olduğu gibi 1977 senesinde yayımladığı çalışmasında da Cuny, kamp tasarımı ve yönetimi konularını dört açıdan ele almıştır. Bu faktörler mülteciler üzerinde çalışmalar yürüten UNHCR ve benzeri kuruluşlar tarafından da temel alınmakta, yıllar içinde güncellenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ele alınacak olan mülteci kamplarındaki tasarım kriterleri konusu, günümüzde de baz alınan dört açıdan irdelenecektir. Bunlar:

- Fiziksel Faktörler
- Sosyo-Kültürel Faktörler
- Sağlık Faktörü
- Kamp Yönetimi'dir (Cuny, 1971; Cuny, 1977, s.125).

2.2.1.Fiziksel Faktörler

1971 senesinde yürütülen çalışmada kamp tasarımı ve planlamasında etkili olan fiziksel faktörler belirlenirken, göz önünde bulundurulması gereken bir takım unsurlar ve temel notlar çıkartılmıştır. Kamp tasarımında dikkat edilmesi gereken fiziksel unsurların başında, kamp alanının planı ve düzeni gelmektedir. Bu noktada yerleşke için planlanan ve gerçekleştirilen düzenlere bakılmalı ve her ikisi de

incelenmelidir. İkinci önemli nokta yerleşke alanı içinde yer alan konutlar, sağlık birimleri ve su depoları gibi kampın fiziksel öğeleridir. Dikkat edilmesi gereken üçüncü nokta, arazinin kullanımudur. Kampın fiziksel öğeleri sayılan konutlar, eğitim merkezleri gibi yapıların arazi içinde nasıl konumlandırıldığı, genel plan içindeki işleyişi ve verimliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Ele alınırken titizlikle yaklaşılması gereken dördüncü ve son nokta ise arazinin kullanım süresidir. Kampın yerleştirileceği arazinin nasıl seçildiği, devlete ait bir alan mı yoksa kiralık mı olduğu, kamp tasarımını etkilemektedir (Cuny, 1971; Cuny, 1977, s.125).

Kamp tasarımında fiziksel faktörlerin sınırlarını belirleyen bu unsurları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kamp Tasarımı ve Düzeni (Planı)
2. Kampın Fiziksel Öğeleri
3. Arazinin Kullanımı
4. Arazinin Kullanım Süresi

UNHCR, ideal kamp planlaması ve kamp içindeki fiziksel unsurların organizasyonu konularında standartların geliştirilmesi için çeşitli yardım kuruluşlarıyla dünya genelinde ortak çalışmalar yürütmektedir. UNHCR tarafından çıkartılan Acil Durum El kitabı (Emergency Handbook) ve bir yardım kuruluşu olan Yeryüzü Projesi (The Sphere Project) tarafından çıkartılan Afete Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi (The Sphere Project- Humanitarian Charter) mülteci kamplarındaki standartları belirleyen temel kaynaklardır.

Mülteci krizlerinde, kurulacak olan kampın uygun ve iyi koşulları sağlayabilmesi için, kamp alanına mülteciler alınmadan önce hazırlık yapılmış ve yeterli sayıda tesis ve organizasyon düzeni düşünülmüş olmalıdır. Eğer mülteci sayısı kampın kapasitesini aşarsa problemler çıkmaya başlayacaktır. Bu problemlerin önüne geçmek için yerleşkedeki bütün fiziki öğeler ve sistemler, kampın planında olduğu gibi hızlıca düşünülüp tasarlanmalıdır (Cuny, 1977, s.127). Mülteci krizinin yaşandığı ve yeterli zamanın olmadığı durumlarda bile, oluşturulan standartlar ile temel düzeyde ve hızlı bir şekilde ihtiyaçların karşılanabileceği kampların kurulması amaçlanmaktadır. Bu nedenlerden ötürü kamp tasarımındaki fiziksel faktörler üzerinde önemle durulmuş ve konuya belirli standartlar getirilmiştir.

Acil Durum El Kitabı'nda UNHCR tarafından güdülen ilke ve amaçlar ile acil durum yönetiminin esasları, mülteci kamplarında planlama, arazi ve barınak seçimi, kampın fiziksel öğeleri ve verilmesi gereken hizmetlere yönelik bir takım standartlara yer verilmiştir.

Görsel 35. Mülteci mobil konut örneği (UNHCR, 2007, s.204)

Mülteci krizleri geçici olaylar olarak ele alınsa bile, dünya üzerindeki örneklere bakıldığında, planlanan yerleşkelerin daha uzun süre kalması durumu göz önünde bulundurulmalı ve kamplar, zamanla yapılan değişikliklere ve eklemelere uyum sağlayacak niteliklere sahip olarak tasarlanmalıdır (UNHCR, 2007, s.206-207). Ayrıca kamp alanlarındaki doğal ölüm ve doğum ihtimalleri hesaba katılmalı, potansiyel büyümeye elverişli olmalıdır.

Planlama ve yerleşimin ilk adımını oluşturan kamp alanı seçimi temel bir konudur. Arazi seçimi için göz önünde bulundurulan kriterleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kamp alanı için, yerel yönetimler, yerel halk, hükümet yetkilileri, eğitim enstitüleri ve yardım kuruluşlarından ortak görüş ve bilgi talep edilmelidir. Uzman bir ekip kurulmalı, arazi seçimi ve planlamada birlikte çalışılmalı, ihtiyaçlar birlikte belirlenmelidir.
- Arazi seçiminde temel ve öncelikli etken su kaynağı ve teminidir.
- Kampın büyüklüğü arazi için önemli olan bir diğer etkindir. UNHCR temel verilerine göre 20,000 kişiyi aşan büyük kamplardan kaçınılmalıdır. Mülteci kamplarında kişi başı (mutfak ve yeşil alan dahil) ideal 45m²'lik alan düşünülmeli, minimum 30m²'lik alan sağlanmalıdır. Yol, patika, eğitim, sağlık,

temizlik hizmetleri, su, depolama, dağıtım, market, gerekli malzemeler ve barınak içinde kişi başına düşen alanlar göz önüne alınarak 30m²'ye ulaşılmıştır. Tarımsal faaliyetler ve gıda üretimi için ek alanlar düşünüldüğünde kişi başına 15m² daha eklenerek ideal olan 45m²'ye ulaşılmaktadır. Bütün ihtiyaçlar ve maksimum kişi sayısı hesaplanarak verilen temel ölçü şu şekildedir:

$$20,000 \text{ kişi} \times 45 \text{ m}^2 = 900,000 \text{ m}^2 = 90 \text{ hektar (ha) alan}$$

(örnek olarak 900 m x 1000 m'lik bir alan)

- Mülteci kampları, güvenlik ve koruma kriterleri göz önüne alınarak ulusal sınırlardan ve askeri alanlar gibi hassas bölgelerden uzak konumlandırılmalıdır.
- Arazi seçiminde topoğrafya, drenaj ve toprak özellikleri de önemlidir. Yağmur sezonunda taşkın riski oluşan alanlardan kaçınılmalıdır. Arazide erozyon ve tozu engellemek için az da olsa bitki örtüsü bulunmalıdır ancak ekolojik olarak hassas ya da koruma altındaki bölgelerden özenle kaçınılmalıdır.
- Kamp arazisi, hayati ihtiyaçların karşılanabileceği kaynaklara yakın ve ulaşılabilir olmalıdır (UNHCR, 2007, s.209-213).

Uygun arazinin seçimi, barınacak insanların güvenliği, konforu ve sağlığı açısından çok önemlidir. Arazi birçok uzman tarafından titizlikle değerlendirilmeli, süreç boyunca yerel halk ile de irtibata geçilip görüşleri mutlaka alınmalıdır. Yapılacak bütün kamp ve konut tasarımının temelinde verilmesi gereken bir karar olduğu için dikkatli bir şekilde hareket edilmelidir. Seçilen arazi, ileride çıkabilecek sorunlara kaynaklık edebileceği gibi imkan verdiği planlama ve uygun sağlıklı koşullar ile iyi bir yaşam standardını da sağlayabilmektedir.

Arazi seçiminden sonra gelen adım, temel yaşam standardının sürdürülmesi için kamp tasarımı ve organizasyonun oluşturulması, yani planlama evresidir. Planlama kamp tasarımında etkili olan fiziksel faktörlerin başında gelmektedir. En etkili kamp planlama şekli, yerleşkenin en küçük birimi olan barınaklardan (aileden) yola çıkarak tasarlamaktır (UNHCR, 2007, s.216). Modüler planlama denen bu sistemde küçük birimler arasındaki işleyiş çözümlendiğinde, bir üst organizasyon düzeyinin işleyişi de çözümlenmiş olmaktadır.

Modül	İçerik	Yaklaşık Kişi Sayısı
Aile	1 Aile	4-6 Kişi
1 Topluluk	16 Aile	80 Kişi
1 Blok	16 Topluluk	1,250 Kişi
1 Sektör	4 Blok	5,000 Kişi
1 Kamp Modülü	4 Sektör	20,000 Kişi

Tablo 3. Modüler planlama sistemindeki birimler (UNHCR, 2007, s.216)

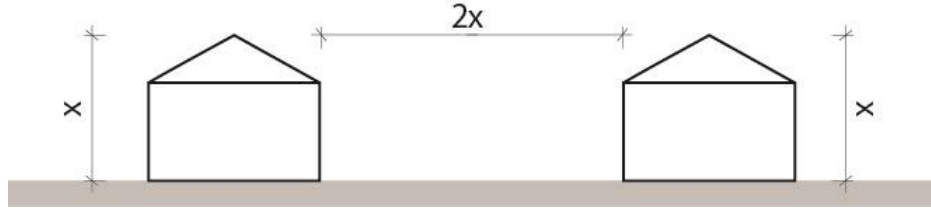
Yukarıda kapasitesi 20,000 kişi olan bir mülteci kampı üzerinden hazırlanan modüller verilmiştir (Tablo 3). Modüler planlamada, suya ve tuvalete uzaklık, topluluktaki bireylerin iletişimi, geleneksel yaşama biçimi gibi kriterler bir ailenin ihtiyacı üzerinden düşünülerek planlanmakta daha sonra ailelerden oluşan 1 topluluk şekillenmektedir. Aynı plan organizasyonu üzerinden oluşturulan topluluklar blokları, bloklar sektörleri ve bir araya gelen sektörler de mülteci kampını meydana getirmektedir. Modüler planlamaya göre düzenlenen bir kamp alanında bulunması gereken hizmetlere ait standartlar tablo 4'te gösterilmiştir.

Hizmet	Kişi /Topluluk/ Sektör/ Kamp
1 Su Kaynağı	1 Topluluk (80-100 Kişi)
1 Tuvalet	1 Aile (6-10 Kişi)
1 Sağlık Merkezi	1 Kamp (20,000 Kişi)
1 Hastane	10 Kamp (200,000 Kişi)
1 Okul	1 Sektör (5,000 Kişi)
4 Dağıtım Noktası	1 Kamp (20,000 Kişi)
1 Market	1 Kamp (20,000 Kişi)
1 Yemekhane	1 Kamp (20,000 Kişi)
2 Çöp Bidonu	1 Topluluk (80-100 Kişi)

Tablo 4. Kamp alanı içinde bulunması gereken hizmetlere ait standartlar (UNHCR, 2007, s.215)

Kamp alanlarında bulunması gereken diğer hizmetler, yönetim merkezi, spor, oyun ve rekreasyon alanları, dinsel aktiviteler için uygun ortam ve afet toplanma merkezi olarak sıralanabilir. Planlama esnasında düşünülmesi gereken altyapı ve temel organizasyon kararlarına ilişkin önemli noktaları şu şekilde listeleyebiliriz:

- Sağlık ve temizlik hizmetleri
- Afet toplanma alanları
- Yapılar arasındaki güvenli mesafeler (Görsel 36) (UNHCR, 2007, s.219).

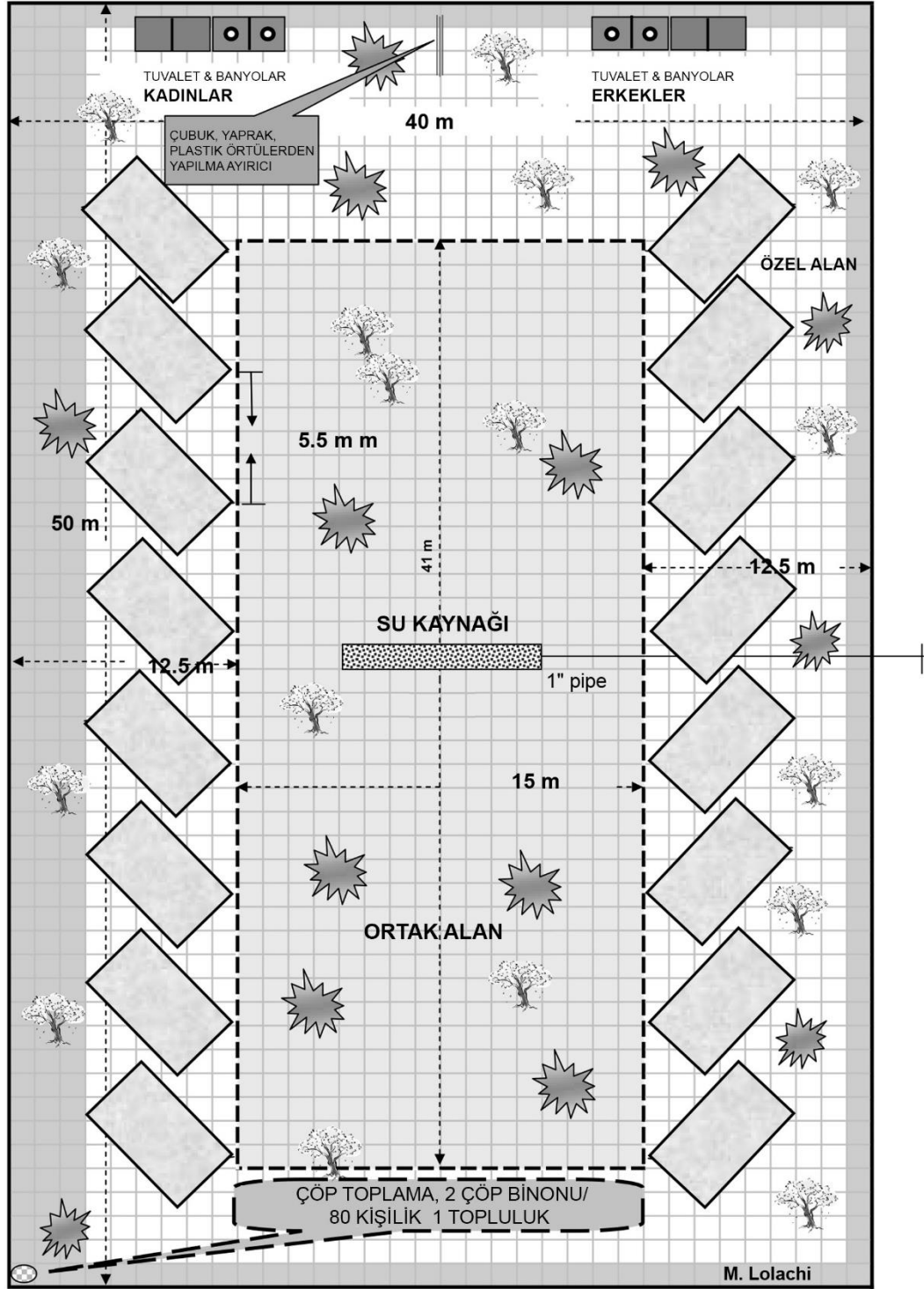
Görsel 36. Yapılar arası mesafe (Kişisel Arşiv, 2019)

Kamp alanının büyüklüğüne göre değişiklikler olsa da, kampın merkezinde yer alması ve kampın içinde dağıtık bulunması gereken yapılar ve hizmetler tablo 5'te verilmiştir.

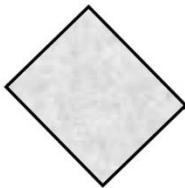
Kampın Merkezinde Yer Alması Gereken	Kamp Alanının İçinde Dağıtık Bulunması Gereken
Kamp yönetim ofisi	Su kaynakları
Hizmet koordinasyon ofisleri (sağlık, yemekhane, eğitim vb.)	Tuvaletler
Ambarlar ve depolar	Banyolar / yıkanma alanları
Kayıt / sağlık tarama alanı	Çöp toplama alanları
İzleme sistemi	Destek beslenme merkezi (ihtiyaca bağlı)
Terapötik (iyileştirici) beslenme merkezi (ihtiyaca bağlı)	Eğitim birimleri
Market	Toplanma alanları
Toplum merkezi	Eşya dağıtım merkezleri

Tablo 5. Kamp içinde bulunan yapılar ve hizmetler (UNHCR, 2007, s. 220)

KENDİ KENDİNE YETEBİLEN TOPLULUK

Sub-Block - Modüler Design Concept, NTS

: BARINAKLAR, 16 ADET, 1 BARINAK=1 AİLE
16X5=80 MÜLTECİ, BARINAK ALANI= 3X6=18 M2
TRUSS ÇERÇEVELİ / KIRMA ÇATI / ÇADIR STRÜKTÜR

Technical Support Section, TSS

Görsel 37. Modüler Tasarım Konsepti (UNHCR, 2007, s.214)

Görsel 37’de 16 aileyi kapsayan 1 topluluğun modüler planlamaya göre yerleşim şekli görülmektedir. Alanda 1 topluluk için 1 adet su kaynağı, 2 adet çöp bidonu bulunmaktadır. Topluluk üyelerinin birbirleriyle iletişim kurmaları için ortak alan ve kendilerine ayırabilecekleri özel alanlar kurgulanmıştır. Planda kadınlar ve erkekler için 2şer adet tuvalet ve banyo konumlandırılmıştır. Bu ıslak hacimler barınaklardan ve ortak alandan uzağa konulmuştur. Alanın düzeni, topluluğun diğer topluluklarla iletişimini kısıtlayacak kapalı şekilde kurgulanmamıştır. Burada olduğu gibi H, I ya da benzer formda oluşturulan planlar, iletişime ve sosyalleşmeye olanak sağlamaktadır.

Görsel 38. Bentiu PoC (Global Shelter Cluster, 2017a, s.102)

2013 yılı aralık ayında Sudan’da çıkan sivil savaştan kaçan on binlerce insan, Güney Sudan Birleşmiş Milletler Misyonu (UNMISS) tarafından Güney Sudan’da oluşturulan sivil güvenlik bölgesine (PoC- protection of civilian) sığınmıştır. Bentiu PoC da denilen bölge, iç savaştan önce barış güçleri tarafından korunmaya ihtiyaç duyan küçük bir grup için oluşturulmuş ancak çıkan kargaşadan sonra 120,000 kişinin sığındığı bir bölgeye dönüşmüştür. Aralık 2013’te çıkan çatışmalardan sonra 2014 ocak ayında alanın planlamasına ilişkin çalışmalara başlanmıştır.

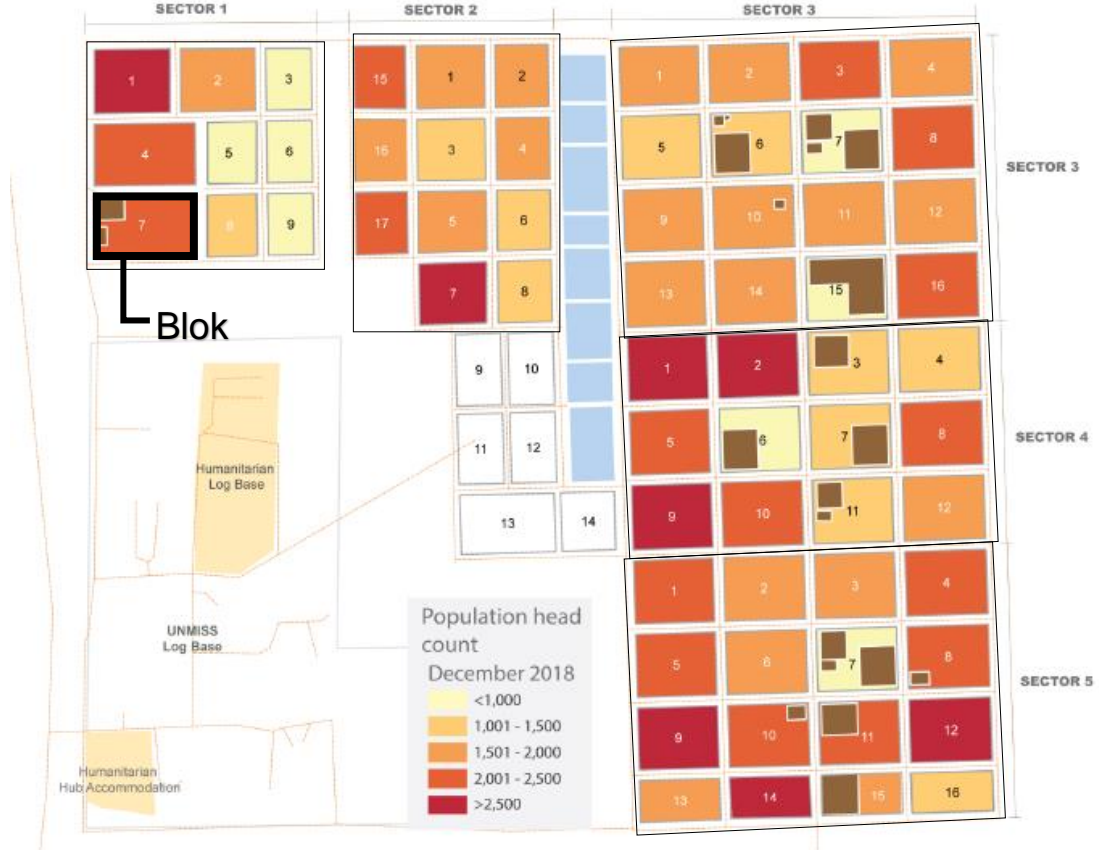
Görsel 39. Bentiu PoC 2016, planlama aşamaları (Global Shelter Cluster, 2017a, s.103)

Bentiu ulaşımı oldukça zor ve yağmur sezonunda taşkınların yaşandığı bir arazi olduğu için kamp yönetimi alanın ıslahı için uzun süre uğraşmıştır. 2014 yılının yağmur sezonunda, yerleşkeyi su basmıştır. Birçok bölümü su altında kalan yerleşkede, mülteciler birkaç ay kamp alanında mahsur kalmıştır. 2014 yılının ortalarında kişi başına ortalama alan $9m^2$ 'ye kadar düşmüştür. Bunun üzerine yerleşkede drenaj çalışmaları yapılmış (Görsel 40) ve 2015-2016 yıllarında yerleşke yeniden düzenlenmiştir. Görsel 39'da yapılan planlamanın aşamaları görülmektedir. 2015-2016 yıllarında Bentiu PoC alanı 168 hektara çıkmış (Görsel 39), 2016 aralık ayında nüfus 120,000 kişiye ulaşmıştır (Global Shelter Cluster, 2017a, s.101-102).

Görsel 40. Bentiu PoC, su taşkınlarına karşı drenaj (Global Shelter Cluster, 2017a, s.102)

Yerleşkede temizlik, sağlık, eğitim ve diğer hizmetler üzerinde de çalışmalar yürütülmüştür. 2013'den 2016'ya kadar sürekli artan mülteci akını nedeniyle standartların sağlanmasında sıkıntı yaşanmıştır. UNHCR kamp nüfusunun ortalama 20,000 kişi olması gerektiğini belirtirken, 2019 ocak ayı verilerine göre Bentiu PoC alanı 114,330 kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Kamp alanı oldukça kalabalık ve sıkışık, kişi başına düşen ortalama alan hedeflenenin (30m²) altında 17m² 'dir.

Görsel 41. Bentiu PoC, aralık 2018 (URL-15)

Görsel 60'ta 2018 yılı ocak ayı resmi verilerine göre kamp alanındaki popülasyon verilmiştir. UNHCR standartlarına göre bir kamp alanında 4 sektör, her sektörde 4 blok, her blokta 16 topluluk, her toplulukta 16 aile bulunmalıdır. Ailenin ortalama 4-6 kişiden oluştuğu kabul edilmektedir. Bentiu PoC verilerine göre kamp alanında, her birinde 4'ten fazla blok barındıran 5 sektör bulunmaktadır. Ortalama 5 kişilik bir aile üzerinden yapılan hesaba göre, 1 sektörde 5120 kişinin barınması gerekirken, en düşük nüfusa sahip 1.sektörde 12,480 kişi bulunmaktadır. Bentiu PoC yoğun bir nüfusla karşı karşıyadır. UNHCR kaynaklarının kullanıldığı, uzman bir ekip tarafından oluşturulan yerleşkede, fiziksel faktörler uyarınca verilen standartların

gözetilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ancak Bentiu PoC 2013 yılından bu yana açıktır. 6 senedir aktif olan bir yerleşke olarak savaş ortamının gerçeği standartları yetersiz kılmıştır. Kamp alanının iyileştirilmesi, alan kazanmak ve kişi başına düşen m²'yi arttırmak için çalışmalar devam etmektedir.

2.2.2.Sosyo-Kültürel Faktörler

Kamp alanının ayakta kalması için fiziksel faktörler kadar önemli olan bir diğer nokta sosyo-kültürel faktörlerdir. Cuny ve arkadaşları, gözlem ve deneyimleri sonucunda kamp tasarımında etkili sosyo-kültürel faktörleri tanımlamaya yardımcı bir takım unsurlar belirlemişlerdir. Bu unsurların başında kampı oluşturan mültecilerin demografik bilgileri gelmektedir. Kamp hayatından önce insanların gündelik yaşantılarını nasıl sürdürdükleri, topluluğun içindeki aile yapıları (çekirdek aile, geniş aile ya da bireysel gibi), yaş grubu, vb. dinamiklerin belirlenmesi önemlidir. Bir diğer önemli unsur kamp içindeki mültecilerin örgütsel becerilerinin açığa çıkarılmasıdır. UNHCR ve IFRC gibi örgütler tarafından, mültecilerin kamp içindeki faaliyetlere katılmaları ve hem inşa hem yönetim alanlarında aktif rol oynamaları üzerinde önemle durulmuştur. Mültecilerin hangi iş kollarında yatkın olduklarının belirlenmesi, kamp alanının kurulması, iyileştirilmesi, sosyal ve toplumsal düzenin daha kolay bir şekilde sağlanabilmesi için gereklidir. Sosyo-kültürel faktörleri tanımlayan unsurlar kısaca iki başlıkta ele alınmıştır. Bunlar:

1. Demografik Yapı
2. Örgütsel Faktörler'dir (Cuny, 1977, s.125).

Cuny, kurulan kamp alanında mültecilerin aktif rol oynamalarının önemli olduğunu belirtmiştir. UNHCR da kamp ve barınak tasarımı ve inşasının her aşamasına mültecilerin dahil edilmesinin yerleşke planlamadaki olumlu etkisi üzerinde durmuştur. Kamp kurulumunda ve iyileştirilmesinde, iş yükünün ve gücünün azalmasında mülteciler aktif rol oynamaktadır. Aynı zamanda yerleşkede yaşayacak olan insanların sosyal ve kültürel değerlerinin gözetilerek bir düzen oluşturulması için mültecilerin fikir ve görüşlerinin planlama ve tasarım aşamalarında duyulması önemlidir. Yerleşke planında, iletişimin aksamayacağı bir sistemin tercih edilmesi, mülteciler arasındaki iş birliği, sosyalleşme, birlik- beraberlik ve kültürün korunmasında etkilidir. Kennedy çalışmasında Afgan mülteciler örneğini vermiştir. Modüler planlamada, barınakların içe dönük şekilde yerleştirilerek oluşturulduğu

sistem en yaygın ve tercih edilen form olmasının rağmen Afgan mültecilerin kaldıkları kamplarda bu düzenin uygunsuz karşılandığı ve kendi toplumsal düzenlerine göre yaşamakta zorlandıkları aktarılmıştır. Kamp tasarımında sadece fiziksel faktörlerin değil, yerleşkede yaşayacak olan insanların sosyo-kültürel değerlerinin de gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Önemle vurgulanan nokta, bir araya getirilen insanların temel ihtiyaçları ile planlama esnasında üzerinde durulması gereken kültürel normlar arasındaki dengenin sağlanmış olmasıdır (Cuny, 1977, s.129; Kennedy, 2004, s.30; UNHCR, 2007, s.206).

UNHCR tarafından ön görülen modüler planlamada, lineer, gridal zemine oturtulmuş, kare ya da dikdörtgen alanlarla birbirine paralel ara yollardan oluşan düzenlemeler, tasarımda ve uygulamada hız ve kolaylık sağladığı için tercih edilmektedir. Ancak katı bir gridal düzenlemeden kaçınılması gerektiğinin önemle üzerinde durulmuştur. Bu form, tuvaletler, banyolar, su kaynakları gibi hizmet noktalarının tanımlanmasını ve sahiplenilmesini zorlaştırmaktadır. Bu noktalar insanların bir araya gelerek iletişim kurduğu sosyalleştiği alanlardır. Planlama sürecinde toplumun konumlandırılması ve iletişime, sosyalleşmeye imkan veren sahiplenme güdüsünü ön plana çıkaran düzenlemeler yapılması, kampın düzeni, temizliği, toplumsal iş birliği gibi önemli unsurları etkilemektedir (UNHCR, 2007, s.216).

Kampın ana planı oluşturulurken mültecilerin sosyal düzenleri dikkate alınmalıdır. Kamp alanının planlanmasını etkileyen ana faktörlerden olan, sosyal organizasyon, kültürel altyapı ve aile yapısı, temel ihtiyaçlar arasında olmalı ve kaynak değerlendirmesinin bir parçası sayılmalıdır. Kaynak değerlendirmesinde, dokümanlardan, gözlemlerden, mülteciler ile yapılan görüşmelerden ve toplumla ilgili diğer kaynaklardan ihtiyaç duyulan bilgiler toplanmaktadır. İzin verildiği müddetçe, mültecilerin sosyo-ekonomik durumlarını belirlemeye yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Yapılan araştırmalar, ilerideki çalışmalara kaynak olması için saklanırken, planlama ve tasarım konusunda kalıcı çözümler üretilmesi konusunda fayda sağlamaktadır (UNHCR, 2007, s.215-216).

Yaşanan felaketler sonucunda, toplumun yapısında ve günlük rutininde değişiklikler meydana gelmektedir. Toplum içinde ve aile içinde, yaş, cinsiyet, sağlıkla ilgili dinamikler değişmektedir. Çocukların ve kadınların toplum içindeki nüfus oranları ile

engelli erkek bireyler artmaktadır (UNHCR, 2007, s.2018). Planlamanın fiziksel unsuru olan, toplumun en küçük sosyal birimi sayılan ailenin yapısında meydana gelen değişiklikler etkisini planlamanın her aşamasında hissettirmektedir. Yerleşkenin tasarımı ve işleyişi konularında bu bireylerin de görüşlerini almak önemlidir. Bütün bu görüşlerin toplanmasında kaynak değerlendirmesinin etkisi büyüktür.

Görsel 42. Shousha Kampı yangından önesi ve sonrası, 2011 (Gringeri, 2013; Leftvision clips, 2011)

Acil durum barınakları başlığında ele alınan Shousha Kampı, planlama aşamasında sosyo-kültürel faktörlere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulayan bir örnektir. 2011 yılında Tunus'ta Libyalı mülteciler için kurulan kampa ilk birkaç günde 20,000'den fazla 60 farklı etnik köken ve milletten insan sığınmıştır. Acil durumun ilk 24 saatinde, kamp yönetimi kabul edilen mültecileri etnik kökenlerine göre ayırmaya çalışmış ancak yoğunluk karşısında bu deneme başarısız olmuş ve gelenler direk kabul edilmiştir. Kamp yönetimi standartlarına uyulmamış ancak acil durum barınakları, su, yiyecek ve tıbbi yardım ilk etapta sağlanmıştır. Buna rağmen hijyen ve temizlik konusunda mülteciler kampa varmadan gerekli düzenlemeler yapılamamış, kamp alanı kurak bir arazide olduğu için su konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Farklı kültürler, dinler, etnik kökenler ve yaşam tarzından gelen insanlar arasında sık sık gerginlikler meydana gelmiştir. Özellikle ortak alanlar ve hizmet önceliği konularında kavgalar çıkmaya başlamış ve kurulduktan 3 ay sonra Mayıs 2011'de çıkan büyük bir yangınla kampın büyük kısmı zarar görmüştür (Görsel 42). Aynı alanda bir ay sonra kurulan kampta, sosyo-kültürel değerler gözetilmiş ve etnik kökenlere göre bir düzenleme yapılmıştır (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.99-102).

Görsel 43. Shousha Kampı, 2013 (URL-16)

Yangından sonra yapılan yeni düzenlemeye göre kamp alanı A,B,C,D ve E olmak üzere 5 sektöre bölünmüştür. Birbirine yakın olan etnik gruplar aynı sektörlerde konumlandırılmıştır. Her farklı etnik grup için ayrı bir sektör oluşturulamayacağı için azınlıkta kalan gruplar Sektör E'de toplanmıştır (Görsel 44) (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.99-102).

Görsel 44. Shousha Kamp Planı (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.102).

Sadece fiziksel bir düzenleme değil sosyal bir olay olarak bakılması gereken planlamada, toplumun ve bireylerin kültürel değerlerini, yaş, cinsiyet, aile yapısı vb. sosyal normlarını oluşturan her unsur önemlidir. Bütün bu unsurlar kamp alanının işleyişinde ve hayat bulmasında etkili olmaktadır.

2.2.3.Sağlık Faktörü

Mültecilere barınak ve çeşitli hizmetler ile yaşamlarını devam ettirecekleri temel standartların sağlandığı yerleşkeler olan kamplar, yoğun insan nüfusunun bir arada yaşadığı alanlar olduğu için her zaman hastalık tehdidiyle karşı karşıyadır. Arazi seçimi ve kamp kurulumunu içeren fiziksel faktörler ile kampın iyileştirilmesi ve devamlılığının güvenli bir şekilde sağlanabilmesi için dikkat edilmesi gereken sosyo-kültürel faktörler gibi sağlık faktörü de yerleşke içinde uygun ortam ve temel standartların oluşturulabilmesi için çok önemlidir.

Cuny ve arkadaşları, mülteci kamplarındaki sağlık koşullarını değerlendirirken iki unsur üzerinde durmuşlardır. Bunlardan ilki yerleşkelerde hangi hastalıkların yaygın olduğu, nasıl yayıldıkları, kampın planı ve fiziksel unsurlarının hastalık oluşumu ve yayılımı üzerinde nasıl etkili olduğu gibi noktalar üzerinde durularak kampın hastalık ve risk haritasının çıkarılmasıdır. Sınırlandırılmış bir bölge olan kamp alanındaki sayılı nüfusun üzerinde görülen yeni hastalıkların tespit edilmesi ve bu vakaların ortaya çıkma hızını temsil eden hastalık insidansı ortaya konulmalıdır. İkinci unsur ise kamp alanı üzerinde hangi sağlık programlarının uygulandığı, kamp planının uygulanan sistemi nasıl etkilediği gibi konuların analizinin yapıldığı program yönetiminin incelenmesidir. Sağlık faktörü kısaca iki başlık üzerinden değerlendirilmiştir. Bunlar:

1. Hastalık İnsidansı
2. Sağlık Programları'dır (Cuny, 1977, s.125).

Kamp alanının sağlık koşullarını etkileyen en önemli unsurlardan birisi arazi seçimidir. Sağlık faktörü düşünüldüğünde yerleşke arazisi seçilirken üzerinde durulması gereken temel nokta, bölgede büyük çapta çevresel hastalık felaketlerinin yaşanmamış olmasıdır. Ayrıca ani su taşkınlarının olduğu ya da endüstriyel hava kirliliğinin yaşandığı alanlar da ciddi hastalıklara yol açabilmektedir. Acil durum barınakları ve geçici barınaklar şiddetli rüzgar riski taşıyan bölgelerde kurulmamalıdır. Seçilen arazide iklim koşulları yıl boyunca uygun olmalı, mevsim değişimleri şiddetli yaşanmamalıdır. Yerleşke arazisinin hastalık geçmişi ve iklim koşulları, sağlık faktörü üzerinde birinci dereceden etkili olmaktadır. Tasarlanan kamp alanlarında uygun sağlıklı bir ortam oluşabilmesi için bu noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir (UNHCR, 2007, s.212).

Kamp planının işleyişini etkileyen en önemli unsur sağlık ve temizlik koşullarıdır. Yoğun insan nüfusuna sahip yerleşkelerde, hijyen kurallarına uyulmaması durumu daha da kötüleştirerek mültecilerin sağlığı ve güvenliğini tehdit eder. Bu nedenle temizlik ve sağlık faktörü kamp planlanırken düşünülmeli, mülteciler alana kabul edilmeden sistem kurulmuş olmalıdır. Duş, tuvalet ve su kaynakları gibi alanların mülteciler tarafından sahiplenilerek temiz tutulmasını sağlamak, yerleşkenin sağlıklı ve hijyenik bir ortam olması için tasarım ve planlama aşamasında düşünülmesi gereken noktalardan birisidir. Yerleşke içindeki nüfusun artacağı ihtimali göz önünde bulundurularak, duş ve tuvaletler için ek alanların sağlanması, kamptaki uygun sağlıklı ortamın korunabilmesi için gereklidir (UNHCR, 2007, s.218-219).

Görsel 45. Harran Konteyner Kent Konaklama Tesisi (URL-17)

2013 yılında Şanlıurfa'ya bağlı Harran ilçesinde, AFAD tarafından kurulan konaklama tesisi, Ekim 2018 verilerine göre 9,729 kişiye ev sahipliği yapmaktadır (Görsel 45). Kamp alanında yaklaşık 2000 adet konteyner bulunmaktadır. Yerleşkede dört mahalle yer almakta; her mahallede bir Suriyeli bir T.C. vatandaşı olmak üzere iki muhtar bulunmaktadır. Her iki mahalle arasında birer cami ve sosyal tesis vardır. Kampta sosyal aktiviteleri destekleyici merkezler ile öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmeleri için üç adet okul yer almaktadır. Su kaynakları kirlenmemesi için haftada üç gün kontrol edilmekte; numuneler alınıp ölçümler yapılmaktadır. Yerleşkede bir adet Sahra Hastanesi bulunmaktadır ancak sağlık personeli eksikliği vardır. Yapılan araştırmalara göre sağlık merkezinde en sık

rastlanan problemler, dil ve kültür farklılıkları, sağlık personelinin azlığı ve barınma sorunudur. Mültecilerin aile planlaması ve doğum kontrol eğitimi eksikliği, sağlık programlarındaki açığı göstermektedir (Türk Tabipleri Birliği, 2014, s.90-99).

Görsel 46. Harran Konteyner Kent ve Sahra Hastanesi, (Gürbüzer, 2016)

Kamp, Harran ilçesi Şanlıurfa karayolunun kenarında bulunmaktadır (Görsel 47). Aynı yol ile Akçakale ilçesine de ulaşım sağlanmakta; yol üzerinde bir konaklama tesisi daha bulunmaktadır. Akçakale Kampı'nın yanında devlet hastanesi de yer almaktadır. Fiziksel planlama göz önüne alınırsa, yerleşkeler ulaşım ve erişilebilirlik düşünülerek ana yol kenarına ve hastane yakınına konumlandırılmıştır.

Görsel 47. Harran Konteyner Kent Konaklama Tesisi (URL-18)

Kamp tasarımında sağlık ve hijyen noktasında dikkat edilmeyen tek bir unsur diğerlerini tetiklemekte ve salgın hastalıklara yol açmaktadır. Bu nedenle fiziksel planlama ve tasarım aşamasındayken sağlık koşullarının korunması için gereken önlemler alınmalıdır.

2.2.4.Kamp Yönetimi

Kamp tasarımı ve planlamasının bütün fiziksel, sosyo-kültürel faktörleri ve sağlık faktörü mevcut bir yönetim mekanizması altında sağlanmaktadır. Fiziksel faktörler olan arazi seçimi, kullanımı, planlama, sosyo-kültürel faktörlerden olan yerleşke içindeki organizasyon düzeni ve kültürel değerlerin korunması, sağlık faktörü olan yürütülen sağlık programlarının bütünü kamp yönetimi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Cuny ve arkadaşları, kamp yönetimini analiz etmek için dört temel unsura bakmışlardır. Bunlardan ilki kampın nasıl, kim tarafından yönetildiği ve gerçek kararların kimin tarafından verildiği yani yönetim mekanizmasıdır. İkincisi mültecilerin organize olup olmadıkları, oluyorlarsa organizasyonun nasıl işlediği ve kamp yönetimine ne ölçüde müdahil olduklarıdır. Üçüncüsü yardım kuruluşlarının yönetimdeki maddi ve maddi olmayan etkileridir. Dördüncü unsur kamp bütçesinin kim tarafından, ne için, ne zaman, nereye, ne kadarının harcandığı ve etkili olup olmadığıdır. Kısaca bu dört unsur:

1. Yönetim
2. Mülteci Organizasyonu
3. Yardım Kuruluşları
4. Maliyet

olarak sıralanabilir (Cuny, 1977, s.125).

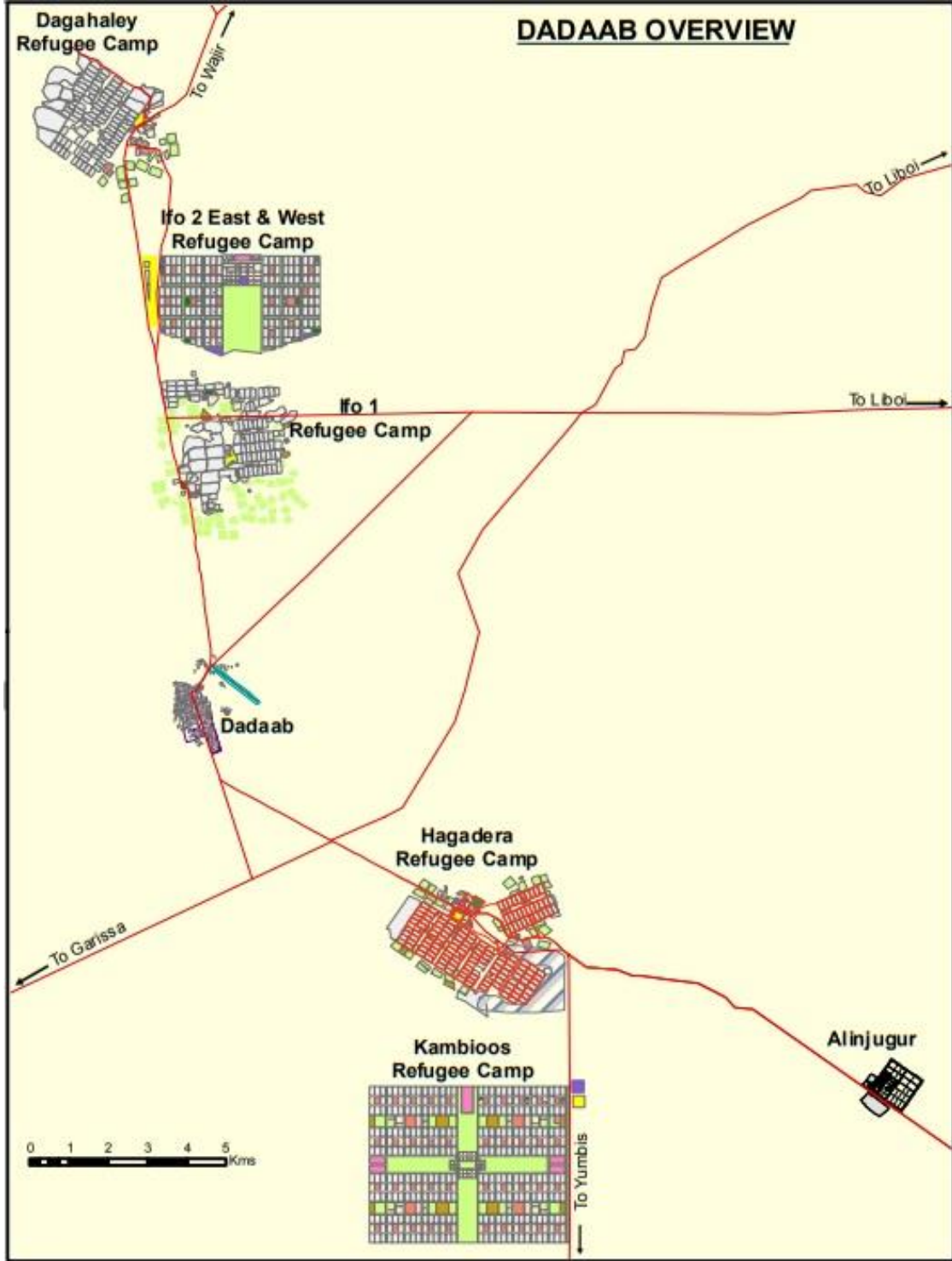
Çalışmanın odaklandığı mülteci yerleşkeleri, devlet eliyle oluşturulan planlı kamplardır. Bu kamplarda mültecilerin kullanımı için amacına uygun olarak oluşturulmuş bütün yapılar ve hizmetler, kamp tasarımı ve planlama aşamasını yürüten yönetim unsuru olmadan düşünülemez. Bu nedenle bütün sistemin kontrol edildiği yönetim mekanizması, kamp tasarımının başında gelmektedir.

Yerleşkelerin, köy, kasaba ve kentlere yakın konumlandırılması, merkezi konumdaki hizmetlere ve yerel malzemelere erişilebilirlik açısından avantaj sağlamaktadır. Ancak bu bölgelerde yaşayan yerel halk ile mülteciler arasında, yaşanabilecek sürtüşmeler göz önünde tutulmalıdır. Kamp yönetimi bu sürtüşmelerin ve yanlış anlaşılımların önüne geçmekle yükümlüdür. Yerel halk ile mülteciler arasındaki köprüyü oluşturmalıdır. Kamp alanlarında, verilmesi gereken temel standartların

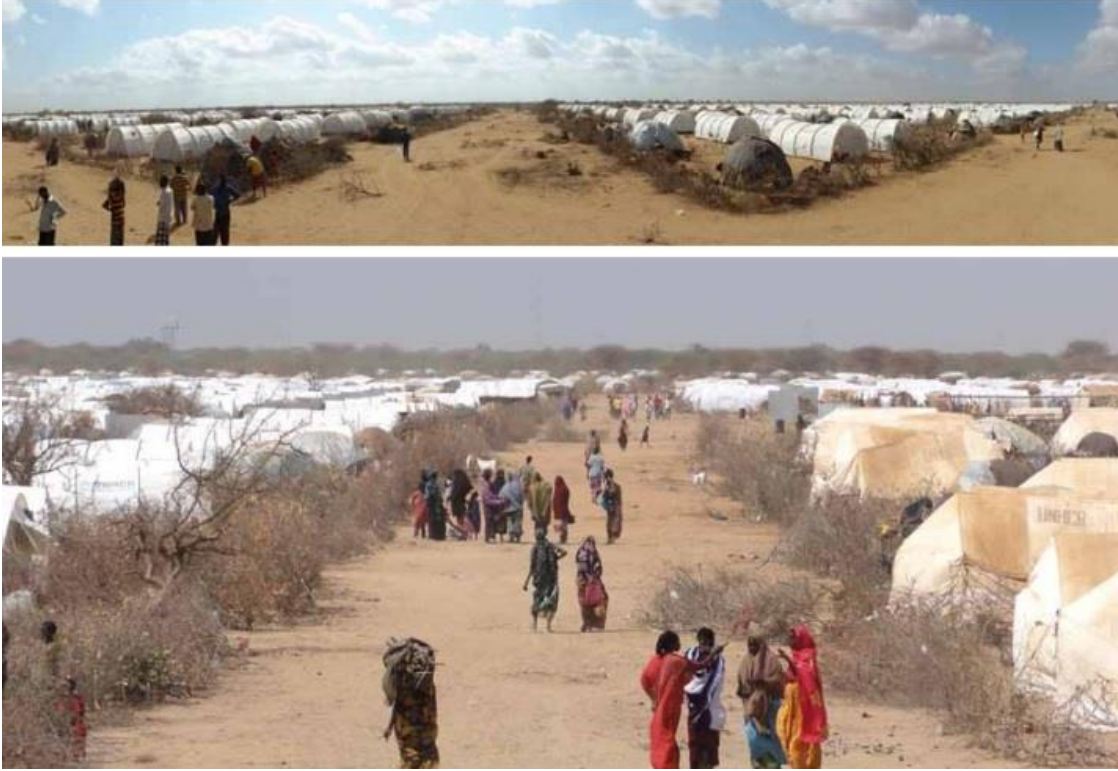
mültecilere ulaştırılması, güvenlik ve koruma yönetim tarafından sağlanmaktadır (UNHCR, 2007, s.209-212).

Yönetim mekanizmasının yer aldığı ofis yapıları, fiziksel planlama esnasında yerleşkenin merkezinde konumlandırılmalıdır. Bu ofisleri kamp alanının merkezine yerleştirmek, hem ulaşılabilirlik hem de iletişim açısından kampa avantaj sağlamaktadır. Küçük yerleşkelerde ise yönetim ofislerini girişte konumlandırmak, alana araç girişinin engellenmesi, toz, gürültü olmaması ve yayalar için tehlike oluşturmaması açısından daha uygundur. Depo ve hangarlar ise hem güvenlik hem de erişilebilirlik ve anında müdahale imkanı yüzünden yönetim ofislerinin yanına yerleştirilmelidir (UNHCR, 2007, s.220).

Kenya'nın bir kenti olan Dadaab, 1991 senesinden bu yana mülteciler için bir kaçış noktası olmuştur. Somali'de çıkan iç çatışmalardan kaçan on binlerce mülteci Dadaab kentine sığınmıştır. Alanda birden çok kamp bulunmasına rağmen yerleşkelerin geneli, bölge adı itibariyle Dadaab Kampı olarak anılmaktadır. 2011 senesinde Somali'de artan kuraklık ve açlık sonucunda kamplardaki nüfus 450,000 kişiyi bulmuştur. Giderek artan mülteci nüfusu ek yerleşkeleri gerekli kılmış, bölgede varlığını sürdüren Dagahaley, Hagadera ve Ifo kamplarına ek Ifo II ve Kambioos kamplarının kurulması gündeme gelmiştir. Planlama ile ilgili ilk sıkıntılar arazi seçimiyle ortaya çıkmıştır. Kenya hükümeti ile yapılan görüşmeler sırasında, ek kampların artan güvensizliği temsil edeceği ve bölge halkı ile ilişkilere zarar vereceği ifade edilmiştir. Belirtilen çekincelere rağmen artan mülteci nüfusu için kamp alanlarının kurulumu gerekli hale gelmiş ve 2011 senesinin ağustos ve temmuz aylarında Ifo II ve Kambioos kampları açılmıştır (Görsel 48) (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.48-50).

Görsel 48. Dadaab Kampları, 2013 (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.52)

Görsel 49. Ifo II kampı, 2011 (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.51)

Yerleşke kurulumunda UNHCR standartları gözetilmiş, kamplar planlı şekilde oluşturulmuştur. İki kampta toplam 76,000 kişi barınmıştır. En büyük sıkıntılardan biri, bitki örtüsünün sökülmesi ve çevreye zarar verilmesi sonucunda yerel halk ile yaşanan sürtüşme olmuştur. Özellikle Kambioos kampında güvenlik sıkıntısı yaşanmıştır. Yerleşkede bir polis istasyonuna gerek olmasına rağmen, kamp alanı 2013 senesinde hükümet tarafından resmen tanına kadar polis atanmamıştır. Güvenliğin sağlanamaması ve yerel halk ile kurulan kötü ilişkiler, kamp alanlarının düşünülenden küçük olmasına neden olmuştur. Küçük kalan yerleşkeler artan nüfus sorununa istenildiği gibi bir çözüm olamamış bu durum da yoğun olan bölgelerde nüfusun daha da artmasına sebep olmuştur. Daha uzun süreli bir çözüm üretmek adına barınaklarda doğu Afrika'ya özgü tuğla kullanımı, kamp ve konutların kalıcı olmalarına etki edeceği sebebiyle 2012 senesinde hükümet tarafından yasaklanmıştır. Sonuç olarak toplamda 16,000 adet yapılması planlanan uzun ömürlü barınakların 300 kadarı tamamlanabilmiştir. Mülteciler çadırları kullanmaya devam etmişlerdir (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2013, s.48-50).

Görsel 50. Ifo II Kampı, 2015 (URL-19)

Ülkede Somalili teröristler tarafından gerçekleştirilen saldırılardan sonra 2016 yılında Dadaab kamplarının kapatılması gündeme gelmiş, süreç başlamıştır. Mülteci nüfusunun müdahale edilemeyecek kadar çok olması, kamp yönetiminde güvenlik ve kontrol sıkıntısı yaratmıştır. Kambioos kampı mart 2017 itibariyle kapatılmıştır. Ifo II kampı açık olmasına rağmen nüfusu azaltmaya yönelik çalışmalar devam etmektedir (Görsel 50, 51). Günümüzde alanda Dagahaley, Hagadera, Ifo ve Ifo II olmak üzere dört kamp varlığını sürdürmektedir. Aralık 2014'ten beri gönüllü olarak ülkesine dönen mültecilere yardım yapılmaktadır. Yürütülen politika sonucunda 2018 yılı verilerine göre Dadaab kamplarındaki toplam mülteci nüfusu yaklaşık 235,000 kişiye düşmüştür (URL-20).

Görsel 51. Ifo II Kampı, 2018 (URL-21)

Güvenliğin sağlanması, bölge halkı ile çıkan sürtüşmelerin önüne geçilmesi, hükümet ile çıkan politik gerginliklerin çözülmesi kamp yönetiminin yetki alanına girmektedir. Mülteciler ile çevre, yönetim ile mülteciler ve de hükümet ile mülteciler

arasında çıkan gerginlik ve sorunlar yönetimde planlama kaynaklı çıkan problemlere örnek olarak verilebilir.

Kamp alanının sağlık koşulları ve sosyo-kültürel organizasyonu yerleşkenin fiziksel faktörlerine bağlıdır. Bütün planlama ve tasarım aşamaları da bir yönetim mekanizması ile yürütülmektedir. Kamp tasarımında etkili olan bu dört faktör birbiriyle yakından ilişkilidir ve birbirinden ayrı düşünülemez. Kamp tasarımının hem planlama hem de uygulama aşamalarında bu faktörlerin birlikte değerlendirilmesi, ortaya doğru işleyen bir kamp çıkaracaktır. Aynı zamanda ortaya konan faktörler işlevsel bir şekilde tasarlanan barınakların, bütünün bir parçası olarak doğru bir organizasyon düzeni sağlayabilmesi açısından da önemlidir. Toplumun en küçük birimi olan ailenin uygun sağlıklı bir ortamda barınabilmesi, modüler planlamanın en küçük birimi olan barınakların işler şekilde kurgulanabilmesi ile mümkündür. Bu nedenle mülteci kamplarında geçici konut tasarımı ayrıca ele alınması gereken önemli bir konudur.

2.3.Mülteci Kamplarında Geçici Konut Tasarımı

Devlet eliyle kurgulanan kamplarda, uygulanabilirliği ve işlevselliği kanıtlanmış, UNHCR tarafından da kabul görmüş ve geliştirilmiş olan modüler planlama baz alınmaktadır. Kamp tasarımında fiziksel faktörler başlığı altında detaylıca ele alınan modüler planlama, yerleşkenin en küçük birimi olan aile üzerinden şekillenmektedir. Ailelere sağlanan geçici afet barınakları yani geçici konutlar, kampın temel yapı taşı ve sistemin baştan doğru kurulabilmesi için detaylıca ele alınması gereken bir konudur. Temel yaşam standartlarının karşılandığı, fonksiyonel ve organize bir yerleşke için konutların da ihtiyaca yönelik ve kullanışlı bir şekilde tasarlanması gereklidir. Mültecilerin temel yaşamsal faaliyetlerini sürdürmelerine imkan veren geçici konutlar için standartlar ve iç mekan organizasyonunda etkili olan bir takım faktörler mevcuttur. Bu standartlar ve faktörler şu şekilde sıralanabilir:

1.Fiziksel Faktörler

2.Çevresel Faktörler

3.Malzeme Faktörü

4.Kullanıcı Gereksinimleri

5.Psikolojik Faktörler

Geçici konutların boyutsal kısıtlamaları, ergonomi, işlev gibi özellikleri ve bu konularda mülteci barınaklarına getirilen temel standartlar, fiziksel faktörler başlığı altında ele alınacaktır. Geçici konut tasarımında, çevre ve komşuluk ile yeşil alan standartları çevresel faktörler; konutta kullanılan materyaller ve sistemler malzeme faktörü; kullanıcıların beklentileri ve konutta olması gerekenler de kullanıcı gereksinimleri başlığı altında irdelenecektir. Çevre ve komşuluktan beklenenler, fiziksel ve çevresel faktörlerin birey üzerindeki etkileri ile geçici konutun iletişim ve etkileşim üzerindeki etkilerine ise psikolojik faktörler başlığında değinilecektir.

Kamp tasarımında olduğu gibi ayrı olarak ele alınan kriterler tasarım kurgusunu bir bütün olarak etkilediği için, birbirlerinden ayrı olarak düşünülmemelidir. Ele alınacak olan beş faktör bir bütün olarak işlemektedir.

2.3.1.Fiziksel Faktörler

Mülteci barınakları, insanlara korunaklı, mahrem ve kendilerini güvende hissedebilecekleri bir mekan sunmalı, hayatlarını devam ettirmeleri ve kişisel eşyalarını koymaları için gerekli alanı sağlamalıdır. Barınağın kendisi kampın fiziksel bir ögesidir. Geçici konutlar, mülteci kamplarındaki hayat tarzını ve koşullarını belirleyen fiziksel unsurlar olarak, barınmak için gereken en önemli ihtiyaçlardandır. Daha önce de vurgulandığı gibi mültecilere gerekli teknik destek verilerek, barınaklarını kendilerinin inşa etmelerini sağlamak pek çok açıdan olumlu sonuç doğurmaktadır. Geçici konutların temel ihtiyaçları çoğu durumda benzerken, hangi barınak tipinin gerektiği, hangi malzemelerle nasıl tasarlanacağı, kim tarafından inşa edileceği ve ne kadar süre ayakta kalması gerektiği gibi noktalar durumdan duruma değişiklik göstermektedir (UNHCR, 2007, s.220).

Geçici konutun tasarımını ve dayanımını etkileyen en önemli etkenlerden biri, bulunulan coğrafyanın iklimidir. Barınaklarda kişi başı, tropikal ve sıcak iklimlerde mutfak faaliyetleri haricinde (mutfak alanının konut dışında olduğu varsayılırsa) minimum 3.5 m², soğuk iklimlerde ya da kentsel alanlarda ıslak hacimler de dahil 4.5 – 5.5 m² alan sağlanmalıdır. Ayrıca iç mekan, bireylerin kişisel ihtiyaçlarını ya da eylemlerini gerçekleştirebilmeleri için, farklı kullanımlara olanak tanıyan, esnek bir alan olarak tasarlanmalıdır. Soğuk havalarda kişilerin bütün aktivitelerini iç mekanda gerçekleştirecekleri düşünülürse, gerekli ek alanlar önceden hesaplanmalıdır (UNHCR, 2007, s.221). Görsel 56'da ele alınan Modüler Tasarım

Konseptinde, 5 kişilik bir aile için tek konut $3 \times 6 = 18m^2$ olacak şekilde verilmiştir. Kişi başına düşen alan hesaplanacak olursa $18m^2/5 = 3.6m^2$ 'den standardın ($3.5m^2$) sağlandığı görülmektedir.

Mekanın fiziksel koşullarını etkileyen başlıca unsurlar, kullanıcıların sayısı ve boyutları, mekanın özellikleri, donatı elemanlarının kapladıkları alanlar ve özellikleridir (Karaoğlu, 2014, s.47). Bu koşulların birçoğu mülteci kamplarında standartlara bağlanmıştır. Ayrıca kullanıcı sayısına ek olarak savaş ortamından çıkan bu insanların, yaş, cinsiyet, aile durumu gibi demografik bilgileri de mülteci konut tasarımı yönlendiricidir. UNHCR tarafından bir aile 4-6 kişi arasında kabul edilmekte, kamp içinde gerçekleşecek olağan ölüm ve doğum oranları da göz önünde bulundurularak, konut alanı eldeki verilere göre hesaplanmaktadır. Kamp yönetimi tarafından verilen çadır, konteyner vb. mobil konutlar bütün yerleşkeye ya da sektöre standart olarak sağlanmaktadır. Mekan içerisindeki donatı elemanları ve yiyecek harici öğeler yardım kuruluşlarınca sayı ile dağıtılmaktadır. Bu nedenlerden ötürü kamp içinde mültecilere sağlanan konutların fiziksel koşullarında farklılık olmamaktadır. Ancak yerleşkede kalınan ve geçici konut içerisinde yaşanan süre uzadıkça, bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik durumlarına göre fiziksel unsurlarda değişiklikler yaşanabilmektedir.

UNHCR tarafından kamplara sağlanan araç-gereçler, hazırlanan kataloglara göre merkezlerden talep edilmektedir. Yönetim için yaşam ve çalışma modülleri ile ofis malzemeleri, kamp alanı için iletişim ve ulaşım araçları, kamusal hizmet için kullanılan modüller, ilk yardım malzemeleri, mutfak gereçleri, prefabrik depolar, battaniye ve plastik örtüler acil durum olduğu an tedarik edilen malzemelerdir. Geçici konutlara yönelik sağlanan iki üründen birisi plastik örtüler diğeri ise çadırlardır (UNHCR, 2006a; UNHCR, 2007, s.427).

IFRC tarafından yayımlanmış 'shelter kit' herhangi bir durum karşısında acil durum barınağı inşa etmek zorunda kalan mülteciler için, barınak yapım aşamalarını bütün ayrıntılarıyla aktarmaktadır. Bu tip barınaklar çoğunlukla çevreden bulunan ya da yardım organizasyonları tarafından verilen ahşap direkler ile dağıtılan plastik örtüler ve muşambalar yardımıyla kurulmaktadır. Plastik örtüler ile kurulan mobil konutlarda dikkat edilmesi gereken unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Yerel inşa teknikleri ve bilgisinden yararlanmak,

- Bulunulan iklim ve coğrafya ile toprak tipi, drenaj ve eğimi analiz etmek,
- Yaşanabilirlik ve termal konforu gözetmek (sıcak ve soğuk hava koşullarına göre senaryo oluşturmak),
- Barınağı kurarken ya da donatıları yerleştirirken plastik örtülere zarar vermemek, yeniden kullanılabilirliğini düşünerek kırpmamak, kesmemek,
- Teknik konularda (monte ve birleşim detayları gibi) yardım almaktır (IFRC, 2009, s.24-43).

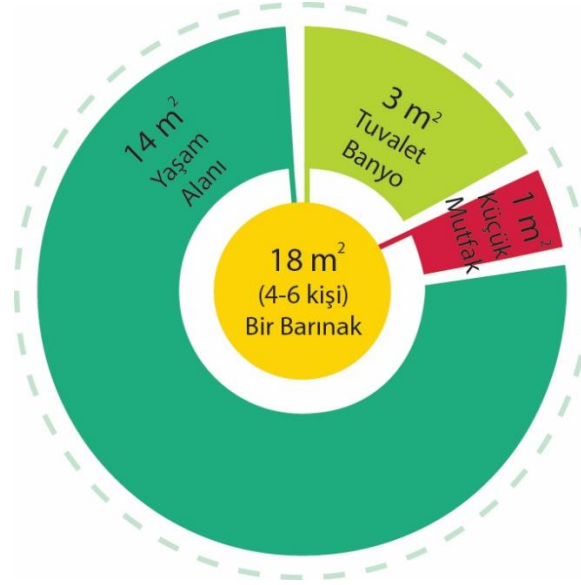

Görsel 52. Geçici konutlarda havalandırma ve kurulumu gösteren görseller (IFRC, 2009, s.25)

Geçici konutun yerleşeceği bölgenin coğrafi yapısı ve iklimi yapının fiziksel özelliklerini etkilemektedir. Uzun süreli mecburi barınmayı göz önünde bulundurduğumuzda özellikle mülteci konutlarında dengeli ve sağlıklı bir ortam için havalandırma ve aydınlatmaya dikkat edilmelidir. Sıcak ve nemli bölgelerde bulunan geçici konutlarda hava sirkülasyonu desteklenmeli, açıklıklar kesinlikle kapatılmamalı, gün ışığının direk içeri girişi engellenmelidir. Gece gündüz arası sıcaklık farkının yüksek olduğu kuru sıcak iklime sahip bölgelerde ısı kaybı yaşamamak için yalıtıma özen gösterilmelidir. Soğuk havada ise kişi konforu için hava sirkülasyonu en aza indirilmelidir. Pencere ve kapılarda cereyanı engellemek için önlemler alınmalı, ısı kaybı yaşamamak için zeminde de yalıtım sağlanmalıdır. Barınaklar yapay aydınlatma için gerekli kaynaklara sahip olacak şekilde kurgulanmaktadır. Yerleştirildikleri konutlarda mültecilere fener, mum gibi eşyalar da temin edilmektedir (The Sphere Project, 2013, s.258-275). Günümüzde mülteci özelinde çalışan ürün veren firma ve tasarımcılar ise güneş enerjisini tercih etmektedir. Bu sayede hem kamp alanının elektrik hem barınakların aydınlatma gereksinimi ekonomik ve sürdürülebilir bir şekilde karşılanabilmektedir.

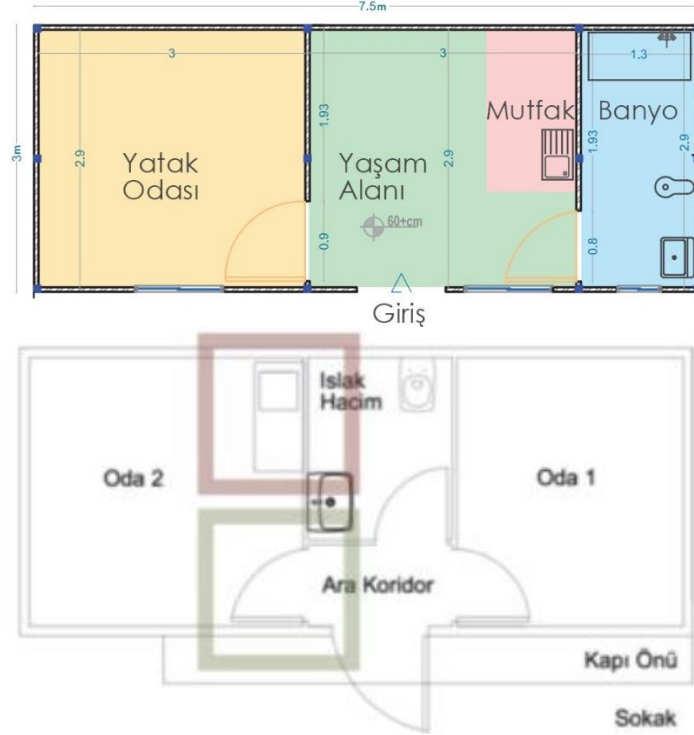
Geçici konutların fiziksel boyutları incelendiğinde bir takım standartların yakalanmaya çalışıldığı görülmektedir. Konutların ölçüleri 2,5 metreden 10 metreye,

7,5 metreden 25 metreye kadar çeşitlilik göstermektedir. Üreticilerin ve mimarların da ilgilerinin artmasıyla 90'lı yıllarda, hem üretim hem de taşıma koşulları göz önünde bulundurularak, tipik modüllerin 4,3 metreden geniş, 3,4 metreden yüksek olmaması belirtilmiştir. Zamanla, tek ünitelerden oluşan mobil konutlar iki hatta üç birimli hale getirilerek daha geniş mekanlara ulaşılmıştır (Kronenburg, 1995, s.74-79). Ancak standart ölçüler üzerinde tasarıma bağlı olarak değişen mobil konutların aksine mülteci barınaklarında hız, zaman ve maliyet ön planda tutulmaktadır. Bu nedenle mülteci konutlarının fiziksel sınırları sıklıkla kullanılan çadır ve konteyner üniteler üzerinden çeşitlilik göstermektedir. Mülteci barınaklarında, UNHCR tarafından öngörülen konut alanı ve dünyadaki örneklerde kullanılan çeşitlilik dikkate alınırsa çoğunlukla 16-22 m² arasında değişen değerler göze çarpmaktadır. Aşağıda tuvalet, banyo ve mutfak işlevleri birim içinde çözülen bir mülteci konutunun ortalama m² değerleri gösterilmiştir (Görsel 53).

Görsel 53. Mülteci konutunda ortalama m² değerleri (Kişisel Arşiv, 2019)

2014 senesinde Irak'ta yaşanan iç çatışmalardan sonra kurulan geçici konutlar ve 2013 senesinde ülkemizde Suriyeli mülteciler için kurulan Kilis Elbeyli Kampı'nda bulunan üniteler incelendiğinde yukarıda verilen değerlerin sağlandığı görülmektedir (Görsel 54).

Görsel 54. Irak'ta kurulan geçici konut (üstte) ve Kilis'te kullanılan geçici konut (Global Shelter Cluster, 2017a, s.150; Macit, 2017, s.51)

UNHCR tarafından temin edilen diğer ürün acil durum çadırıdır. Yarı dairesel formlu bu çadırın en yüksek noktası 210cm, taban alanı 3m x 5.5m'dir. Çift kabuklu bir yapısı vardır, su geçirmez dış çeperi ile iç çeperi arasında 12cm mesafe bulunmaktadır. Ortalama 4-5 kişilik bir aile için 16.50m² yaşam alanı sunarak standardı (kişi başı 3.5m²) sağlamaktadır (UNHCR, 2006b, s.3-4).

2009 yılında Nijerya'nın Borno eyaletinde Boko Haram adındaki radikal İslamcı silahlı örgütün ayaklanması sonucunda, çatışmalar yaşanmış, olaylardan etkilenen vatandaşlar evlerini terk etmek durumunda kalmışlardır. 2014 yılında saldırılar artmış, 2015 yılında mevcut olan yerleşkelerin neredeyse yarısını okul binaları oluşturur hale gelmiştir. Bu sebeplerden ötürü okullar da açılmamıştır. 2015 yılında yardım kuruluşlarının da destekleriyle, bölgede çok sayıda yerleşke kurulmaya başlamıştır. 2016 yılının mayıs ayında, bu yerleşkelerden olan Bakassi Kampı'ndaki barınakların da inşa süreci başlamıştır. Konutların inşasıyla bölgedeki okulların eğitim-öğretime devam etmeleri amaçlanmıştır. Kampta farklı yapılara ve kültür değerlerine sahip ailelere, bölgenin iklim koşulları da gözetilerek ortak bir tasarım sunulmuştur. Alanda yaklaşık 3000 aile için iki tip barınak inşa edilmiştir (Görsel 55).

Yerleşkedeki acil durum barınakları maksimum 5 kişi kapasiteli 16.2m² (4.5m x 3.6m) 'lik alan sağlamaktadır (Global Shelter Cluster, 2017a, s.74-76).

Görsel 55. Bakassi Kampı, Nijerya (Global Shelter Cluster, 2017a, s.76-78)

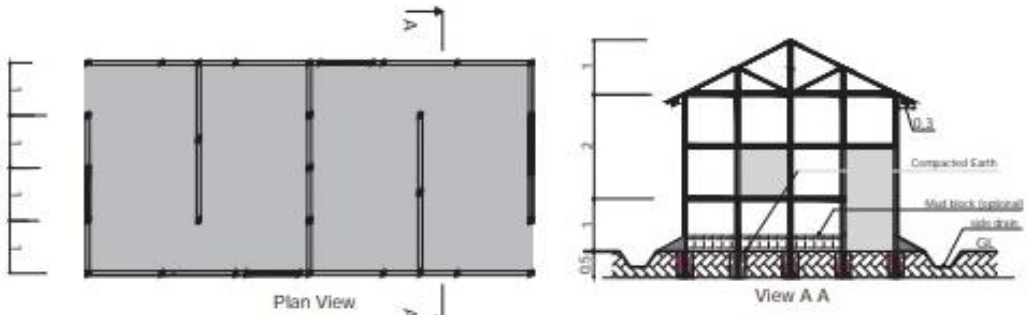
Barınaklar, içinde yaşayacak olan kişilerin ortak ihtiyaçlar, kültürel değerler ve bölgenin iklimi üzerine yaptıkları görüşmeler sonucunda varılan kararlar üzerine tasarlanmıştır. Acil durum barınakları inşa edilirken bölgenin iklimi göz önünde bulundurulmuş, oluklu alüminyum levha çatı altındaki makaslarla kısmen ağırlaştırılmış ve yapı şiddetli rüzgarlara karşı güçlendirilmiştir. Yapının uzun kenarlarının çatı ile birleşim noktaları, hava akımının sağlanabilmesi için plastik örtü ile kaplanmamış ancak sivrisineklere karşı tel ile kapatılmıştır (Görsel 55) (Global Shelter Cluster, 2017a, s.77).

Görsel 56. Acil durum barınaklarının inşası (Global Shelter Cluster, 2017a, s.77)

Konutun zemini yükseltilmiş, ahşap strüktürün zemine bağlandığı noktalar tuğla ile kaplanarak, olası bir taşkında içeri su girişi kısmen engellenmek istenmiştir. Kişi

başına 3.2 m² alan sağlayan yapıda, öncelikle ahşap strüktür oluşturulmuş, daha sonra tedarik edilen plastik örtüler, gerekli teknik desteğin sağlandığı yerleşke sakinleri tarafından kaplanmıştır (Görsel 56). İç mekan gerekli mahremiyetin oluşturulması için alanlara bölünmüştür ancak kapı konmamış, bölüntüler paneller yardımıyla oluşturulmuştur. Barınak tasarımları hazırlanırken, yapılan görüşmeler sonucunda çok eşli evliliklerin yaygın olduğu toplum yapısında 'her eş için ayrı ev' anlayışı korunmaya çalışılmış ve ortaya bu bölüntülü iç mekan organizasyonu çıkmıştır (Görsel 57) (Global Shelter Cluster, 2017a, s.77-78).

Görsel 57. Acil durum barınakları plan ve kesit (Global Shelter Cluster, 2017a, s.77).

Kampın temel bilgilerinin düzgün toplanması ve gerekli birimler arasındaki iletişimin sağlanması önemlidir. Mültecilerin nasıl bir coğrafyada, hangi koşullar altında, ne kadar süre kalacakları, konutların fiziksel sınırlarını belirlemede birincil derecede önemlidir. Mülteci, temel yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirirken ihtiyaç duyduğu, mekanın sahip olması gereken bütün fiziksel unsurlar, geçici konutun tasarımında etkilidir. Yapının çevresiyle kurduğu ilişki de tasarımda yönlendirici bir etkiye sahip olduğu için ayrıca değinilmesi gereken bir konudur.

2.3.2.Çevresel Faktörler

Geçici konut tasarımında çevresel etki, ağırlıklı olarak iki unsur üzerinden kendini göstermektedir. Bunlardan ilki, bulunulan fiziki çevrenin konutun planlaması ve tasarımına olan etkisi, ikincisi ise insandır. İnsanın çevresi ile kurduğu ilişki geçici konut tasarımını etkilemektedir.

Dünyada barınılan bütün geçici konutların, ister uzun ister kısa süre kullanılsın, dış görünüm ve çevre düzenlemelerinde önemli değişimler meydana gelmektedir. Treylerlerde şase ve tekerleklerin kapatılması, ünitelerin girişlerine veranda yapılması, depo alanlarının eklenmesi gibi konutları birbirinden ayıran değişiklikler

gözlenmektedir. Bu kişisel detayların nedeni geçici konutların, kullanıcının gereksinimlerine, isteklerine, estetik değerleri ve konut yaklaşımına uyum sağlayacak esneklikte yapılar olmasından kaynaklanmaktadır (Kronenburg, 1995, s.78). Zorunluluktan doğan mülteci konutlarında da bu durum değişmemektedir. Mülteci kamplarında standart sayılan kişi başı 45m²'lik alanın 15m²'si mutfak faaliyetleri için gerekli olan açık alanlar, bahçeler ve yeşil alanlar olarak geçmektedir. Bütün yerleşkede totalde sağlanması gereken bu alan bireylerin dışarı aktiviteleri, komşuluk ilişkileri ve çevre ile olan iletişimlerini geliştirmeleri için gereklidir. Uzun süredir kullanımda olan kamplarda, insan faaliyetlerinin ve sahiplenme güdüsünün bir sonucu olarak barınakların etrafında çit çevirme, plastik örtülerle konutu genişletme, iki geçici konut arasında ek alan oluşturma ya da tente germe gibi eylemlere rastlanmaktadır. İnsanlar konutu deforme etmekte eklentiler yapmakta, çevre ile kurdukları ilişkiye göre konutu dönüştürmektedirler.

Lübnan'da 2014 senesinde açılan ve günümüzde yaklaşık 40,000 Suriyeli mülteciyi barındıran Azraq kampı, Aralık 2018 verilerine göre 8,952 geçici konuta sahiptir (URL-22).

Görsel 58. Azraq kampı geçici konut inşası (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2014, s.35)

Yaklaşık 5 senedir açık olan kamp alanında, mülteciler barınaklarını çevreleriyle kurdukları ilişkiler yardımıyla özelleştirmektedirler. Görsel 59'da Azraq Kampı'ndaki iki geçici konut arasına gerilen plastik örtü ve ahşap kirişler yardımıyla oluşturulan bir mutfak alanı görülmektedir.

Görsel 59. İki geçici konut arasında ek alan (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2014, s.36)

Görsel 60'da iki geçici konut arasında aynı şekilde plastik örtüler ve ahşap kirişler yardımıyla kurulan ek alan görülmektedir. Diğer görselde ise konut ile çevrede bulunan tuvalet arasına gerilen plastik örtü göze çarpmaktadır (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2014, s.37). Mülteciler ellerinde bulunan araç-gereçler yardımıyla, çevresel izler oluşturmuşlar ve konutları kişiselleştirmişlerdir. Yapılan çevresel müdahaleler geçici konut tasarımını etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 60. Geçici konutların çevreleriyle etkileşimi (IFRC, UNHCR & UN-HABITAT, 2014, s.37)

2.3.3.Malzeme Faktörü

Geçici konutun fiziksel unsurları ve çevresi ile kurduğu ilişkiler kadar bu unsurlar ve ilişkileri oluşturan materyaller de tasarımda etkili olmaktadır. UNHCR ve IFRC tarafından yayımlanan kılavuzlarda geçici konutlara ilişkin malzemeler ve inşaat tekniklerine de değinilmiştir. Kamplarda yer alan konutların, yerel malzemeler ve yapım teknikleri ile inşa edilmeleri üzerinde önemle durulmuştur. Malzemelerin kampların bulunduğu bölgeden temin edilmesi iklime uyumluluk, erişilebilirlik ile kamp yönetimi ve inşaat süreci açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır (UNHCR, 2007, s.429).

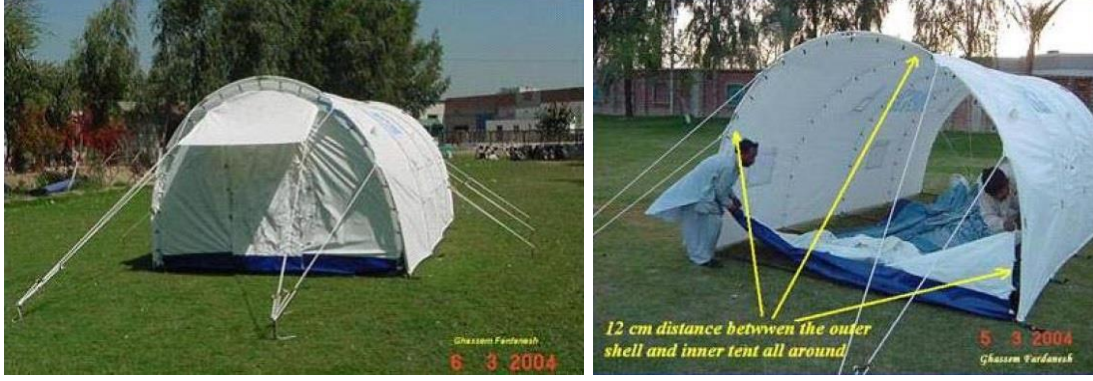
Kamplarda kısa sürede yoğun bir iş gücüyle çalışılmalı, çevre dostu ve sürdürülebilir malzemeler kullanılarak barınaklar zamanında bitirilmelidir. Acil durum başladığında ihtiyaçların karşılanmasında sıkıntı yaşıyorsa barınaklar dışarıdan temin edilmelidir. Eğer geçici konutların bütün olarak inşa edilmesi ya da getirilmesi uzun sürüyorsa, çatıyı kaplamak için malzeme tedarik edilmeli, duvarlar ve diğer gerekli yüzeyler toprak ya da çevreden bulunan uygun malzemelerle oluşturulmalıdır. Bu nedenlerden ötürü kamp alanlarında geçici konutlar için gereken öncelikli ürün, konteyner ya da çadırdan ziyade plastik örtülerdir (Görsel 61). Plastik örtülerin ayakta durması için gerekli olan çerçeve sistem de yenilenebilir, sürdürülebilir bir kaynaktan temin edilmelidir. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da eğer çevrede ormanlık bir alan bulunuyorsa mültecileri çevre konusunda bilinçlendirmektir. Geçici konutların yapımı sırasında ahşap tedarik etmek amacıyla çevreye verilen zararın önüne geçilmelidir (UNHCR, 2007, s.221).

Görsel 61. UNHCR tarafından tedarik edilen plastik örtüler (UNHCR, 2006a, s.45)

Çadır, mülteci kamplarında en sık rastlanan geçici konut olmasına rağmen, hızlı bir şekilde deforme olmakta ve ömrünü tamamlamaktadır. Klasik kanvas çadır, ağır, depo ömrü kısa ve hava yoluyla nakliyesi pahalı olan bir üründür. UNHCR hafif olduğu için taşıma maliyeti düşük, daha uzun ömürlü bir acil durum çadırı geliştirmiştir. İki kapısı, iç bölüntüleri, kapı ve pencerelerde sivrisinek ağı, girişlerde iki tentesi bulunan, hafif, kurulumu ve kullanımı basit, uzun raf ömrü olan bir üründür (UNHCR, 2006a, s.44). Çift çeperden oluşan çadırın, dış çeperinin en yüksek noktası 2.1m, zemin 5.5x3m'den 16.5 m²'dir. İki katman arasından bulunan 12cm'lik

boşluk termal konfor için bırakılmıştır (Görsel 62). İç çeper nefes alabilen pamuk ve polyester karışımından üretilmiştir. Çeperler arasındaki 12cm'lik boşluk çıkarıldıktan sonra zemin alanı 15.18 m² kalmaktadır. Dış çeper, su geçirmezdir, çürümeye ve ateşe karşı direnç göstermektedir. İç çeper yırtılmaz dokumaya sahiptir ve aynı şekilde ateşe karşı dayanımı bulunmaktadır (UNHCR, 2006b, s.4-16).

Görsel 62. UNHCR tarafından tasarlanmış çadır (UNHCR, 2006b, s.4-16)

Acil durumun baş gösterdiği ilk zamanlarda prefabrik ünitelerin kullanılması çok da uygun değildir. Çünkü taşıma ücreti ve süresi, kurulumu, toplam maliyeti gibi nedenlerden ötürü daha uzun bir hazırlık ve planlama süresi gerektirmektedir. Konteyner gibi üniteler, daha uzun süreli kullanımlarda tercih edilmektedir. Tedarik edilen ürün ve barınaklar, yardım eden yerel örgütlerin ya da devlet desteğinin olmadığı veya eksik kaldığı durumlarda UNHCR tarafından sağlanmaktadır. Ülkemizde acil durumlarda geçici konut temini AFAD ve Türk Kızılay'ı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Mültecilerin yaşam tarzları, bulunulan coğrafyaya bağlı iklim ve arazi koşulları, acil durumun ne kadar devam edeceği gibi hususlar, konutta kullanılacak olan materyalleri etkilemekte sonuç olarak malzeme faktörü de geçici konut tasarımında yönlendirici rol oynamaktadır.

2.3.4.Kullanıcı Gereksinimleri

Suriye krizinde olduğu gibi geniş çaplı acil durumlarda duyulan insani ihtiyaçlar, koruma, yiyecek, barınak, temizlik, sağlık hizmetleri, eğitim, geçim sağlama ve hızlı iyileşme için yardımlar, tarım ve üretim, gıda takviyeleri, kamp düzeni ve yönetimi olarak sıralanmaktadır. Barınağın kendisi bir kullanıcı gereksinimidir. Formu ve iç mekan organizasyonu ise kullanıcının sosyo-kültürel değerleri ve ihtiyaçları ile

fiziksel ve çevresel koşullar, malzeme etkeni ve psikolojik faktörler göz önünde tutularak ortalama standartlara göre belirlenmektedir.

Kamp ve konut tasarımında mülteciler için öncelikli olarak güvenlik ve mahremiyetin sağlanması, çevreden, iklimsel faktörlerden korunmak ve bu bağlamda temel yaşamsal faaliyetlerin devamı gelmektedir. Zorunluluktan doğan bir yaşam biçimi olan mülteci konutlarında, bütün ihtiyaçlar ve lükslerin karşılanması söz konusu değildir. Ancak belirlenen önceliklere göre kullanıcı gereksinimlerinin karşılanması için standartlar geliştirilmiştir.

Kamp alanına alınan her mülteciye kayıt ve kabul işlemlerinden sonra ihtiyaç duyacağı temel ürünler verilmektedir. Öncelikli olarak barınakta kullanılması için battaniye, mat ve tente ile soğuk havalarda ısınması için ısıtıcı vb. ürünler sağlanmaktadır (UNHCR, 2007, s.220-222). Yönetmelikler dahilinde belirlenen standartlardan dolayı mültecilerin geneline aynı ürünler ve barınaklar temin edilmektedir. Ancak uzun zamandır açık olan mülteci kampları incelendiğinde, geçici konutlarda mültecilerin sosyal ve kültürel değerlerine, yaşam tarzlarına ve kişisel gereksinimlerine göre değişimler yaşandığı görülmektedir.

Geçici konutta, zaman, çevre, iklim gibi faktörlerin etkisiyle yaşanan dönüşümler kullanıcı gereksinimlerine göre şekillenmektedir. Mültecilerin sosyal-kültürel değerleri, aile yapıları ve yaşam tarzlarına göre ortaya çıkan kullanıcı gereksinimleri, yerleşke kurulmadan önce dikkate alınırsa tasarımda yönlendirici olmaktadır. Mültecilerin kendi değer yargılarına ve yaşam tarzlarına uygun inşa edilen konutların daha sistemli, temiz, uzun ömürlü kullanıldıkları birçok örnekte görülmektedir. Özellikle planlı kamplarda, tasarlama evresinde mültecilerle iletişime geçmek, ihtiyaç ve istek analizi yapmak gibi noktalar üzerinde durulmaktadır. Standart kamp ve konut kurulumunda ortak görüş alınacak zaman bulunamamış ya da bu görüşler dikkate alınmamışsa bile, zaman içerisinde konutun iç mekan ve yakın çevre organizasyonunda ihtiyaca yönelik değişimlerin yaşandığı not edilmiştir. Her iki durumda da geçici konut kullanıcı gereksinimlerine göre şekillenmektedir. Koşullar kullanıcı gereksinimlerini belirlemekte, ihtiyaçlar da geçici konut tasarımında yönlendirici olmaktadır.

2.3.5.Psikolojik Faktörler

Kamp alanı içerisinde temel yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirerek hayatlarını sürdürmeye çalışan insanların, savaş veya çatışmalardan kaçtıkları, işkence görme, öldürülme gibi korkular yüzünden evlerine dönememedikleri ve mülteci oldukları unutulmamalıdır. Evlerini, eşyalarını, kendi düzenlerini ve çevrelerini istemeyerek geride bıraktıkları, belki de bir ya da daha fazla aile üyesinin kaybını yaşadıkları göz önünde tutulmalıdır. Sıcak çatışma ortamlarından kaçmayı başaran insanların yaşadıkları travmalar, acil durum sona erse bile sürmektedir. Özellikle kadınlar, çocuklar ya da uzuvlarından bir ya da birkaçını kaybetmiş olan insanların gündelik hayata dönmeleri vakit almakta, maddi ve manevi destek görmeleri gerekmektedir. Savaşın ya da afetin anlık durumundan ve ortamından kaçmış olsalar da yaşanan olayların etkisi devam etmektedir. Yaşanılan bütün psikolojik sıkıntılar ve etkileri, tasarlanan konutun fiziksel, çevresel unsurlarında, malzeme seçiminde ve kullanıcı gereksinimlerinde kendini göstermektedir.

Kamplarda bireylerin/ailelerin günlük hayata dönmeleri sağlanmakta, temel gereksinimleri karşılanarak savaşın psikolojik etkileri dindirilmeye çalışılmaktadır. Kamplarda kalan mültecilere streslerini atmaları için destek programları uygulanmakta, düzenli bir yaşam önerilmektedir. Düzenli uyumaları, yemek yemeleri, egzersiz yapmaları ve resim yapmak ya da dikiş dikmek gibi farklı bir uğraş edinmeleri konusunda teşvik edilmektedirler (UNHCR, 2007, s.515). Verilen psikolojik destek ve mültecilerin iyileştirici çevrelerde yaşamalarını sağlamak akıl sağlıklarını korumaları açısından çok önemlidir. Eyiñç, psikolojisi stabil olmayan bir bireyin yaşam döngüsünde aktif rol almakta zorlanacağını belirtmektedir (2015, s.13). Özellikle uzun süreli kamplarda, hem yerleşkeye hem konuta, kullanıcının ihtiyaçlarını karşılayarak gündelik hayatın rutinine dönmeye yardımcı olan fonksiyonlar yüklenmelidir. Ayrıca fiziksel olarak sağlanması gereken koşulların mekanın kullanıcıyı psikolojik yönden etkilediği göz önünde tutulmalı, aydınlatma ve havalandırma gibi noktalara dikkat edilmelidir. Geçici konut tasarımının fiziksel ve çevresel faktörleri, malzeme faktörü ve kullanıcı gereksinimleri, mültecilerin psikolojik durumları üzerinden şekillenmektedir.

2011 senesinde Suriye krizinin patlak vermesiyle birlikte, Türkiye bir geçiş rotası olmuş, çoğu mülteci Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a oradan da Avrupa'nın diğer

ülkelerine geçmek için yola çıkmıştır. Ege Denizinde yer alan Yunan adalarında Suriyeli mültecileri barındıran birçok transit kamp mevcuttur. Bu yerleşkelerde mülteciler Avrupa'ya kabul edilmek üzere bekletilmektedir. Midilli adasında bulunan Kara Tepe yerleşkesi de örnek bir transit kamptir. Çadır kent olarak kurulan yerleşkede, bekleme süresi birkaç gün olması gerekirken, nakil işlemlerinin vakit alması ve kamp alanının uzun süreli kullanıma evrilmesiyle barınaklar konteyner ünitelerle değiştirilmiştir. Bekleme süresi uzayan mültecilerin daha uygun sağlıklı koşullarda hayatlarını devam ettirmeleri amaçlanmıştır. Krizin patlak verdiği günden beri devam eden göç dalgasının, 2015 yılında en yoğun seviyeye ulaşmasıyla adada ek yerleşkeler kurulmuştur. Eylül 2015'de Kara Tepe Kampı'na 520 IKEA mülteci barınağı temin edilmiştir. Yerleşke alanının transit kamptan planlı kampa dönüşmesiyle, Kara Tepe kadın, çocuk ve de engelli olan bireylere öncelikli barınma hakkı tanıyarak farklı bir statü kazanmıştır. Günümüzde kamp alanında bulunan 1,200 kişiden 800'ü çocuktur (Lovasen, 2017, s.9-10,37-38; Global Shelter Cluster, 2017b, s.14; URL-23).

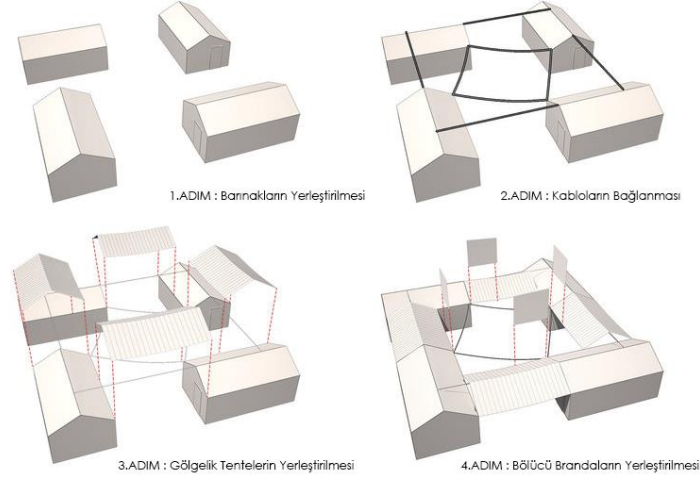
Görsel 63. Yunanistan Midilli Kara Tepe Mülteci Kampı (URL-24; Global Shelter Cluster, 2017b, s.14)

2016 yılında Midilli'de İnsancıl Tasarım Çalıştayı düzenlenmiştir. Adaya gelen mimar, mühendis, tasarımcı, malzeme ve davranış bilimci 25 uzman ile yapılan çalıştayda, kamp alanının ve geçici konutların eksikleri ve bu eksiklerin nasıl giderilebileceği tartışılmıştır. Yoğun nüfus artışından sonra yerleşkedeki en büyük sıkıntı yarı-özel alanların sağlanamaması olmuştur. Kamp sakinleri çevreden edindikleri malzemelerle konutları özelleştirmişlerdir. Çalıştayda mekansal düzenlemeyi sağlamak adına bir proje geliştirilmiştir. Kamp alanına ek olacak şekilde, bölgede 400 kişiye daha barınak önerilmiştir (Görsel 64) (URL-25).

Proje ile yeni bir çevre planlaması getirilmiş, barınaklara topluluk düzeni verecek bir yerleşim şekli önerilmiştir. Bu sayede kamp alanında ulaşım daha rahat sağlanabileceği gibi mültecilerin konutlarını sahiplenmeleri ve temiz tutmaları da amaçlanmıştır. Barınakların yeni düzeni çevre ve komşuluk ilişkisini desteklerken, mültecilerin sosyo-kültürel altyapılarına da uyum sağlamaktadır. Barınaklara eklenen tentelerle hem bir ortak alan hem de aileye özel bir yarı alan sağlanmış olmaktadır. Ayrıca tentelerin yönetim ve proje ekibi tarafından dağıtılmasıyla farklı malzemelerin kullanımının önüne geçilmekte derli toplu bir görünüm elde edilmektedir. Tasarım ve yönetim ekibi tarafından sağlanan özel malzemeler ile kamp alanındaki yangın risklerinin de önüne bir ölçüde geçilebilmektedir (Görsel 64,65).

Görsel 64. Kara Tepe Kampı mevcut ve ek kamp alanı (URL-25)

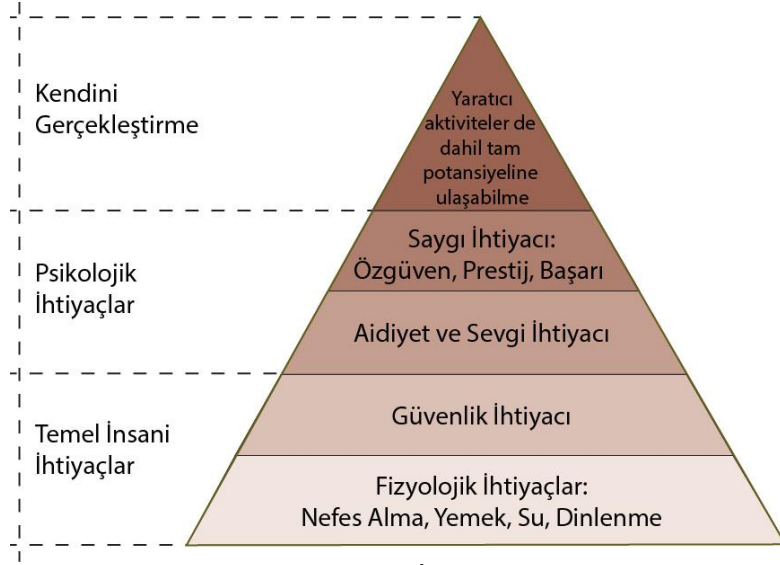
Görsel 65. Kara Tepe Kampı ek kamp alanı ve yeni barınak düzeni (URL-25)

Projede görüldüğü üzere kamp tasarımını etkileyen bütün faktörler birbirinden etkilendiği gibi geçici konut tasarımını da yönlendirmektedir. Gerek kamp tasarımında gerek geçici konut tasarımında ana etken insandır. Kamp tasarımında etkili olan faktörlerin birbirinden ayrı düşünülmemesi gibi geçici konut tasarımını etkileyen unsurlar da bağımsız düşünülemez. Her ne kadar birbirinden ayrı olarak listelense de fiziksel, çevresel, psikolojik faktörler, malzeme unsuru ve kullanıcı gereksinimi yakından ilişkilidir. Ele alınan bütün örneklerde görüldüğü gibi ancak bütün faktörler bir uyum içerisinde ortalamayı bulursa uygun ve sağlıklı bir mülteci konutu ortaya çıkmaktadır.

2.4.Zorunluluktan Doğan Geçici Mekanlarda Aidiyet Duygusu

Her insan yaşamını devam ettirmek için belirli temel haklara sahip olarak doğmaktadır. Bu haklar herkese var olmak ve varlığını sürdürmek için güvenlik talep etme yetkisi vermektedir. Evrensel insan hakları beyannamesi de insan güvenliğini sağlama endişesinden doğmuştur. Aynı zamanda kişisel kimliğimizi oluşturan dil, milliyet, ırk, din, vicdan gibi unsurları da güvence altına almaktadır. Kimlik, insan hakları ve güvenlik faktörü karşılıklı bir ilişki içerisinde. İnsanın kendi fiziksel ve sosyal çevresinde oluşturduğu bütün bu düzen kişisel güvenliğin eksikliğinde sarsılmaya başlamaktadır. İşte bu eksiklikten doğan güvenli ve sağlıklı bir çevre arama ihtiyacı mültecileri ortaya çıkarmıştır (Ahsan Ullah, 2014, s.1-14). Kısacası mültecilerin önceliği tüm insanlarda olduğu gibi varlığını devam ettirmektir. Bulduğu çevrede bunu gerçekleştiremiyorsa, sağlayabileceği bir ortam bulma çabasına girişmektedir. Sağlıklı ve güvenli bir çevre bulduğunda da bunun devamını

sağlama endişesi gütmeğe başlamaktadır. Bahsedilen bu öncelikleri daha net algılayabilmemiz için Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine bakılabilir (Görsel 66).

Görsel 66. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi
(Lovasen, 2017, s.16'dan yararlanılarak yeniden çizilmiştir.)

Mülteci statüsündeki insanın sağlamak için çaba sarf ettiği unsurlar piramidin ilk basamaklarında ifade edilen temel insani ihtiyaçlardır. Mülteci kamplarında ve konutlarında verilmeye çalışılan standartlar da bu koşulları sağlama endişesinden doğmaktadır. Özellikle geçici konutların tasarımında etkili olan kullanıcı gereksinimleri ve psikolojik faktörler, temel ihtiyaçları merkeze alarak belirlenmektedir.

Piramit incelendiğinde tabandan zirveye doğru olan yönelimin öncelik sırasını gösterdiği anlaşılmaktadır. Temel, psikolojik ve kendini gerçekleştirme olarak sınıflandırılan gereksinimler, adım adım birbirinin üstüne eklenerek tamamlanmaktadır. Fizyolojik olarak ayakta kalan ve yaşamını devam ettiren mülteci, güvenli ortamı da sağladığı zaman kaçınılmaz olarak bir üst aşamadaki psikolojik ihtiyaçlara yönelmektedir. Bu noktada öncelikle aidiyet duygusu ve sevgi ihtiyacı karşımıza çıkmaktadır. Temel insan gereksinimleri gözetilerek oluşturulan mülteci konutlarında bir sonraki adım insanın aidiyet duygusuna yöneliktir.

Aidiyet, kelime anlamı ait olma durumu, ilişkinlik olan bir kavramdır. Ait ise ilgilendiren, ilişkin, ilişik, ilgili sözcükleri ile açıklanmaktadır (URL-2). Alptekin, ait olma kavramının en net ilişkilendirme ile açıklanabileceğini söylemiştir (2011, s.20). Bu ilişkilendirme insanın kendini tanımlamada kullandığı her türlü nesne, farklı grup

ve köken ya da inanca karşı olabilmektedir. Bu unsurlar kişiyi tanımlayan kimliğine iliştirilen unsurlardır. Mensubiyet ile açıklanabilecek ait olma hali, mensup olma diğer bir deyişle benzer kategoride bulunmayı tanımlamakta, bu durum toplumda birlik olma, aynı değer yargılarına sahip olma gibi bir takım sosyal ilkeleri de doğurmaktadır. Aidiyet duygusu, insanın içinde doğduğu sosyal çevreye göre şekillenebildiği gibi, tercih ve isteklerine göre de değişim geçirebilmektedir (Alptekin, 2011, s.20). Aidiyet ve insan arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. İlişkilene, mensup olma, bütünleşme sürecini tanımlayan aidiyet, insanın kimliğini tanımlayan unsurları ifade ettiği gibi onun isteklerine göre de şekillenebilmektedir. Kısacası aidiyet duygusu içinde bulunulan ortama, kişinin sosyal, ekonomik, psikolojik, kültürel değerlerine göre yeni bir form alabilmektedir.

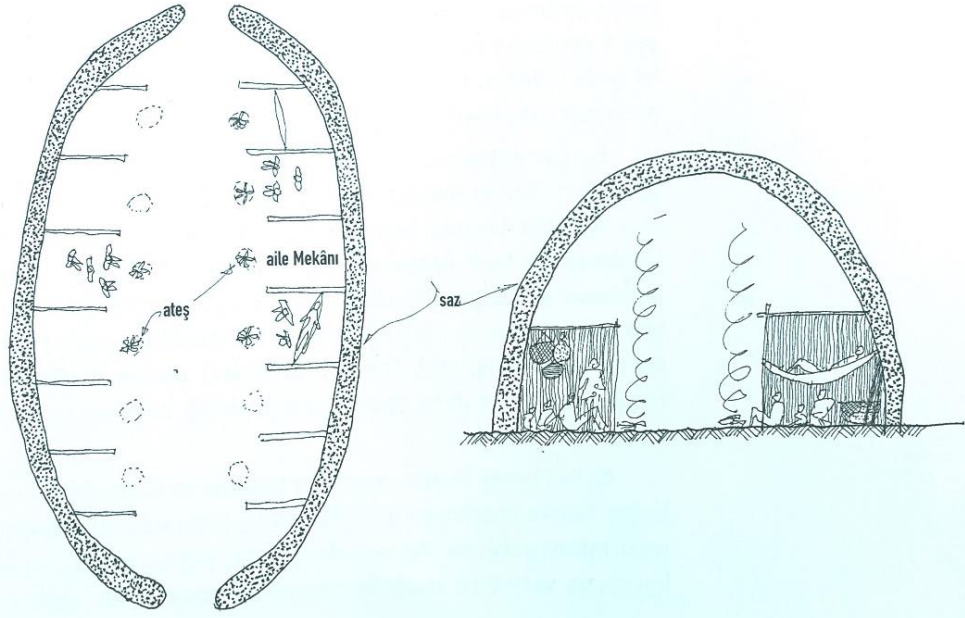
İnsan ve mekan arasında da aidiyet üzerinden doğan bir ilişki mevcuttur. Kimi zaman bulunulan mekanın fiziksel unsurlarının ötesinde, kişiyi kültürel, sosyal ve psikolojik olarak etkileyen bir durumdur. İnsanın ilişkilendirerek kendine ait kıldığı somut öğelerden belki de en önemli olanı mekanlardır. Gün içinde bulunulan mekanlarla kurulan ilişkilerden en özel olanı ise ev ile olanıdır. Ev, benliğimiz ile bağdaşmış, hayatımızın etrafında şekillendiği bir ögedir (Heathcote, 2012, s.7). Konutu kendinin yapma, onu diğer konutlardan farklılaştırarak kişiselleştirmekle gerçekleşmektedir. Bir mekanı, konutu kendine ait kılma, onu kimliğini tanımlayan unsurlardan biri haline getirmekle mümkün olmaktadır (Alptekin, 2011, s.84-85).

Aidiyet, insan ve mekan arasında olan çift yönlü etkileşim mekan ve kimlik arasında da mevcuttur. İnsan mekanı kendine ait kılmak için etkileşime geçmek istediğinde durum iki yönden de işleyebilmektedir. İnsanın davranışları içinde bulunduğu mekana göre değişebilmekte ya da insan kendi istek ve tercihleri doğrultusunda mekana müdahale edebilmektedir (Taşçioğlu, 2013, s.46).

Cooper Marcus, evlerimiz ile kurduğumuz duygusal bağ ve kimliğimiz-kişiliğimiz üzerindeki etkisi konularında uzun yıllar çalışmış bir akademisyendir. İnsanların, apartman daireleri, kulübeler, banliyö evleri, loft yapılar, yüzen evler, yurtlar ya da geçici konutlar olsun kent yerleşimlerinden kırsal yerleşimlere kadar her tür konutla pozitif ya da negatif duygusal bağ kurduklarını belirtmiştir. Ev, konut, kimlik, kişilik gibi kavramlar ve karşılıklı etkileri üzerine yaptığı çalışmalarda, yapı ile kurulan duygusal bağın, sahiplenme ve aidiyet hissinin fiziksel unsurların ötesinde mekana

ve bireye bağılı psiko-sosyal, kültürel unsurlardan kaynaklandığının altını çizmiştir (Cooper Marcus, 2006, s.4-9,239-241).

Mekana aidiyet, kültür ve kimlik üzerine verilebilecek en iyi örneklerden biri Kolombiya-Venezuela sınırına yakın Amazon bölgesinde yaşayan Motilone yerlileri için yapılan barınak iyileştirme projesidir. Bölgede yerliler Bohio adı verilen içinde 10 ile 30 kadar ailenin komün şeklinde yaşamasına imkan veren barınaklarda yaşamaktadırlar. Bohio, toprak zemin üzerine yarı dairesel şekilde sazlarla örtülmüş bir çeperden, içinde aileler için ayrılmış özel alanlardan ve bu alanların ortak noktaya bakan kısımlarında yer alan ocaklardan oluşmaktadır (Görsel 67) (Rapoport, 2004, s.10).

Görsel 67. Motilone yerlilerinin yaşadığı Bohio örneği (Rapoport, 2004, s.10)

Hafif karanlık olan iç mekan, toprak zemin, ateş ve dumanın rahatsızlık yarattığını düşünen insanlar bölgeye beton zemini ve elektrik sistemi olan havadar, metal örtülü barınaklar getirmişlerdir. Ancak kısa süre sonra ailelerde ve toplumda memnuniyetsizlikler ve sosyal düzende çatırdamalar görülmeye başlanmıştır. Beton zemin alanın pis kalmasına sebep olmuş, toprak zeminin toplum yapısında neleri etkilediği görülmüştür. Kadınlar, dokuma aletlerini gömdükleri zemin ortadan kaldırılınca beton üzerinde iş göremez hale gelmişlerdir. Ocakların kaldırılması, konutun aydınlatılması mahremiyeti azalmıştır. Çünkü ortak alana bakan ocaklar, aile bölümünün görünürlüğü azaltma ve mahremiyet sağlama işlevini de görmektedir. Ayrıca elektrik etraftaki sineklerin ve yaban hayvanlarının konutu fark

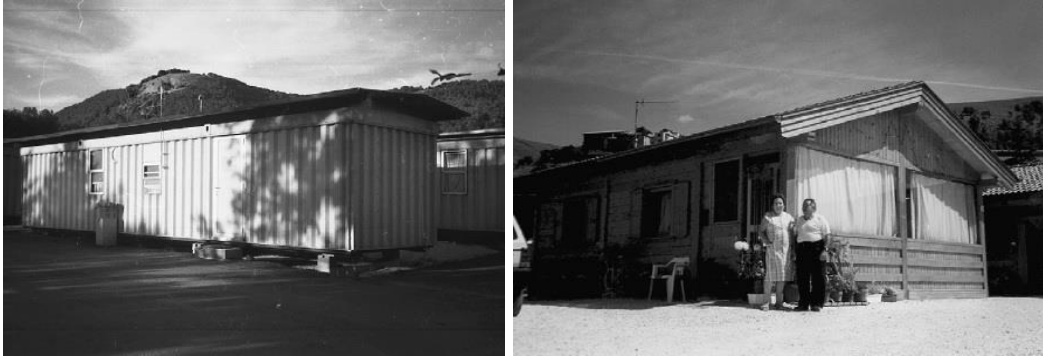
etmesine sebebiyet vermiştir (Rapoport, 2004, s.12-13). Sosyal ve kültürel dokuyu irdelmeden yapılan değişiklikler, toplumsal düzenin işleyemez hale gelmesine sebep olmuştur. Kadınlar giysi dokuyamaz hale gelmiş, barınaklar hayvanlara karşı korumasız kalmış, mekan içindeki mahremiyet unsuru ortadan kalkmıştır. Motilone yerlilerinin birlikte kurduğu Bohio yaşam şekli, toplumsal düzene ve bulunulan mekana ait olma güdülerinden doğmuştur. Örnekte görüldüğü üzere birey kimliğini tanımlamaya yardımcı olan Bohio yaşam şekline kendini iliştiirmiş, ait kılmıştır.

Bireyin, doğmuş olduğu çevrede, hem sosyal bir varlık olarak hayatını sürdürebilmesi hem de doğduğu kültürle bütünleşebilmesi için aidiyet duygusunun var olması gereklidir. Yukarıda da değinildiği gibi çevre, bireyin aidiyet duygusunun oluşmasına katkı sağlamakta, şekillendirmekte ve onunla birlikte gelişmektedir. Ancak sosyal, ekonomik sebepler ya da savaşlar, salgınlar gibi durumlarda mecbur kalınan göç, bireyin mevcut çevresinden kopmasına neden olmaktadır. Başka bir çevreye yerleşen ya da geçici olsa da mobil yaşam şeklini kabul etmek durumunda kalan birey için aidiyet duygusu da yeni edindiği çevreye göre değişim göstermektedir.

Ilgın ve Hacıhasanoğlu (2006) göç eden bireylerin çevre ile kurdukları aidiyet duygusunu analiz etmek için bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmada, edinilen yeni çevrede aidiyetin irdelenebilmesi için öncelikle aidiyet duygusunu oluşturan kavramlar ele alınmıştır. İnsanın yere, mekana dair aidiyetinin oluşması için farklılaştırma ve kişiselleştirme sonucunda bir egemenlik alanı kurması gerektiği belirtilmiştir. Sahiplenme, korunan mekan, kişiselleştirme gibi unsurlar egemenlik alanının kurulması için gereklidir. Kişinin kültürel ve sosyal kimliği de mekana istediği dokunuşları yaparak farklılaştırmasını, kişiselleştirmesini sağlayarak sahiplenmeyi doğrudan etkilemektedir. Egemenlik alanı kurmaları insanların mahremiyet bölgelerini kurmalarıyla eş değerdir. Egemenlik alanının kurulamadığı, korunaklı olmayan, sahiplenme güdüsünün oluşmadığı, mahremiyeti sağlamayan mekan kişide yer aidiyetini kuramamaktadır (Ilgın & Hacıhasanoğlu, 2006, s.59-62).

İtalya'da yürütülen bir çalışmada geçici barınakların afetzedelerin uzun süreli psikolojik sağlıklarına etkisi araştırılmıştır. 1997 senesinde İtalya'nın Marche bölgesinde meydana gelen deprem sonrasında afetzedelere verilen geçici barınak tiplerinin aidiyet duygusuna etkisi çalışmanın önemli noktalarından biri olmuştur.

Afet sonrasında bölgede metal konteyner ve ahşap dacha adı verilen barınaklar olmak üzere iki tip geçici konut kullanılmıştır (Görsel 68). Dacha, kelime kökeni Rusça olmak üzere meyve-sebze bahçesi olan küçük kır evi anlamına gelmektedir. Günümüz Rusya'sında hala kullanılmakta olan küçük kır evleri, zamanında Sovyet ülkelerinde de kullanılmıştır (URL-26). 2010 senesinde yürütülen çalışma ile bölge halkının dacha adı verilen ahşap geçici konutlara daha çok bağlandıkları ve memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Fiziksel boyutları göz önüne alındığında aynı alanı kaplamalarına rağmen geleneksel beşik çatısı, geniş pencereleri ve sıcak ahşap dokusu ile dacha yapısının İtalyan toplumuna ait unsurları barındırdığı görülmüştür. Mekana dair özelliklerin insanların kendilerini rahat ve o mekana ait hissetmelerine neden olduğu gözlemlenmiştir (Caia, Ventimiglia & Maass, 2010, s.65).

Görsel 68. Konteyner ve ahşap dacha(sağda) (Caia, Ventimiglia & Maass, 2010, s.61-62)

Geçici mekanlarda da aidiyet duygusunun fiziksel unsurların ötesine geçtiği görülmektedir. Kullanıcının kimliği, kimliği temelinde oluşan sahiplenme ve egemenlik alanı ile mekana ve bireye bağlı psiko-sosyal unsurlar aidiyet duygusunu oluşturan ana etkenlerdir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere mekanın toplumun kültürel ihtiyaçlarına cevap verebilmesi benimsenmesini kolaylaştırmaktadır. Geçici konutta yer alan bireyin ve toplumun kültürel ve sosyal yaşantısını besleyen fiziksel unsurların aidiyet hissinin oluşmasını desteklediği görülmektedir.

Mültecilerin geçici konutlar ile etkileşimine bakıldığında ise farklı unsurların devreye girdiği görülmektedir. Verilen İtalya örneğinin aksine kendi kültüründen ve sosyal çevresinden normlar barındırmayan bir coğrafyada mültecilerin aidiyet duygusu farklı bir gelişim göstermektedir. Öte yandan kurulan kamplar kimi zaman durumu kötüleştirmektedir. Aşırı korumacı, yalıtılmış bir ortam bireylerin hareketlerini de

sınırlamakta, formel düzen sosyo-kültürel normların uygulanmasını kısıtlamaktadır. Kampların etrafındaki duvarlar, dikenli teller, geçiş izinlerinin sınırlı olması ve bulunulan mekanın geçici olarak nitelendirilmesi bireyin duygusal anlamda mekana ilişmesini ve egemenlik alanı kurmasını zorlaştırmaktadır.

Görsel 69. Fransa Kale Mülteci Kampı (Lambert, 2017, s.35-36)

Fransa'da yer alan Kale ve Grande Synthe mülteci kampları durumu örnekleyebilecek iki örnektir. Kale Kampı çitlerle çevrili sadece üç giriş kapısı bulunan bir konteyner kentken, 2017 yılında kurulan Grande Synthe girişleri daha serbest olan özel tasarlanmış barınakları bulunan bir kamp olma özelliğine sahiptir (Lambert, 2017, s.34-38) (Görsel 69, 70).

Görsel 70. Fransa Grande Snythe Mülteci Kampı (Lambert, 2017, s.38)

Kamplardaki bu fiziksel unsurlar bireyin yerleşke ve konutlarla olan iletişimini etkilemektedir. Sonuç olarak zorunluluktan doğan geçici mekanlarda aidiyet duygusu, mültecinin mahremiyetini ve egemenlik alanını kurmasıyla var olmakta ancak mekanın fiziksel koşullarına bağlı olarak geç şekillenmektedir. Aidiyet, fizyolojik bir ihtiyacın ve olayın ötesinde sosyo-kültürel öğeleri barındıran psikolojik bir durumdur. İster tercihe bağlı bir mobil mekan ister zorunluluktan doğan bir geçici mekan olsun bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığı ile değerlerine paralel olarak gelişim göstermektedir.

2.5.Bölüm Sonucu

Birinci bölümde mobil mekan ile zorunluluktan doğan geçici konut konuları üzerinde durulmuş ve tezin ikinci bölümünde ele alınan mülteci kamp ve mobil konut tasarımı için gerekli zemin oluşturulmuştur. Bu bölüme ise zorunluluktan doğan mülteci kamp ve geçici konutlarının kullanıcıları olan 'mülteci' üzerinden başlanmıştır. Mülteci kavramı ile uluslararası platform ve ulusal hukuk sistemindeki karşılıkları incelenmiştir. Mülteci kampları ve konutlarının tasarım ölçütleri ele alınmış, zorunluluktan doğan geçici konutlarda aidiyet duygusu irdelenmiştir.

Mültecilik özellikle II.Dünya Savaşı'ndan sonra ele alınması gereken bir konu haline gelmiştir. İlk olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi ardından 1967 New York Protokolü ile gündemimizde varlığını koruyan mülteci ve sığınmacı statülerine açıklık getirilmiştir. Mülteci tanımında kullanılan bütün kıstaslar aynı tutulmak üzere Türkiye'nin kabul ettiği tanıma göre sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü verilebilmektedir. Bu nedenledir ki Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan Suriye vatandaşlarına mülteci değil sığınmacı, 2013 sonrası yapılan düzenlemeye göre şartlı mülteci veya geçici korunan denilmektedir. Geçici korunan terimi ülkemizde bulunan mülteci kamplarının neden geçici barınma merkezleri ya da konaklama merkezleri olarak adlandırıldığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ülkemizdeki Suriyelilerin hukuki statüleri, kampları, konutları ve de kişileri hem sosyal hem de psikolojik açıdan etkilediği için çalışmanın psiko-sosyal boyutunu anlamlandırma açısından bölümün başında açıklanmıştır.

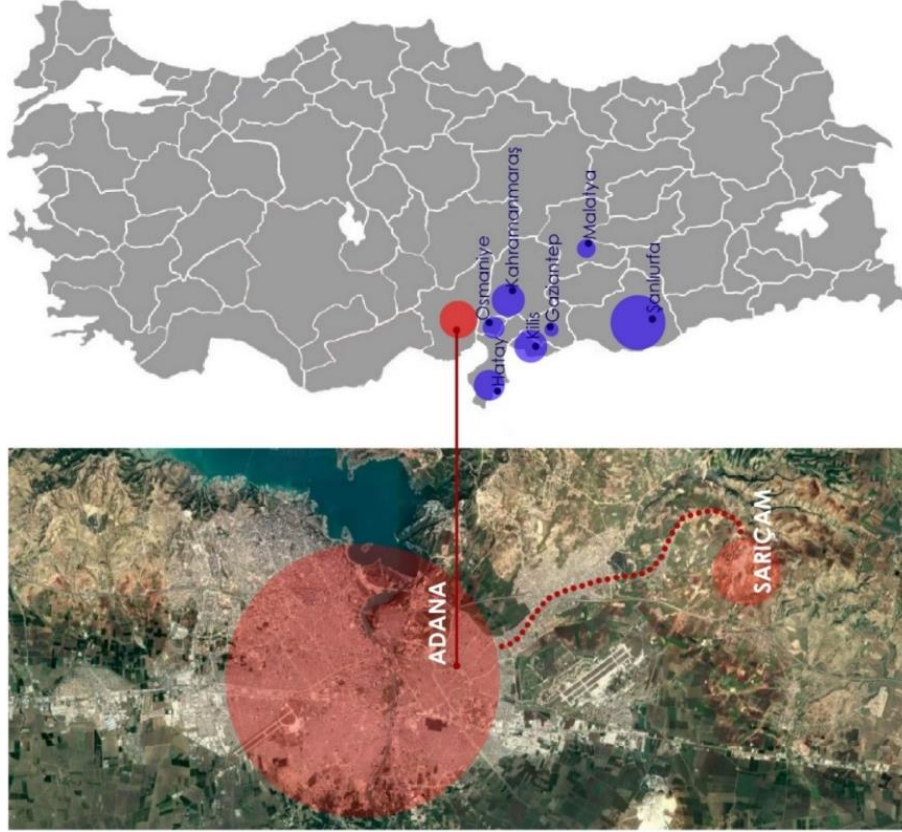
Mülteci geçici konut tasarımını irdelemek için öncelikle mülteci kamplarının planlama ve tasarım ilkelerine değinilmiştir. Mülteci kamplarının tasarım ölçütleri, günümüz UNHCR ve IFRC gibi yardım kuruluşlarının kılavuzlarına da yön veren F. Cuny ve ekibinin araştırmalarında ortaya koydukları unsurlar üzerinden incelenmiştir. Yerleşke tasarımı ve ölçütleri fiziksel faktörler, sosyo-kültürel faktörler, sağlık faktörü ve kamp yönetimi olmak üzere dört ana başlık altında verilmiştir. Mülteci kamplarının temel fiziksel ögesi ve tezin ana konusu olan mülteci geçici konut tasarımı ise beş temel faktör üzerinden incelenmiştir. Bu faktörler fiziksel, çevresel, malzeme, kullanıcı gereksinimleri ve psikolojik olmak üzere beş başlıkta ele alınmıştır. Gerek kamp tasarımı gerek konut tasarımı konularında listelenen faktörler, Türkiye'den ve dünyadan verilen örneklerle pekiştirilmiştir. İnsanın içinde

bulunduğu mekanlara karşı duyduğu sahiplenme güdüsü ve oluşturduğu egemenlik alanı sonucunda gelişen aidiyet duygusunun, zorunluluktan doğan mekanlardaki karşılığı aranmıştır.

Bölümde genel olarak mülteci kavramı ile mülteci kamp ve geçici konutlarının tasarım ölçütlerine değinilmiş, zorunluluktan doğan geçici mekanlarda aidiyet duygusu sorgulanmıştır. Sonraki bölümde ise 'Adana Sarıçam Konaklama Merkezi' üzerinde yapılan araştırmaya yer verilecektir. Önceki bölümde toplanan veriler ışığında ve bu bölümde listelenen faktörler üzerinden kampın ve geçici konutların tasarım ölçütleri tespit edilecektir. Yerleşkedeki mülteci konutlarında aidiyet duygusu incelenecek ve konaklama merkezinin mevcut durum analizi yapılacaktır. Bu bölümde ele alınan tezin öne sürdüğu araştırma soruları, bir sonraki bölümde Adana Sarıçam Konaklama Merkezi üzerinden cevaplanmaya çalışılacaktır.

3.BÖLÜM: ADANA SARIÇAM KONAKLAMA MERKEZİ

Bu bölümde “Adana Sarıçam Konaklama Merkezi” üzerinde yapılan mevcut durum analizine yer verilmiştir. Çalışmanın 1. ve 2. bölümlerinde literatür kısmında cevaplanan araştırma soruları, Sarıçam Kampı üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada, çalışmanın önceki bölümlerinde toplanan veriler altlık olarak kullanılmış, merkez ikinci bölümde ele alınan kamp ve konut tasarım ölçütlerine göre incelenmiştir. Yerleşke tasarım faktörleri özet bir şekilde ele alınmış, mülteci barınakları özellikle geçici konut tasarım faktörleri bakımından detaylıca işlenmiştir. Çalışmada resmi tanımlamadan bağımsız olarak konaklama merkezi yerine kamp terimi de sıklıkla kullanılmıştır.

Görsel 71.Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezleri ve Adana-Sarıçam Kampı (Kişisel arşiv, 2019)

Türkiye, Mayıs 2019 verilerine göre bünyesinde 13 adet barınma merkezi bulundurmaktadır. Bu merkezler 2011 senesinde Suriye İç Savaşı'ndan kaçan mültecilere yönelik hazırlanmış birimlerdir. “Adana Sarıçam Konaklama Merkezi” de bu birimlerden birisi olarak günümüzde Türkiye sınırları içerisinde en çok Suriyeli barındıran yerleşkedir. Merkez dünyadaki en büyük konteyner kentlerden biri ve ülkemizdeki en büyük mülteci kampı statüsündedir. Mayıs 2019'da yayımlanan

UNHCR verilerine göre 26,869 Suriyeliyi bünyesinde bulundurmaktadır. 2012 yılında kurulan tesis çadır kent olarak hayata geçirilmiş, 2017 yılında barınma ünitelerinin konteyner olarak dönüştürülmesiyle geçici afet barınaklarının gelişim sürecini de yaşamıştır. Konteyner kent olarak ele alındığında ülkemizde bulunan diğer kamplara göre daha yeni bir yerleşim birimi olduğu görülmektedir. Sarıçam Konaklama Merkezi, m² bazında Türkiye'deki en büyük mülteci yerleşkesi olmasının yanı sıra bünyesinde yer alan seralarıyla kendi kendine yetme amacı gütmesiyle de ülkemizdeki tek örnektir. Listelenen bütün bu nedenler araştırma için örnek kamp seçiminde Sarıçam'ın tercih edilmesinde rol oynamıştır.

3.1.Adana Sarıçam Konaklama Merkezi'nin Tasarımında Belirleyici Faktörler

Mülteci kampları, barınakları destekleyen sistemli bir işleyişin hakim olduğu yerleşkelerdir. Geçici konut kamp tasarımının birim elemanıdır, yerleşke temel elemandan başlanarak tasarlanmaktadır. Bu nedenle zorunluluktan doğan geçici konut tasarımı ve işleyişini anlayabilmek için kamp yaklaşımına bütünüyle bakılması önemlidir. Sarıçam Konaklama Merkezi'nin ve bu çalışmanın ana elemanı olan geçici konutları daha net ele alabilmek için öncelikle yerleşke tasarımını belirleyen temel faktörlere değinilecektir. Tezin ikinci bölümünde mülteci kamplarında yerleşke tasarımı başlığı altında irdelenen faktörler baz alınarak konu dört adımda özetlenecektir.

3.1.1.Fiziksel Faktörler

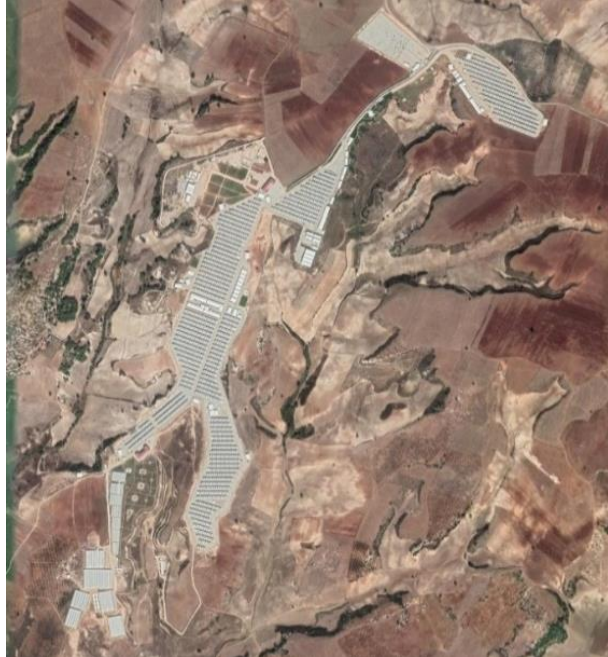
Sarıçam Konaklama Merkezi ilk olarak 2013 yılının başında yaklaşık 10,000 kişilik bir çadır kent olarak açılmıştır. Kamp arazisi Adana'nın Sarıçam ilçesine bağlı Buruk Köyü'nün yakınında yer almaktadır. Bölgenin seçiminde Adana'nın Suriyelilerin en çok yaşadığı illerden biri olması etkili olmuştur. 2017 senesinde alanın genişletilmesine gerek duyulmuş ve 6,136 adet konteyner kullanılarak yerleşke 25,000 kişi kapasiteli bir kampa dönüştürülmüştür. AFAD tarafından yayımlanan Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması Hakkındaki Yönergeye göre kamp alanının, güvenlik, kontrol, koordinasyon ve iletişimin sağlanabileceği, şehrin elektrik, su ve kanalizasyon şebekesine bağlanmaya elverişli bir yakınlıkta kurulmasına özen gösterilmiştir. Yerleşke Adana merkeze 1 saat, Sarıçam ilçesine 30dk mesafede bulunan civar köylerin mera olarak kullandığı bir arazide konumlandırılmıştır. 437,000 m²lik bir verimli bir araziye yerleştirildiği için eleştirilere

konu olsa da 2017 senesinde alana konteynerlerin getirilmesiyle toplamda kullanılan alan 625,000 m²'yi bulmuştur (AFAD, 2018; AFAD, 2015, s.2; AFAD, 2013, s.14-30; URL-27; URL-28).

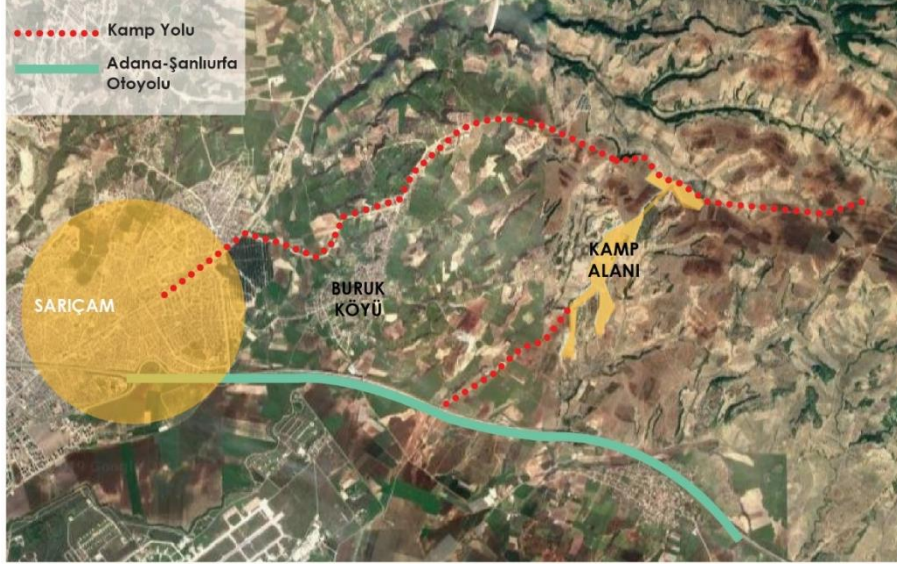
Görsel 72.Sarıçam Konaklama Merkezi (URL-27)

Ceyhan ve Seyhan nehirleri arasında Ceyhan Havzası'nın sınırında yer alan yerleşkede su kaynağı sıkıntısı yaşanmamaktadır. Alana yakın bölgelerde su taşkını riski bulunduğu kayıtlara geçmiştir. Ancak kampın bulunduğu alanda geçmiş afet kaydı bulunmadığından su taşkını riski taşımamaktadır (T.C. Orman ve Su İşleri, 2018, s.103-124). İncelendiğinde bölgenin mera alanı olmasının ve arazinin kullanım şeklinin yerleşkenin formunu etkilediği görülmektedir.

Görsel 73.Sarıçam Konaklama Merkezi (Google Map yardımıyla düzenlenmiştir.)

Kampa Sarıçam ilçesinin Buruk köyünden gelen yol üzerinden ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca Adana-Şanlıurfa otoyoluna uzanan ve seracılık faaliyetlerinin yapıldığı güney bölüme gelen bir yol daha bulunmaktadır. Adana bölgesinin iklimi düşünüldüğünde yıl boyu açık kalan ulaşım hattı ile şehir merkezine erişimde sıkıntı yaşanmamaktadır (Görsel 74).

Görsel 74. Sarıçam Konaklama Merkezi ulaşım şeması (Kişisel arşiv, 2019)

Arazi seçimi ve kullanımına ilişkin noktalardan sonra kampın fiziksel faktörlerinin başında planlama gelmektedir. UNHCR tarafından belirlenen aile-topluluk-blok-sektör birimlerinden oluşan modüler planlama sistemi yerine Türkiye'deki mülteci kamplarında AFAD tarafından oluşturulan mahalle sistemi kullanılmaktadır. Geçici Barınma Merkezleri Hakkındaki Yönergeye göre yerleşke içerisinde geçici konut sayısına uygun düşecek sayıda mahalle kurulmaktadır. Oluşturulan mahalleler en fazla 2,500 kişiyi barındıracak şekilde kurgulanmaktadır. Kamp kurulumunda mutlaka bir şehir plancı bulunmaktadır. 2019 yılı itibarıyla 625,000 m²'lik alana kurulu 25,000 kişi kapasiteli Sarıçam Kampı'nda 10 mahalle yer almaktadır (AFAD, 2013, s.3). Türkiye'de kurulan diğer kamplar ve konut-mahalle sayısı incelendiğinde her 500-600 geçici konut için bir mahalle oluşturulduğu görülmektedir. Sarıçam için de durum aynıdır, merkezde bulunan bir mahallenin birim konut sayısı 600 civarındadır. Yerleşkede bulunan 6,136 konteyner içinde barınabilen kişi sayısına göre toplam nüfus 25,000'den 35,000'e kadar çıkabilmektedir. Bu nedenle kimi haber kaynaklarında kampın kapasitesi 35,000 kişi olarak geçse de AFAD tarafından yayımlanan geçici barınma merkezleri raporlarında hiçbir zaman bu

rakama çıkılmamıştır. Raporlarda mevcut nüfusun ortalama 20,000-27,000 arasında değiştiği görülmektedir. En son yayımlanan verilere göre kampta 26,869 Suriyeli bulunmaktadır (URL-31).

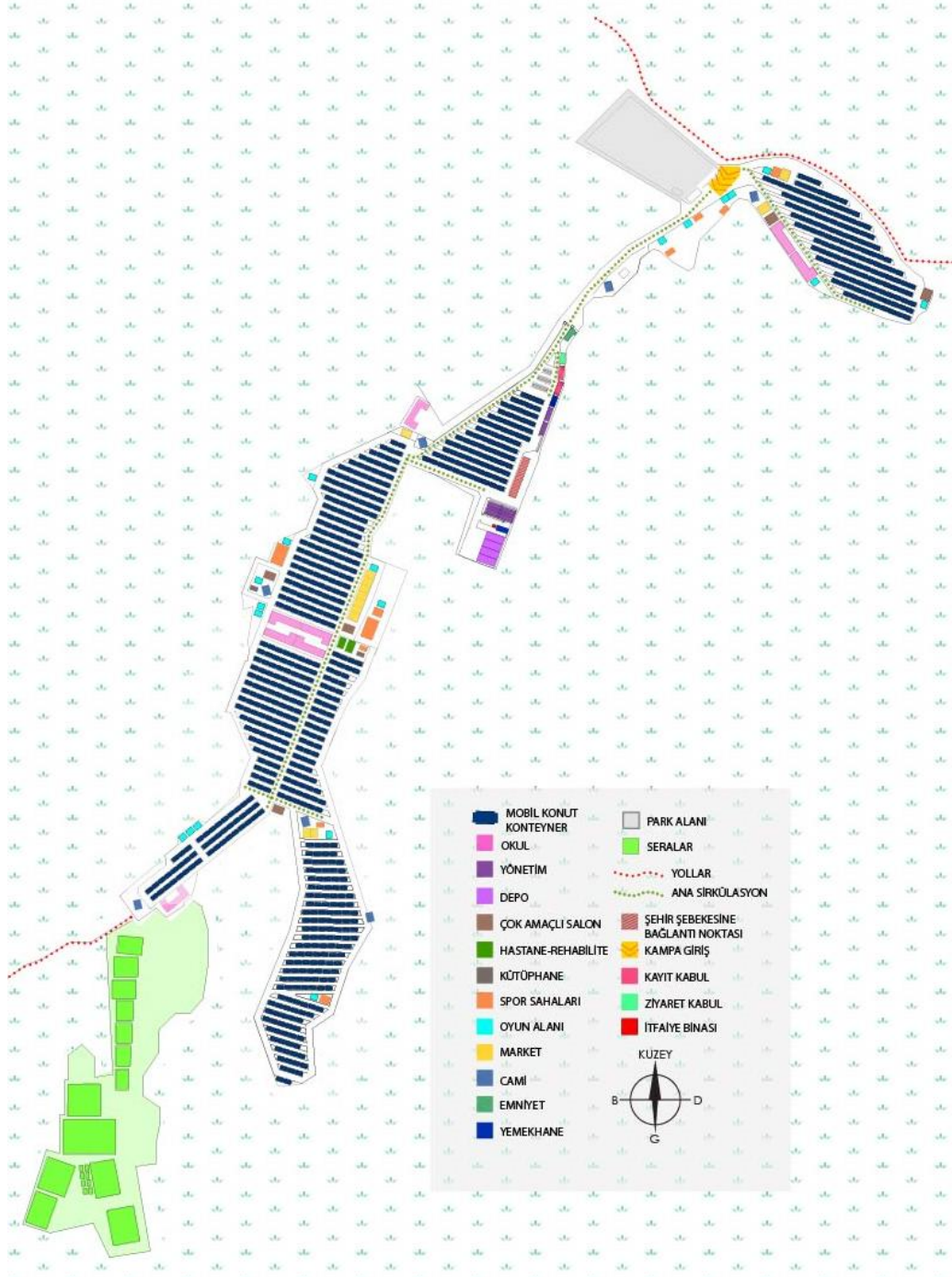
Kamp alanı içerisinde konutlar, yönetim, depolama, çok amaçlı salonlar, yemekhaneler, okullar, kütüphaneler, sağlık merkezi, spor ve oyun alanları, camiler, marketler, itfaiye binası, idari amaçlı kullanılan yapılar ve seralar bulunmaktadır (Tablo 6). Yerleşkede meslek edindirme kursları, seracılık faaliyetleri, spor aktiviteleri ile Suriyelilerin günlük hayata adapte olmaları ve kamp içerisinde aktif rol oynamaları sağlanmaktadır.

KAMPIN FİZİKSEL ÖGELERİ	ADET
GEÇİCİ KONUT	6,136
YÖNETİM BİNALARİ (İDARİ YAPILAR)	10
OKUL	8
SAğLIK MERKEZİ	2
CAMİ	8
MARKET	12
İTFAİYE BİNASI	1
YEMEKHANE	2
SPOR ALANI	16
OYUN ALANI	15
DEPO	4
KÜTÜPHANE	2
ÇOK AMAÇLI SALON	5
SERALAR	13

Tablo 6. Sarıçam Kampı'nın fiziksel geleri (MFA İnaşaat arşivinden yararlanılarak düzenlenmiştir, 2019)

Görsel 75. Sarıçam Konaklama Merkezi'nin yukarıdan görünüşü (URL-29)

Görsel 76. Sarıçam Konaklama Merkezi vaziyet planı- işlevler (MFA İnşaat ve Dorçe Holding arşivlerinden yararlanılarak yazar tarafından şematize edilmiştir, 2019)

3.1.2.Sosyo-Kültürel Faktörler

Kamp alanının ayakta kalmasına yardımcı, tasarımda etkili olan bir diğer önemli nokta sosyo-kültürel faktörlerdir. Yerleşkede barınan nüfusu Suriye'deki iç savaştan kaçıp gelenler oluşturmaktadır. Suriye'den gelen yoğun nüfus dinsel ve etnik farklılık yaşamasa da toplumun farklı sınıflarından insanları bünyesinde barındırmaktadır. Yerleşkede barınan insanların demografik bilgileri tasarım kurgusunda ve planlamada önemli bir rol oynamaktadır. Sosyo-kültürel anlamda bir diğer önemli nokta mültecilerin örgütlenebilmeleridir. Kendi içlerinde bir düzen kurabilmeleri, iş bölümü yapabilmeleri kamp alanının korunması ve iyileştirilmesi için gereklidir.

Ortadoğu'daki sosyal hayat genel hatlarıyla ele alındığında, toplumsal yaşamın çekirdeğini oluşturan ailede korumacı bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Ailelerin kendilerine özel, içe dönük ve korumacı yapıları iklim koşullarıyla da birleşince mimaride kendine özgü bir örüntü ortaya çıkarmıştır. Özellikle bu bölgeden gelen insanların barındığı mülteci kamplarında, etnik ve dinsel farkındalığın kamp planı ve kurgusuna yansıtılması işlerliği arttırmaktadır (Kutkut Arroyo, 2017, s.105).

Sarıçam incelendiğinde 2 yıldır açık olan kamp alanında oturmaya başlayan toplumsal düzenin, yerleşke içerisinde ana aksa oluşturulan pazar yeri ve sosyal normları yansıtan çevresel eklentiler ile kendini gösterdiği görülmektedir (Görsel 77).

Görsel 77. Sarıçam Konaklama Merkezi ana aks-pazar yeri (Tarsus GüneyTV, 2017)

Kamp içerisinde sadece Suriye vatandaşlarının bulunmasından dolayı etnik ve dinsel farklılıklara göre ayırım yapılmasına gerek olmamış, yerleşkedeki 10 mahalle eşit olarak ayrılmıştır. Ancak kamp içerisindeki toplumsal uyumun ve düzenin sağlanabilmesi için ailelerin, tek kalan kadınların ve çocukların yerleştirilmeleri

gözetilmiştir. Çok amaçlı salonların, marketlerin, cami-mescitlerin, spor ve oyun alanlarının yerleşke içinde dağınık halde konumlandırılmasına özen gösterilmiştir. Bu sayede her mahallenin hizmetlerden eşit şekilde yararlanması sağlanmıştır. Erişilebilirlik ve sosyal eşitlik adına okul ve sağlık hizmetleri de merkezi bölgelerde toplanmıştır.

Sarıçam içerisinde toplumsal örgütlenmeyi yansıtan en net işlev, alanın güneyinde yapılan seracılık faaliyetleridir (Görsel 78). Kamp içerisinde bulunan 50,000 m²lik sera alanında mültecilere kurslar verilmekte, aldıkları eğitim sonrasında alanda çalışan bireylerin yetiştirdikleri sebze ve meyveler kamp içerisinde tüketilmektedir. Bu faaliyetler ile mültecilerin aktif olmaları, üretime katılmaları, düzene katkı sağlamaları, kendi kendilerine yetebilmeleri ve kamp giderlerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

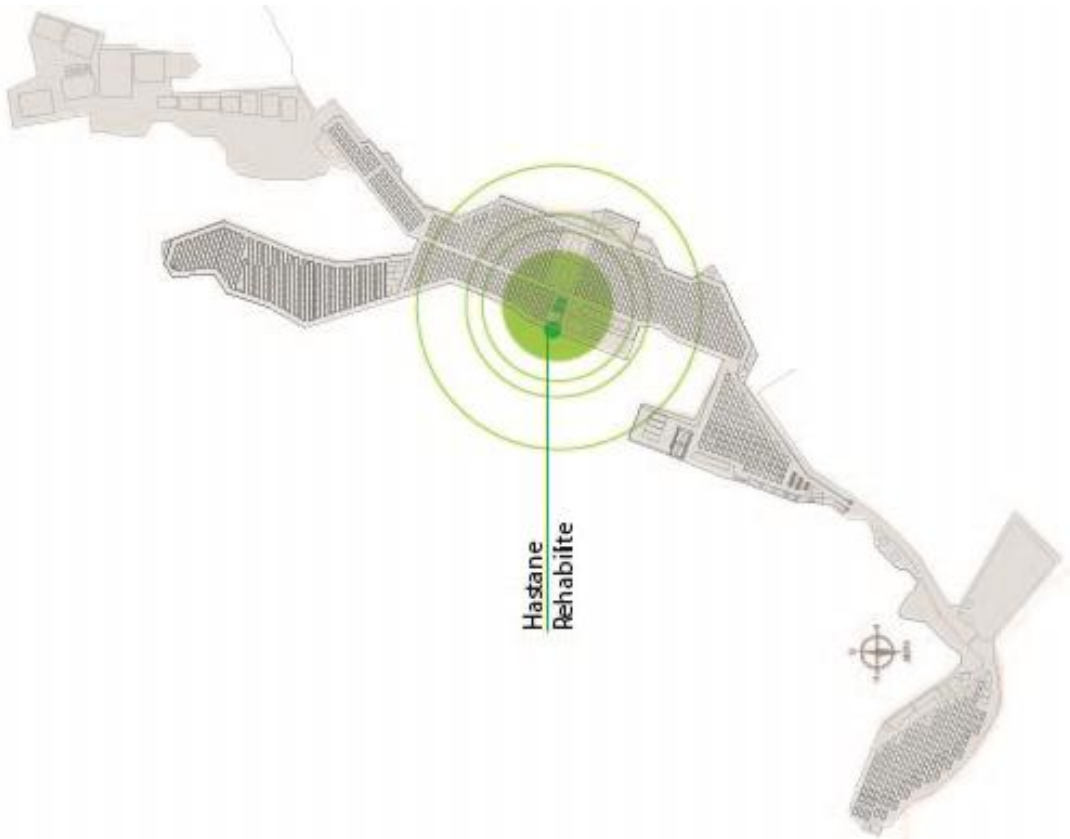
Görsel 78. Sarıçam Konaklama Merkezi sera alanı (Tarsus GüneyTV, 2017)

3.1.3.Sağlık Faktörü

Sarıçam Konaklama Merkezi Türkiye’de bulunan en büyük geçici barınma merkezidir. Yerleşkenin büyüklüğü beraberinde dikkat edilmesi gereken birçok faktörü getirmektedir. Kamp alanında sağlık koşullarını iyileştirmek ve bu düzeyde tutmak, kampın düzeni ve ayakta kalması için çok önemlidir. Bu nedenle kamp alanları çevresel felaketlerin yaşanmadığı hastalık risklerinin bulunmadığı bölgelerde kurulmalıdır.

Sarıçam Konaklama Merkezi daha önce de belirtildiği gibi Seyhan ve Ceyhan Nehirleri arasında Ceyhan Havzası’nın sınırında, alüvyonlu olmayan ama verimli bir arazide yer almaktadır. Kamp tasarımında sağlık faktörünü en çok etkileyen unsur

su ve suyun her türlü etkisi olduğu için kamp alanının havzadaki yeri de önemlidir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yapılan araştırmalarda bölgede taşkın riski olmadığı belirtilmiştir. Arazi daha önce çevresel felaketlerin ve hastalıkların yaşanmadığı bir alanda yer almaktadır. Bu da kamp tasarımında arazi seçimini sağlık faktörü açısından etkileyen birinci unsurdur. Kamp planı ve kurgusunda suyun diğer rolü, kaynaklara ulaşım ve içme suyuna erişilebilirliktir. İdeal dağılımda her 80-100 kişiye, modüler planlama sistemine göre de her 1 topluluğa 1 su kaynağı düşmektedir. AFAD'ın yayımladığı geçici barınma merkezlerinin kurulum yönergesinde kamp alanlarının şehir şebekelerine ulaşabilecek yakınlıkta olması gerektiği vurgulanmıştır. Sarıçam için de bu durum geçerli olmuştur. Sarıçam'da bulunan barınaklarda ıslak hacimler konutların içinde yer almaktadır. Konteyner ünitelerde su tesisatı olduğundan her ailenin bir su kaynağı bulunmaktadır. Yerleşke içerisinde sağlık hizmeti veren birimler alanının merkez bölgesinde ortak kullanıma sunulmuştur (Görsel 79). Kamptaki hastane ve rehabilite merkezine ek olarak Sarıçam ilçesinde bulunan aile sağlık merkezleri ve hastaneler de ulaşılabilir mesafede bulunmaktadır.

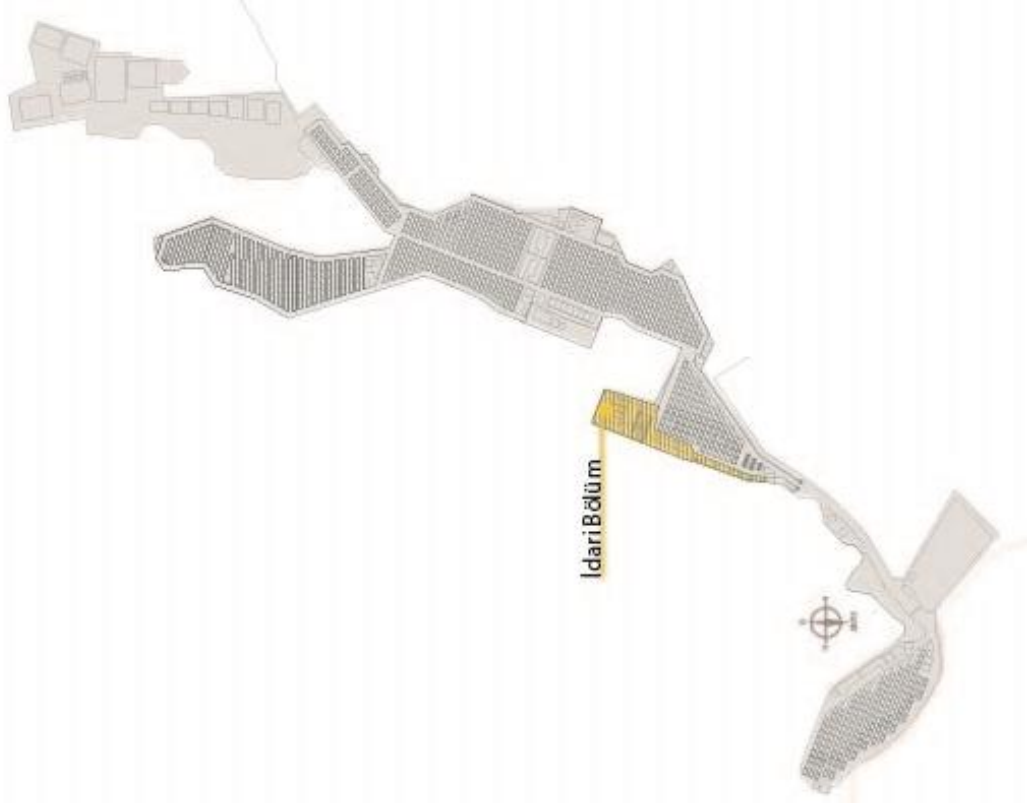
Görsel 79. Sarıçam Konaklama Merkezi'nde hastane-rehabilite merkezleri (Kişisel arşiv, 2019)

3.1.4.Kamp Yönetimi

Kamp tasarımını etkileyen fiziksel, sosyo-kültürel faktörler ve sağlık faktörü merkez içinde bulunan bir yönetim mekanizmasının denetiminde sağlanmaktadır. Kamp içindeki sosyo-kültürel etkileşim ile sağlık koşullarının korunması ve iyileştirilmesi yerleşkenin düzeni ve planlaması ile birebir ilişkilidir. Planlama ve kurulum safhalarının her aşamasında bulunan yönetim mekanizması da bütün yürütmede yetki sahibi bir organ haline gelmektedir. Yerleşkenin yönetimi, mültecilerin organizasyonu, yardım kuruluşlarının etkileri ve maliyet yerleşke yönetimini etkileyen başlıca etkenler dolayısıyla kamp tasarımını belirleyen unsurlardır.

Sarıçam Konaklama Merkezi'nin yapımına 2012 yılında başlandığında yerleşkenin kurulumu ve organizasyonu o zaman Başbakanlığa bağlı olan AFAD tarafından yapılmıştır. 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü açılmış, 2015 yılında AFAD Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge yayımlanmış ve yönergede il göç idaresi temsilciliklerinin görevleri tanımlanmıştır. Kamp yönetimleri AFAD, valilik ve il müdürlükleri tarafından ortaklaşa yürütülürken, 2017 yılının sonunda alınan bir kararla AFAD'ın iş yükü Göç İdaresine devredilmiştir. Geçici Barınma Merkezlerinde genellikle kampın bağlı olduğu ilçenin kaymakamı valilik tarafından yönetici olarak atanmakta, yürütme il göç idaresi ile birlikte devam ettirilmektedir. Sarıçam Konaklama Merkezi'nin yönetimi Adana İl Göç İdaresi Müdürlüğü ve Sarıçam Kaymakamlığı üzerindedir.

Kampın fiziksel öğelerinden sayılan yönetime ait yapılar erişilebilirlik, müdahale edebilirlik ve iletişim unsurları düşünülerek yerleşkenin merkezine yakın konumlandırılmıştır. Depo alanı yönetim yapılarının yanında yer almaktadır. İdari bölüm olarak ayrıştırıldığı söylenebilecek alanda yemekhaneler, depolar, idari işler, kayıt kabul ve yönetim binaları yer almaktadır (Görsel 80).

Görsel 80. Sarıçam Konaklama Merkezi'nde idari bölüm (Kişisel arşiv, 2019)

Sarıçam Konaklama Merkezi Adana il merkezine yakın, ulaşımında sıkıntı olmayan ancak civar köylerin mera alanı olarak kullandığı bir bölgede kurulmuştur. 2013'den bu yana açık olan kamp, 2017 senesinde çadır kentten konteyner kente dönüştürülmüş ve genişletilmiştir. Kamp alanının planı arazi koşulları, civar köyler ve yollar düşünülerek bu formu almıştır. Kampın tasarım kurgusuna bakıldığında daha pek çok etkenin aktif rol oynadığı görülmektedir. Özellikle fiziksel faktörler, sosyo-kültürel faktörler, sağlık faktörü ve kamp yönetimi planlama ve kurguda etkili olan unsurlardır. Ancak bu dört faktörün de temelinde kampın ve kurgunun birim elemanı olan geçici konutta yaşanabilirliği sağlamak gelmektedir. Kamp tasarımı birim konutun etrafında şekillenmektedir. Bu nedenle Sarıçam Konaklama Merkezi'nde yer alan ve bu tezin ana konusu olan geçici konutlar ayrıca ve daha detaylı şekilde ele alınacaktır.

3.2. Merkezdeki Geçici Konutların Tasarımında Belirleyici Faktörler

Barınak kampın temel amacı ve işleyişin ana unsurudur. Gerek devlet eliyle kurgulanan gerekse yardım kuruluşlarınca oluşturulan yerleşkelerde hem uluslararası ilkelere hem de AFAD'ın yayımladığı yönergeye göre kamp, insanı

temel olarak şekillenmektedir. Bireyin hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu geçici afet barınakları yani geçici konutlar detaylıca irdelenmelidir. Bu çalışmanın merkezinde yer alan Sarıçam Konaklama Merkezi, bünyesinde bulunan geçici konutlar üzerinden incelenmiştir. Yukarıda Sarıçam Kampı'nın tasarımında belirleyici olan faktörler ele alınmıştır. Bu başlık altında da kampın fiziksel bir ögesi olan geçici konut ve tasarımı detaylıca ele alınacaktır. Tezin ikinci bölümünde, mülteci kamplarında geçici konut tasarımı altında incelenen faktörler baz alınarak, konu beş başlıkta irdelenecektir.

3.2.1.Fiziksel Faktörler

2011 senesinde yaşanan çatışmalardan kaçan Suriyelilerin ülkemize sığınmasıyla sınır illerimizde geçici barınma merkezleri kurulmaya başlamıştır. Yapımına 2012 senesinde başlanan 28 Ocak 2013 tarihinde açılan Sarıçam Konaklama Merkezi 10,147 Suriyeli için 2,142 çadır ile kurulmuştur. AFAD tarafından yayımlanan Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulmasına İlişkin Yönerge ilkelerine uygun olarak düzenlenen yerleşkenin 2013 istatistikleri incelendiğinde, tüm barınma merkezlerinde yaşayan toplam nüfusun %5'inin Sarıçam'da barındığı not edilmiştir (AFAD, 2013, s.20-23). Ulaşım kolaylığı nedeniyle sınıra yakın illerde Suriyeli sayısı artmaya devam etmiştir. 2016 senesinde Adana'nın en çok Suriyeli barındıran illerden biri olması nedeniyle kamp kapasitesinin genişletilmesine ihtiyaç duyulmuştur. 2017 senesinde MFA Taahüt İnşaat ve Ticaret A.Ş. tarafından toplamda 35,000'e ulaşabilecek kapasiteye sahip 6,136 konteyner konutun yer aldığı bir yerleşkeye dönüştürülmüştür (Görsel 81).

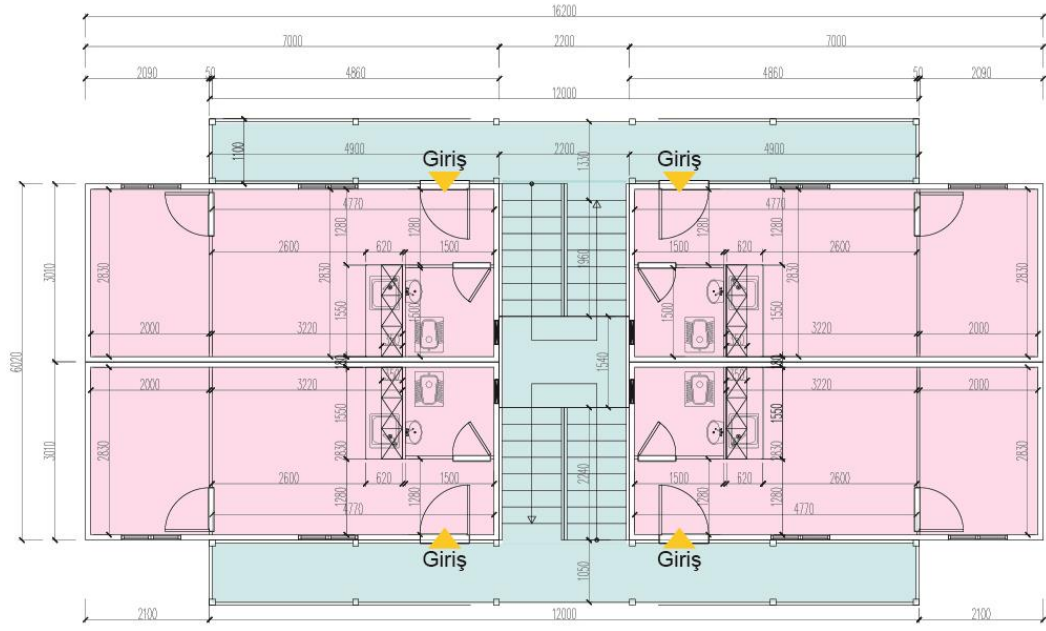
Görsel 81. 2017 yılı Sarıçam Konteyner Kent kurulum süreci (MFA İnşaat, 2019)

Kamp kurulumlarında mültecilerin aktif rol oynamaları gerektiği uluslararası birçok yönergede belirtilse de Sarıçam'daki kampların kurulumları süresince Suriyelilerle iş gücü dağılımı yapılmamış, kamp tamamlandıktan sonra sığınmacılar kabul edilmiştir. Acil durum barınaklarından geçici barınaklara dönüşen çadırlar Suriyelilere 4 seneye yakın ev sahipliği yapmıştır. 2017 senesinde kullanılmaya başlanan geçiş barınakları 3 ile 5 yıl arasında değişen kullanım ömrünün 2 senesini tamamlamış durumdadır (Tablo 7).

Acil Durum Barınağı	Geçiş Barınağı
	
2013-2017	2017-...
2,142 adet	6,136 adet

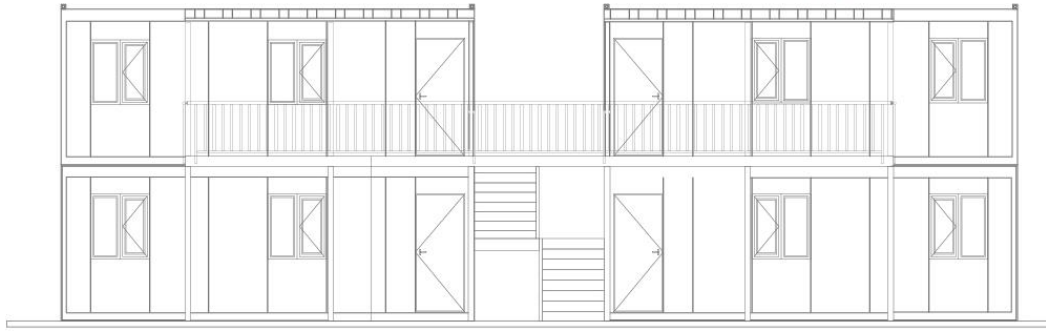
Tablo 7. Sarıçam Konaklama Merkezi geçici konutları (Dorçe Holding arşivinden yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir, 2019)

İçten içe ölçüleri 6.82m'ye 2.83m yüksekliği 2.27m ve ortalama 19 m²lik barınma alanı olan konteynerler, banyo, açık mutfak bulunan yaşam alanı ve bir yatak odasına sahiptir. 5 kişilik barınaklarda kişi başı 3.8 m²lik alan ile standart sağlanmaktadır. Her aileye bir konteyner düşecek şekilde ünitelerin bir araya getirilmesiyle toplamda 8 geçici konuttan bloklar oluşturulmuş ve yerleşkede düzen bu şekilde sağlanmıştır. 4 tane alt, 4 tane üst katta olmak üzere toplam 8 konteyner, ortada yer alan merdiven aksı ile birbirine bağlanmaktadır. Her geçici konutun girişi kendi önünde yer alan balkondan verilmiştir (Görsel 82,83).

Zemin Kat Planı

Sirkülasyon
Mobil Konut

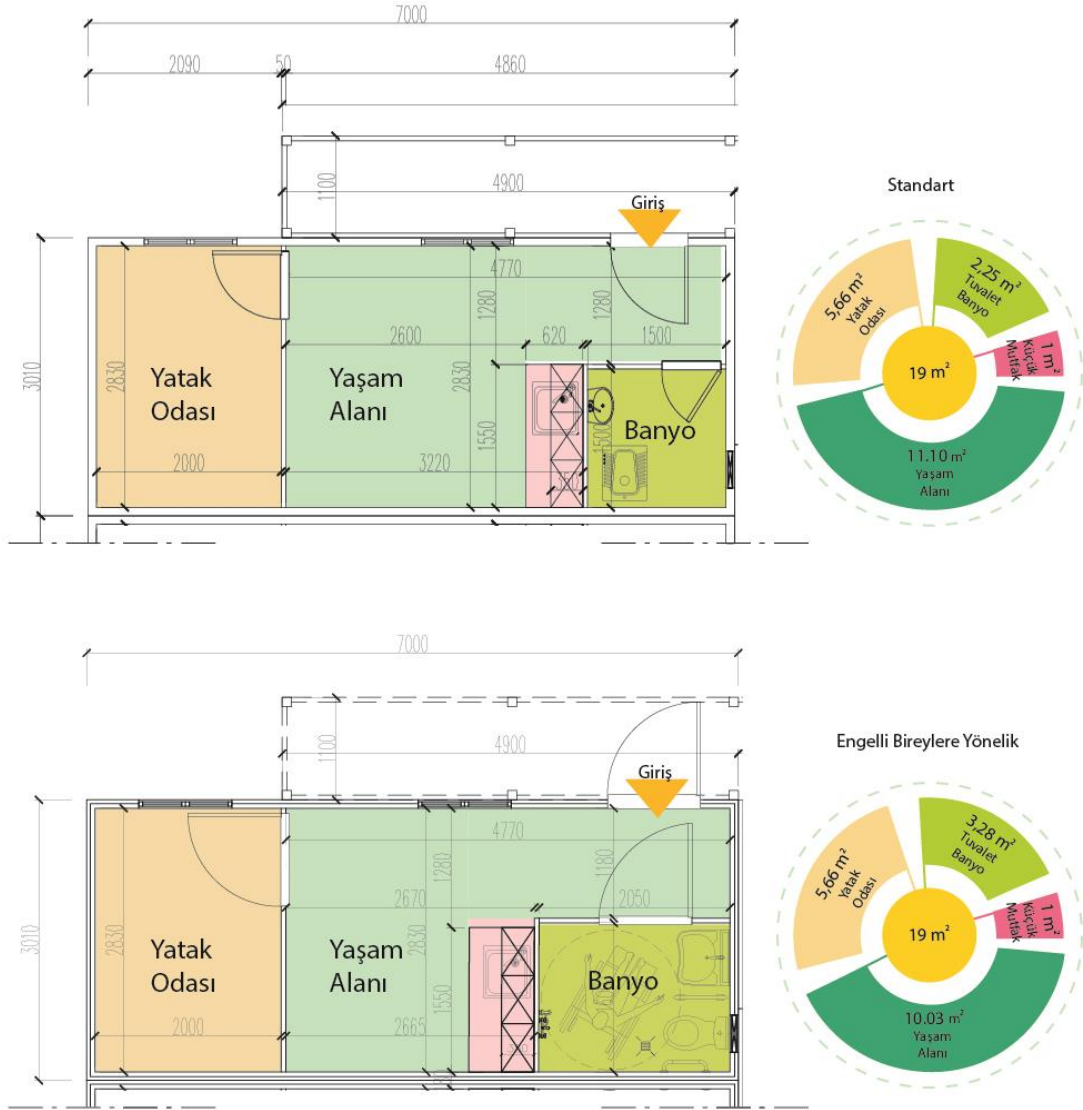
Görünüş

Görsel 82. Sarıçam Kampı 8'li bloklar zemin kat planı ve görünüş (Dorçe Holding arşivinden yararlanılarak yeniden düzenlenmiştir, 2019)

Görsel 83. Sarıçam Kampı 8'li bloklar (MFA İnşaat, 2019)

Yerleşkede bulunan engelli bireyler de düşünülerek plan kurgusunda çeşitliliğe gidilmiştir. Bazı blokların alt katı engellilere hizmet edecek şekilde kurgulanmış, bu konteynerler kamp alanına eşit bir şekilde dağıtılmıştır (Görsel 84). Standart bir geçici konutta 5.66 m² yatak odası, 62x155 cm büyüklüğünde mutfak tezgahına sahip 11.10 m²'lik bir yaşam alanı ve 2.25 m²'lik bir banyo bulunmaktadır. Engelli bireyler için düzenlenen konutta yaşam alanı 10.03 m² tutularak banyo 3.28 m²'ye çıkarılmıştır. Kapılar da tekerlekli sandalye geçişine imkan verecek şekilde genişletilmiştir. Standart geçici konutta dış kapı 90x200cm, iç kapı 80x200cm banyo 70x180cm iken, engelli bireyler için düzenlenen geçici konutta kapılar 100x210cm tutulmuştur.

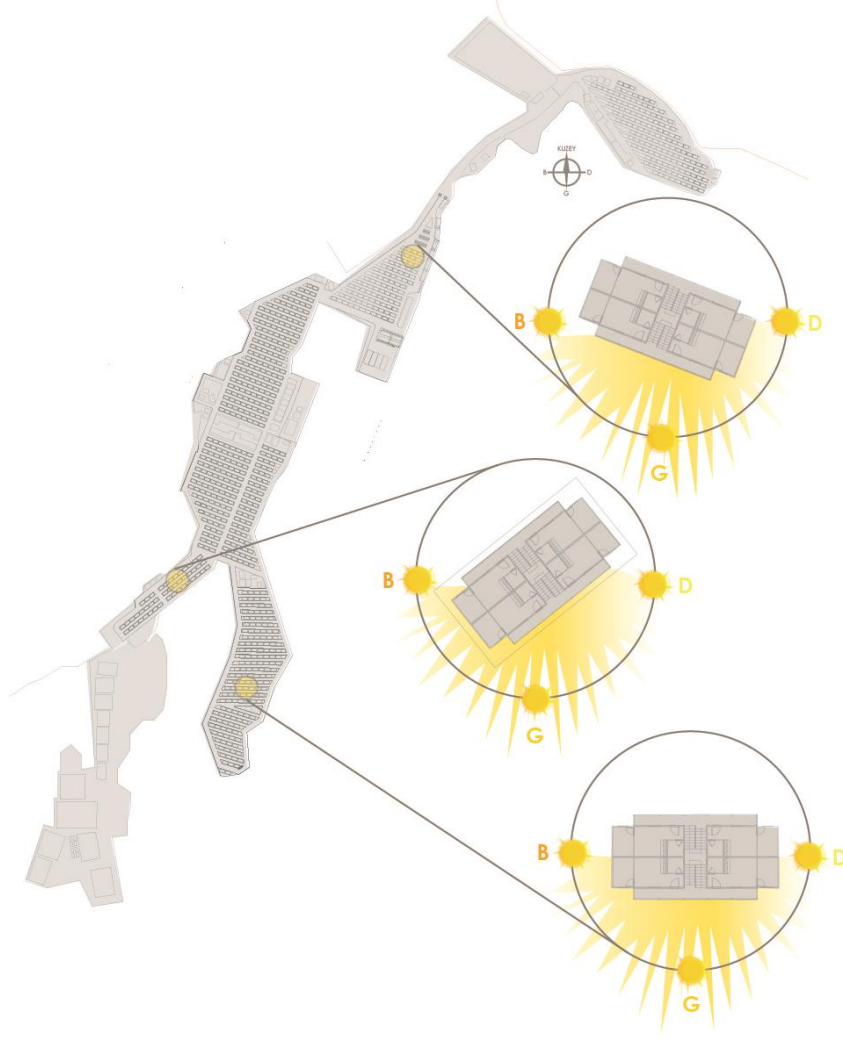

Görsel 84. Geçici konutların plan şemaları (yeniden düzenlenen geçici konut planları Dorçe Holding, Şemalar kişisel arşiv, 2019)

Barınaklara giriş yapılan alanda bir adet sundurma yer almaktadır. Sağlanan araç-gereçler AFAD tarafından yayımlanan yönerge ile standartlaştırılmıştır. Aynı yönergede belirtilen diğer kıstaslar şu şekilde sıralanabilir:

- Barınakların yerden 30cm yüksek olması,
- Kişi başı ortalama 3,5 – 4,5 m²'lik alan ayrılması,
- Konteyner içinde banyo, mutfak bulunuyorsa altyapı bağlantısının sağlanması,
- Barınakta yangına dayanıklı malzemeye ek olarak taban ve tavanda su geçirmez malzeme kullanılması,
- Her konteynerde 15 kw'lık kurulu güç bulunması,
- Mutfak tezgahında darbelere dayanıklı malzeme, ocak üstünde havalandırma olmasıdır (AFAD, 2015, s.3).

Sıcak ve nemli bir bölge olan Adana ve çevresinde konteyner kurulumu için AFAD'ın ön planda tuttuğu bir diğer önemli nokta, hava akışının sağlanması ve direkt gün ışığından uzak durulmasıdır. Yerleşke içerisindeki konumları incelendiğinde konutların üç türlü yönelime sahip olduğu görülmektedir (Görsel 85). 8'li blok düzenlemenin bir getirisi olarak kamp alanında farklı yönelimleri olan konutlar ortaya çıkmıştır. Ancak gün ışığından en çok etkilenen geçici konutlar güney, güney-doğu ve güney-batı yönelimine sahip olanlardır. Kış aylarında bu cephelere bakan barınaklarda ısınma problemi daha az yaşanmakta, dört mevsim aydınlık bir ortam oluşmaktadır. Ancak bulunulan iklimden dolayı bu yönelime sahip barınaklar çok sıcak olmaktadır. Yerleşimciler tarafından giriş alanlarındaki balkonlar brandalarla kapatılarak mahremiyet sağlanmış bu sayede sıcak havalarda kullanılmak üzere yarı-açık alan elde edilerek bir çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Barınakların çatılarında uydu ve güneş enerji sistemi panelleri yer almaktadır. Her iki konteyner için birer güneş enerji paneli, her dört konteyner için birer uydu mevcuttur. Bu sayede Adana'nın doğal enerji kaynaklarından birisi olan güneşten de faydalanılmaktadır (Görsel 86).

Görsel 85. Geçici konutların konumları ve gün ışığı ilişkisi (Kişisel arşiv, 2019)

Görsel 86. Geçici konutların güneş enerji sistemi panelleri (MFA İnşaat, 2019)

Geçici konutlar 5cm kalınlığında bölücü duvarlarla temelde üç bölüme ayrılmıştır. Bunlar, tuvalet ve banyo alanı, gündelik hayatın geçtiği mutfak tezgahının da yer aldığı yaşam alanı ve en dipte yer alan özel alan yani yatak odasıdır. Görsel 87’de konutun yaşam alanı görülmektedir. Depolama alanı, evye ve çamaşır makinesinin yer aldığı açık mutfak, banyoyu ayıran bölücü duvara yaslanmıştır.

Görsel 87. Geçici konutun mutfak ve yaşam alanı (Dorçe Holding, 2019)

Banyonun girişi suyun taşma ihtimali göz önünde bulundurularak yerden yaklaşık 20 cm yüksek yapılmıştır. Yerden kazanmak için bütün ıslak hacim akrilik duş teknesi olarak planlanmış, standart konutta alaturka tuvalet kullanılırken, engelliler için düzenlenen konteynerlerde klozet ve gerekli aksesuarlar da yerleştirilmiştir. Banyoda merdiven aksına bakan 40x40cm’lik bir havalandırma menfezi de yer almaktadır (Görsel 88).

Görsel 88. Banyo, akrilik duş teknesi (Mutlu Erat arşivi, 2019)

Yaşam alanında ve yatak odasında içeriye gün ışığı almak amacıyla 100x110cm'lik birer pencere yer almaktadır. Yatak odası, mahremiyeti sağlamak amacıyla kapıyla yaşam alanından ayrılmıştır. Elektrik ve su tesisatı kurulu olan geçici konutlarda mekanların kendilerine ait aydınlatmaları da bulunmaktadır. Konut içerisinde yaşam alanı, yatak odası ve banyoda birer aydınlatma bulunurken, konutun dışında kapının üzerinde bir aydınlatma daha yer almaktadır. Her konutun kendi aydınlatmasının bulunması güvenlik hissinin oluşmasını desteklemektedir. Görsel 89'da mekana alınan elektrik sistemi de görülmektedir.

Görsel 89. Yaşam alanından yatak odasına bakış (Dorçe Holding, 2019)

GEÇİCİ KONUT ANALİZ PAFTASI			
		<p>■ Yaşam alanı</p> <p>■ Özel alan</p> <p>■ Açık mutfak</p> <p>■ Banyo</p>	
GEÇİCİ KONUTUN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ			
TÜRÜ	Geçiş Barınağı		
KULLANIM SÜRESİ	2017- ... (2 senelik)		
KİŞİ SAYISI	5 kişilik		
FİZİKSEL BOYUTU	Genel Ölçüler	700 x 310cm h: 227 cm	
	Yaşam Alanı	11.10 m ²	
	Özel Alan	5.66 m ²	
	Mutfak	155 x 62 cm (tezgah)	
	Banyo	2.25 m ²	
HAVALANDIRMA	Ön cephe ve merdiven aksına bakan pencereler yardımıyla		
AYDINLATMA	Konut içinde üç, dışında bir adet glop aydınlatma		
MALZEME	Çelik strüktür, sandviç panel duvar, pvc pencere ve kapı sistemi		
GÜVENLİK/ MAHREMİYET	Kapı kilit sistemi Korunaklı yarı-açık alanlar		

Tablo 8. Geçici konutun fiziksel özellikleri (Dorçe Holding, Mutlu Erat ve MFA İnşaat arşivlerinden yararlanılarak düzenlenmiştir, 2019)

Yerleşkede bulunan geçici konut tasarım analizlerinin yapılabilmesi için 2 konteynere ait bilgiler toplanmıştır. İncelenen geçici konutlara ait veriler derlenerek Tablo 9'da verilmiştir.

SARIÇAM KAMPI GEÇİCİ KONUTLARI		
İÇERİK	GÖRSELLER	
	GEÇİCİ KONUT- I	GEÇİCİ KONUT- II
PLAN		
YAŞAM ALANI		
MUTFAK		
ÖZEL ALAN (YATAK ODASI)		
BANYO / WC		

Tablo 9. İncelenen mülteci geçici konutları (Mutlu Erat arşivi kullanılarak derlenmiştir, 2019)

3.2.2.Çevresel Faktörler

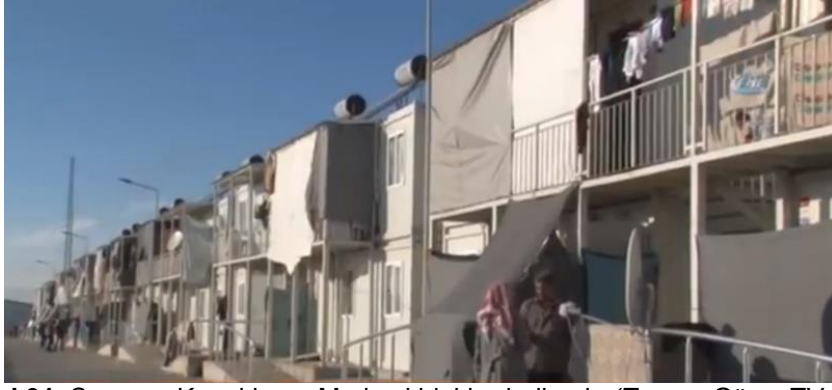
Sarıçam kampındaki geçici konutları etkileyen çevresel faktörler iki unsur üzerinden kendini göstermektedir. İlk olarak bulunulan fiziki çevrenin, ikincisi ise olaya dahil olan insanın tasarıma olan etkisidir. İnsanın çevre ile kurduğu ilişki geçici konut tasarımını etkilemektedir.

Görsel 90. Geçici konutlar arası geçiş alanları (Dorçe Holding, 2019)

Sarıçam Yerleşkesinde bulunan konutlar arasında yeşil alan olmaması dikkat çekmektedir. Adana gibi sıcak bir bölgede yollardaki kilit taşlar ve çatılardaki saclardan yansıyan güneş ortalama sıcaklığı daha da yükseltmektedir. Yerleşkede bulunan yeşil alanları kampın dışında yer alan yeşillendirilmiş bölge ve güneydeki sera bölümü oluşturmaktadır. Ancak konutların yeşille birebir ilişkisi bulunmamaktadır. Barınakların arasındaki yollar ve kaldırımlar kilit taşından döşenmiştir. AFAD tehlikeli durumlarda erişimin kısıtlanmaması için ana yolların en az 15 metre, ara yolların ise en az 10 metre olmasına özen göstermiştir (Görsel 90). Geçici konutların dışarıya açılımı, ulaşımı ve yakın çevre düzenlemesi temel hizmetlere erişimde sıkıntı yaratmayacak şekilde ve konumda kurgulanmıştır.

2 senedir açık olan konteyner kentte insanların kendi sosyo-kültürel değerleri ve toplumsal normlarına göre bir takım değişikliklere gittiği görülmektedir. Bu değişikliklerin en net görüldüğü nokta, ailelere ait olan konteyner giriş alanlarıdır. Mahremiyeti sağlama ve güneşe karşı koruma amaçlı yapılan branda germe, balkonları tamamen kapatma, merdiven aksını yarı kapalı alana çevirme gibi eylemler kampın çoğunda görülmektedir (Görsel 91).

Görsel 91. Sarıçam Konaklama Merkezi bloklar-balkonlar(Tarsus GüneyTV, 2017)

Sarıçam Konaklama Merkezi'ndeki geçici konutların farklı bir özelliği de 8 konteynerden oluşan bloklar halinde konumlanmalarıdır. Bu durum komşuluk ilişkileri ve toplumsal, sosyal düzen üzerinde oldukça etkilidir. Savaş öncesi dönemde Suriyelilerin toplumsal yaşam biçimlerine ve bunun mimarideki yansımalarına bakmak, günümüz barınaklarında insanla çevrenin etkileşimi sonucunda meydana gelen dönüşümleri anlamak adına önemlidir. Suriye içerisinde birçok farklı tipoloji olsa da konutlara bakıldığında iç avlu, eyvan gibi yarı açık alan kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Ayrıca çatının, konuta bağlı bir açık alan olarak kullanımı da yaygındır (Eyiç, 2015, s.65-83). Bu formların bir yansıması olarak hemen her blokta görülen balkonu kapatma ve yaşam alanına dahil etme eylemi anlam kazanmaktadır (Görsel 92).

Görsel 92. Sarıçam Konaklama Merkezi blok sokak ilişkisi (URL-30)

Yakın zamanda, konteyner girişlerinde oluşturulan bu yarı-açık alanlarda görüntü kirliliğini engellemek amacıyla tek tip branda kullanılması yönünde bir çalışma yapılmıştır. Günümüzde alanda çeşitli desen ve renklerde kumaşlarla çevrili balkonlardan çok beyaz branda ile örtülü yarı-açık ve kapalı alanlara rastlanmaktadır. Zamanla ihtiyaca yönelik yarı-açık ve kapalı alanları sağlamak için merdiven aksının üzeri de sac ile örtülmüştür (Görsel 93). Sarıçam Kampı'ndaki geçici konutların tasarımlarına yön veren bütün bu çevresel ilişkiler Tablo 10'da özetlenmiştir.

Görsel 93. Geçici konutların yakın çevresi (Mutlu Erat arşivi, 2019)

GEÇİCİ KONUT ANALİZ PAFTASI-2

ÇEVRESEL FAKTÖRLER

KONUTUN ÇEVREYE AÇILIMI (Ortak Alan İlişkisi)	Direkt yol bağlantılı	
YEŞİL ALAN İLİŞKİSİ	Zayıf	
YEŞİL ALANLAR	Seralar Oyun ve spor alanları	
ULAŞILABİLİRLİK/ ERİŞİLEBİLİRLİK (Yönetim/Depolar/Sağlık...)	Hizmet yapıları yerleşke içinde merkezi konumda	
EK ALAN KULLANIMI	Bölge	Giriş Balkon Merdiven
	İşlev	Yaşam Alanı
	Malzeme	Branda Çeşitli Kumaşlar
GÜVENLİK	Her sokak ve dış kapının önünde aydınlatma bulunmaktadır.	

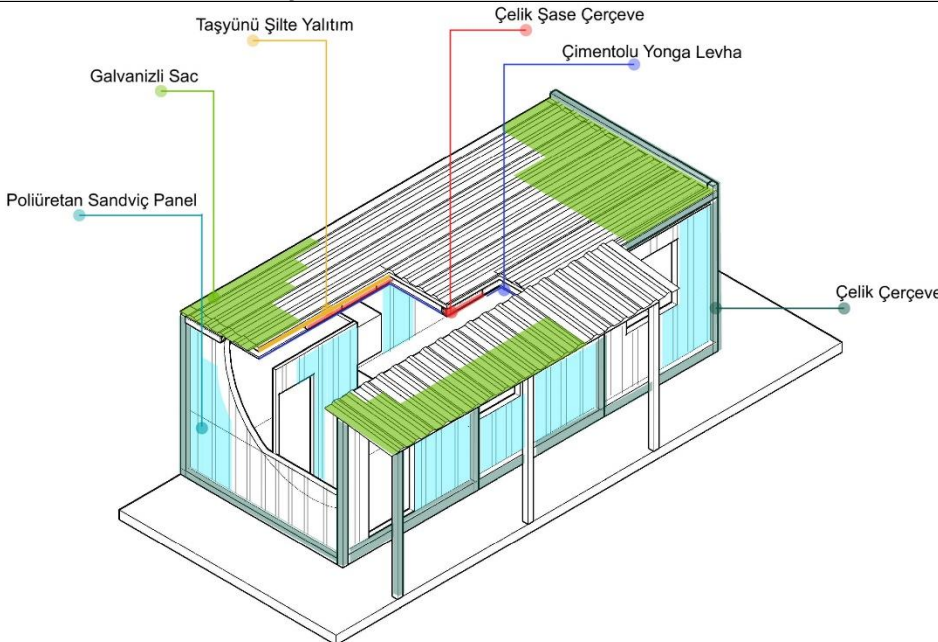

Tablo 10. Geçici konut tasarımını etkileyen çevresel faktörler (Dorç Holding, Mutlu Erat arşivlerinden yararlanılarak düzenlenmiştir, 2019)

3.2.3.Malzeme Faktörü

Sarıçam Kampı'nda acil durum başladıktan sonra kullanılan ilk geçici konut çadır olmuştur. Yerleşkelerin kurulum aşamasında mültecilerin olaya dahil olmaları olumlu olarak görülse de Türkiye'deki hiçbir barınma merkezinde bu yöntem izlenmemiştir. Mültecilerin çokluğu ve zamanın kısıtlı olması bu duruma sebep olarak gösterilebilir. Çadır kentte de konteyner kentte de geçici konutlar alana hazır olarak getirilmiştir.

Sarıçam Konaklama Merkezi'ndeki konteynerler incelendiğinde iç ve dış duvarlarda poliüretan sandviç panel, korkuluklarda sac kullanıldığı görülmektedir. Sandviç panel üst seviyede ısı, su ve ses yalıtımı sağlaması, hafifliği ve montaj kolaylığından dolayı elverişli bir elemandır. Zeminde ve tavanda dışarıdan içeriye doğru galvanizli sac, çelik şase ve çimentolu yonga levha, yalıtım için ise taş yünü şilte kullanılmıştır. Yapının bütününde kullanılan gri ve beyaz tonlamanın hem kısmen daha az maliyetli olması hem de psikolojiye olan olumlu etkisi tercih edilmesinde rol oynamıştır. Pencere ve kapılarda pvc kullanılırken, dış kapı sacdan üretilmiştir. Pencereilerin hepsinde sineklik ve perde bulunmaktadır. Mutfak dolaplarında yonga levha üzeri kaplama, tezgahta ise mermerit ve çimstone gibi ekonomik seçeneklere gidilmiştir. Zeminde yonga levha üzeri 2 mm vinil kaplama bulunurken, banyonun tamamı akrilik duş teknesi olarak yapılmış, kapı girişi yerden 20cm yukarıdan verilmiştir. Banyo için üretilen zemin özel akrilik döküm ile imal edilmiştir. Aydınlatma için klasik glop armatür kullanılmıştır.

Konteynerler hazır modül olarak şantiyeye gönderilmiş, alanda 8'li blok oluşturacak şekilde merdiven aksı ile birleştirilip, altyapı bağlantısı kurulmuştur. Geçici konutların Ankara'da bulunan fabrikadan Adana'ya gönderildiği göz önüne alındığında ulaşım ve nakliyede maliyetin arttığı görülmektedir. Konut içinde tedarik edilmesi gereken bir malzeme ya da ürün olduğunda çevre sanayi bölgelerinden bulunması mümkün olmakta, bu durum yerel kaynakların kullanılmasını, bölgedeki üreticilerin iş alanlarının artmasını sağlamaktadır. Tablo 11'de Sarıçam Kampı'ndaki geçici konutların tasarımında etkili olan malzeme temelli unsurlar özetlenmiştir.

GEÇİCİ KONUT ANALİZ PAFTASI-3			
			
MALZEME FAKTÖRÜ			
STRÜKTÜR	Çelik strüktür		
MALZEME	Dış Cephe	9cm sandviç panel	
	İç Yüzeyler	5cm sandviç panel	
	Pencere	Pvc	
	Kapı	Pvc	
	Dış Kapı	Sac	
	Çatı	Galvanizli sac	
	Donatılar	Yonga levha (mutfak dolapları)	
	Zemin	Vinil kaplama	
ERİŞİLEBİLİRLİK (Malzeme Temini)	Ürüne göre yerel de temin edilebilir.		
MALİYET (Ulaşım/Nakliye)	Ankara'dan nakledilmiştir.		
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK (Malzeme)	Depoya kaldırılıp tekrar kullanılabilir.		

Tablo 11. Geçici konut tasarımını etkileyen malzeme faktörü (URL-34, Dorçe Holding ve Mutlu Erat arşivlerinden yararlanılarak düzenlenmiştir, 2019)

3.2.4.Kullanıcı Gereksinimleri

Acil durumlarda duyulan insani ihtiyaçlar koruma, güvenlik, yiyecek, barınma, temizlik, sağlık, eğitim Şeklinde sıralanabilir. Hayatta kalmayı başaran mültecinin duyduğu en temel ihtiyaç barınmadır. Mülteci barınakları, kullanıcısının hayatta kalıp temel insani gereksinimlerini karşılayarak gündelik yaŐamda var olmasına ve toplumsal hayata geri dönmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle kullanıcı ihtiyaçları temel standartlar gözetilerek belirlenmektedir. Mültecinin nceliği hayatta kalarak güvenliğini sağlamaktır. Kamp ve konut tasarımında da gözetilen ana işlev gündelik hayatın devamı ve güvenliktir.

AFAD'ın Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve işletilmesi Hakkında Yönergede belirttiği "konteynerde bulunması gereken asgari ihtiyaçlar" Tablo 12'de verilmiştir.

Sıra	İhtiyaçlar	Adet
1.	Tava	1
2	Tencere	2
3.	Battaniye	10
4.	Temizlik seti	1
5.	Çamaşır leğeni	1
6.	FaraŐ	1
7.	Elektrikli soba	2
8.	Nevresim takımı	4
9.	Tas	1
10.	Yastık	5
11.	Su bidonu	1
12.	Halı	2
13.	Tek kişilik yatak	3
14.	Çift kişilik yatak	1
15.	Süpürge	1
16.	Yemek takımı (5 kişilik)	1
17.	Çamaşır kurutma askısı	1
18.	Buzdolabı (ofis tipi mini buzdolabı)	1
19.	Termosifon	1
20.	Vantilatör (iklime göre)	1
21.	Perde	(ihtiyaç duyulan kadar)
22.	p kovası	1
23.	3 metre kablolu l priz	1

Tablo 12. Konteynerde bulunması gereken asgari ihtiyaçlar (AFAD, 2015, s.17)

Kullanıcıların sosyo-kültürel altyapılarını destekleyen fiziki koşullar başlangıçta sağlanmamış olsa bile zamanla oluşmakta, yerleşke içinde göze çarpmakta, sosyal hayatın düzeni içinde kendini hissettirmektedir. Sarıçam Kampı'nda balkon ve merdiven akslarının kullanımı bu değişime örnektir. Ayrıca mekan içerisindeki kullanımlar da bu durumu örneklemektedir. Görsel 94'te zemin katta bulunan konteyner üniteye ait giriş bölümünün, depo ve yaşam alanına dönüşümü görülmektedir. Brandalarla kapatılmış verandanın giriş aksında perde ile bir kapı oluşturulmuş, hacim istenildiğinde kapalı alan olarak yaşam mekanına dahil edilebilir hale getirilmiştir (Görsel 94).

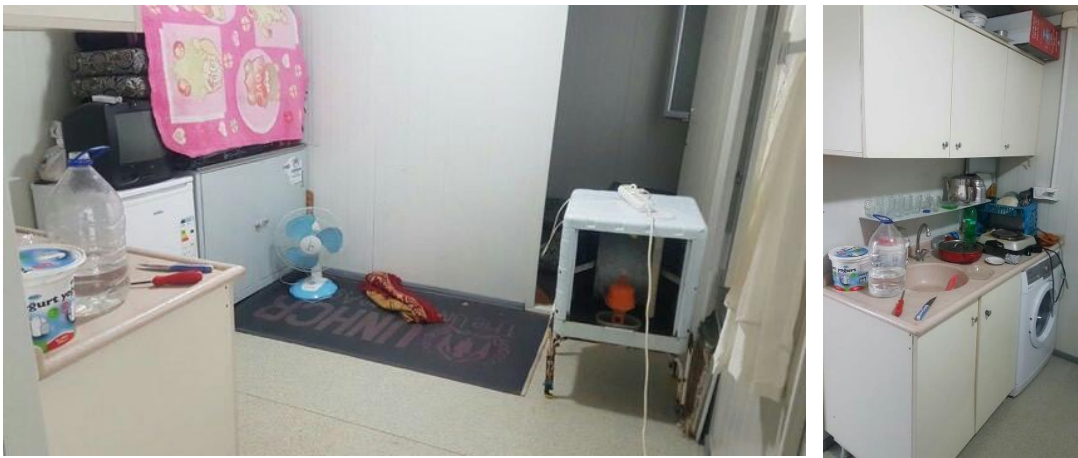

Görsel 94. Geçici konut giriş alanı dönüşümü (Mutlu Erat arşivi, 2019)

Görsel 95. Geçici konut yatak odası (Mutlu Erat arşivi, 2019)

Minder kullanımı, yerde oturma gibi sosyal ve kültürel bir alışkanlığı işaret etmektedir ve kullanıcı gereksiniminden doğmuştur. Dağıtılan halılar, yaşam ve yatak odasında kullanılmakta, minderler ve yastıklarla bütün zemin bir oturma ve yatma alanına dönüştürülmektedir (Görsel 95). Açık mutfak alanında çamaşır makinesi, mutfak gereçleri, elektrikli ocak bulunmakta, su bağlantısı bulunan konteynerde yemek hazırlanıp pişirilebilmektedir (Görsel 96). Bloklarda bulunan uydular yardımıyla televizyon izlenebilmektedir. Geçici konutları farklılaştıran nesnelere brandalar, tenteler, balkonlara gerilen çeşitli desen ve renkte kumaşlar oluştururken, konut içinde bu farklılık plastik çiçekler gibi dekoratif öğelerle sağlanmaktadır. Tablo 13'te Sarıçam Kampı'ndaki geçici konutlarda tasarıma yön veren kullanıcı gereksinimleri özetlenmiştir.

Görsel 96. Geçici konut yaşam alanı (Mutlu Erat arşivi, 2019)

GEÇİCİ KONUT ANALİZ PAFTASI-4

KULLANICI GEREKSİNİMLERİ

GÜVENLİK/MAHREMİYET (Koruma)	Kapıda kilit, konut dış kapısında aydınlatma, bütün ara sokaklarda aydınlatma mevcuttur.		
TEMİZLİK (SU/banyo-wc)	Su tesisatı bağlı - Lavabo ve alaturka tuvalet bulunmaktadır. Banyo duş teknesi olarak planlanmıştır.		
GIDA (Mutfak Alanı- pişirme)	Açık mutfak yer almaktadır. Konut içinde ocak, evye ve mutfak gereçleri bulunmaktadır.		
GEREKSİNİMLER (Mekansal)	Veranda	+ (Balkon)	
	Tente	+ (Sundurma)	
	Depo	- (Oluşturulmuş)	
	Özel Alan	+	
	Islak Hacim	+	
TEMEL ÜRÜNLER	Battaniye	+	
	Isıtıcı	+	
	Branda	+	
	Döşek/Minder	+	
	Elektrikli ocak	+	
	Temizlik kiti	+	
	Mutfak gereçleri	+	
	Televizyon	+	
	Çamaşır makinesi	+	
	Perde	+	

Tablo 13. Geçici konutta kullanıcı gereksinimleri (Dorçe Holding, Mutlu Erat arşivleriyle düzenlenmiştir, 2019)

3.2.5.Psikolojik Faktörler

2011 senesinde Suriye iç savaşından kaçıp Hatay sınır kapısına sığınanlar evlerini, işlerini, belki bir ya da daha fazla aile üyelerini geride bırakmak durumunda kalan insanlardır. Bu koşullar altında ülkemize sığınan Suriyeli vatandaşlar geçici barınma merkezlerine yerleştirilmişlerdir. İçlerinde buldukları durumda birçoğu öldürülme korkusu, kaybetme korkusu ve acısı yaşamıştır. Savaşın anlık durumundan kaçmış olsalar da gündelik hayata dönmek uzun zaman almaktadır. Elbette yaşanan bu yıkım durumu ve içinde bulunulan psikolojik koşullar barınılan geçici konutun fiziksel ve çevresel unsurlarında, malzeme seçiminde ve kullanıcı gereksinimlerinde kendini göstermektedir.

Kamplarda bireylerin günlük hayatın rutinine dönmeleri için programlar, aktiviteler uygulanmaktadır. Sarıçam Konaklama Merkezi'nde meslek edindirme kursları ve seracılık faaliyetleri Suriyelileri aktif olarak hayatın içinde tutma çabasının birer yansımasıdır. Ayrıca oyun ve spor alanlarıyla fiziksel olarak da zinde olabilmeleri için teşvik edilmektedirler.

Barınakların fiziksel olarak engelli bireylere uygun, çevre ve komşuluk ilişkisini destekleyen sosyo-kültürel altyapılarına uyum sağlayacak şekilde düzenlenmesi esastır. Sarıçam Kampı'nda bu duruma özen gösterilmiştir, konut düzeni komşuluk ilişkilerini destekler nitelikte oluşturulmuştur. Engelli bireylere ait konutların düşünülmesi onların da hayata aktif bir şekilde katılım sağlamaları konusunda yararlı olmaktadır.

Tablo 14'te fiziksel, çevresel faktörler, malzeme faktörü ve kullanıcı gereksinimleri, plan şeması, aydınlatma, havalandırma, kültür gibi psikolojik faktörleri etkileyen alt unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir. Bireyin günlük rutinine dönmesine yardımcı olan mekânsal standartların sağlandığı görülmektedir (Tablo 14).

GEÇİCİ KONUT ANALİZ PAFTASI-5					
PSIKOLOJİK FAKTÖRLER		FİZİKSEL	ÇEVRESEL	MALZEME	KULLANICI GEREKSİNİMLERİ
	Plan Şeması	-Kişiyeye ait özel alan standardı sağlanmış, -Konut içi mekanlar birbirinden ayrılarak sağlıklı bir ortam oluşturulmuştur.	-8'li blok kurgu, konut çevresinde ek alan oluşumuna imkan verir şekilde düzenlenmiştir.	-Malzeme standarttır. -Renk tercihleri psikolojiyi olumlu yönde destekler niteliktedir.	-Kişiyeye ait özel alan ve ıslak hacim tek konteynerde sağlanmışdır.
	Aydınlatma/Havalandırma	-Konutta elektrik bağlantısı bulunmaktadır, aydınlatma sağlanmış, havalandırmaya dikkat edilerek dengeli bir mekan oluşturulmuştur.	-Çevresel aydınlatmalar, ana ve ara yollarda güvenlik ve koruma hissi uyandırmaktadır.	-Gün ışığını içeri almak için pencereler kullanılmışdır. -Çok gelen gün ışığını ve gerektiğinde yağmur vb.den koruması için kapı önlerine sundurma yapılmıştır.	-Her mekanda yapay ve doğal aydınlatma ve havalandırma verilmiştir.
	Kültürel (Komşuluk Beklentileri / Sosyal İlişki)	-Balkon yapısı, sundurma, konutların fiziksel yapısı iç-dış mekan ilişkisini desteklemektedir. -Çevre ile etkileşimde yardımcıdır.	-8'li bloklar yakın komşuluk ilişkilerini destekler niteliktedir. -Zamanla oluşan ek alanlar, sosyo-kültürel normlara uygundur.	-Donatı ve mobilya düzeni yer oturması şeklinde –sosyal yapıya göre dönüşüm sağlamıştır. -Malzemelerde yerel ya da kültürel bir benzerlik bulunmamaktadır. -Balkon kullanımı mültecilerin yerel kullanımlarına göre gelişim göstermiştir.	-Kullanıcıların sosyal ve kültürel ihtiyaçları olarak oluşan ek alanlar ve dönüşen iç ve dış mekanlar, kültürel yapıyı desteklemektedir.

Tablo 14. Geçici konut tasarımını etkileyen psikolojik faktörler (Kişisel arşiv, 2019)

3.3.Merkezdeki Geçici Konutlarda Aidiyet Duygusu

İnsan olmanın bir gereği olarak kişiselleştirme, mahremiyet ve egemenlik alanı kurma yoluyla mekanı kendine ait kılma yaşam sürecinin doğal bir sonucudur. Uygun fiziksel koşullar ve zamanın bir getirisi. Belirtilen koşullar hayatta kalma ile başlayarak sağlıklı bir ortam arama, güvenlik ve koruma ile devam etmektedir. 2011 yılında Suriye’de yaşanan çatışmalar sonucunda ülkemize sığınan Suriyeliler de güvenli ve sağlıklı bir çevre bulma amacıyla hareket etmişlerdir. Hayatta kalan insan, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sağlıklı bir ortama gerek duymaktadır. Maslow’un tariflediği temel insani ihtiyaçlardan sonra gelen psikolojik gereksinimler ve kendini gerçekleştirme Suriyeliler için de bu sırayı takip etmektedir (Görsel 66).

2011 yılında ülkemizde ilk barınma merkezleri açıldığından bu yana 8 sene geçmiştir. Günümüzde ülke sınırlarımız içinde 2 tane çadır kent, 11 tane konteyner kent olmak üzere toplam 13 adet geçici barınma merkezi bulunmaktadır. 2011 senesinden beri açılan kampların sayısı kimi dönemler 20’yi aşmasına rağmen zamanla azaltılmıştır. Kapatılan kampların çoğunluğunu çadır kentlerin oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu durum uzun süreli kullanımda çadırların bazı temel insani ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığının bir göstergesidir. Daha düzenli, sağlıklı ve stabil bir ortam sağlayan konteyner birimlerin, insanları psikolojik ihtiyaçlarını karşılama basamağına daha kolay çıkardığı görülmektedir. 2013 senesinde çadır kent olarak açılıp, 2017 senesinde konteyner kent olarak hizmete devam eden Sarıçam Kampı’nda da bu durum kendini göstermektedir.

Görsel 97. Sarıçam Konaklama Merkezi (URL-30)

İnsanın mekan ile süregelen ilişkisinde aidiyet üzerinden doğan bir etkileşim vardır. İnsan mekanı farklılaştırarak, kişiselleştirerek kendine ait kılmaktadır. Yapılan araştırmalarda görülmektedir ki; gerek gündelik hayatlarımızı geçirdiğimiz evlerimiz gerek mobil yapılar gerekse zorunluluktan doğan geçici konutlar olsun ana nokta insanın egemenlik alanı kurmasıdır (İlgın & Hacıhasanoğlu, 2006, s.59-62). Daha önce de belirtildiği gibi aidiyet fizyolojik bir ihtiyacın ve olayın ötesinde sosyo-kültürel öğeleri barındıran psikolojik bir durumdur. Zamana bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yönde gelişmekte ve var olan çevrede bulunma zorunluluğu bu süreyi etkilemektedir.

Sarıçam Konaklama Merkezi 26,869 Suriyelinin barındığı günlük hayatın rutinine dönmek için çabaladığı, spor, oyun gibi aktivitelerin, seracılık ve meslek edindirme kurslarının verildiği bir yerleşkedir. Bu alanda mültecilerin temel insani ihtiyaçlarının karşılanması böylece hayata devam etmeleri amaçlanmaktadır. Yaşanan savaş ve yıkım boyunca ağır darbelerle maruz kalmamış olan ve rutinini bir şekilde sağlayabilen bireylerde bir sonraki aşamada konut çevresinde egemenlik alanı kurma çabası göze çarpmaktadır (Görsel 98).

Görsel 98. Geçici konutların balkonları (URL-30)

TRT World tarafından dünyada değişimi desteklemek amacıyla oluşturulan “World Citizen” platformu “Gençler için Gazetecilik” hareketi başlatarak Türkiye sınırları içerisindeki 7 kampı gezmiştir. Kamplarda bulunan çocuklara gazetecilik ile ilgili temel ilkeleri öğreten, kamera ve fotoğraf makineleriyle hem teorik hem pratik eğitimler veren, hayata ve iş hayatına yönelik yaratıcı konuşmalar düzenlenen

çalıştay, Kasım 2018’de Sarıçam konteyner kentinde gerçekleştirilmiştir. Türevlerinden farklı olarak Adana’da yapılan dört günlük eğitimin ardından grafiti sanatçısı olan Belal Khaled tarafından çocuklara yönelik bir çalıştay daha düzenlenmiştir. Kampta yer alan duvarların bir kısmına çocuklar sanatçı eşliğinde kendi hayallerini yazarak “dream wall” oluşturmuşlardır (Görsel 99). Mülteci çocukların kendi izlerini taşıyan farklılaştırılmış bu duvar, egemenlik alanını ve sahiplenme güdüsünü gözler önüne sermektedir. Çocukların hayattan beklentilerinin canlı tutulması ve her gün hatırlanması için örnek çalışma yüzeyi olarak geçici konutların sokağa bakan yan duvarları tercih edilmiştir (URL-32).

Görsel 99. Sarıçam Konteyner Kentinde grafiti çalıştayını (URL-32)

Sarıçam’da insanlar konutların, barınakların onlara sağladığı fiziksel imkanları ve çevresel bağlantıları kullanarak gözle görülür değişikliklere gitmekte ve mekanı kendilerine ait kılmaktadırlar. Blokların merdiven aralarında, balkon-giriş akslarında, yola bakan kapı önlerinde geçici konutlara eklenen yarı-açık, açık alanlar görülmektedir.

Görsel 100. Erkek ve çocukların kullanım alanları (URL-30)

Mülteci için kendi evi kendi toplumsal çevresi gibi olmasa da bir noktadan sonra yaşama adapte olması gerekmektedir. Mekana yapılan müdahaleler kaçınılmaz olarak gerçekleşmekte ve mekan ile insan arasındaki etkileşimin dozunu

göstermektedir. Erkeklerin ve çocukların kendilerini gösterdikleri alanlar yola bakan kapı önleri ve spor ile çocuk oyun alanları olmasına karşın kadınlar bu kişiselleştirme sürecini konut içinde yaşamaktadırlar (Görsel 100, 101). Bu nedenle de geçici konutun aidiyet duygusunun en yoğun mülteci kadınlar üzerinden izlendiği söylenebilir. Zaman ve koşullar ne olursa olsun toplumsal hayatta yemek yapma, çocuk bakma gibi görevleri yüklenen kadının vaktinin çoğu yaşam-mutfak alanı ve ekseninde oluşturulan alanlarda geçmektedir. Bu mekanları sahiplenen kadının bıraktığı izler konut içinde dualar, plastik çiçekler gibi dekoratif öğeler, danteller ve saatler gibi objeler üzerinden okunmaktadır.

Görsel 101. Konteyner konut yaşam alanı-mutfak (Mutlu Erat arşivi, 2019)

Geçici konutlar incelendiğinde mültecinin mekan ile kurduğu ilişkinin, günlük hayatın ritminde kendini gösterdiği görülmektedir. Yemek yapma, televizyon izleme, çamaşır yıkama, oyun oynama, sohbet etme hatta ailenin çocukları için yatma mekanına dönüşen geçici konutun yaşam alanı, mültecinin konut içi aktivitelerinin çoğunu gerçekleştirdiği bölümdür. Bu durum kendini mobilya, donatı ve yaşam şeklinde belli etmektedir. Sahiplenme güdüsü ve egemenlik alanı kurma durumunun, ihtiyaçlar üzerinden gerçekleşerek hem iç mekana hem de yapının yakın çevresine eklendiği görülmektedir. Bu eklenme durumu aidiyet duygusunun dışı vurumudur. Görsel 102'de yapının içinde ve dışında sahiplenme, bireysel alanını kurma güdülerıyla yapılan değişiklikler görülmektedir. Balkona kurulan salıncak, alanı sahiplenmeye dair net bir örnek sunmaktadır. Bu noktada yetişkin ya da çocuk hayatta kalma aşamasını geçerek psikolojik ihtiyaçlarını giderme amacı

gütmeye başlamış; eğlence, oyun isteme, vakit geçirmeye yönelik nesnelere mekan kurgusuna katılmıştır.

Görsel 102. Geçici konut özel alan - balkon (Mutlu Erat arşivi, 2019)

Gelinen coğrafyanın kültürel-toplumsal normları kamp alanında ve geçici konutta da oluşmakta, yaşatılmaktadır. Mültecilik durumunun yarattığı yurda özlem ve psikolojik çöküntüler uzun süre devam etmektedir. Fizyolojik olarak aşılabilen durumların psikolojik olarak atılması o kadar kolay olmamaktadır. Ancak yaşamın bir getirisi olarak uygun fiziksel ortam altında bireyler psikolojik ihtiyaçlarını gidermeye yönelmektedir. Aidiyet de psikolojik bir ihtiyaç olarak kendini hem çevre hem de geçici konutta göstermektedir. Sarıçam Kampı'nda da aidiyet duygusu ve ait olma durumu güvenli ve sağlıklı bir çevre oluşturma isteği üzerinden şekillenmeye devam etmektedir.

3.4.Bölüm Sonucu

İkinci bölümde zorunluluktan doğan mülteci kamp ve geçici konut tasarımı üzerinde durulmuştur. Tasarım kurgusunun incelenmesi için öncelikle uluslararası ve ulusal platformlarda mültecinin ne olduğu irdelenmiştir. Kamp ve geçici konut tasarım faktörleri ele alınmış ayrıca zorunluluktan doğan geçici konutlarda aidiyet duygusu incelenmiştir. Bu bölümde ise seçilen Adana Sarıçam Konaklama Merkezi, ikinci bölümde ele alınan tasarım faktörleri üzerinden irdelenmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere; Adana Sarıçam Konaklama Merkezi dünyadaki en büyük konteyner kentlerden biri ve Türkiye'de bulunan en büyük yerleşkedir. 2013

yılında çadır kent olarak başlamış, konteyner kente dönüşerek geçici afet barınaklarının dönüşüm sürecini yaşamıştır. 2017 yılında açılan konteyner kent Türkiye'deki kamplara göre daha yenidir ve alan içerisinde bulunan seralarıyla yerleşke kendi kendine yetme amacı gütmektedir. Taşıdığı bu farklılıklar konu edilmesine sebep olmuştur. Kamp alanı öncelikle ikinci bölümde ele alınan yerleşke tasarım faktörleri bakımından özet bir şekilde incelenmiştir. Geçici konut tasarımının aksine zorunluluktan doğan geçici yerleşimlerde, birim eleman olan konut, bütünden yani kamptan ayrı düşünölemeyeceği için ikinci bölümde de bu bölümde de yerleşke tasarımı üzerinde durulması gerekmiştir. Ardından tez çalışmasının ana konusu olan geçici konutlara detaylıca yer verilmiştir. Sarıçam Kampı'nda bulunan konteynerler ikinci bölümde yer alan geçici konut tasarım faktörleri baz alınarak irdelenmiştir. Mültecinin sahiplenme güdüsü ve egemenlik alanı kurmasıyla oluşan aidiyet duygusunun izleri konteyner konutlarda aranmıştır. Tez çalışmasının bu bölümünde Sarıçam Konaklama Merkezi, birinci bölümde ve ağırlıklı olarak ikinci bölümde elde edilen veriler kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın literatür kısmında cevaplanan araştırma soruları bu bölümde Sarıçam Kampı üzerinden değerlendirilmiştir.

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanlık tarihi boyunca gelişen ve farklılaşan gereksinimler, mekanlarımızın da değişmesine sebep olmuştur. Korunma, güvende olma ve diğer yaşamsal ihtiyaçlarımızı karşıladığımız ortamlardan, insanlarla birlikte gelişen dünyanın farklı gereksinimlerini tanımlayabilen alanlara dönüşmüşlerdir. İnsanla var olan ve yaşayan mekan, onun hayat serüveninde yaşadığı fiziksel, kültürel ve teknolojik bütün değişimlerin aynası konumuna gelmiştir. Literatürde birçok tanımı olan defalarca anlamlandırılmaya ve aktarılmaya çalışılmış olan mekan, birlikte değişip geliştiği insanla anlam kazanmaktadır. İnsanın hareketli doğası, hayatta kalmanın bir gereği olarak ortaya çıkmış ve bu durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak sahip olduğumuz ilk mekanlar da taşınabilir olmuştur. Mobil mekanlar, hareketli, taşınabilen, gezici, sökülüp takılabilen tarihteki ilk örneklerini tanımladığı gibi günümüzdeki aynı tip kullanımları da tanımlayabilen mekanlardır. Başlangıçta yaşam biçimini desteklediği için mecbur kalınan mobil mekanlar zamanla bir tercih haline gelmiştir. Sürekli hareketli olma fikri tasarımcıları da kullanıcıları da heyecanlandırmaktadır. Tarih boyunca önce bir zorunluluk olarak ortaya çıkan, ardından bir tercih ve tüketim nesnesine dönüşen mobil mekanlar için kullanım çeşitliliğinde dönüm noktası 20.yy olmuştur.

20.yy'ın başında Amerika'da yoğun nüfusu toplayabilen elverişli bir çözüm olarak gündeme gelen mobil mekanlar, modern dünyada kullanılabilirliğini kanıtlamıştır. Hafif, sökülüp taşınabilir gerektiğinde ve istenildiğinde tekrar kurulabilir olması, esnek tasarıma imkan tanınması tercih edilirliliğini arttırmıştır. 20.yy'ın dinamik tarihinde yaşanan olayların bütününde kullanılabilir bir ürün olarak popülerliğini korumuştur. Tasarım özgürlüğü ve hareketli doğası mobil yapıların çekiciliğini arttırmış, yapısal avantajları sosyal ve siyasi sorunlarda çözüm odaklı kullanılmalarına sebep olmuştur. Önemi, kültürel, ekonomik ve sosyal nedenlerden doğan mekanlar olmasının yanı sıra geçtiğimiz yüzyılda zorunluluktan doğan şartlar altında kullanıma elverişli olmasıyla kanıtlamıştır.

Kültürel bir form ya da sosyal bir tercih olarak değil, zorunluluktan doğan mekanlar olarak günümüzde de ele alınması ve irdelenmesi özellikle önemli bir konudur. İnsanlar ne zaman evlerinden itilse ve yaşanan toplu felaketlerde başka çevrelere mecbur kalmak durumunda olsa başvuru noktası geçici konutlar olmaktadır. Afetler,

siyası çekişmeler ve savaşlar, hastalık gibi yaşamayı zorlaştıran ve hatta mümkün kılmayan durumlar insanları başka çevrelere itmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan bu gibi olaylar, geçici konutların mecburi şartlar altında ele alınmasını ve gelişmesini teşvik etmiş; kullanım çeşitliliği sonucunda geçici afet barınaklarının gelişim evreleri de sayılan alt kategoriler oluşmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde detaylıca ele alınan 7 tür; acil durum barınakları, geçici barınaklar, geçici konutlar, kalıcı konutlar, geçiş barınakları, ileri seviye ve çekirdek barınaklar özellikle 20.yy'da yaşanan felaketler sonucunda oluşmuş, gelişmiş, literatüre aktarılmıştır. Ülkemizde türlerine rastlanan geçici afet barınaklarına değinilmesi ve Türkçe kaynak olarak aktarılması geçici konut kullanım potansiyeli yüksek olan Türkiye için önemlidir. Deprem gibi doğal afetleri sıkça ve şiddetli bir şekilde yaşayan Türkiye'nin jeopolitik konumundan dolayı göç yolları üzerinde bulunması da geçici konutların zorunluluktan doğan mekanlar olarak irdelenmesini özellikle önemli kılmaktadır. 2011 senesinden sonra yaşanan Suriyeli göç dalgası bu durumu kanıtlamaktadır.

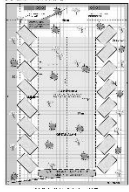
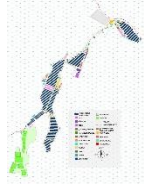
Tezin ana noktası geçici afet barınaklarının insan kaynaklı kaza ve felaketlerde yani mültecilik temelinde kullanımı üzerinde şekillenmiştir. Uluslararası tanımlamaya göre, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üye olması ve siyasi görüşleri nedeniyle işkence görme veya öldürülme korkusundan dolayı ülkesine dön-e-meyen şahıslara mülteci denilmektedir (Erdoğan, 2017, s.44). Bu konunun Türkiye içinde güncel, sosyal ve siyasi bir sıkıntı olması, hukuki boyutu tartışmalı olan mültecilik konusunun iç mimarlık disiplinince ele alınmasını gerekli kılmıştır.

Mültecilik ile ilgili en temel problemlerden birisi olan barınma, üzerinde yıllardır durulan bir konu olmasına rağmen evrensel çözümü sunulamayan bir alandır. Konu üzerinde çalışan araştırmacıların belirttiği üzere tek bir ideal kamp-konut tasarımı bulunmamaktadır (Kennedy, 2004, s.128). Bunun temelinde problemin, sosyal, kültürel, ekonomik bütün girdilerin bir arada bulunduğu hassas ve güncel bir konu olması yatmaktadır. Mülteci yerleşkelerinde geçici konut kurgusu, üzerinde düşünülen, yaşayan ve kendi cevaplarıyla gelişen bir problemdir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve artarak devam eden mültecilik sıkıntısı barınma problemine detaylıca bakılmasına yol açmıştır. 1970'lerde yapılan araştırmalar artan ihtiyaca yönelik geçici konut kullanımı ve yerleşke tasarımı ile ilgili bir takım ilkeleri ön plana çıkarmıştır. Sonrasında UNHCR, IFRC gibi evrensel

yardımları örgütleri tarafından geliştirilen bu prensipler yaşanan her olayla kendi temellerini iyileştirerek standartlaşmıştır. Her ne kadar evrensel ve ideal tek bir çözüm sunulmasa da bu ilkeler günümüz tasarımının temellerini oluşturmuştur.

2011 senesi ve sonrasında yaşanan göç dalgasından en çok etkilenen 5 ülkeden biri olan Türkiye’de, Mayıs 2019 itibariyle kayıtlı 3,606,737 Suriyeli bulunmaktadır (URL-33). Bu nüfusun 136 bin kadarı geçici barınma merkezleri olarak adlandırılan kamp alanlarında yaşamaktadır. Türkiye’de hizmet veren 13 geçici barınma merkezinden biri olan Sarıçam Kampı dünyadaki en büyük konteyner kentlerdendir. Ülkemizdeki en büyük merkez olarak toplam 26,869 Suriyeliyi bünyesinde barındırmaktadır (URL-31). Bu çalışmanın amacı mülteci kamplarının ve konutlarının tasarım kriterlerini ortaya koymak ve değerlendirmektir. Türkiye’de 2012 senesinden beri açılan geçici barınma merkezlerinin ve bu yerleşkelerde bulunan geçici konut tasarımlarının ortaya konması amaçlanmıştır. Seçilen örnek kamp üzerinden mevcut durum analizi yapılarak, ihtiyaçların belirlenmesi, koşulların iyileştirilmesi ve tezin kendinden sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, belirtilen özelliklerinden dolayı Sarıçam Konaklama Merkezi’nin seçilmesi uygun görülmüştür. Mülteci geçici konutları kamp tasarımının birim elemanı ve ayrılmaz bir parçasıdır, kamp ve konut tasarımını birbirinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle Sarıçam Konaklama Merkezi öncelikle mülteci yerleşke tasarım kriterleri açısından ele alınmıştır. Tablo 15’te uluslararası standartlara göre Sarıçam Kampı’nın tasarım kriterleri verilmiştir.

MÜLTECİ KAMP ANALİZ PAFTASI		
FAKTÖRLER		
FİZİKSEL		
	PLAN	
Modüler planlama sistemi üzerinden	PLANLAMA SİSTEMİ	Mahalle kurgusu üzerinden
20,000 (en fazla)	KİŞİ SAYISI	26,869
Eş değer	KAMPIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ	Eş değer
Devlet arazisi (önerilen)	ARAZİ	Devlet arazisi
Modüler üreme	ÖNGÖRÜLEN GENİŞLEME	Değişken
Askeri alanlardan / sınırlardan uzak olmalı	YERLEŞKE	İncirlik üssüne yakın
Gıda, giyecek, gaz, yakıt gibi kaynaklara yakın olmalı		İlçeye-şehir merkezine yakın / Şehir elektrik ve su şebekesine bağlı
SOSYO-KÜLTÜREL		
Aile yapıları, etnik köken, dil, kültürel normlar dengelenmiş olmalı	DEMOGRAFİK	Dinsel ve etnik köken farkı bulunmayan, tek grup barınmakta
SAĞLIK		
Hastalık/felaket riski taşımamalı	ARAZİ	Doğal afet riski taşımamakta
Ulaşılabilir olmalı	SAĞLIK YAPILARI	Merkezde toplanmıştır
Ailelere/bireylere sahiplenme-temizleme güdüsü verilmeli	HİJYEN/TEMİZLİK	Her konut (aile) kendi su kaynağı/ıslak hacmine sahip
KAMP YÖNETİMİ		
Devlet	YÖNETİM MEKANİZMASI	Devlet
Ulaşılabilir olmalı	İDARİ YAPILAR	Merkezi konumda (hem merkeze hem girişe müdahale edebilir konumda)
Hem yerel hem uluslararası olabilir	YARDIM KURULUŞLARI	AFAD TÜRK KIZILAYI UNHCR
Yerel halk-yerel yönetim-merkez arasındaki	İLETİŞİM	Arazi kullanımından kaynaklı bölge halkı ile anlaşmazlık yaşanmıştır
Planlama-tasarım aşamasında farklı disiplinler arasında		Proje kapsamında farklı uzmanlık alanlarına rastlanmamıştır

Tablo 15. Mülteci kamp analiz paftası (Kişisel arşiv, 2019)

Mülteci yerleşke tasarımındaki bir takım standartlar ve ilkeler verilmiş Sarıçam Kampı'ndaki tasarım kararlarıyla karşılaştırılmıştır. Ortaya konulan tabloya göre (Tablo 15) Sarıçam Kamp tasarımındaki farklara aşağıda değinilmektedir.

- Sarıçam Kampı'nın ve Türkiye'deki diğer bütün geçici barınma merkezlerinin ön gördüğü plan düzenlemesi, UNHCR standartlarına göre belirlenen modüler planlama sistemi değil mahalle kurgusudur. En fazla 2,500 kişiyi barındıran mahalleler belirli bir desen oluşturmadıklarından kamp alanının genişlemesi ya da en başta kurulma aşamasında standart bir düzen oluşturulması şartı yoktur. Bu durum avantaj da dezavantaj da sağlayabilir. Modüler şekilde oluşturduğu desene göre artarak ilerleyen bir forma sahip olmadığı için bulunduğu araziye en elverişli şekilde konumlanabilir. Ancak öte yandan düzensiz ve temelsiz bir genişleme, yerleşke içi hizmetlerdeki merkezilik durumunu etkileyerek plansız büyümeye sebep olabilir. İyi kurgulanabilmesi ve mahalle sisteminden olumlu yönde yararlanılabilmesi, yerleşke plan ve tasarımını yapan ekibin deneyim ve bilgisine bağlıdır.
- Bu noktada değinilebilecek diğer konu, alanın tasarımında farklı disiplinlere ait uzmanlardan görüş alınması, gerekli iletişimin sağlanmasıdır. UNHCR, kamp tasarımında sosyologlardan çevre bilimcilere, tasarımcılardan şehir plancılara kadar çok geniş bir danışma skalası sunmaktadır. Sarıçam Kampı'nda mimar ve mühendislerin yanı sıra AFAD tarafından konulan koşula göre en az bir şehir planı da çalışmıştır. Ancak bu çok katmanlı oluşumda sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında çalışan uzmanlardan ve iç mimarlardan da görüş alınmalıdır.
- Yerleşke planlama aşamasındayken arazi seçimi sırasında yerel halk ile görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Kamp arazisinin yakın köylerin mera alanı olarak kullanılması durumu, yerel halk yerel yönetim ve merkez yerel yönetim arasında sıkıntıya sebep olmuştur. 6,5 senedir kullanımda olan arazi üzerinde bu tarz sıkıntıların yaşanması geleceği ve kalıcılık-geçicilik durumu için henüz bir çözüm üretilmemiş olan kampı olumsuz etkilemektedir. Ara buluculuk kamp yönetiminin temel görevlerinden birisidir. İçinde bulunulan toplum ve yerleşkede barınan topluluk arasında kampın düzeninin sağlıklı ve iyi bir şekilde devam edebilmesi için iletişimin sağlanması ve korunması gereklidir.

Sonuç olarak mülteci kamp tasarımında standartların ve belirli teorik ilkelerin yanı sıra dikkat edilmesi gereken en önemli unsur iletişimdir. Sistemin kurulup kullanılabilmesi, kamp tasarımında düzenin oluşturulabilmesi için hem yerel halk-yönetim-merkez arasındaki hem de planlama tasarım aşamasında farklı disiplinler arasındaki görüş ve bilgi alışverişinin sağlanabilmesidir.

Sarıçam Konaklama Merkezi yerleşke tasarım faktörleri bakımından ele alındıktan sonra tez çalışmasının ana konusu olan geçici konut ölçeğine inilebilmiştir. Sarıçam Kampı geçici konut ölçeğinde incelendiğinde özet sonuç olarak Tablo 16 ortaya çıkmıştır.

FAKTÖRLER		SARIÇAM KAMPI GEÇİCİ KONUT TASARIMI		FOTOĞRAFLAR/GÖRSELLER	
KRİTERLER	İÇERİK				
FİZİKSEL	Geçici Konut Türü	Geçici Barınakçı			
	Kişi Sayısı	Ortalama 5 kişi			
	Fiziksel Boyutu	Dış	İç		
		700x310cm h.264cm	682x283cm (19 m ²) h.227cm		
Havalandırma	Ön cephe ve merdiven aksına bakan pencereler yardımıyla				
Aydınlatma	Elektrik Bağlantısı - Konut içinde uç, dışında bir adet glop aydınlatma				
ÇEVRESEL	Ulaşım / Erişilebilirlik	Hizmet yapıları yerleşke içinde merkezi konumda			
	Konutun Çevreye Açılımı	Direk yol bağlantılı			
	Konutun Dönüşümü	Ek alanlar yardımıyla Balkon-kapı önü-blok araları			
	Yeşil Alan	Yeşil alan ilişkisi zayıf			
MALZEME	Strüktür	Çelik strüktür			
	Malzeme	Sandviç panel, çelik şase, sac, yonga levha, vinil kaplama, pvc			
	Sürdürülebilirlik	Tekrar kullanılabilir			
KULLANICI GEREKSİNİMİ	Maliyet (Ulaşım/Nakliye)	Ankara-Adana arası ulaşım, nakliye			
	Güvenlik / Mahremiyet	Kilit sistemi /aydınlatmalar			
	Temizlik	Su tesisatı bağlı			
	Gıda	Islak hacim konut içinde Açık mutfak yer almaktadır.			
PSİKOLOJİK	Kişisel İhtiyaçlar	AFAD tarafından sağlanmıştır.			
	Fiziksel	Tek tip konteyner barınaklar / Kişiye özel alan sağlanmış			
	Çevresel	Sosyal ilişkileri destekliyor			
	Malzeme	Tek tip standart malzeme / dengeli renk tercihleri			
Kullanıcı G.	İhtiyaçlar - işlevler mekan içinde çözülmüş				

Tablo 16. Geçici konut tasarım analizi (Kişisel arşiv, 2019)

Tablo 16'da özetlendiği üzere Sarıçam Kampı'ndaki geçici konut tasarımı ile ilgili genel notlara aşağıda değinilmektedir.

- Tez çalışmasında incelenen Sarıçam Konaklama Merkezi'ne bakıldığında, son elli senedir oluşturulan ve üzerine eklenerek gidilen temel standartların sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Geçici konut tasarımını fiziksel faktörler bakımından incelediğimizde kişi başı alan standardının verildiği, günlük yaşam rutininin devam etmesine yardımcı olacak şekilde ıslak hacimlerin mekan içinde konumlandırıldığı görülmektedir. Mülteci kamp ve konut tasarımının en önemli unsurlarından birisi olan hem fiziksel hem de psikolojik olarak güvenlik hissini destekleyen aydınlatma, tüm yerleşkede elektrik ağıyla sağlanmıştır.
- Sarıçam'da bulunan geçici konutların en zayıf yanı yeşil alan ile olan bağlantısının eksikliğidir. 8'li blok yapı kullanımı aynı alanda daha çok konuta imkan tanımış ancak bu form gün ışığına karşı aynı verimi yakalayamamıştır. Sıcak ve nemli iklimlerde konteyner kullanımı çok tercih edilmese de Sarıçam'da mevcuttur. Güney, güney-doğu, güney-batı yönelimlerine sahip mobil konutların bulunması Adana ikliminde bir dezavantajdır. Blokların çatılarına yerleştirilen güneş enerji sistemi panelleriyle bu dezavantaj avantaja çevrilmeye çalışılmıştır. Duvar ve pencerelerde ısı ve ses yalıtımı sağlayan malzemeler tercih edilmiştir. Ancak geçici konutların çevresinde yeşil aks bulunmayışı, etrafta beton ve kilit taşı döşemelerin yer alması ortamın sıcaklığını arttırmaktadır. Bu durumda iklim- geçici konut- yeşil alan ilişkisinin zayıf olduğu görülmektedir.
- Geçici konutun sağladığı en büyük fayda iç mekanda bulunan ıslak hacim çözümleri olmuştur. Özellikle banyoda özel akrilik döküm ile elde edilen zemin kullanılarak bütün hacmin gerektiğinde duşa dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Mutfak alanı ve banyonun iç mekanda çözülmesi, mültecilerin günlük rutine daha kolay dönmelerine, mekanı daha kolay sahiplenip, temizlik ve hijyene daha çok önem göstermelerine ve ruhsal dengelerini sağlamalarına yardımcı birer unsurdur. Ancak bu gibi özel tasarım detaylarında oluşabilecek sıkıntılar, sorunun çözümünü Ankara'da bulunan fabrikaya bağımlı hale getirmektedir. Yakın çevreden tedarik edilmesi sıkıntı

olan ürünler/malzemeler maliyeti arttırmakta, yerel ekonomiye destek olmadığı gibi ulaşım ve erişilebilirlikte zorluklara yol açmaktadır.

- Geçici konut içinde gerekli olan kişisel ihtiyaçlarla temel gereksinimler AFAD tarafından sağlanmıştır. Ancak yerleşkenin m² bazında yetmemesi ve çoğalan ev nüfusu ek alana gereksinim duyulmasına sebep olmaktadır. Bu durum geçici konutların yakın çevresinde kendini göstermektedir. Balkonlar, kapı önleri, merdiven araları bu dönüşümün yaşandığı ilk alanlardır. Yaşam sürecinde konuta eklenen bu hacimlerin, neden ve sonuçları ile düşünüldüğünde, kullanıcı gereksinimlerinin, psikolojik faktörlerin, çevre ve komşuluk ilişkilerinin bir karşılığı olarak doğduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu neden-sonuç ilişkisi içerisinde birbirini destekleyen faktörlere ek, sahiplenme güdüsüne ve egemenlik alanına bağlı olarak gelişen aidiyet duygusunun kullanıcı gereksinimleri ve psikolojik faktörleri besleyerek oluştuğu da görülmektedir.

Sonuç olarak, Sarıçam Kampı'ndaki geçici konutlara bakıldığında daha net anlaşılmaktadır ki ele alınan fiziksel, çevresel faktörler, malzeme faktörü, kullanıcı gereksinimleri ve psikolojik faktörler mekan tasarımında bir bütün olarak kendini göstermektedir. Mülteciler için geçici konutlar hız-zaman-maliyet üçgeninde hareket edilmesini kolaylaştırdığı için tercih edilmekte, gereken temel ihtiyaçlar karşılanarak standartlar sağlanmaktadır. Çalışmada mülteci kamplarındaki geçici konutların tasarım kriterleri ile geçici konutta aidiyet duygusu konuları analiz edilmeye çalışılmıştır. Sarıçam Kampı üzerinde yapılan inceleme sonucunda görülmektedir ki; geçici konut tasarımına yön veren faktörler ile aidiyet duygusu birbirini desteklemekte, yaşam sürecinin doğal döngüsünde insan ile ortaya çıkmaktadır. Kamp tasarımındaki zayıf noktalar, yerel halk-yerel yönetim-merkez arasındaki dengede oluşan aksaklık sonucunda arazi seçiminde yaşanan problemler ile tasarım ve planlamada farklı disiplinler arasındaki iletişimde yaşanan eksiklikler olarak sıralanabilir. Tezin ana problemi olan geçici konut ölçeğine inildiğinde ise iklim-konut-yeşil alan ilişkisinin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bütüne bakıldığında mülteci geçici konutlarında temel standartların gözetildiği görülmektedir.

Mültecilik farklı disiplinler tarafından incelenen ve incelenmesi gereken çok girdili bir konu olmasına rağmen günümüz dünyasında cevaplanmamış birçok soruya

sahiptir. Konu mültecilik olduğunda farklı alanlardaki çalışmaların ve bu çalışmalarını destekleyen disiplinler arasındaki iletişimin artması çok önemlidir. Mülteciler ve barınma problemi, yaşayan, gelişen, iyileşen günümüzü olduğu gibi geleceğimizi de etkileyen bir konudur ve var olmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- AFAD. (2018, 11 Aralık). Geçici Barınma Merkezleri Raporu 15 Ekim 2018. Erişim adresi: <https://bit.ly/2WK69Xx>
- AFAD. (2013). Suriyelilerin Konakladığı Geçici Barınma Merkezlerindeki Harcama ve Maliyet Analizi. Erişim adresi: <https://bit.ly/2PSUwXf>
- AFAD. (2014). *Müdahale, İyileştirme ve Sosyoekonomik Açından 2011 Van Depremi*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2MNxG0N>
- AFAD. (2015). Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge. Erişim adresi: <https://bit.ly/2WuQNSq>
- AFAD. (2016). Çadır kent Çadırı Teknik Şartnamesi. Erişim adresi: <https://bit.ly/31uD1IL>
- Ahsan Ullah, A.K.M. (2014). *Refugee Politics In The Middle East And North Africa: Human Rights, Safety and Identity*. London: Palgrave Macmillan.
- Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Altan, İ. (1992). *Mimarlıkta Mekan Kavramı, Mimarlık ve Şehircilikte Mekan*. Yıldız Üniversitesi Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri, Uygulamalı Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Altun, C., & Şener, S. (2009). Design of a post disaster temporary shelter unit. *ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 6(2), 58-74.
- Bashawri, A., Garrity, S., & Moodley, K. (2014). An Overview of The Design of Disaster Relief Shelters. *4th International Conference on Building Resilience* (s. 924-931). Salford Quays, United kingdom: Procedia Economics and Finance.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*. Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları.
- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 76, 120-130.

- Caia, G., Ventimiglia, F. & Maass, A. (2010). Container vs. dacha: The psychological effects of temporary housing characteristics on earthquake survivors. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 60-66.
- Cooper Marcus, C. (2006). *House as a Mirror of Self : Exploring the Deeper Meaning of Home*. Florida: Nicolas-Hays.
- CRS. (2012). Remote Programming for Resilient Shelters, Case from Madagascar. Catholic Relief Services. Erişim adresi: <https://bit.ly/2LnS60L>
- Cuny, F.C. (1971). Refugee Camps and Camp Planning Series, Reports I-IV, Intertext.
- Cuny, F.C. (1977). Refugee Camps and Camp Planning: The State Of The Art, *Disasters*, 1(2), 125-143.
- Çınar, A. K., Akgün, Y., & Maral, H. (2018). Afet Sonrası Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanlarının Planlanmasındaki Faktörlerin İncelenmesi: İzmir-Karşıyaka Örneği. *Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 28(2), 179-200.
- Çiçekli, B. (Ed.). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cerverve: Uluslararası Göç Örgütü. Erişim adresi: <https://bit.ly/2Kmlzcr>
- Dorçe Holding. (2019). Dorçe Holding A.Ş.Tasarım ve AR-GE Merkezleri.
- Erdoğan, M.M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eyiñç, S.S. (2015). *Tasarım Yoluyla Mülteci Barınma Sorununun Yönetimi: İzmir'deki Suriyeli Mülteciler Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Felix, D., Branco, J., & Feio, A. (2013). Temporary housing after disasters: A state of the art survey. *Habitat International*(40), 136-141.
- Global Shelter Cluster (2017a), *Shelter Projects 2015-2016*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2RQvyvU>
- Global Shelter Cluster (2017b), *Shelter Projects Shelter in Europe: 15 Relevant Case Studies*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2GCVqEK>

- Gringeri, N. (2013, 27 Temmuz). STATELESS – Shousha refugees camp – TRAILER [Video]. Erişim adresi: <https://bit.ly/2WNcAnS>
- Gürbüzer, A. [Ayhan]. (2016, 10 Kasım). Uluslararası Göç Yönetimi Zirvesi Harran Kampı-konteynır kent ziyareti ile devam ediyor. @uclg_mewa @nihatcftc @sanliurfabld @cmimarseille [Tweet]. Erişim adresi: <https://bit.ly/31wVVZ6>
- Gürtekin, F.B. (2011). *Mobil Mekan Kapsamında Karavan-Treyler Tasarımının İç Mekan Organizasyonu Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hasol, D. (2010). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (11 bs., s.313). İstanbul: YEM Yayın.
- Heathcote, E. (2012). *The Meaning of Home*. China: Frances Lincoln Limited Publishers.
- IFRC. (2009). *The IFRC Shelter Kit*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2WKZloT>
- IFRC. (2010). *Haiti Earthquake Operation, Shelter Technical Committee*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2ErzQIO>
- IFRC. (2011). *Transitional Shelters: Eight Designs*. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Erişim adresi: <https://bit.ly/2IPC4f4>
- IFRC. (2012). *Haiti Earthquake Operation - 24 months, Shelter Technical Brief*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2UPZt5g>
- IFRC. (2013). *Post-disaster Shelter: Ten Designs*. Geneva: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Erişim adresi: <http://www.ceptm.iue.edu.ar/pdf/10designs.pdf>
- IFRC. (2015). *Shelter After Disaster* (2nd Edition). Erişim adresi: <https://bit.ly/2RV3EiA>
- IFRC, UNHCR & UN-HABITAT. (2013). *Shelter Projects 2011- 2012*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2M37dvP>
- IFRC, UNHCR & UN-HABITAT. (2014). *Shelter Projects 2013-2014*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2FnS47t>
- İlgin, C. & Hacıhasanoğlu, O. (2006). Göç- aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için bir model: Berlin/ Kreuzberg örneği. *İtü Dergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 5(2), 59-70.

- Karaoğlu, Ö. (2014). *Mobil Mekanların İç Mekan Organizasyonu ve Örneklerle Mobil Ofis Tasarımlarının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kennedy, J. (2004). *Towards A Rationalisation of the Construction of Refugee Camps*, Master's Thesis, Leuven Catholic University, Leuven.
- Kronenburg, R. (1995). *Houses in Motion: The Genesis, History and Development of the Portable Building*. London: Academy Editions.
- Kronenburg, R. (2003). *Portable Architecture* (3th ed.). Oxford: Architectural Press.
- Kronenburg, R. (2014). *Architecture in Motion: the history and development of portable building*. New York: Routledge.
- Kutkut Arroyo, A. (2017). *Al Zaatari Refugee Camp as Permanent Housing*. Degree of Doctor of Architecture, University of Hawai'i At Manoa, Hawaii.
- Lambert, L. (2017). Kale ve Grande Synthe: İki Politik Konukseverlik (sevmezlik) Mimarisi. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya*, 38, 34-38.
- Leftvision clips. (2011, 24 Mayıs). Report from the Refugee-Camp Choucha at the Tunisian-Libyan Border [Video]. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=G8cDezvagFk>
- Lovasen, H.M. (2017). *With a desire to help: A case study about Lesvos*. Master's Thesis, University of Agder, Kristiansand Norway.
- MFA İnşaat. (2019). MFA Taahüt İnşaat ve Ticaret A.Ş.
- Macit, F. (2017). *Mültecinin "Ev"i İnşası: Kilis Elbeyli Kampı*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Marshall, G. (Ed.). (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nappo, D. & Vairelli, S. (2010). *Homes On The Move: Mobile Architecture*. China: h.f.ullmann.
- Quarantelli, E. L. (1982). *Sheltering and Housing After Major Community Disasters: Case Studies and General Observations*. Ohio: The Ohio State University.

- Quarantelli, E.L. (1995) Patterns of sheltering and housing in US disaster. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 4(3), 43-53. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1108/09653569510088069>
- Rapoport, A. (2004). *Kültür Mimarlık Tasarım*. İstanbul: YEM Yayın.
- Shelter Centre. (2009). *Transitional Shelter Guidelines*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2PI7Hsz>
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü. (2018). *Ceyhan Havzası Taşkın Su Yönetim Planı*. Erişim Adresi: <https://bit.ly/2LtpKWCı>
- Tarsus GüneyTV. (2017, 6 Aralık). Dünyanın en büyük konteyner kenti Adana'da [Video]. Erişim adresi: <https://bit.ly/2WiZodU>
- Taşcıoğlu, M. (2013). *Bir Görsel İletişim Platformu olarak Mekan* (s.27-43). İstanbul: YEM Yayın.
- TBMM İHİK. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2SSjwOD>
- The Sphere Project. (2013). *Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response* (Third reprint). Erişim adresi: <https://bit.ly/2SlqFI2>
- Türk Tabipleri Birliği. (2014). *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. Erişim adresi: <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf>
- Türkoğlu, O. (2011). Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, 101-118.
- UNHCR. (2006a). *Catalogue of Emergency Response Resources*. Erişim adresi: <https://bit.ly/2SBiM3Y>
- UNHCR. (2006b). *Specifications of Light-Weight Emergency Tent (LWET)*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/admin/ADMIN/44c48eca2.pdf>
- UNHCR. (2007). *Handbook for Emergencies* (3. Sürüm). Erişim adresi: <https://bit.ly/2MYzBzg>
- UNHCR. (2018, 9 Ekim). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>
- Wu, J. Y., & Lindell, M. K. (2004). Housing Reconstruction After Two Major Earthquakes The 1994 Northridge Earthquake in the United States and 1999 Chi Chi Earthquake in Taiwan. *Disasters*(28), 63-81.

- Yılmaz, S. (2016). *Kitlese! Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Reğimi ve Asgari Muamele Standardı*. Ankara: Seğkin Yayıncılık.
- Yoshimitsu, S., Yasuo, T., Akihiko, H. & Bettencourt, S. (2013). *Recovery Planning: Transitional Shelter*. Global Facility for Disaster Reduction and Recovery, GFDRR. Erişim adresi: <https://bit.ly/2W0dl1p>
- Zevi, B. (2015). *Mimarlığı G6rebilmek*. İstanbul: Daimon.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1 > <https://bit.ly/2FaAGCO> (Erişim Tarihi: 09.10.2018)
- URL-2 > <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.11.2018)
- URL-3 > <https://bit.ly/2WFsS21> (Erişim Tarihi: 20.11.2018)
- URL-4 > <https://bit.ly/31CFjPw> (Erişim Tarihi: 20.11.2018)
- URL-5 > <https://bit.ly/2KmHvoX> (Erişim Tarihi: 20.11.2018)
- URL-6 > <http://www.clinicinacan.org/> (Erişim Tarihi: 06.12.2018)
- URL-7 > <http://www.lot-ek.com/PUMA-CITY> (Erişim Tarihi: 06.12.2018)
- URL-8 > <http://instadomeshelters.com/> (Erişim Tarihi: 10.12.2018)
- URL-9 > <https://bit.ly/2KkTzay> (Erişim Tarihi: 10.12.2018)
- URL-10 > <https://bit.ly/2WISOP3> (Erişim Tarihi: 10.12.2018)
- URL-11 > <https://bit.ly/2LylCo5> (Erişim Tarihi: 11.12.2018)
- URL-12 > <https://bit.ly/2WJmu9I> (Erişim Tarihi: 14.12.2018)
- URL-13 > <https://bit.ly/2A7o6BP> (Erişim Tarihi: 18.12.2018)
- URL-14 > <https://bit.ly/2EQPVIR> (Erişim Tarihi: 11.01.2019)
- URL-15 > <https://bit.ly/2ZptjiD> (Erişim Tarihi: 01.02.2019)
- URL-16 > <https://bit.ly/2WJ0gcQ> (Erişim Tarihi: 01.02.2019)
- URL-17 > <https://bit.ly/2IXuRtN> (Erişim Tarihi: 01.02.2019)
- URL-18 > <https://bit.ly/2IjZjza> (Erişim Tarihi: 02.02.2019)
- URL-19 > <https://bit.ly/2XXo21e> (Erişim Tarihi: 02.02.2019)
- URL-20 > <https://bit.ly/2LylCo5> (Erişim Tarihi: 02.02.2019)
- URL-21 > <https://bit.ly/2Xf5bC0> (Erişim Tarihi: 08.02.2019)
- URL-22 > <https://bit.ly/2XfxkZy> (Erişim Tarihi: 08.02.2019)
- URL-23 > <https://bit.ly/2XQW47A> (Erişim Tarihi: 12.02.2019)
- URL-24 > <https://bit.ly/2WMupbc> (Erişim Tarihi: 12.02.2019)
- URL-25 > <https://bit.ly/2KjyLQI> (Erişim Tarihi: 18.02.2019)
- URL-26 > <https://bit.ly/2IMw5rk> (Erişim Tarihi: 20.02.2019)
- URL-27 > <https://bit.ly/31zt8Dk> (Erişim Tarihi: 07.05.2019)
- URL-28 > <https://bit.ly/2WLzFHg> (Erişim Tarihi: 07.05.2019)
- URL-29 > <https://bit.ly/2WKxnbs> (Erişim Tarihi: 10.05.2019)
- URL-30 > <https://bit.ly/2WKxEv0> (Erişim Tarihi: 20.05.2019)
- URL-31 > <https://bit.ly/2KUxm2n> (Erişim Tarihi: 24.05.2019)

- URL-32 > <https://bit.ly/2Ij6yqT> (Erişim Tarihi: 24.05.2019)
- URL-33 > <https://bit.ly/2Br8P1R> (Erişim Tarihi:28.05.2019)
- URL-34 > <https://bit.ly/2XPjZUH> (Erişim Tarihi: 31.05.2019)
- URL-35 > <https://bit.ly/2Fc9GVk> (Erişim Tarihi: 24.05.2019)

ETİK KOMİSYONU ONAY BİLDİRİMİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-663.08
Konu : Gülşah ŞENOCAK (Etik Komisyon İzni)

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 19.03.2019 tarihli ve 44513094-663.08/00000513410 sayılı yazı.

Enstitünüz İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Bilge SAYIL ONARAN danışmanlığında, Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gülşah ŞENOCAK tarafından yürütülen "Türkiye'deki Mülteci Kamplarında Mobil Konut Tasarım Örneği" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 02 Nisan 2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-izmalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

ETİK BEYANI

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez çalışmasında,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez çalışmasının herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez olarak sunmadığımı

beyan ederim.

23.07.2019

(İmza) Gülşah ŞENOCAK

Master's Thesis Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Title: SPATIAL ANALYSIS OF SARIÇAM CAMP AS AN EXAMPLE OF TEMPORARY HOUSING AT TURKEY'S REFUGEE CAMPS

The whole thesis is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
08.07.2019	101	205,787	26.06.2019	%2	1150090920

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

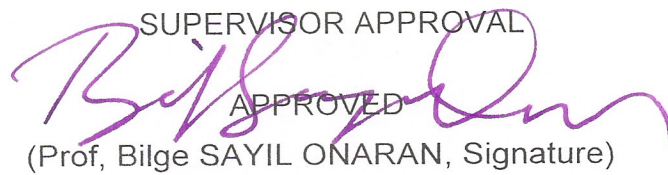
I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (date 17/07/2019)

Signature
Gülşah ŞENOCAK

Student No.: N17135756

Department: Interior Architecture and Environmental Design
Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
☒			

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED
(Prof, Bilge SAYIL ONARAN, Signature)

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

23.07.2019

Gülşah ŞENOCAK

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.